ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI

OKULÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLANLARIN ANA BABALIK DAVRANIŞLARININ ÇOCUK VE ANA BABA ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

BETÜL GÖKÇEN DOĞAN LAÇİN

ANKARA
OCAK, 2021

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI

OKULÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLANLARIN ANA BABALIK DAVRANIŞLARININ ÇOCUK VE ANA BABA ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

BETÜL GÖKÇEN DOĞAN LAÇİN

DANIŞMAN: DOÇ.DR. İLHAN YALÇIN

ANKARA
OCAK, 2021

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Betül Gökçen DOĞAN LAÇİN

ÖZET

OKULÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLANLARIN ANA BABALIK DAVRANIŞLARININ ÇOCUK VE ANA BABA ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOĞAN LAÇİN, Betül Gökçen
Doktora Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. İlhan YALÇIN
Ocak, 2020, xv + 193 sayfa

Okulöncesi dönem çocukların davranışları üzerinde en büyük belirleyicilerden biri ana babaların davranışlarıdır. Ana babaların çocuklarına yönelik sözlü ve sözlü olmayan her türlü davranışları ana babalık davranışları olarak ifade edilmektedir. Bu araştırmanın amacı, çocukların gelişimi üzerinde etkili olan ana babalık davranışlarını etkileyen etmenleri belirlemeye yönelik alanyazına dayalı şekilde geliştirilen hipotetik bir modeli test etmektir.

Araştırma kapsamında Ana Babalık Davranışları Ölçeği ve Çocuklarda Mizaç Ölçeği geliştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Ankara'nın çeşitli ilçelerinde MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıflarında çocuğu olan 448 ana babadan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Çocuklarda Mizaç Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Evlilik Yaşamı Ölçeği, Ana Baba Yetkinlik Ölçeği, Ana Babalık Stres Aracı ve Ana Babalık Davranışları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde MANOVA ve Yapısal Eşitlik Modellemesinden yararlanılmıştır. Demografik değişkenlere ilişkin analizlerde; ana babaların ana babalık davranışlarının cinsiyete ve çalışma durumuna göre farklılaştığı; yaşa göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Olumsuz ana babalık davranışlarının yordanan değişken, ana babalık stresinin aracı olduğu modelde; ana babalık stresi ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri negatif, ana babalık stresi ile mizaç özellikleri pozitif ilişki göstermiştir. Ana babalık stresi de olumsuz ana babalık ile pozitif ilişki göstermiştir. Olumsuz ana babalık davranışlarının yordanan değişken, ana babalık özyeterliliğinin aracı olduğu modelde; ana babalık özyeterliliği ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri pozitif, ana babalık özyeterliliği ile

mizaç özellikleri negatif ilişki göstermiştir. Ana babalık özyeterliliği de olumsuz ana babalık ile negatif ilişki göstermiştir.

Olumlu ana babalık davranışlarının yordanan değişken, ana babalık stresinin aracı olduğu modelde; ana babalık stresi ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri negatif, ana babalık stresi ile mizaç özellikleri pozitif ilişki göstermiştir. Ana babalık stresi de olumsuz ana babalık ile negatif ilişki göstermiştir. Olumlu ana babalık davranışlarının yordanan değişken, ana babalık özyeterliliğinin aracı olduğu modelde; ana babalık özyeterliliği ile evlilik doyumu ve kişilik pozitif, ana babalık özyeterliliği ile mizaç özellikleri negatif ilişki göstermiştir. Ana babalık özyeterliliği de olumlu ana babalık ile pozitif ilişki göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Ana babalık davranışları, mizaç, kişilik, evlilik doyumu, ana babalık stresi, ana babalık özyeterliliği.

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF THE PARENTING BEHAVIORS OF THE PARENTS WITH CHILDREN IN PRESCHOOL IN TERMS OF CHILD AND PARENTAL CHARACTERISTICS

DOĞAN LAÇİN, Betül Gökçen

Dissertation, Department of Guidance and Psychological Counseling

Supervisor: Assoc.Prof. İlhan Yalçın

January, 2021, xv + 193 pages

One of the biggest determinants of preschool children's behavior is the behaviors of parents. All verbal and non-verbal behaviors of parents towards their children are defined as parental behaviors. The purpose of this study is to test a hypothetical model developed based on the literature to determine parenting behaviors that affect children's development.

Parenting Behavior Scale and Child Temperament Scale were developed within the scope of the study. The study group of the research consists of 448 parents who have children in kindergartens affiliated to Ministry of National Education (MNE) in various districts of Ankara in the 2019-2020 Academic Year. Temperament Scale in Children, Adjective Based Personality Test, Marital Life Scale, The Parenting Sense of Competence (PSOC) Scale, Parenting Stress Tool and Parenting Behavior Scale_were used to collect data in the study. The research was carried out with the correlational model. MANOVA and Structural Equation Modeling were used for data analysis. In the analysis of demographic variables, it was observed that parenting behaviors differ according to gender and employment status, but no significant difference was observed according to age.

In the model in which the predicted variable is negative parenting behavior and parental stress is mediator variable, parental stress, marital satisfaction and personality traits were negatively correlated, while parental stress and temperament traits were positively correlated. Parental stress also showed a positive relationship with negative parenting. In the model in which the predicted variable is negative parental behavior and

the mediator variable is parental self-efficacy, parental self-efficacy, marital satisfaction and personality traits were positively correlated, while parental self-efficacy and temperament traits were negatively correlated. Parental self-efficacy also showed a negative correlation with negative parenting.

In the model in which the predicted variable is positive parenting behavior and the mediator variable is parental stress, parental stress, marital satisfaction and personality traits were negatively correlated while parental stress and temperament traits were positively correlated. Parental stress also showed a negative relationship with negative parenting. In the model in which the predicted variable is positive parenting behavior and the mediator variable is parental self-efficacy, parental self-efficacy, marital satisfaction and personality traits were positively correlated while parental self-efficacy and temperament traits were negatively correlated. Parental self-efficacy also showed a positive relationship with positive parenting.

Key Words: Parenting behaviours, temperament, personality, marriage satisfaction, parental stress, parental self-efficacy

TEŞEKKÜR

Yaşam rollerime bir yenisi daha eklendiğinde her şey çok karmaşıklaşmıştı. Anne olmak hem çok zor hem de çok anlamsızdı. Küçücük bir bebek nasıl olmuştu da benim hayallerimi, beklentilerimi, heyecanımı değiştirmişti. Okuduğum kitaplar, izlediğim filmler, gittiğim gördüğüm yerler, insanlara bakış açım her şey bebeğimin doğumdan sonra farklılaşmıştı. Ben artık anne olmuştum ve çocuğuma herşeyin en iyisini en güzelini yapmak, okumak, anlatmak istiyordum. Bu çerçevede yapmış olduğum okumalar beni ana babalık davranışlarını daha iyi anlamlandırmaya yöneltiyordu. En nihayetinde akademik yaşamda bir dönüm noktası olan doktora tezim kapsamında ana babalık davranışlarını belirlemeye yönelik çalışmaya karar verdim. Şuan, büyük bir keyifle yazdığım doktora tezimi tamamlamanın mutluluğunu yaşıyorum.

Doktora tez çalışmamın tamamlanmasında büyük emeği olan, lisansütü eğitimim esnasından kendisinden birçok şey öğrendiğim, bıkmadan usanmadan beni düzelten, tez danışmanım Doç. Dr. İlhan Yalçın'a teşekkür ederim. İçtenliği ve samimiyetini esirgemeyen, tez izleme komitemde yer alıp beni daima destekleyip cesaretlendiren Prof. Dr. Serap Nazlı'ya ve tez izleme komitemde yer alarak kendisiyle çalışma fırsatı bulduğum Prof. Dr. Türkan Doğan'a teşekkür ederim. Tez jürimde yer alarak tanıma ve tanışma fırsatı bulduğum, tezime yapmış oldukları katkılardan dolayı hocalarım Prof. Dr. Şerife Terzi ve Doç. Dr. Selen Demirtaş Zorbaz'a teşekkür ederim. Selen hocamın bu süreçteki manevi desteğini hiç unutmayacağım.

Benim için daima iş arkaşından fazlası olan, huzur, mutluluk ve bol kahkaha bulduğum canım arkadaşlarım, öğle yemeği grubum Araş. Gör. Aslı Aşçıoğlu Önal, Araş. Gör. Elif Gülçin Çelik, Araş. Gör. Esma Daşçı, Araş. Gör. Ebru Güç, kankamm, canımm Araş. Gör. Nihal Tutal'a teşekkürü borç bilirim.

Tüm akademik yaşamımda yanımda olan, desteğini ve sevgisini daima hissettiğim, bu süreçte benden çok üzülen benden çok sevinen canım eşim Emre Laçin'e teşekkür ederim. Çalışma konuma ilham olan, onunla birlikte büyüdüğüm, çalışmalarımdan dolayı daha az oyun oynadığım canım oğluma teşekkür ederim.

Beni bu günlere getiren, desteklerini ve sevgilerini daima hissettiğim, ailem olmalarından gurur duyduğum annem, babam ve kardeşime minnettarım.

Aileme…

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
ABSTRACT ... vi
TEŞEKKÜR ... viii
İÇİNDEKİLER ... x
TABLOLAR DİZİNİ ... xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ ... xv
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem ... 1
Amaç ... 11
Önem ... 12
Sınırlılıklar ... 16
BÖLÜM 2 ... 19
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ... 19
Ana Babalık Davranışları ... 19
Ana Babalık Davranışlarının Tanımlanması ... 19
Ana babalık Davranışları ... 21
Belsky'ın Ana Babalık Davranışını Kavramsallaştırması ... 25
Okulöncesi Dönemde Çocuklara Yönelik Ana Babalık Davranışları ... 26
Ana Babalık Davranışlarının İlişkili Olduğu Yapılar ... 27
Ana Babalık Özyeterliliği ... 31
Özyeterlilik ... 31
Ana Babalık Özyeterliliği ... 33
Ana babalık Özyeterliliğinin Kaynakları ... 36
Ana Babalık Stresi ... 37
Abidin'in Ana Babalık Stres Modeli ... 39
Ana Baba-Çocuk İlişki (P-C-R) Kuramı ... 40
Ana babalık Stresi ve Ana babalık ... 41
Evlilik Doyumu ... 44
Evlilik Doyumu Çalışmalarının Tarihçesi ... 46
Evlilik Doyumu ile Ana Babalık Davranışları ... 47
Kişilik ... 48
Kişiliğin Tanımlanması ... 48
Beş Faktör Kişilik Modeli ... 51
Sorumluluk ... 52
Nevrotizm ... 53
Dışadönüklük ... 53

Deneyime Açıklık 54
Yumuşak Başlılık 54
Kişilik ve Ana Babalık 54
Mizaç 56
Mizacın Gelişimi 58
Çocuklukta Mizaç Yapısı 59
Mizaç ve Ana Babalık 62
BÖLÜM 3 65
YÖNTEM 65
Araştırmanın Modeli 65
Çalışma Grubu 65
Veri Toplama Araçları 67
Kişisel Bilgi Formu 67
Ana Babalık Davranışları Ölçeği 67
Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları 68
Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları 71
Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Sonuçları 73
Evlilik Yaşamı Ölçeği 75
Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi 76
Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği 76
Ana Babalık Stres Aracı 77
Çocuklarda Mizaç Ölçeği 78
Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları 78
Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Sonuçları 84
Verilerin Toplanması 85
Verilerin Analizi 85
Verilerin Analize Hazırlanması 86
BÖLÜM 4 87
BULGULAR VE YORUMLAR 87
Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlarla İlgili Betimsel İstatistikler 87
Olumlu ve Olumsuz Ana Babalık Davranışları Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyete, Yaşa ve Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Bulguları 89
Test Edilecek Modelde Yer Alan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları 92
Ölçme Modeli Testine İlişkin Sonuçlar 94
Yorumlar 107
Ana Babalık Davranışlarının Ana Babaların Cinsiyeti, Ana Babaların Yaşı ve Ana Babaların Çalışma Durumuna Göre MANOVA Sonuçlarının Yorumlanması 107

Ana Babaların Evlilik Doyumu, Ana Babanın Kişiliği, Çocuğun Mizacı İle Ana Babalık Davranışı Arasındaki İlişkide Ana Babalık Stresi ve Ana Babalık Özyeterliliğinin Rolünün Test Edildiği Modellere İlişkin Sonuçların Yorumlanması 110
BÖLÜM 5 125
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 125
Sonuçlar 125
Öneriler 127
KAYNAKÇA 129
EKLER 169
Ek 1. Ana Babalık Davranışları Ölçeği 170
Ek 2. Ana Babalık Davranışları Ölçeğinin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenlere Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri 171
Ek 3. Ana Babalık Davranışları Ölçeği Maddelerinin Hata Varyansları Diyagramı 172
Ek 4 Evlilik Yaşamı Ölçeği 173
Ek 5 Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi 174
Ek 6 Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği 175
Ek 7 Ana Babalık Stres Aracı 176
Ek 8 Çocuklarda Mizaç Ölçeği 177
Ek 9 Çocuklarda Mizaç Ölçeğinin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenlere Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri 178
Ek 10 Çocuklarda Mizaç Ölçeği Maddelerinin Hata Varyansları Diyagramı 179
Ek 11. Etik Kurul Onayı 180
Ek 12 Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni 181
Ek 13. Hipotetik Model Testi 182
Ek 14 Hipotetik Model Testi 183
Ek 15 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Olduğu Model 184
Ek 16 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Stresinin Aracı Olduğu Model 185
Ek 17 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı Olduğu Model 186
Ek 18 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Olduğu Model 187
Ek 19 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Stresinin Aracı Olduğu Model 188
Ek 20 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı Olduğu Model 189
BENZERLİK BİLDİRİMİ 191
ÖZGEÇMİŞ 192

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler 66
Tablo 2 Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları 70
Tablo 3 Ana Babalık Davranışları Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 73
Tablo 4 Model Testi için Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 75
Tablo 5 Evlilik Yaşamı Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 75
Tablo 6 Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 76
Tablo 7 Ana Babalık Yetkinlik Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 77
Tablo 8 Ana Babalık Stres Aracının Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 77
Tablo 9 Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları 80
Tablo 10 Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri . 84
Tablo 11 Model için Çocuklarda Mizaç Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri 85
Tablo 12 Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler 87
Tablo 13 Demografik Değişkenlere İlişkin MANOVA Sonuçları 90
Tablo 14 Demografik Değişkenlerin ANOVA Sonuçları 91
Tablo 15 Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar 93
Tablo 16 Olumsuz Ana Babalığın Olduğu Ölçme Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 95
Tablo 17 Olumlu Ana Babalığın Olduğu Ölçme Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 96
Tablo 18 Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Yapısal Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 97
Tablo 19 Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 98
Tablo 20 Olumsuz Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Stresi Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri 99
Tablo 21 Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Ana Babalık Özyeterlik Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 100
Tablo 22 Olumsuz Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri 101
Tablo 23 Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 102

Tablo 25 Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Ana Babalık Stres Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri 104
Tablo 26 Olumlu Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları 105
Tablo 27 Olumlu Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri 106

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1. Ana Babalığı Belirlemeye Yönelik Bir Model 6
Şekil 2. Ana Babalık Davranışının Belirleyicilerine İlişkin Model 7
Şekil 3. Baydar, Akçınar ve İmer'in Önerdiği Kavramsal Model 8
Şekil 4. Ana Babalık Davranışlarını Belirleme Modeli 9
Şekil 5. Ana Babalık Öz Yeterlilik Modeli 39
Şekil 6. Ana Babalık Davranışı ve Çocuk Sonuçları Üzerine Kuramlaştırılmış Etki Yolu Modeli 41
Şekil 7. Ana Babalık Davranışları Ölçeğine İlişkin Yamaç Birikinti Grafiği 69
Şekil 8. Ana Babalık Davranışları Ölçeğine İlişkin Yol Şeması 74
Şekil 9. Çocuklarda Mizaç Ölçeğine İlişkin Yamaç Birikinti Grafiği 79
Şekil 10. Çocuklarda Mizaç Ölçeğine İlişkin Yol Şeması 83
Şekil 11. Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili 97
Şekil 12. Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili 98

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle araştırmada ele alınan problem durumu tanımlanmıştır. Daha sonra, araştırmanın amaçları ve önemi ifade edilmiştir. Son olarak sınırlılıklar belirtilmiştir.

Problem

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, aralarında evlilik ya da kan bağı bulunan anne, baba ve çocuklardan oluşan birimdir. Aile içerisinde her üyenin çeşitli rolleri bulunmaktadır, bunlardan birisi de ana babalıktır. Ana babalık davranışı aile içerisine bir çocuğun dahil olmasıyla başlamaktadır. Ana babalar, çocuğu yetiştiren, ona ilk eğitimi veren kişilerdir. Ana baba tarafından kişiliğin temelleri atılmaktadır. Çocuk sosyal hayatla etkileşime girerek bu temelin üzerine inşalarda bulunup hayatını idame ettirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017).

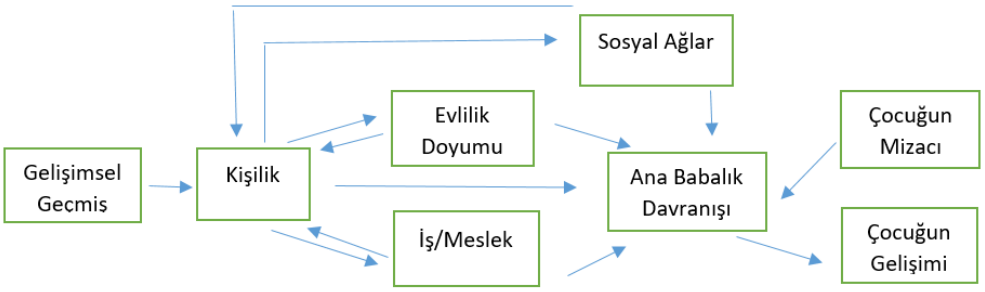
Ana baba davranışları eski zamanlardan bu yana filozofların, dini liderlerin ve genel olarak toplumun ilgisini çekmiştir. Öte yandan ana babalık rolünün ve işleyişinin ampirik olarak incelenmesinin ise daha yakın bir geçmişi vardır. Araştırmacıların ve toplumun ilgisini ana babalık davranışını etkileyen faktörler çekmiştir. Bunun en önemli nedeni, çocuk istismarı (Gottfried, Gottfried ve Bathurst, 1988) ve problem davranış (Hasting, 2002) gibi durumların ortaya çıkmasıdır. Bununla beraber, eskiden oldukça fazla odaklanılan çocuk bakımının yerine anne-çocuk arasındaki ilişkiye odaklanılması gerektiği düşünülmüştür (Abidin, 1992).

Ana babaların çocuklarına yönelik olan davranışlarında belirli amaçlar gözettikleri görülmektedir. Bu amaçlar, çocukların sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını sağlamak, onları yetişkinliğe hazırlamak ve onlara kültürel değerler aktarmaktır. Bu hedefler doğrultusunda, ana babaların her türlü davranışları ana babalık davranışı olarak tanımlanmaktadır (APA, 2010). Ana babalık davranışları, ana babaların çocuklarıyla ilgili olarak farklı durumlarda çocuklarına nasıl davrandıklarını ifade etmektedir (Kwon,

2007). Ana babalık davranışı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olmasına rağmen, ana babalık davranışının tam olarak ne olduğunun tanımlanması zordur. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan ortak faktörler arasında sert disiplin, kontrol edici davranışlar, daha az pozitiflik, tutarsız ayrıştırma, düşmanlık, ana babalık yetkinliği hissi, akıl yürütme, pozitif çocuk yönetimi ve sıcaklık/desteklenme gibi farklı davranış kalıpları olduğu görülmektedir (Abidin, 1992; Cui ve Conger, 2008; Hastings, 2002; Huth-Bocks ve Hughes, 2008; Simons, Lorenz, Wu ve Conger, 1993).

Abidin (1992) ana babalık davranışının bir süreç olduğunu belirterek, bu davranışı daha anlaşılır kılmak için gemi metaforunu kullanmıştır. Buna göre, A limanından hareket eden gemiler okyanusu geçerek bazıları B limanına, bazıları C ya da başka limanlara ulaşmaktadır. Her bir geminin ulaşacağı liman, birbirinden farklı olacağı gibi ulaşma sırasında izledikleri yol, yol boyunca yaşadıkları, yolda harcadıkları süreler de farklılık gösterecektir. Örneğin, olumsuz hava koşulları ya da buz dağları gibi çok sayıda çevresel değişkenler karşılarına çıktığında her bir gemi farklı davranacaktır. Bu durum her anne babanın her bir çocuğuna farklı davranmasına benzemektedir. Bu süreç, çevresel değişkenlerin ana babalık davranışını etkilediği biçiminde yorumlanabilir. Seyir halindeki geminin davranışlarına odaklanıldığında birbirinden farklı davranışlar görülecektir. Örneğin, bir gemi kuzeyden esen güçlü rüzgarlarla karşılaştığında, geminin pruvasını rüzgarın tersine doğru çevirme ya da rüzgarın yelkenlerini şişirme gibi bir çok farklı davranış gözlemlenebilir. Bu da ana babalık davranışlarında stres faktörlerinin etkisinin olağan olduğu biçiminde yorumlanabilir. Bu yaklaşımların kullanılmasına rağmen, geminin başarılı bir biçimde okyanusu nasıl geçtiği, geminin içinde neler olup bittiği gibi durumları incelemeden tam bir bilgi elde edilemeyecektir. İç mekaniğin incelenmesi, muhakeme, inançlar ve gemide var olan her türlü bilgi gereklidir. Ana babalık sürecini de tıpkı bu şekilde içsel, dışsal ve çevresel birçok özelliğin etkilediği düşünülmektedir.

İlgili alanyazında, ana babalık davranışlarını daha anlaşılır ve anlamlı kılmak için bazı modeller ortaya atılmıştır. Jay Belsky 1984 yılında, ana babalık modelini (Şekil 1) sunmuştur. Çocuk istismarında anne baba davranışlarının etkili olduğunu savunan Belsky (1984), önceliğin ana babalık davranışlarını belirlemek olduğunu vurgulamıştır. Bu bakış açısıyla Belsky, ana babalık davranışlarının bir süreç olduğunu vurgulayan aşağıdaki modeli önermiştir.

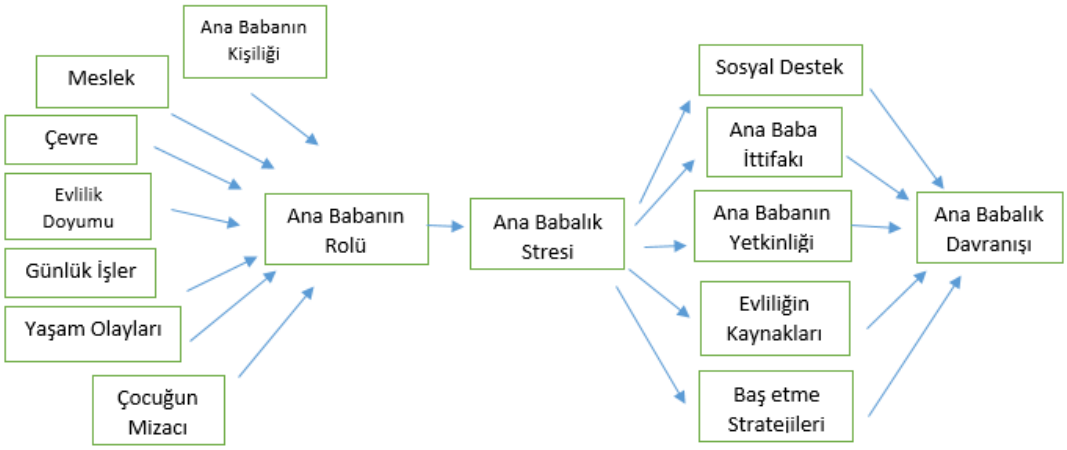

Şekil 1. Ana babalığı belirlemeye yönelik bir model

Kaynak. Belsky, 1984, 84

Şekil 1'de görüldüğü gibi, ana babalık davranışlarının, ana babanın kişiliği, çocuğun mizacı gibi bireye özgü; evlilik doyumu, sosyal ağlar ve mesleki ilişkiler gibi ana babanın içinde bulunduğu sosyal bağlama özgü süreçlerden etkilendiği varsayılmıştır. Bu model, daha önce ana babalıkla ilgili sahip olunan düşünce ve inançları değiştirerek, daha sonraki araştırmalara modeli genişletme ve ana babalık davranışlarına odaklanma fırsatı sağlamıştır. Belsky, Hertzog ve Rodme (1986), bu modelin ilk testini gerçekleştirmek için, oldukça karışık ve çok fazla istatistiksel yöntem kullanmışlardır. Araştırmacılar bu modelden üç önemli sonuç elde etmişlerdir. Bunlar; a) Ana babalık farklı farklı etmenlerin ürünüdür, bunların belirlenmesi mümkündür. b) Ana babalığı etkileyen etmenler herkeste eşit derece etkili değildir. c) Ana babanın içinde bulunduğu sosyal bağlam, onların davranışlarını etkileyen önemli bir etmendir.

Abidin ise (1992) ana babanın sosyolojik, davranışsal ve kişilik özelliklerini birleştirerek tasarlanmış daha kapsamlı ve bütünleştirici modeller geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Abidin, geliştirilecek olan modeli oluşturan faktörlerin ölçülebilir olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Abidin'in önerdiği model (Şekil 2), farklı araştırmacıların çalışmalarına dayanmaktadır. Modelde kullanılan değişkenler, ana babalık davranışlarıyla ilgili olduğu bilinen veya tahmin edilen birçok değişkeni temsil etmektedir. Abidin, ana babalık değişkeninin belli başlı bir evreni olmadığını, bu nedenle farklı değişkenler önerilebileceğini belirtmiştir.

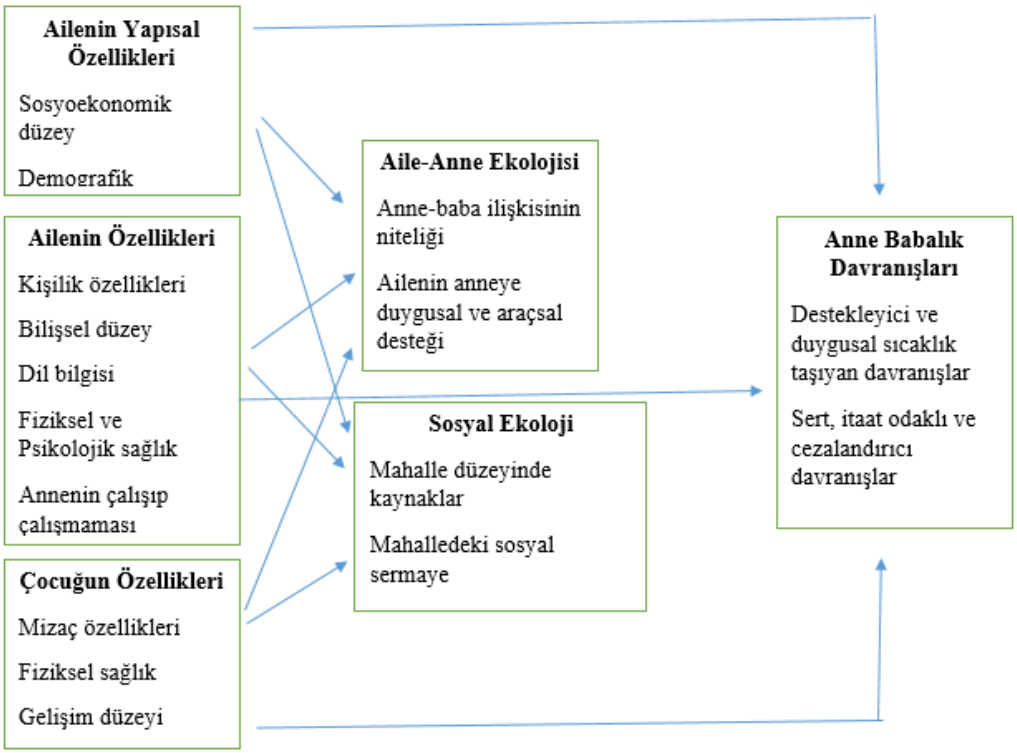
Şekil 2. Ana Babalık Davranışının Belirleyicilerine İlişkin Model

Kaynak. Abidin, 1992, 407

Şekil 2'de görüldüğü gibi, bu modelde ana babalık davranışını bir takım sosyolojik, çevresel, davranışsal ve gelişimsel değişkenlerin etkilediği varsayılmıştır. Modelde ana babalık rolü değişkeni, merkezden uzakta moderatör olarak görev yaparak ana babanın bir dizi inanç ve öz beklentisini temsil etmektedir. Ana babalık rolü aracılığıyla ana babalar, karşılaştıkları zararı veya faydayı değerlendirmektedirler. Bu değerlendirmenin sonucu, ana babanın yaşadığı stres düzeyini belirlemektedir. Ana babalık stresi, her ana babanın içinde bulunduğu ana babalık rolüne bağlılık düzeyine ilişkin yaptığı bir dizi değerlendirmenin sonucudur. Kavramsal olarak ana babalık stresi, ana babaları; ana babalıklarını desteklemek için mevcut kaynakları kullanmalarına teşvik eden motivasyonel bir değişken olarak görülmektedir. Mevcut kaynakların zenginliği veya azlığı, ana babalık davranışında önemli bir rol oynamaktadır. Alanyazın incelendiğinde, Abidin'in bu modelinin daha çok ana babalık stresini açıklamak için kullanıldığı görülmektedir (Crnic ve Low, 2002; Deater-Deckard, 1998; Reitman, Currier ve Stickle, 2002).

Yurtiçi alanyazın incelendiğinde; ana babalık davranışları ve ana baba-çocuk arasındaki ilişkilere odaklanan araştırmaların yapılmaya başlandığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar, anne çocuk bağlanması, bu bağlanmanın neleri etkilediği, anne babanın çocuğa karşı tutumları ile bu tutumların neleri etkilediği yönündedir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010). Ana babalık davranışlarını belirleyen süreçleri inceleyen araştırmaların sınırlı olduğu belirtilebilir. Ailenin ve toplumun yapısal özelliklerinden etkilenen ana babalık davranışlarının Türkiye'de nasıl işlediğini ortaya koymak aile,

çocuk ve ana babalık araştırmalarına açıklık kazandıracaktır. Bu bağlamda Baydar, Akçinar ve İmer (2017) ana babalık davranışları üzerine ulusal ve uluslararası çalışmaları değerlendirerek, bu çalışmalara dayanarak bir kavramsal model (Şekil 3) önermişlerdir.

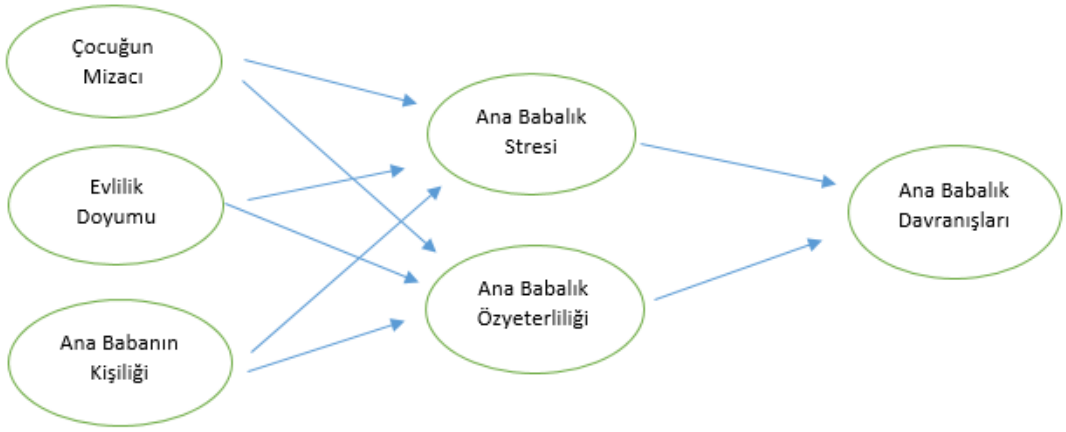
Şekil 3. Baydar, Akçinar ve İmer'in Önerdiği Kavramsal Model

Kaynak. Baydar, Akçinar ve İmer, 2017, 239

Ana babalık davranışlarını etkileyebilecek olan sosyal ve kültürel bağlam, yapısal özellikler, kişisel özellikler, aile içi ve aile dışı ilişkiler göz önüne alınarak bu model önerilmiştir. Bu modelde dikkate alınan faktörler ailenin ve toplumun yapısal özellikleri, anne ve çocuğun özellikleri, aile içi ve dışı ilişkilerin özellikleridir. Bu kavramsal çerçeveyi kullanarak yapılan alanyazın değerlendirmesi, nedensel süreçlerin, yalnızca bazı sosyal ve kültürel bağlamlarda doğrulandığını ortaya çıkarmaktadır. Daha öz bir ifade ile ana babalık davranışlarını etkileyen faktörlerin bazıları topluma ya da kültürel bağlama özgü araştırmalar, bazıları da kültürlerarası yapılmış araştırmalar tarafından desteklenmektedir (Baydar, Akçinar ve İmer, 2017).

Ana babalık davranışının sosyal bir varlık olan bireye özgü olduğu söylenebilir. Bu davranışın çeşitli olmasında ana babaya, çocuğa ait ve çevresel olmak üzere birçok faktör rol oynamaktadır. Örneğin, Belsky'ın modelinde çocuğun mizacı, ana babanın

kişiliği ve ana babanın ilişkisinin ana babalık davranışını etkilediği görülmektedir. Benzer bir biçimde, Abidin'in modelinde çocuğun mizacının, ana babanın kişiliği ve ana babanın ilişkisinin ana babalık stresini ve yetkinliğini etkilediği, bunların da ana babalık davranışını etkilediği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'de ana babalık davranışlarını belirleyen etkenler konusundaki bilgi ve araştırma ihtiyacının olmasının da etkisiyle, alanyazın ve sözü edilen modellerden yararlanılarak, bu araştırmada ana babalık davranışlarını belirleyen süreci ortaya koymayı amaçlayan bir model (Şekil 4) önerilmektedir.

Şekil 4: Ana Babalık Davranışlarını Belirleme Modeli

Alanyazın incelendiğinde ana babalık davranışlarının çok çeşitli olduğu görülmektedir. Birçok kuramcı bu çeşitliliği etkileyen birden fazla faktör olduğunu vurgulamıştır. Bunlardan biri anne babanın ilişkilerinden aldıkları doyumu ortaya koyan evlilik doyumudur. Evlilik doyumu, eşlerin çevresel ve kişisel boyutlardan elde ettiği doyumdur. Çevresel boyutlara örnek olarak eşlerin kararlardaki eşitliği olabilirken, kişisel boyuta örnek ise eşlerin birbirlerine gösterdiği sevgi tarzı olabilir (Sokolski ve Hendrick, 1999). Heyman, Sayers ve Bellack (1994) ise evlilik doyumunu eşler arasındaki ilişkinin uyumu, kalitesi, ilişkiden aldıkları keyif ve bunların bir düzen içinde devam etmesi olarak tanımlamaktadırlar. Sağlıklı ailelerde eşler arasında karşılıklı doyum ve uyum söz konusudur. Eşler arasında etkili iletişim, karşılıklı destek, eşlerin görev ve sorumluluklarını yerine getirebilme, çocuklarla ilgilenme, serbest zamanlarda birlikte aktivitede bulunabilme gibi birçok etmen bu doyumu etkilemektedir (Terry ve Kottman, 1995).

Cox ve Paley (1997), ana baba ilişki kalitesinin aileye bir tür yatırım olduğunu belirtmişlerdir. Bu yatırım, ana baba arasındaki olumlu ilişkinin hem çiftlere hem de çocuklarına yönelik olumlu davranışları arttıracağı yönündedir (Cox ve Paley, 1997). Anne ve babanın birbiriyle iletişiminin sağlıklı ve keyifli olması, hem çocuklarına hem sosyal çevrelerine, hem de kendilerine olumlu davranmalarını sağlayacaktır. Daha öz bir ifade ile ana babanın ilişkisi diğer tüm ilişkileri destekleyip düzenlemekte (Erel ve Burman, 1995), anlaşmazlık ve stres ise çocuğa yönelik olan davranışı etkilemektedir (Almedia, Wethington ve Chandler, 1999). Minuchin (1974) evlilik ve ana baba-çocuk alt sistemleri arasında açık ve geçirgen bir sınır olduğunu vurgulamıştır. Anne ve babanın içinde bulundukları ilişkiden memnuniyeti, birbirlerine verdikleri desteği, doğal olarak çocuklarına sağlayacakları sevgi, şefkat ve özveriyi olumlu yönde etkileyecektir.

Ana babaların evlilik doyumları ile çocuklarına olan davranışlarını inceleyen çalışmaların kuramsal bilgiyi desteklediği görülmüştür. Farklı yaş grubunda çocukları olan bir grup ana babayla yapılan çalışmalarda, ana babaların ilişkilerindeki çatışma ve memnuniyetsizliğin ana baba-çocuk ilişkisindeki sorunlara neden olduğu görülmüştür (Cox ve Owen, 1993; Easterbrooks ve Emde, 1988; Katz ve Gottman, 1995). Evliliklerinde problem yaşadığını düşünen ana babaların, çocuklarına karşı sert cezaya dayalı disiplin yöntemleri uyguladıkları, onlara karşı anlayışsız, soğuk oldukları ve çocuklarını desteklemedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Kanoy, Ulku-Steiner, Cox ve Burchinal 2003; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Pauli-Pott ve Beckmann, 2007). Konuyla ilgili Türkiye'de yapılan bir çalışma (Güroğlu, 2010), üç yaşında çocuğu olan annelerle gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya göre, annelerin eşleriyle olan ilişkilerinden aldıkları doyum arttıkça, anneler çocuklarına karşı daha çok sıcak ve sevgi dolu, daha az cezalandırıcı ve itaat beklentisi içinde davranmaktadırlar.

Ana babaların evliliklerinden aldıkları doyumun yanı sıra kişilik özelliklerinin de çocuklarına olan davranışlarını etkilediği düşünülmektedir. Kişilik; doğuştan getirilen özelliklerin, çevreyle etkileşimi sonucu şekillenmekte, bireyin duygusal, bilişsel, toplumsal ve fiziksel özelliklerini barındırmaktadır (Goldberg, 1992; John, 1990). Kişilik özellikleri bireyin davranışlarını ve yaşamını etkilemektedir (Caspi ve Shiner, 2008). Sosyal ilişkilerin geliştirilmesinden, eğitimden çalışmaya kadar geniş bir yelpazede neyin nasıl yaşandığı gibi bireysel farklılıkların ortaya çıkmasında kişiliğin etkisi söz konusudur (Caspi, Roberts ve Shiner, 2005). Bireysel farklılıkların temelini oluşturan kişilik, ana babanın çocuğuna olan davranışlarını da etkileyecektir. Örneğin; deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip birinin hem kendi duygu ve düşüncelerini ifade edeceği, hem de

çocuklarının duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etmesine izin vereceği düşünülmektedir. Belsky (1984), ana babaların gelişimsel geçmişi, evlilik ilişkileri, sosyal ağları ve kişilik özelliklerinin onların psikolojik iyi oluşlarını ve ana babalık davranışlarını şekillendirdiğini belirtmiştir. Belsky'nin ana babalık ile kişilik arasındaki bağı vurgulaması ve bu konuda yapılan ampirik çalışmalar, söz konusu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Belsky ve Barends, 2002; Belsky ve Jaffee, 2006).

Alanyazın incelendiğinde ana babaların kişilik özelliklerini belirlemek için yapılan çalışmaların beş faktör kişilik özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirildiği görülmüştür. Çeşitli yaşlardaki çocukların ana babaları üzerinde yapılan bir araştırmada, yüksek düzeyde nevrotizm kişilik özelliği gösteren ana babaların çocuklarına daha az ilgili, daha çok müdahaleci ve denetimli davranış biçimi sergiledikleri görülmüştür (Kochanska, Aksan ve Nichols, 2003). Okulöncesi dönemde çocuğu olan bir grup ana babayla yapılan bir çalışmada ise dışadönük ve deneyime açık kişilik özelliklerine sahip ana babaların çocuklarına sıcak davrandıkları; duygusal dengelilik kişilik özelliğine sahip ana babaların çocuklarının özerkliğini destekledikleri görülmüştür (Kanoy vd., 2003; Soenens vd., 2005). Ana babaların bireysel özelliklerinin çocuklarına yönelik olan davranışlarına etkisini, Prinzie, Stams, Dekovic, Reijntjes ve Belsky (2009) bir meta analiz çalışmasında değerlendirmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, ana baba kişilik özellikleri ile sergilenen ana babalık tarzı arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ana babaların yüksek düzeyde dışadönük, uyumlu, deneyime açık ve duygusal bakımdan dengeli olmaları ile ana babalık davranışı olarak duygusal sıcaklık ve kontrol davranışı sergileme eğilimleri arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kişilik bireyi diğerlerinden ayıran bir özellik olup farklı davranış kalıplarının açıklanmasını sağlamaktadır. Kişiliği henüz oluşmamış okulöncesi dönemdeki çocukların doğuştan getirdiği bir takım mizaç özellikleri bulunmaktadır. Ana babaların kişilik özellikleri gibi çocuğun mizacının da ana babalık davranışını etkileyen bir diğer etmen olduğu düşünülmektedir. Baydar, Akçinar ve İmer (2017), çocuğun özelliklerinin ana babalık davranışını etkilediğini belirtmektedirler. Bowen ise çocuğun doğuştan getirdiği her bir özelliğin, çocukla etkileşime giren herkesin davranışını etkilemekte olduğunu belirtmektedir (Plomin, DeFries ve Loehlin, 1977).

Genetik özelliklerin ana babalık davranışlarına olan etkisini ortaya koymak için çift yumurta ve tek yumurta ikizleriyle çalışmalar yapılmıştır. Aynı annenin genetik olarak birbirine daha çok benzeyen kardeşlere (tek yumurta ikizlerine), genetik olarak

daha az benzeyen kardeşlere (çift yumurta ikizlerine) göre daha benzer davranışlar gösterdikleri gözlenmiştir (Dunn, Plomin ve Daniels, 1986). Mizaç, çocuğun başkaları tarafından nasıl algılandığı, onun kendisi dışındakileri nasıl algıladığı ve etrafına nasıl tepki verdiğini belirlemesi aracılığıyla ana baba-çocuk davranışını etkilemektedir (Rothbart, Ahadi ve Hershey, 1994). Yapılan bir araştırmada dürtüsel ve talepkar çocukların, ana babalarından daha az sevgi, sıcaklık, ilgi ve fiziksel temas gördükleri gözlenmiştir (Collins, Maccoby, Steinberh, Hetheringon ve Borsnstein, 2000). Bir başka araştırma ise 14-27 aylık çocukları olan ana babalarla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada tepkisel çocukların ana babalarından daha fazla fiziksel ceza ve kontrolcü davranışlar gördükleri ve sözel olarak daha az desteklendikleri bulunmuştur (Bryan ve Dix, 2009). Türkiye'de yapılan bir çalışma, ortalama 62 aylık çocuğu olan anneler üzerinde yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar; tepkisel mizaçlı çocuklara sahip annelerin çocuklarına daha az olumlu ve duyarlı davrandıklarını; sıcakkanlı mizaçlı çocuklara sahip annelerin ise çocuklarına yüksek düzeyde olumlu ve duyarlı davrandıklarını göstermiştir (Yağmurlu ve Altan, 2010).

Ana babalık davranışlarını etkileyen süreçte ana babaların evlilik doyumu, kişilik özellikleri ve çocuğun mizacı gibi faktörlerin önemli olduğu ve ana babalık davranışı ile evlilik doyumu, ana baba kişilik özelliği, çocuğun mizacı arasındaki ilişkide birçok değişkenin rol oynadığı düşünülmektedir. Bu değişkenlerden birisi ana babalık stresidir. Ana babalık stresi, ana babaların çocuklarını yetiştirirken hissettikleri veya yaşadıkları zorluklar olarak tanımlanmıştır (Abidin, 1992; Kwon, 2007). Problem davranışların varlığının yanı sıra, tipik çocuk yetiştirme sorumlulukları (giyinme, banyo yapma ve tuvalet eğitimi gibi), çocuğa uzun süre bakım veren kişide stres oluşturabilmektedir. Yaşanılan bu stres ana babanın iyi oluşunu düşürmekte, onun psikolojik sıkıntılarını arttırmaktadır (Estes vd., 2009).

Belsky (1984) ana babalık stres kaynaklarını incelediğinde, bireyin geçmiş yaşantıları, kişiliği, evlilik ilişkisi, aldığı sosyal destek ve çocuğun özellikleri gibi etmenlerin olduğunu görmüştür. Ana babalık Stres İndeksi'ni geliştiren Abidin (1995) ise bu strese sebep olan üç faktörü vurgulamıştır. Bunlar; 1) çocuğun özelliği, 2) ana babanın özelliği ve 3) diğer yaşam olaylarıdır. Yaşanılan stresin sağlık üzerindeki etkilerinin yanı sıra, davranış ve duygular üzerinde de etkisi vardır. Bu bağlamda, stres ana babanın çocuğa yönelik davranışlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Gupta (2007), ana babaların yaşadıkları yüksek düzeyde stresin depresyon, sosyal yalıtılmışlık ve ana babalık rollerinde kısıtlamalara neden olduğunu belirtmiştir. Bunları yaşayan ana babalarda

tükenmişlik, kişilerarası ilişkide memnuniyetsizlik, yorgunluk, benlik saygısında düşüşün olması kaçınılmazdır. Bu olumsuz ruh halindeki ana baba, çocuğuna daha az bağlılık gösterecek ve ona karşı olumsuz davranacaktır (Weiss, 2002).

Rodgers (1988) anne ve çocuklarla yapmış olduğu çalışmada ana babalık stresi ile olumsuz ana babalık davranışı arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuştur. Ana babalık stresi ile ana babalık davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan başka bir araştırmada, ana babalık stresi ile tutarsız disiplin ve ilgisizlik arasında yüksek düzeyde ilişki saptanmıştır (Barry, Dunlap, Lochman, ve Wells, 2009). Rousseau ve diğerleri (2013), ana babalık stresi ve ana babalık davranışları arasındaki ilişkiyi 1499 Flaman ana baba ve ergen örneklemi ile incelemiştir. Örneklem grubundaki çocukları yaşlarına göre (12-13), (13-14) ve (14-15) üç zaman diliminde incelemişlerdir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, birinci ölçümdeki ana babalık stresinin, ikinci ölçüm ve üçüncü ölçümdeki yüksek düzeydeki ağır cezalarla ve üçüncü ölçümdeki daha yüksek psikolojik kontrol düzeyiyle anlamlı şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu, yüksek düzeyde ana babalık stresinin ana babalık davranışlarını etkilediğini göstermektedir.

Folkman ve Lazarus'un (1984) belirttiği gibi, belirli bir düzeyde stres kişiyi harekete geçirip motive ederken, yüksek düzeyde stres kaygı ve beraberinde uygun olmayan davranışlara neden olmaktadır. Ana babalık stresi gibi ana babanın özyeterliliğinin de ana babalık davranışı ile evlilik doyumu, ana baba kişilik özelliği, çocuğun mizacı arasındaki ilişkide rol oynadığı düşünülmektedir. Ana babalık özyeterliliği, ana babaların ana babalıktan memnuniyetiyle ilgilidir (Coleman ve Karraker, 1998). Ana babalık özyeterliliği, ana babaların ya da çocuğa bakım verenlerin çocukları başarılı bir biçimde yetiştirme yetenekleri konusunda kendilerine duydukları güven olarak tanımlanmaktadır (Jones ve Prinz, 2005).

Bandura (1993) özyeterlilik inancının bilişsel, duyuşsal, seçim yapma ve motivasyon olarak dört süreçten etkilendiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, evlilik kurumu içerisinde başarılı olduğunu, doyum sağladığını düşünen bireyin ana babalık rolünde de başarılı olacağına ilişkin inancı yüksek olacaktır. Yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğine sahip kişilerin kendilerine olan inancı onların çocuklarına olan davranışlarını etkileyecektir. Düşük ana babalık özyeterliliği, ana babanın psikolojik sağlığını (depresyon gibi) etkilemekte, bu da ana babanın daha olumsuz ana babalık davranışı uygulamalarına neden olmaktadır (Coleman ve Karraker, 1998). Alanyazında kendilerini daha yeterli olarak algılayan ana babaların daha yetkin ve pozitif ana babalık davranışları sergilediklerine yönelik kanıtlar vardır (Bogenschneider, Small ve Tsay,

1997; Coleman ve Karraker, 1998; Jones ve Prinz, 2005). Ayrıca, düşük ana babalık özyeterliliğinin, sabırsızlık, katılık ve geri çekilme gibi duyarsız ana babalık davranışlarına yol açtığı bulunmuştur (Teti, O'Connell ve Reiner, 1996).

Ana babalık davranışlarını etkileyen özyeterlilik inancı, bireyin deneyimlerine bağlı olarak artıp azalabilmektedir. Bununla birlikte, ana babalık inancındaki yükseklik ana babanın çocuğuna yönelik olan davranışlarını olumlu yönde etkilerken, bu inançtaki düşüklük ana babanın çocuğuna yönelik olan davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kişiliğin temellerinin atıldığı okulöncesi dönemdeki çocukların, en fazla ana babalarından etkilendikleri ifade edilebilir. Ana babaların çocuklarına olan davranışları, çocukların hayata karşı güvenle tutunup özerk bir birey olmalarını destekleyeceği gibi, bu özelliklerinin kırılmasına da neden olabilir. Bu bağlamda, çok çeşitli ana babalık davranışlarının olması ya da aynı anne/babaların her bir çocuğuna birbirinden farklı davranması, araştırmacıların ana babalık davranışlarının hangi değişkenlerle ilişkili olduğunun tespit edilmesi yönünde çalışmalar yapmasını sağlamaktadır. Ele alınan ilgili alanyazın bilgileri ışığında; çocuğun mizacı, ana babanın kişiliği ve ana babaların evliliklerinden aldıkları doyumun düzeyinin, anne babaların çocuklarına olan davranışları ile ilişkili olduğu ifade edilebilir (Calkins, Hungeford ve Dedmon, 2004; Kanoy, Ulku-Steiner, Cox ve Burchinal, 2003; Pauli-Pott ve Beckmann, 2007). Ayrıca, ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin ana babalık davranışlarıyla ilişkili olduğu belirtilebilir (Coleman ve Karraker, 1997; Deater Deckard, 2004). Bu noktada ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin ana babalık davranışı ile çocuğun mizacı, ana babanın kişiliği ve ana babanın evlilik doyumu arasındaki ilişkide nasıl bir rol oynadığının incelenmesi önemli görülmektedir. Bu nedenle araştırmanın problemini; ana babaların davranışları ile çocuğun mizacı, ana babaların kişilik özellikleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin rolünün incelenmesi oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı; okulöncesi dönemde çocukları olan ana babaların evlilik doyumu, ana babanın kişiliği, çocuğun mizacı ile ana babalık davranışı arasındaki ilişkide ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin rolünü incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1) Ana babalık davranışı ana babaların cinsiyeti, ana babaların yaşı ve ana babaların çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2) Ana babalık davranışı (olumlu ve olumsuz), evlilik doyumu, ana babanın kişiliği (nevrotizm, yumuşakbaşlılık, sorumluluk, dışa dönüklük ve deneyime açıklık), çocuğun mizacı (tepkisellik, çekingenlik ve olumluluk), ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmakta mıdır?
3) Ana babaların evlilik doyumu, ana babanın kişiliği, çocuğun mizacı ile ana babalık davranışı arasındaki ilişkide ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin rolünün test edildiği model doğrulanmakta mıdır?

Önem

Ana babalık davranışları, anne ya da babanın çocuğu yetiştirme sürecinde ona nasıl davrandığını ifade etmektedir. Çocuk, ilk olarak ana babadan aldığı sözel ve sözel olmayan mesajlarla çevrelenir ve bunlarla düşünce, davranış ve duyuşu etkilenir. Yaşamının ilk yıllarında ana babaları tarafından ihtiyaçları doğru zamanda karşılanan çocuk, hayatı güvenli bir yer olarak algılayacaktır. Bunun aksi bir durumda ise çocuk çevresinin tehlikeli ve güvensiz olduğunu düşünüp, Erikson'un sözünü ettiği gibi özerkliğe karşı utanç hissedecektir (Gander ve Gardiner, 2007).

Anne ve babanın çocuklarına olan davranışı onların ileriki yaşamında da çok etkilidir. Bu durum, bağlanma kuramı, nesne ilişkileri kuramı gibi çeşitli kuramlarda görüldüğü gibi yapılan ampirik çalışmalarla da desteklenmektedir. Örneğin; ana babalık davranışlarının çocukların olumlu benlik gelişimi (Haktanır ve Baran, 1998), okul başarısı (Yılmazer, 2007), öz düzenleme becerisi (Üredi ve Erden, 2009), problem davranışları (Derman ve Başal, 2013), saldırganlık düzeyleri (Kaplan ve Aksel, 2013), iyi oluşları (Baytemir, 2014), akran ilişkisi (Bayraktar, 2007), flört biçimleri (Özgür, 2014) gibi birçok etmen üzerinde etkili olduğu görülmüştür. İnsanoğlunun tüm yaşamını etkileyecek kadar önem arz eden ana babalık davranışlarını inceleyip ana babaları uygun davranışlara yönlendirmek topluma ve bireye yararlı olacaktır.

Okulöncesi dönem çocukları gelişimsel olarak, girişimciliğe karşı suçluluk hissettikleri dönemdedirler (Gander ve Gardiner, 2007). Bu dönemde çocuklar çevreyi tanımak ve meraklarını gidermek için soru sorma, deneme ve yanılma davranışları sergilerler. Eğer ana babalar çocuklarının bu davranışlarını kısıtlar ve cezalandırırsa

çocukların suçluluk duyguları pekişecektir. Ana babalar çocuklarının sorgulamalarını etkin bir biçimde yönetecek davranışlar sergilerse girişkenlik duygusunun gelişimi sürecektir. Bu açıdan olumsuz ana babalık davranışları, okulöncesi dönem çocuklarının kişilik gelişimi için risk oluşturabilmektedir. Sözel ve fiziksel ceza gibi olumsuz ana babalık davranışına çok sık maruz kalan bu dönem çocukları, kendine ve çevresine güvenmekte zorlanacak, özerklik duygusu yerine kuşku ve utanç hissedeceklerdir (Gander ve Gardiner, 2007). Olumlu ana babalık davranışı sergileyen ana babalar ise çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayarak onların ruh sağlığına olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca, ana babalık davranışlarının çift yönlü etkisi söz konusudur. Ana babaların çocuklarına yönelik davranışları, çocukların davranışlarını da etkilemektedir. Sıklıkla olumsuz ana babalık davranışına maruz kalan çocukların akran zorbalığı, madde kullanımı gibi birçok problem davranışlar sergilediği görülmektedir (Brenner ve Fox, 1998; Dallaire vd., 2006). Bu nedenle bu araştırma ana babalık davranışlarının yurtiçi alanyazınına katkı sağlarken, diğer yandan okulöncesinde önemi artmaya başlayan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ampirik bulgularla geçerli katkılar sağlayacaktır.

Okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, okulöncesinden başlayarak yükseköğrenim son sınıfa kadar süren ardışık ve gelişimsel bir süreçtir. Bu sürecin ilk basamağında çocuklara sunulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri ile çocuklara her yönüyle sağlıklı bir biçimde gelişme, potansiyellerini ortaya koyabilme gibi olanaklar sağlanmaktadır (Yeşilyaprak, 2013). Ayrıca, öğrencilerin çevresiyle uyumlu, kişisel ve sosyal bir yaşam için gerekli temel insan ilişkilerini geliştirmek ve sağlıklı yaşam tarzı kazandırmak rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin işlevlerindendir (Özgüven, 2007). Bu bağlamda, okulöncesi dönemde sunulan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı (KGRP) öğrencilerin yaşam kariyeri gelişimini desteklemektedir (Nazlı, 2016). KGRP, öğrencilerin yaşamındaki tüm değişimleri göz önüne alarak, öğrencinin sağlıklı bir biçimde yaşama hazırlanmasını içermektedir. Gelişimsel olarak ilerleyen bu program, öğrencilerin yaşam dönemlerine ilişkin görevleri temel almaktadır. Bireyin gelişimsel görevleri gereği, karşılaşabileceği bir takım zorluklar vardır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri KGRP ile bireylerin bu zorlukları yönetebilmelerine yönelik yaşam becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Okulöncesi dönemdeki çocuklar, içinde bulundukları gelişim dönemine özgü bir takım zorluklar yaşayabilirler (Dursun, 2010). Örneğin okula uyum sağlayamama, ana babadan ayrılamama bu dönemde görülen zorluklardandır. Bu zorlukların çocukların

içinde bulundukları dönemden kaynaklandığını ana babaların bilmesi, çocuklarına olan davranışlarını etkileyebilir. Ergenlik döneminde görülen çoğu problem davranışların ilk sinyalleri okulöncesi dönemde verilmektedir. Okulöncesi dönemde sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile öğrencilerin ileriki yaşlarda yaşayacağı problemlerin önüne geçilebilir. Ayrıca, KGRP ile, öğrencilerin öğrendikleri yaşam becerilerinin başka alanlara uygulamaları ya da daha üst düzey bir beceriyi kazanmaları sağlanmaktadır. Örneğin, ana babaların çocuklarına olan davranışları çocuklarının davranışlarını etkilemektedir. Daha öz bir ifade ile, ana babaların çocuklarına olan davranışları, çocuklarının problem davranış gösterip göstermediğini etkilemektedir (Burchinal, Roberts, Zeisel, Hennon ve Hooper, 2006). Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri tüm bunları, psikolojik danışma, sınıf rehberliği, konsültasyon gibi müdahale yöntemleriyle gerçekleştirmektedir. Böylelikle, bireylerin iyi oluşuna katkı sağlamaktadır.

Okulöncesi dönem çocuğu olan ana babaların, ana babalık davranışlarını belirlemeye yönelik çeşitli modellerin ve birçok araştırmanın olduğu görülmektedir (Abidin, 1992; Belsky, 1984). Bu modellerde ana babalığı etkileyen etmenlerin bireysel özellikler, çocuktan kaynaklanan özellikler ve bağlamsal etmenler olarak üç grupta incelenmesi söz konusudur. Bir hipotetik modelin önerildiği bu araştırmada ise bireysel özellikler olarak kişilik, ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresi ele alınmıştır. Çocuktan kaynaklanan özellikler olarak çocukların mizaç özellikleri; bağlamsal etmenler olarak ise evlilik doyumu değişkenleri seçilmiştir. Bireylerin birçok davranışını açıklamaya yardımcı olan kişilik özelliklerinin, ana babalık davranışlarını belirleyen önemli bir etmen olduğu düşünülmektedir. Benzer biçimde mizaç özellikleri çocukların davranışlarının belirleyicisi olarak görülmektedir (Rothbart, 2001). KGRP'nin müdahale yöntemlerinden olan konsültasyon, okul psikolojik danışmanın, öğrencilerin özel durumuna yönelik, öğretmenler, ana babalar, okul idarecileriyle işbirliği yaptığı bir yöntemdir (ASCA, 2008). Okul psikolojik danışmanı, ana babayı bilgilendirerek çocukların ve ana babaların davranışlarını değiştirebileceği gibi ilerde benzer durumlara yönelik başetme becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Okul psikolojik danışmanı, öğretmen ve idarecileri bilgilendirerek, okuldaki tüm öğrencilerin gelişimini direkt olarak yararlanmalarını sağlamaktadır (Nazlı, 2016). Bu bağlamda, bu araştırma ile kişilik özelliklerinin ve mizaç özelliklerinin ana babalık davranışlarıyla ilişkisinin ortaya konması, sergilemiş oldukları ana babalık davranışları hakkında ana babalara bilgi

sağlayacaktır. Böylelikle, okulöncesi kademede çalışan okul psikolojik danışmanlarına konsültasyon hizmetleri çerçevesinde bu araştırmanın sonuçları yarar sağlayacaktır.

Ana babalık davranışları ile ilişkili bağlamsal etmenler açısından bakıldığında, temel unsurlardan birinin evlilik doyumu olduğu görülmektedir (Baydar, Akçinar ve İmer, 2017). Alanyazında evlilik doyumu yüksek olan bireylerin çoğunlukla olumlu ana babalık davranışını kullandıkları belirtilmiştir. Bu çalışma sonucunda, evlilik doyumunun olumlu ana babalık davranışı ile olan ilişkisinin ortaya konması, alan uygulayıcılarının çalışmalarına katkı sağlayabilir. Alan uygulayıcıları, ana babanın ilişki kalitesini geliştirerek onların olumlu ana babalık davranışı sergilemelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, alanyazında belirtilen, yukarıda bahsedilen değişkenlerin ana babalık davranışlarıyla olan ilişkisini ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresi üzerinden belirlemenin önemli olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçlarla, olumsuz ana babalık davranışları ile ilişkisi tespit edilen değişkenlere yapılabilecek müdahaleler konusunda bilgi sahibi olunabilir. Okulöncesi kademede çalışan psikolojik danışmanlar KGRP kapsamında yapmış oldukları psikolojik danışma ve sınıf rehberliği gibi müdahalelerde bu araştırmanın sonuçlarından yararlanabilir. Böylelikle ana babaların olumlu ana babalık davranışları sergilemelerine katkıda bulunulmuş olacaktır. Bu bağlamda, araştırmanın, psikolojik danışmanlara ve ana babalarla çalışan diğer ruh sağlığı meslek elemanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kişilik özellikleri, evlilik doyumu, ana babalık özyeterliliği, ana babalık stresi ve mizaç özellikleri gibi değişkenlerin bireylerin ana babalık davranışlarını belirlediği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Yurt dışı alanyazında bu değişkenlerle ilgili oldukça fazla araştırma vardır (Coplan, Reichel ve Rowan, 2009). Ancak, Türkiye'de okulöncesi dönem çocukları olan ana babaların ana babalık davranışlarını inceleyen sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Ayrıca, alanyazında bu değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisine katkı sağlayan yapıları belirlemeye yönelik çalışmaların sayısının sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma ile ana babalık davranışlarında, ana babadan ya da çocuktan kaynaklanan faktörlerin etkisinin olup olmadığı ya da etkinin ne yönde olduğu görülecektir. Ayrıca, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki rolleri incelenen ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerinin, ana babalık davranışları üzerinde etkisinin ne yönde olduğu tespit edilecektir. Bu bakımdan elde edilecek sonuçların yurt içi alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de birçok kurumun ana babalara yönelik eğitimleri bulunmaktadır. Bu kurumlardan en sık ve en geniş kitleye eğitim yapan Milli Eğitim Bakanlığı'dır. MEB'in

Aile Eğitimi Kurs Programları (AEP), 1993 yılından başlayarak 2014 yılına kadar UNICEF, AÇEV gibi çeşitli kurumlarla işbirliğinde yürütülmüştür. 2014 yılında alınan kararla yapılan programların 0-18 yaşı kapsayan ardışık ve sistemli ilerlemesine yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Bu programların içeriğini, çeşitli yaşam dönemlerinde olan çocukların o dönemde neler yaşadığı, gelişimsel özellikleri ve öz bakım becerileri oluşturmaktadır. Ailelere bu programların içeriğine yönelik bilgiler verilmiştir. AÇEV çocukların ilk altı yılına odaklanan bir vakıftır. Bu kapsamda, Anne Destek Programı, Baba Destek Programı, İlk Altı Yıl Uygulama ve Dere Tepe Eğitim Programları bulunmaktadır. Bu programlarda hedef, babayı çocuk yetiştirme sürecine katabilmek, anneyi eğitip bilinçlendirmek, dezavantajlı bölgelerde yaşayan ana babalara eğitim öğretimin önemini iletebilmektir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ise temel aile yaşamına yönelik bilgi ve beceri kazandırmak için Aile Eğitim Programı bulunmaktadır. Bu programlar incelendiğinde, aile yaşam becerileri, sahip olunan haklar, çocuk bakımı, çocuğun eğitim öğretimi ve çocuk sağlığı konularında ana babaların bilinçlenmesi sağlanmaktadır. Adı geçen programların, belli bir gelişim dönemine sahip çocukların ana babalarına yönelik olmadığı; sadece her yaş döneminde çocuğu olan ana babalara genel bilgiler verdiği gözlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın 2019-2023 hedeflerinin yer aldığı 11. Kalkınma planında aile yapısının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Aile kurumunun güçlendirilmesi için aile eğitim programlarının yeniden düzenleneceği, mevcut programlara yeni modüllerin ekleneceği belirtilmiştir. Bu bağlamda mevcut programlara eklenecek modüllerde ya da geliştirilecek yeni programlarda bu araştırmadan elde edilecek sonuçlar kullanılabilir. Örneğin, ana babalara, ana babalık davranışlarının nelerden etkilendiğine yönelik bilgilendirmeler yapılabilir. Ana babaların stres düzeylerini azaltma, özyeterliliklerini arttırma, evlilik ilişkilerini güçlendirmeye yönelik eğitimlere yer verilebilir. Böylelikle, Türkiye'de ailelerin ana babalık davranışları konusunda gereksinim duydukları açılardan geliştirilmesi sağlanabilir.

Son olarak, bu çalışma ile okulöncesi dönem çocukları olan ana babaların ana babalık davranışlarını ve çocuklarına yönelik algılamış oldukları mizaç özelliklerini belirlemeye yönelik iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Bu ölçme araçlarına yönelik maddeler yazılırken güncel yaklaşım ve modeller temel alınmıştır. Okulöncesi dönem çocukları olan anne babalar gözlenerek, güncel yaklaşım ve modellere dayalı, Türk kültürünü yansıtan ölçek maddeleri yazılmaya çalışılmıştır. Böylelikle, bu ölçme araçlarının, okulöncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ya da okulöncesi dönem çocukları olan

ana babaların ana babalık davranışlarına ilişkin çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma çeşitli sınırlılıklar taşımaktadır. Araştırma, Ankara'da yaşayan, araştırmacının ulaşabildiği gönüllü ana babalardan oluşan bir çalışma grubu üzerinde yürütülmüştür.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ana babalık davranışları, ana babalık öz yeterliliği, ana babalık stresi, evlilik doyumu, kişilik ve mizaç kavramlarına ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiş, yapılan araştırmalarla ilgili bilgiler verilmiştir.

Ana Babalık Davranışları

Ana Babalık Davranışlarının Tanımlanması

Ana babalık davranışları, son yirmi otuz yıl içinde ortaya çıkan ampirik çalışmaların odağı olmuştur. Daha önceleri, alanyazında ana babalıktan ziyade çocuğun bilişsel deneyimine odaklanılmaktaydı. Bu süreçte ana babalık davranışları, kişilik faktörleri ve öğrenme süreçlerinin bir ürünü olarak tartışılmaktaydı (Teti, O'Connell ve Reiner, 1996). Günümüzde, ana babaların evlilik doyumu (Twenge, Campbell ve Foster, 2003), yaşam doyumu (Luhmann, Hoffmann, Eid ve Lucas, 2012), ruh sağlığı (Evenson ve Simon, 2005) gibi ana babalık davranışlarını etkileyen, ana babanın öznel deneyimini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmaktadır.

Ana babalık tartışılırken, ana babalık davranışları, ana babalık tarzları ve ana babalık uygulamaları arasında ayrım yapmak yararlı olacaktır. Daring ve Steinberg (1993) ana babalık uygulamalarının ve ana babalık tarzının, ana babalık davranışlarının iki özelliği olduğunu savunmaktadırlar. Ana babalık tarzları, ana babaların çocuklarına yönelik davranışlarını duygusal bir iklim içererek ifade etmesi, bunu da çocukların bir bütün olarak algılayıp ana babalarına genelleştirmesidir (Daring ve Steinberg, 1993). Örneğin, bir çocuk yatağına yatıp uyuyacağı zaman annesinden meyve suyu isterken ya da sürekli tuvaletinin geldiğini söyleyip tuvalete gideceğini söylerken aslında annesinin ona bunlar için kızıp kızmayacağını tahmin etmektedir. Çocuk, annesinin ona kızmayacağını tahmin ettiği için bu isteklerini art arda sıralayabilmektedir. Burada çocuk, annesi ile ilgili genelleştirmelerine bağlı olarak annesini ana babalık tarzlarından birine yerleştirme eğilimindedir. Ana babalık uygulamaları ise, ana babaların çocuklarını

sosyalleşmeleri ve ana babalarının belirledikleri hedeflere ulaşmaları için gözlenebilir davranışları olarak tanımlanmaktadır (Daring ve Steinberg, 1993). Bu nedenle, ana babalar aynı ana babalık tarzına sahip olsa da, farklı uygulamalar yaparak çocukların gelişim sürecini etkilemektir. Doğal olarak bunların tamamı ana babalık davranışlarını oluşturmaktadır. Ana babalık davranışları, çeşitli tanım ve yorumlara sahip bir yapıyı temsil etmektedir. Ana babalık davranışları, ana babaların çocuklarını yetiştirirken çocuklarına nasıl davrandıklarına işaret etmektedir (Brenner ve Fox, 1999; Hazzard, Christensen ve Margolin, 1983; Lovejoy, Weis, Hare ve Rubin, 1999). O halde, ana babalık davranışları ana babalık tarzlarından daha kapsamlı bir yapıdır. Bu nedenle, ana babalık tarzlarını ölçen bir aracın, ana babalık davranışlarını belirlemeye yönelik iyi bir ölçme aracı olmadığı söylenebilir (Darling ve Steinberg, 1993; Sang, Daniels ve Kissinger, 2006).

Ana babalık davranışları, çoğunlukla Baumrind'in (2003) ana babalık modeli kullanılarak tanımlanmaktadır. Baumrind otoriter, hoşgörülü ve izin verici olmak üzere üç tür ana babalık tarzı tanımlamıştır. Baumrind'in ana babalık tarzları, ana babanın duyarlılığının (sıcaklık, destek ve özerklik) ve talepkarlığının (ana baba kontrolü) bir birleşimidir. Bu nedenle, her ana babalık tarzı, bu boyutlardan birinin yüksek, diğerinin düşük seviyelerde olmasını ifade etmektedir. Örneğin, otoriter ana babalık düşük duyarlılık ve yüksek düzeyde talep içermektedir. Düşük duyarlılık ve yüksek talep içeren ana babalık tarzı, çocukların kendi karar alma süreçlerine katılmasına izin vermeyen zorlu ve müdahaleci ana babalık davranışlarını içermektedir (Baumrind, 2003). Baumrind'in ana babalık tarzları, ana babalık ile ilgili belirli tutum ve inançları tanımlasa da, bu model belirli ana babalık davranışlarını hesaba katmamaktadır. Fox (1992), bir ana babanın çocuklarından olan beklentilerini ve buna bağlı olarak onlara nasıl davrandığını incelemenin ana babalık tarzlarını belirlemekten daha yararlı olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda, ana babalık davranışlarının bir kısmını Baumrind'in modelinin oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ana babaların çocuklarına yönelik talep ve beklentilerinin çeşitli oranlarda göründüğü davranışlar, ana babalığın bir kısmını oluşturmaktadır. Çok kapsamlı olan ve çeşitli faktörleri içinde barındıran ana babalığı Lovejoy, Weis, O'Hare ve Rubin (1999) iki kategoriye ayırmışlardır. Böylelikle, yazarlar kavramın kullanımı ve kavramsallaştırılmasının daha kolay olduğunu savunmuşlardır. Bunlar; düşmanca/zorlayıcı ana babalık davranışları ve destekleyici/bağlı ana babalık davranışlarıdır. Bu ana babalık davranışları, Baumrind'in yanıt verme ve talep etme

boyutlarına paraleldir, ancak ana babalık tarzlarının belirlenmesi yoluyla sadece ana babalık tutum ve hedefleri ele alınmıştır. Bu nedenle kapsamının sığ olduğu belirtilebilir. Öte yandan, ana babalık davranışlarının kendisi doğrudan ölçülebilir özelliktedir (Richter, 2008). Coleman ve Karraker (1998), ana babalığı, geniş zaman ve enerjiye duyulan büyük ihtiyaç nedeniyle, en zorlu sosyal rollerden biri olarak tanımlamaktadırlar. Ana babalığın ne kadar zor olduğunun değil, aynı zamanda uygun çocuk davranışlarının belirlenmesinde ana babalık davranışlarının ne kadar önemli olduğunun bilinmesi, konuyla ilgili onlarca yıl süren araştırmaların sonucudur (Magee, 2016).

Ana babalık davranışları, genellikle ana babaların çocuklarıyla etkileşime girdikleri miktar ve kaliteyi ifade etmektedir (Stoiber ve Houghton, 1994). Araştırmacılar, ana babalık duyarlılığı, sıcaklık ve sınır koymanın, uygun olan ana babalık davranışları ve olumlu çocuk gelişimini öngören ögeler olduğunu ortaya koymuşlardır (Belsky, 1984; Landry, Smith, Swank ve Guttentag, 2008; Teti, Nakagawa, Das ve Wirth, 1991). Ana babalık duyarlılığı ve sıcaklığı, ana babaların çocuklarının sinyallerini doğru bir şekilde algılama ve yorumlaması sonrasında bu sinyallere derhal, uygun bir şekilde ve sevgiyle karşılık verme becerisidir (Biringen, 2009; Iwaniec, 2006). Duyarlı ve sıcak olan ana babalar, çocuklarının ihtiyaçlarını (sözel ve sözel olmayan ipuçları) en iyi nasıl karşılayacakları konusunda bilgi ve beceriye sahiptirler (Gutman, Brown ve Akerman, 2009; Huang, Caughly, Genevro ve Miller, 2005). Sınır belirleme, olumlu ana babalık ile ilişkili bir başka önemli özelliktir (Landry, Smith, Swank ve Guttentag, 2008). Sınır belirleme, ana babaların çocuklarının yaşa uygun özerkliğine saygı gösterirken, yakınlığı ve ayrılığı dengeleme yeteneğini ifade etmektedir. Sınırları belirlemek, çocukların kendi kendilerini kontrol etmelerini sağlamaktadır (Hoghughi ve Speight, 1998). Ana babalık davranışlarına ve çocuk gelişimi konusundaki bilgilerine daha fazla güven duyduklarını bildiren ana babalar, tutarlı ve uygun sınırlar koyma eğilimindedirler (Saunders, McFarland-Piazza, Jacobvitz, Hazen-Swann ve Burton, 2012).

Ana babalık Davranışları

Ana babalığın ne olduğu ve ana babalık davranışlarının çocukların gelişimine nasıl katkıda bulunduğu araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington ve Bornstein, 2000; Estrada, Arsenio, Hess ve Holloway, 1987). Genel olarak, ana babalık, çocukların gelişimsel sonuçlarını etkilemek için bireysel olarak

ve/veya birlikte çalışan birçok özel etkinliği içeren bir dizi davranış olarak kabul edilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993; Hoghughi, 2004). Başka bir deyişle, ana babalık davranışları; çocukların davranışlarında, onların genetik özellikleri, arkadaşları ve diğer bağlamsal faktörlerin etkilerinden daha baskın bir faktör olarak kabul edilmektedir. Stormshak, Kaminski ve Goodman'a (2002) göre, ana babalık, beceri temelli uygulamaların yanı sıra, ana baba-çocuk ilişkisinin kalitesini ifade etmektedir.

Ana babalık davranışları çok uzun yıllardır araştırmacıların ilgisini çekmesine rağmen belirli bir ana babalık kuramı yoktur (O'Connor, 2002). Bunun yerine, her şeyi kapsayan kuramlardan belirli ana babalık davranışlarını ya da çocuklardaki sonuçları dikkate alan kapsamlı çalışmalar olmuştur (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington ve Bornstein, 2000; O'Connor, 2002). Ana babalık kuramı olmamasına rağmen, oldukça çok sayıda araştırma, bazı ana babalık davranışlarının (annenin çocuğuna hikaye okuması ve anlatması gibi) çocukların dil, biliş, duygu ve sosyal alanlardaki gelişimi üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur (Park, 2012). Bu bağlamda, ana babalık davranışlarına yönelik kuram eksikliği göz önünde tutulup, daha önce yapılan araştırmalara dayanarak ana babalık davranışlarının olumlu ve olumsuz olmak üzere iki gruba ayrılması mümkündür (Guner, 2008; Kobayashi, 2017). Olumlu ana babalık davranışları çocuk-ana baba ilişkisinde bağlanmayı arttıran ve zamanla onun özerk bir birey olmasını etkileyen davranışlardır (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Baumrind, 2003). Okulöncesi dönemde çocuğu olan ana babaların çocuklarına uygulamış oldukları olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları, çocuğun sosyal, bilişsel ve davranışsal sonuçlarıyla yakından ilişkilidir (O'Connor ve Scott, 2007).

Olumlu ana babalık davranışları; çocuğun davranışına *uygun tepki verme*/*uygun disiplin* (Albright ve Tamis-LeMonda, 2002; Whiteside-Mansell, Bradley, Owen, Randolph, ve Cauce, 2003; Whiteside-Mansell, Pope ve Bradley, 1996), çocuğa yönelik *duyarlılık* (Albright ve Tamis-LeMonda, 2002; De Wolff ve van Ijzendoorn, 1997; Elster, McAnarney ve Lamb, 1983) çocuk etkinliklerine *destek* (DeWolff ve van Ijzendoorn, 1997; Matas, Arend ve Sroufe, 1978) ve çocuğa yönelik *sıcaklık/sevgi* durumlarını (DeWolff ve van Ijzendoorn, 1997) içermektedir.

Elster, McAnarney ve Lamb'a (1983) göre duyarlılık, olumlu ana babalığın en önemli yönüdür. Duyarlılık, çocuğun davranışlarındaki değişikliklere dikkat etmek ve bunlara tepki vermek olarak tanımlanmıştır (Lounds, Borkowski, Whitman, Maxwell ve Weed, 2005; Tamis-LeMonda, Bornstein ve Baumwell, 2001). Duyarlılık, bir ana babanın bebeğinin/çocuğunun sinyallerine, tutarlı ve uygun tepkiler verebilmesidir. Bir

ana baba, çocuğunun ipuçlarını algılamalı, bu ipuçlarını doğru yorumlamalı ve bunlara etkili bir şekilde uygun bir yanıt vermelidir. Sürecin herhangi bir noktasında bir eksiklik olması, duyarsız ana baba davranışına neden olmaktadır (Elster, McAnarney ve Lamb, 1983). Duyarlılığa ek olarak, olumlu ana babalık yüksek düzey sıcaklık (Belsky, 1984) içermektedir. Sıcaklık, çocuğun yapmış olduğu aktivitelere yönelik ailenin göstermiş olduğu pozitif etki ve ilgidir (Zhou vd., 2002). Destek ise ana babalığın sıcaklık ve şefkat gibi boyutlarını kapsamaktadır (Bates ve Bayles, 1988; Biringen ve Robinson, 1991; Coie ve Dodge, 1998). Ana babaların proaktif bir öğretim sağlaması (Pettit, Bates ve Dodge, 1993), çocuklarının uygun davranışlarını pekiştirmesi (Patterson, Reid ve Dishion, 1992), disiplin uygulaması (Hart, DeWolf, Wozniak ve Burts, 1992), duygusal olarak destekleyici olması (Pettit, Bates ve Dodge, 1997) ve başka çocuklarla birlikteyken izleyip rehberlik edebilmesi (Rubin, Bukowski ve Parker, 1998) destekleyici ana babalık davranışlarındandır. Yapılan çalışmalar, destekleyici ana babalığın tek bir ana/babaya sahip olmak ya da düşük sosyo-ekonomik düzeyde olmak gibi olumsuz etkilere karşı çocuğu koruduğunu ortaya çıkarmıştır (Pettit, Bates ve Dodge, 1997). Bu nedenle yüksek düzeyde destekleyici ana babalık, çocuğun davranışsal uyumunda yararlı bir etkiye sahip görünmektedir.

Olumlu ana babalık davranışları çocukların güçlü sosyal becerileri (Burchinal, Roberts, Zeisel, Hennon ve Hooper, 2006; Connell ve Prinz, 2002), etkili iletişim becerileri (Connell ve Prinz, 2002), okuma yetenekleri, matematiksel yetenekleri, düşük problem davranışı (Burchinal, Roberts, Zeisel, Hennon ve Hooper, 2006) alıcı dil becerileri (Connell ve Prinz, 2002) de dahil olmak üzere bir dizi okul hazırlığı göstergeleriyle ilişkilidir. Buna bağlı olarak, okulöncesi dönemdeki akademik işlevsellik, gelecek akademik sonuçları öngörmektedir (Lee, 2010). Öyle ki, akademik işlevsellikte geride başlayan çocukların daha fazla başarısız olma riski artmaktadır (Lloyd ve Hertzman, 2009). Olumlu ana babalık davranışları, çocukları bu tür uyumsuz gelişimsel durumlara karşı koruyabilir, çocukların olumlu akran ilişkilerini sürdürmeleri, psikolojik ve davranışsal olarak iyi olmaları ve akademik olarak başarılı olmaları gibi gereksinim duydukları becerileri geliştirme konusunda destekleyici bir ortam sağlayabilir (Ayoub, Vallotton ve Mastergeorge, 2011).

Olumsuz ana babalık davranışları ise, çocuklukta düzenleyici ve sosyal becerilerin geliştirilmesinde yapıcı (olumlu) etkilerin aksine yıkıcı olan düşmanca, kontrol edici veya ihmal edici davranışlar olarak tanımlanabilir (Dalliare vd., 2006). Whiteside-Mansell, Bradley, Owen, Randolph ve Cauce (2003) olumsuz ana babalığı çocuğa yönelik cezai

ve müdahaleci davranışların tümü olarak tanımlamaktadırlar. DeWolff ve Van Ljzendoorn'a (1997) göre, ana babaların çocuğa yönelik negatif her türlü etkisi olumsuz olarak bilinir ve bunlar olumsuz ana babalığın bir parçasıdır. Bunlara ek olarak Skinner, Johson ve Snyder (2005) olumsuz ana babalığın en büyük göstergesinin çocuğa uygulanan ihmal, istismar ve onu terk etmek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, bir çocuğun yaşamının ilk yıllarında maruz kaldığı olumsuz ana babalık davranışlarının, o çocuğun okulöncesi dönemde davranış problemlerine neden olduğu ifade edilmiştir (Waller, Gardner, Hyde, Shaw, Dishion ve Wilson, 2012).

Olumsuz ana babalık davranışları, saldırgan ve dikkatsiz davranan çocuklara sahip olma olasılığı ile ilişkilidir. Olumsuz ana babalık, *cezalandırıcı disiplin* (punitive disciplinary) uygulamaları (Belsky, 1984), *düşmanlık* (hostility) (Belsky, 1984), *düşük düzeyde duyarlılık* (low levels of sensitivity) (Belsky, 1984; Elster, McAnarney ve Lamb, 1983) ve *düşük sıcaklık* (low levels of warmth) (Belsky, 1984) ile örneklenmiştir. Ana baba-çocuk arasındaki olumsuz ilişkinin sebebi; düşük düzeyde sıcaklık ve katılım, ayrıca uygun olmayan disiplin stratejileridir (Campbell, Shaw ve Gilliom, 2000). Olumsuz ana babalık, çocuklarda saldırgan davranışlar gibi olumsuz davranışlara neden olabilmektedir (Olson, Ceballo ve Park, 2002).

Olumsuz ana babalık davranışlarından olan sert ana babalık davranışı düşmanlık, öfke, eleştiri ve reddetme gibi davranışlarla kavramsallaştırılmıştır (Neppl, Conger, Scaramella ve Ontai, 2009). Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, sert ana babalık davranışlarına maruz kalmış çocukların problem davranış sergiledikleri bulunmuştur (Dodge, Bates ve Pettit, 1994). Pettit, Bates ve Dodge (1997) yapmış oldukları bir çalışmada, küçük yaşta sert ana babalığa maruz kalmış çocukların yaklaşık altı yaşında iken saldırgan davranışlar gösterdikleri; yaklaşık 10 yaşında ise ergen suçlarına yöneldikleri sonucuna ulaşmışlardır. Düşük seviyelerde destekleyici ana babalık (olumsuz ana babalık), çocukların problem davranışlar sergilemesi ile ilişkilendirilmiştir. Beauchaine, Strassberg, Kees ve Drabick (2002) yapmış oldukları bir araştırmada, saldırgan olan ve olmayan ergenlerin ana babaları karşılaştırıldığında, saldırgan ergenlerin ana babalarının, ana babalık davranışları olarak olumsuz ana babalığı kullandıkları görülmüştür. Araştırmalar, ana babaların çocuklarına uygulamış oldukları fiziksel disiplinin olumsuz etkilerinin düşük destekleyici ana babalıkla birleşince daha da arttığını, buna karşın, destekleyici ana babalığın düzenli oluşumlarıyla birleştiğinde olumsuz etkilerinin azaldığını göstermektedir (Deater-Deckard ve Dodge, 1997). Deater-Deckard ve Dodge (1997), ana babalarının sıcak davranışlarından yoksun olan çocukların

ana babalarından fiziksel şiddet yaşadıktan sonra problemli davranış sergilediklerini tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, McCarty, Zimmerman, Digiuseppe ve Christakis (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, bir grup çocuğun 2-4 ve 6 yaşlarında iken ana babalarından almış oldukları duygusal desteğin etkileri incelenmiştir. Bu çocukların problemli davranışları yüksek düzeyde gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, sınırlı destekleyici ana babalık, çocuğun davranışsal uyumundaki zorluklarla ilişkilendirilmiştir.

Belsky'ın Ana Babalık Davranışını Kavramsallaştırması

Erken çocukluk döneminde olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının incelenmesi ana babalık davranışlarının çocukların sosyal, bilişsel ve davranışsal sonuçlarını etkilediği için önemlidir (O'Connor ve Scott, 2007). Çocukların anneleriyle olan ilişkileri olumlu ana babalık davranışları (duyarlılık, yanıt verme) ve olumsuz ana babalık davranışları (müdahalecilik, kontrol, düşmanlık) ile şekillenebilir.

Belsky'in çalışmasının odağı, okulöncesi dönem çocukları olan ana babaların ana babalık davranışlarını etkileyebilecek faktörleri incelemektir. Belsky'in (1984) modeline göre ana babalık birden fazla stres veya destek kaynağından etkilenmektedir (Şekil 1). Ayrıca, birkaç farklı ana babalık belirleyicisinin (eş şiddeti, anne baba depresyonu, gelir durumu, sosyal destek gibi) okulöncesi dönemde olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarını etkilediğini belirtmektedir. Belsky (1984) süreç modelinde ana babalık davranışlarının üç kaynak tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. Bu kaynaklar; ana babanın özellikleri (psikolojik iyi olma, kişilik gibi), çocuğun özellikleri (mizaç gibi) ve bağlamsal stres veya destek kaynaklarıdır (eş ilişkileri, anne istihdamı, sosyal destek gibi).

Belsky (1984), bu sistem içerisinde ana babalık davranışlarını etkileyen birden fazla etmen olduğunu; bunlardan bazılarının olumlu ana babalık davranışlarını, olumsuz ana babalık davranışlarından koruma görevi olabileceğini vurgulamıştır. Örneğin, Belsky'in modelinin test edildiği bir çalışmada, olumsuz ana babalık davranışlarının yordayıcıları belirlenmiştir. Bu çalışmada, annenin benlik saygısı, annenin eşi ile olan ilişki kalitesi ve çocuğun mizaç özellikleri yordayıcı olarak seçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, annenin benlik saygısının koruyucu değişken (buffer effect) olarak diğer iki değişkenin olumsuz ana babalığa katkısını engellediği tespit edilmiştir (Kopala-Sibley, Zuroff ve Koestner, 2012). Bu modele göre, ana babalık birden çok bağlamın bir

işleyişidir, ancak bu model bu bağlamların zaman içinde nasıl değişebileceğini tam olarak açıklayamamaktadır.

Gelişimsel açıdan bakıldığında, ana babalık davranışları, zaman içinde de değişmesi olası belirleyicilerden sürekli olarak etkilenecek şekilde kavramsallaştırılmıştır (Belsky, 1984). Bu anlayışa rağmen, az sayıda çalışmada bu belirleyicilerdeki değişikliklere yanıt olacak biçimde ana babalık davranışları incelenmiştir. Ana babalık davranışlarının ilişki sorunları ve şiddet (Levendosky, Leahy, Bogat, Davidson ve von Eye, 2006), anne depresyon belirtileri (Lovejoy, Graczyk, O'Hare ve Neuman, 2000) ve gelir durumu (Levendosky, Bogat, Huth-Bocks, Rosenblum ve von Eye 2011) faktörlerinden etkilendiğine yönelik bazı bulgular vardır. Bu çalışmalardan yola çıkılarak, ana babalık davranışlarının belirleyicilerinin hem gözleme dayalı, hem de öz bildirime dayalı yöntemlerle incelenebileceği belirtilebilir.

Okulöncesi Dönemde Çocuklara Yönelik Ana Babalık Davranışları

Araştırmalar ve kuramlara göre, erken çocukluk döneminde çocuğa bakım veren ilk kişiler ile çocuğun ilişkisi, çocuklarda sosyal ve bilişsel becerilerin gelişimini etkilemektedir (Bornstein ve Tamis- LeMonda, 1989). Birçok çalışmada, bir çocuğun okulöncesi yıllarda maruz kaldığı ana babalık davranışlarının, o çocuğun yaşamının ilerleyen dönemlerinde zihinsel ve fiziksel sağlığında uzun vadeli etkileri olduğu ortaya konulmuştur (Robins ve Rutter, 1990; Stewart-Brown, Fletcher ve Wadsworth, 2005). Ayrıca, bu dönemde çocuklarla ana babaların etkileşimi, çocukların başkalarıyla olan ilişkilerini etkilemesinin yanı sıra, kendi ihtiyaçlarına ve başkalarının ihtiyaçlarına uygun yollarla nasıl cevap vereceğini belirlemektedir.

Okulöncesi dönemde duyarlı ana babalık davranışları, çocukların duygusal ve sosyal becerilerinin sağlıklı gelişimini sert veya tepkisiz ana babalık davranışlarından daha fazla etkilemektedir (Landry, Smith ve Swank, 2003). Alanyazına dayanarak, okulöncesi dönemde ana babalık davranışlarının, hem ana baba-çocuk ilişkisini hem de çocukların çevrelerine olan davranışlarını etkileyeceği belirtilebilir. Olumlu ana babalık davranışları, bağlanma ilişkisini teşvik eden, yaşamın erken dönemlerinde öz düzenlemeyi destekleyen ve çocukları yönlendiren ve destekleyen, sıcak ve duyarlı davranışlar olarak tanımlanabilir (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Baumrind, 2003). Çocuğun sinyallerini doğru bir şekilde yorumlayabilme ve buna göre cevap verebilme yeteneği olarak tanımlanan anne duyarlılığı, bir çocuğun uygun olan ve

olmayan davranışları kendi kendine izleme yeteneğini etkilemektedir (Lohaus, 2004). Anne duyarlılığında değişiklik çocuğun yaşıyla ilişkilidir, öyle ki anneler bebeklik dönemindeki çocuk davranışlarına daha duyarlı olurlar, ancak yürümeye başlayan çocuklarda daha az duyarlılık hissetmeye başlarlar (Bornstein, Tamis-LeMonda, Hahn ve Haynes, 2008). Çevresel faktörlerin anne duyarlılığı üzerindeki etkisi bazı çalışmalarda değerlendirilmiştir. Ancak, Denham ve Moser (1994) tarafından yapılan bir araştırmada, zor bebek mizacının annenin duyarlılığını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, uygun olan ana babalık davranışları gelişimsel ihtiyaçlara uyarlanabilmekte, ancak diğer faktörlerin bu süreci nasıl etkilediği bilinmemektedir.

Uygun olmayan ana babalık davranışlarının çocuklukların kendini düzenleme ve sosyal becerilerin gelişimi üzerinde yıkıcı, kontrol edici veya ihmal edici etkileri olduğu söylenebilir (Dalliare vd., 2006). Bu davranışlar, sağlıklı anne-çocuk bağlanmalarında nispeten daha azdır. Ancak, sıklıkla uygun olmayan ana babalık davranışlarına maruz kalan bir çocuğun, çocukluk ve ergenlik döneminde, hem problemlerini kendine (içe) hem de başkalarına (dışa) yönelten davranış sorunları yaşadığı belirlenmiştir (Compton, Snyder, Schrepferman, Bank ve Shortt, 2003; Morris vd., 2002). Ayrıca, bir çocuğun yaşamının ilk yıllarında uygun olmayan ana babalık davranışlarına maruz kalmasının, okul öncesi dönemdeki davranış sorunlarına neden olduğu bulunmuştur (Waller, Gardner, Hyde, Shaw, Dishion ve Wilson, 2012). Okulöncesi çağındaki çocuklara uygulanan müdahaleci ve aşırı kontrol edici ana babalık davranışlarının, çocukların yüksek düzeyde saldırganlık ve öz düzenleme becerilerini geliştirememesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Joussemet vd., 2008). Öfke, olumsuz duygulanım, eleştiri ve çocuğa yönelik tehdit edici dil kullanımı uygun olmayan ana babalık davranışlarındandır. Bu uygun olmayan ana babalık davranışlarının kullanımı bebeklik döneminde nadir iken; yaş ilerleyip çocuk özerkleşmeye başladıkça artış göstermektedir (Campos, Kermoian ve Zumbahlen, 1992). Uygun olmayan ana babalık davranışları, ana baba-çocuk ilişkisinde doyumsuzluğa neden olmaktadır.

Ana Babalık Davranışlarının İlişkili Olduğu Yapılar

Ana babalık davranışları ve ana baba-çocuk etkileşimleri, çocuğun gelişimine ve çocuğun davranışlarına katkıda bulunan en önemli dış faktörler arasındadır (Sheeber, Hops ve Davis, 2001). Ana babalık davranışları, çocuk davranışlarını etkilemekte ve çocuk davranışı da, ana babaların çocuklara nasıl tepki verdiğini etkilemektedir. Bu

nedenle, ana babalık davranışları ve çocuk davranışları yakından ilişkili ve birbirleri üzerinde çift yönlü etkilidir (Atzaba-Poria, Deater-Deckard ve Bell, 2014). Sıcaklık ve destek olma gibi ana babalık davranışları, ana baba ile çocuk arasında daha güçlü duygusal bağlara temel oluşturan olumlu ana babalık davranışlarındandır. Bu güçlü duygusal bağların bir sonucu olarak, ana babalar çocuk üzerinde olumlu bir etki oluşturup çocukların uygun davranışlar geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (O'Brien ve Mosco, 2012; Rah ve Parke, 2008). Ancak, düşmanlık ve reddetme gibi ana babalık davranışları, ana baba ile çocuk arasındaki zayıf duygusal bağa neden olmaktadır. Bunlar, olumsuz ana baba-çocuk etkileşimleriyle ilgilidir. Zayıf duygusal bağ, ana babaların çocuk üzerindeki olumlu etkisini azaltmakta ve bu nedenle çocukların olumsuz davranışlarına neden olmaktadır (Barling, MacEwen ve Nolte, 1993).

Ana baba-çocuk etkileşimlerinin, çocuğun başkalarıyla ilişkilerine bakışı ve onun çevresine nasıl tepki gösterdiği ve çocuğun benlik gelişimi gibi konularda etkisi büyüktür. Araştırmalar, ana babalık davranışı ve ana baba-çocuk etkileşiminin, öz düzenleme becerileri (Bynum ve Brody 2005), problemli davranışı içe yöneltme (Sheeber, Hops ve Davis, 2001), problemli davranışı dışa yöneltme (Beaudoin ve Bernier, 2013) fiziksel sağlığı (O'Connor, 2014), akran ilişkileri (Rah ve Parke, 2008) ve akademik başarı (Earhart ve Zamora, 2015) olmak üzere çeşitli çocuk davranışlarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Örneğin, Bynum ve Brody (2005) çalışmalarında, annelerin çocuklarıyla olan pozitif, duyarlı etkileşimlerinin, çocukların kendilerini daha iyi kontrol edebilme ve daha az saldırgan başa çıkma stratejilerini kullanmalarına katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Earhart ve Zamora (2015) tarafından yapılan bir müdahale programında olumlu ana baba-çocuk etkileşiminin etkileri incelenmiştir. Programa anne baba ile birlikte oynanan oyun ve zorlayıcı öğrenme etkinliklerinde ana babanın desteği gibi olumlu ana babalık davranışları eklenmiştir. Böylelikle, olumlu ana babalığın etkisiyle, çocuklarda duygu ve davranış düzenleme becerilerinin ve doğru tutum geliştirmelerinin arttığı gözlenmiştir.

Ana babalık davranışları, ana babalık stresi, finansal stres ve küresel/çevresel stres dahil olmak üzere birçok stres faktörü ile ilişkilidir (Uno, Florsheim ve Uchino, 1998). Torquati (2002), stresin olumsuz ana babalık davranışlarını doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Stresli olaylarla karşılaşan ana babalar huzursuz olmakta, bu nedenle olumsuz ana babalık davranışlarını sürekli olmasa da yaşadıkları huzursuzluk nedeniyle sergilemektedirler (Torquati, 2002). Middlemiss (2003), ana babaların sadece bir ana babalık davranışı uygulamadığını ileri sürmüştür. Buna göre; tipik olarak olumlu ana

babalık davranışları sergileyen ana babaların, stresle karşı karşıya kaldıklarında uygun olmayan ana babalık davranışlarını benimseyebilecekleri ileri sürülmektedir.

Bir aile içinde anne ya da babanın yaşamış olduğu stresin, diğer ana babanın vereceği destek ile aşılması mümkündür. Bekar anneler sadece ana babalığın "normatif" stres faktörleriyle karşılaşmakla kalmazlar, aynı zamanda eşi tarafından sağlanan destek eksikliğinden dolayı daha fazla stres yaşayabilirler (Tran ve McInnis-Dittrich, 2001). Tran ve McInnis-Dittrich, tek annelerin stres faktörleri ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi üç farklı model (koruyucu, moderatör ve önleyici) kullanarak incelemişlerdir. Tran ve McInnis-Dittrich, bekar annelerin sosyal destek olmadan ana babalık stresi ve finansal strese karşı özellikle savunmasız olduklarını, bu nedenle de annelerin psikolojik sıkıntıya maruz kaldıklarını bulmuşlardır. Middlemiss'in (2003) bulguları ise, bekar annelerin yüksek düzeyde stres, düşük düzeyde aile ve toplum desteği yaşadıkları yönündedir. Buradan hareketle, anne ve babanın yaşanan stresli durumlar karşısında birbirlerine destek olabilecekleri ifade edilebilir.

Ana babaların çocuk gelişimi konusunda sahip oldukları bilgiler de ana babalık davranışlarıyla ilişkilidir (Berk, 2005; Fox, 1992; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003). Ana babalar, çocuklarının gelişim bilgilerini temel alarak çocukları için beklentiler oluşturmuşlardır (Berk, 2005; Fox, 1992; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy 2003). Bu nedenle, çocukları için daha yüksek beklentileri olan ana babalar, daha düşük beklentileri olan ana babalardan farklı ana babalık davranışları kullanmaktadırlar (Fox, 1992; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003). Örneğin, 12-18 aylık çocuklarının tuvalet eğitimi almasını bekleyen ana babalar, uygun olmayan ana babalık davranışları kullanabilirler ve çocuklarını gerçekçi olmayan beklentilerini karşılamaya zorlayabilirler (Fox, 1992; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003).

Ana babalık davranışlarının ilişkili olduğu bir diğer etmen ise çocukların davranışlarıdır. Uygun olmayan ana babalık davranışlarına maruz kalan çocukların davranışlarının da uygun olmadığı gözlenmiştir (Brenner ve Fox, 1998; Dallaire vd., 2006; Patterson, DeBaryshe ve Ramsey, 1989). Dallaire ve diğerleri (2006) uygun olan ve olmayan ana babalık davranışları ile çocukların depresif belirti düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ana babaları uygun olmayan ana babalık davranışları kullanan çocuklar, ana babaları uygun olan ana babalık davranışları kullanan çocuklara göre daha yüksek düzeyde depresif belirtiler göstermiştir. Brenner ve Fox (1998), sözel ve fiziksel cezalanadırma içeren katı disiplin uygulamalarının erken çocuklukta davranış sorunlarına yol açtığını bulmuşlardır. Küçük çocuklarda davranış sorunlarının varlığının, ergenlik

döneminde daha ciddi davranış bozukluklarına ve yetişkinlikte potansiyel olarak antisosyal bozukluklara yol açtığı saptanmıştır (Patterson vd., 1989).

Yapılan bazı çalışmalarda ana babaların yaşlarının ana babalık davranışlarına etkileri incelenmiştir. Yetişkinlerle karşılaştırıldığında, ergen annelerin genellikle zayıf ana babalık davranışları gösterme eğilimde oldukları görülmüştür (Mann, Pearl ve Behle, 2004; Sommer vd., 1993; Tamis-LeMonda, Shannon ve Spellmann, 2002). Genç annelerin büyük yaşlardaki annelere göre çocuklarının ihtiyaçlarına daha az duyarlı oldukları saptanmıştır (McAnarney, Lawrence, Ricciuti, Polley ve Szilagyi, 1986; Saunders, McFarland-Piazza, Jacobvitz, Hazen-Swann ve Burton, 2012; Secco, Ateah, Woodgate ve Moffatt, 2002). Birkaç çalışmada ise, ergen annelerin genellikle yetersiz disiplin sağladıkları (Coll, Vohr, Hoffman ve Oh, 1986; Regalado, Sareen, Inkelas, Wissow ve Halfon, 2004), uygun sınırlar koyamadıkları (Pogarsky, Thornberry ve Lizotte, 2006; Saunders, McFarland-Piazza, Jacobvitz, Hazen-Swann ve Burton, 2012) ve yaşı daha ileri olan annelerden daha az şefkatli oldukları (Krpan, Coombs, Zinga, Steiner ve Fleming, 2005) görülmüştür. Bununla birlikte, araştırmalar ana baba olan ergenler arasında da değişkenlik olduğunu göstermektedir. Örneğin, McAnarney, Lawrence, Ricciuti, Polley ve Szilagyi (1986), 9-12 aylık çocukları olan 30 ergen anne ve çocukları arasındaki ilişkiyi değerlendirmişlerdir. Yaşları daha küçük olan annelerin bebeklerine daha az temas ettiklerini, daha az duyarlı davrandıklarını ve onlarla daha az işbirlikçi olduklarını bulmuşlardır. Bu araştırma ile benzer şekilde, 12-18 aylık çocukları olan 78 ergen anne üzerinde bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmada araştırmacılar bebek bakımındaki farklılıkları incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, daha genç annelerin daha büyük ergen annelere kıyasla daha az duyarlı bir biçimde çocuklarına davrandıkları görülmüştür (Secco, Ateah, Woodgate ve Moffatt, 2002). Bu bulgulara dayanarak, genç ergen annelerin, daha büyük ergen annelere göre bebekleriyle etkileşimlerinde daha az duyarlı ve daha çok cezalandırıcı olma eğiliminde oldukları belirtilebilir.

Ana babalık davranışları; ana baba tutumu, ana babalık uygulamaları ve bağlanma gibi yapılardan farklı olup hepsini kapsayan geniş bir kavramdır. Ana babalık davranışlarının ne olduğu, nasıl ele alındığı, hangi yapılardan etkilendiği ve neleri etkilediği çeşitli araştırmalarla desteklenerek bu başlık altında sunulmuştur. Ana babalık davranışları ile ilgili herhangi bir kuramın olmaması, ana babalık davranışlarının uygun olan (olumlu) ve olmayan (olumsuz) olmak üzere iki grupta sınırlandırılmasına yol açmıştır. Araştırmada ana babalıkla ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerden birisi ana

babalık özyeterliliğidir. Aşağıda alanyazında ana babalık özyeterliliği ile ilgili belirtilen görüşlere yer verilmiştir.

Ana Babalık Özyeterliliği

Özyeterlilik

Albert Bandura'nın (1977) bireylerin yeni bir davranış kazanması ve var olan bir davranışını düzenlemesi ile ilgili yapmış olduğu araştırmaları sonucunda, özyeterlilik kavramı ortaya çıkmıştır. Bandura'ya göre, davranışlar başkalarını gözlemleyerek öğrenilmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı adı verilen bu öğrenme ile bireyin davranışları dışarıdan alınan bir ödüle göre şekillenmez. Birey, kendi davranışının istediği bir sonuca götüreceği beklentisi ile hareket etmektedir (Bandura, 1971). Bandura (1977) etkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi olmak üzere iki farklı beklenti türü olduğunu belirtmiştir. Sonuç beklentisi, bir davranışın belirli bir sonuca yol açacağı inancı iken, etkinlik beklentisi sonucun üretilmesi için gerekli davranışı başarılı bir şekilde yürütebileceğine olan inançtır (Bandura, 1977). Bu nedenle özyeterlilik, sadece bir davranışın istenen bir sonuca yol açacağı değil, aynı zamanda bireyin istediği bir sonuca ulaşması için yeterli performans standardını karşılayabileceğine olan güvenidir. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, etkinlik beklentileri performans başarıları (bireyin önceki başarılı deneyimleri gibi), başkalarının deneyimleri (model alma gibi), sözlü ikna (bireyin başkaları tarafından teşvik edilmesi ya da öneri sunulması gibi) ve duygusal durumlar (bireyin hissetmiş olduğu korku ya da sevinç) olmak üzere dört kaynaktan beslenmektedir (Bandura, 1977; Chou, Ditchman, Pruett, Chan ve Hunter, 2009).

Albert Bandura (1977, 1982), özyeterlilik kavramını kişinin bir görevi yetkin bir şekilde yerine getirme yeteneğinin algısı olarak tanımlamıştır. Bandura (1986) özyeterliliğin davranışı doğrudan etkileyeceğini belirtmiştir. Yüksek düzeyde özyeterliliğe sahip bireylerin, zor görevlerde devam etme ihtimalinin düşük düzeyde özyeterliliğe sahip olanlara göre daha yüksek olacağına inanılmaktadır. Bandura (1986) bir bireyin özyeterliliğinin gelecekteki başarı ve başarısızlığına etkisinin, o bireyin gerçek kapasitesinden daha belirleyici olduğunu öne sürmüştür. Çünkü bir kişinin inançları, bireyin bilgi ve becerileri ile ne yaptığını belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı, 1980'lerden bu yana, insan davranışlarını anlamak, tanımlamak ve müdahale etmek için psikoloji, iş, pazarlama ve eğitim gibi birçok alanda

yaygın olarak uygulanmaktadır. Bandura'nın özyeterlilik kavramından yola çıkılarak, ana babalık davranışlarıyla ilgili alanyazında ana babalık özyeterliliği kavramı kulanılmaya başlanmıştır (Jabbar, 2014). Bandura'nın kuramını ana babalık alanına uygularken bunun özyeterliliğin bir parçası olduğu ve ana babalık görevleri gibi belli bir alana özgü olduğu belirtilmiştir. Ana babaların ana babalık görevlerini başarıyla yerine getirebilmeleri için kendilerine olan inançları ana babalık özyeterliliği olarak değerlendirilebilir. Bandura (1982), bireylerin stresle karşı karşıya kaldıklarında, özyeterliliği düşük olan bireylerin başarısızlık beklentileri nedeniyle kolayca vazgeçip belirgin düzeyde kaygı, depresyon ve mutsuzluk hissettiklerini belirtmiştir. Bu ana babalık alanına uyarlandığında, kendilerini verimsiz olarak gören ana babalar, ana babalık görevleri nedeniyle aşırı derecede kısıtlanmış ve hareketsiz hissetmektedirler (Bohlin ve Hagekull, 1987; Kwok ve Wong, 2000). Etkili bir ana babalık yaptığına yönelik düşünce hem ana babalık rolüne hem de ana babalık sürecine bağlılık konusunda motivasyonu arttırmaktadır (Bandura, 1995). Ana babalar, ana babalık görevlerinde giderek daha yetkin hale geldikçe, ana babalık özyeterlilikleri de artmaktadır (Teti ve Gelfand, 1991). Bu genel tanımlardan yola çıkarak ana babalık özyeterliliği, bir ana babanın çocuğunun gelişimini ve başarısını artırabilmek için çocuğunu ve çevresini düzenleyebileceğine olan inancı olarak tanımlanabilir (Coleman ve Karraker, 1997). Başka bir deyişle, ana babalık özyeterliliği, ana babaların ana babalık ile ilgili çok sayıda ve sürekli değişen görevleri yerine getirme yeteneklerine ilişkin inançlarıdır.

Bandura'nın tanımına göre, ana babalık özyeterlilik yapısı, bir ana babanın, hem çocuk yetiştirme davranışlarına hem de kişinin ana babalık görevlerini yerine getirme yeteneğine olan güven derecesidir (Bandura, 1997). Coleman ve Karraker (1997), ana babaların ana babalık özyeterliliğini yüksek düzeyde algılayabilmeleri için (a) çocuk bakımı hakkında doğru ve uygun bilginin (bebeğin sıkıntısının nasıl tespit edileceği ve onun nasıl rahatlatılacağı gibi), (b) ana babalık görevlerini yerine getirmeye yönelik kendine güvenin, (c) çocuklarına koşulsuz olarak yanıt verebileceklerine olan inancın olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bandura'nın (1997) özyeterlilik kavramını göreve özgü olduğunu önerdiği gibi, ana babalık özyeterliliği de, ana babanın çocuğuna olan bakımında ne kadar iyi çalışabileceğine ve ana babalık rolüyle ilgili belirli görevleri veya zorlukları nasıl ele alabileceğine ilişkin inançlarıdır (Teti, O'Connell ve Reiner, 1996). Bununla birlikte, Sanders ve Wolley (2005) gibi araştırmacılar, göreve özgü olarak tanımlanan ana babalık özyeterliliğini daha geniş bir kavramsal alana yerleştirmeye çalışmışlardır. Ana babalık

özyeterliliğinin, görev alanı ve etki alanı olmak üzere iki düzeyde tanımlanıp ölçülebilirliği sağlanmıştır (Coleman ve Karraker, 1997). Göreve özgü ana babalık özyeterliliği, ana babaların tuvalet eğitimi veya engelli bir çocuğa bakmak gibi belirli ana babalık becerilerini yerine getirme yetenekleri hakkındaki yargılarını içermektedir. Etki alanına özgü ana babalık özyeterliliği ise, disiplin, öğrenmenin teşvik edilmesi veya iletişim gibi ana babalık alanlarını kapsamaktadır.

Ana Babalık Özyeterliliği

Özyeterlilik kavramının ana babalığa uygulanmasında, 1980'lerin başında aile ve ana baba değişkenlerinin çocukların davranışları üzerindeki etkisinin araştırılması yol açmıştır (Jones ve Prinz, 2005; Leerkes ve Crockenberg, 2002; Teti ve Gelfand, 1991). Bu kavramın önemi ile ilgili kesinliğe rağmen, ana babalık özyeterliliğinin nasıl tanımlanması ve dolayısıyla nasıl ölçülmesi gerektiği uzun süre tartışma konusu olmuştur (Coleman ve Karraker, 2000; De Montigny ve Lacharite, 2005). Yapı zaman zaman ana babalık benlik saygısı ve algılanan ana babalık yetkinliği ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bunların farklı veya örtüşen yapıları temsil edip etmediği belirsizdir. Başka bir deyişle, özyeterlilik, ana babalık yeteneğine özel atıfla değerlendirilmemiş, ana babaların tüm yaşam alanlarında genel yeterliliklerine ilişkin algılarının bir ölçüsü olarak kullanılmıştır.

Araştırmacılar, ana babalık özyeterlilik yapısını hem alan (dar) hem de genel (geniş) anlamda kullanmışlardır. Bu bağlamda alan-genel ana babalık özyeterliliğini ayrı ayrı incelemekte yarar vardır. Birincisi ile ilgili olarak, ana babalık özyeterliliği, ana babaların ana babalıkla ilgili belirli bir alandaki belirli görevleri yerine getirme algısı olarak değerlendirilmektedir. Alana özgü ana babalık özyeterliliği terimi, ana babaların ana baba olarak rollerinde yetkinlik duygularını ifade etmektedir. Alana yönelik ana babalık özyeterliliği ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça fazladır (Cinamon, Weisel ve Tzuk, 2007; Raver ve Leadbeater, 1999). Bu çalışmalardaki ana babalık özyeterliliği kavramı "anneliğe ilişkin özyeterlilik" tanımıyla daha tutarlıdır. Bu değerlendirme "Preterm Parenting and Self Efficacy Checklist (Prematüre Çocuğa Sahip Ana Babaların Ana Babalıkları ve Özyeterlilikleri Listesi) ile yapılmaktadır. Bu listede yer alan sorular, evde bir bebeğin bakımı için gerekli görevlerin yerine getirilip getirilmemesine bağlı olarak ana babaların özyeterliliğini ölçmektedir (Pennell, Whittingham, Boyd, Sanders ve Colditz, 2012). Genel ana babalık özyeterliliği ise, ana babaların problem çözme

kabiliyetini ve yeterliliğini yansıtan araçsal bir boyut olarak ifade edilmektedir. Bu görüş Johnston ve Mash'ın (1989) anlayışı ile tutarlıdır. Ana babalık özyeterliliğini daha geniş bir yapı olarak yorumlayan araştırmacılar "Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği"ni kullanmışlardır. Bu ölçme aracı, ana babalıkla ilgili belirli görevlerin veya alanların ana babaların nasıl yaptığına bakmamaktadır. Burada ana babaların kendilerine güvenine yönelik genel bilgiler elde edilmektedir. Bu ölçekte yer alan maddelerden biri şöyledir "Çocuğuma iyi bir şekilde bakma konusunda kendi beklentilerimi karşıladığımı düşünüyorum" (Johnston ve Mash, 1989). Genel ana babalık özyeterliliği, ana babaların özyeterlilik inançlarını belli bir göreve yüklemeden belirlemeye yöneliktir. Araştırmacı tarafından, bu betimlemenin kavram karmaşasının olduğu ana babalık özyeterliliğini daha açık ifade ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada genel ana babalık özyeterliliği hakkında bilgiler verilerek, ölçme aracı olarak Johnston ve Mash'ın Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği kullanılmıştır.

Coleman ve Karraker (1997), ana babalık özyeterliliğini bir ana babanın, ana babalık rolünde kendini yetkin hissetmesi olarak tanımlamaktadırlar. Hess, Teti ve Hussey-Gardner (2004) ise ana babalık özyeterliliğini, bir kişinin ana baba olarak başarılı olma becerisi hakkındaki inançları veya yargıları olduğunu belirtmişlerdir. Bir kişinin ana babalık özyeterliliği, o kişinin ana babalık görevinde kendini başarılı veya başarısız olarak algılamasıdır (Goodnow, 1988). Başarılı ana babalık davranışları, bir ana babanın geçmiş başarılarını ve yaşamış olduğu zorlukları sözlü olarak kabul etmesidir. Bu da o ana babanın, ana babalık özyeterliliğinin artmasına yardımcı olmaktadır (Coleman ve Karraker, 1998). Ayrıca, bir anne ya da babanın kendi anne babalarıyla yaşamış oldukları çocukluk deneyimleri, onların ana babalık özyeterliliklerini etkilemektedir (Grusec, Hastings ve Mammone, 1994; Deutsche, Ruble, Fleming, Brooks-Gun ve Stangor, 1988). Başarılı ana babalar, kendilerinin yaşamış oldukları zorluklara benzer durumlarda olan diğer ana babaların mücadele etmelerine teşvik edip olumlu sonuçlar alacaklarına inanmalarına yardımcı olabilir. Bu desteği ve yaşanan ortak zorlukları gören ana babaların, ana babalık özyeterliliği olumlu yönde değişecektir (Kersh, Hedvat, Hauser-Cram ve Warfield, 2006; Teti ve Gelfand, 1991). Dışarıdan yardım ve teşvik alabileceğini düşünen ana babalar, zor ana babalık görevlerini tek başına yapmak zorunda olmadıkları için kendilerini daha yeterli hissedeceklerdir.

Bir ana babanın yaşamış olduğu sıkıntılar, onun ana babalık özyeterliliğinin gelişimi ile etkileşimli bir ilişkiye sahiptir. Düşük ana babalık özyeterliliğine sahip ana babalar, daha fazla başarısızlık hissetmekte ve daha yüksek düzeyde kaygı ve depresif

belirtiler göstermektedir (Miller, Gordon, Daniele ve Diller, 1992). Düşük düzeyde ana babalık özyeterliliğinin endişeli, depresif, sinirli hissetme, daha çabuk vazgeçme ve daha az algılanan sosyal destek, daha az eş desteği, boş zaman algısı ve daha yüksek stres yaşama ile ilişkili olduğu görülmüştür (Shumow ve Lomax, 2002; Wells-Parker, Miller ve Topping, 1990). Meirsschaut, Roeyers ve Warreyn (2010), annelerin depresyon ve stres belirtilerinin, ana babalık deneyimlerini ve ana babalık inançlarını güçlü bir şekilde etkilediğini bulmuşlardır. Ana babaların yaşamış oldukları düşük düzeyde ana babalık özyeterliliği, ana babalık stresi, işlevsiz aile etkileşimi, ana babaların fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, ana babaların duygusal uyarılmaları ve ana baba-çocuk etkileşimlerinin kalitesinin düşmesi ile ilişkilidir (Gelfand, Teti ve Radin, 1992; Kwok ve Wong, 2000; Scheel ve Rieckmann, 1998; Webster- Stratton, 1990). Ana babaların yaşamış oldukları depresyon ve anksiyete düzeyi, ana babalık özyeterliliğinin niteliğini etkilemektedir. Buna karşılık, ana babalıktaki başarısızlık hissi, ana babalardaki depresyon, kaygı, geri çekilme ve çaresizliği arttırmaktadır. Daha öz bir ifade ile, ana babalık özyeterliliği ile ana babaların psikolojik sağlığı karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.

Ana babalık özyeterliliğinin gelişimi, ana babalar ve çocukları arasındaki etkileşimden de etkilenmektedir. Çocuklarının zayıf duygu düzenleme becerisi veya sorunlu davranışları nedeniyle ana babaların yaşamış oldukları zorluklar, ana babalık görevinde algılanan başarısızlık hissine neden olmaktadır (Teti ve Gelfand, 1991). Bu durum, genel olarak algılanan ana babalık görevlerinin daha da zor algılanmasına katkı sağlayıp, yerine getirilecek olan ana babalık görevlerini olumsuz yönde etkileyecektir. Ana babalık özyeterliliği, ana babaların yaşamış oldukları sıkıntı ve çocuğun problem davranışları için moderatör görevi de görebilir. Örneğin, Hastings ve Brown'un (2002) 40 ana baba ile yürütmüş oldukları çalışmada, çocukların problem davranışlarının ana babaların depresyon ve anksiyete düzeylerine etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada annelerin ana babalık özyeterliliğinin, annelerin depresyon ve kaygı düzeyleriyle çocukların problem davranışları arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Babalar için ana babalık özyeterliliğinin, çocukların problem davranışlarıyla anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Başka bir araştırmada ise davranışsal ve duygusal bozukluğu olan çocuklara sahip ana babaların ana babalık özyeterliliğinin ana baba özellikleri ve ana babalık becerilerinin kalitesi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur (Bondy ve Mash, 1999; Scheel ve Reickmann, 1998).

Ana babalık özyeterliliği yüksek olan ana babaların zorluklar karşısında pes etmeme ve zor koşullarda bile ana babalık becerilerini tutarlı bir şekilde uygulama

olasılığı daha yüksektir. Bu nedenle, yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliği, ana babaların daha fazla sabırlı veya azimli olmalarını yordamaktadır. Bu durumda, davranışsal veya mizaç açısından zor çocuğu olan ana babalar için, yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğine sahip olmak avantajlı bir durum olmaktadır (Teti, O'Connell ve Reiner, 1996). Ana babaların zorluklar karşısında daha az sebat göstermesi, ana babalık davranışlarında daha çok başarısız olmalarına neden olabilir. Bu da çocukların problem davranışlarının artmasına neden olmaktadır. Başarısızlık, ana babalık özyeterliliğinin düşük düzeyde algılanmasına yol açmaktadır.

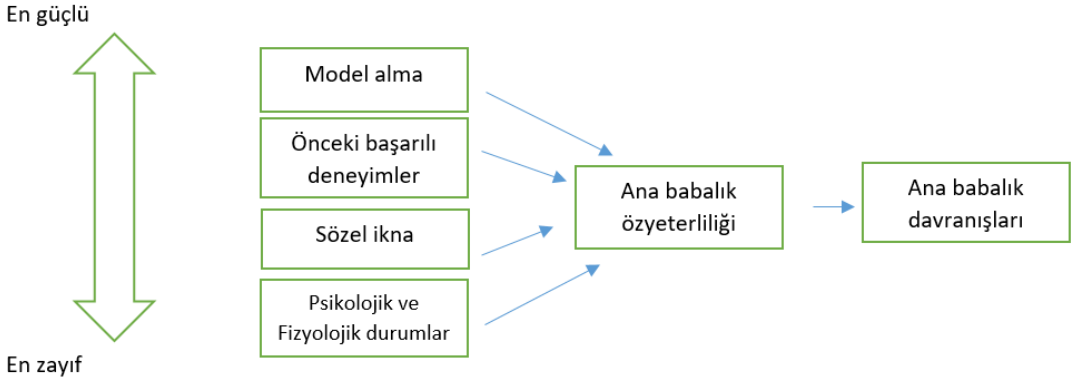
Kadınların hamilelik dönemleri ve bu sırada kendilerini anneliğe hazırlama biçimleri de ana babalık özyeterliliklerini etkilemektedir. Rubin (1984), doğum öncesi bilişsel ve davranışsal hazırlığın üç aşamada gerçekleştiğini belirtmiştir. Bunlar; (a) kadının anne rolünü denediği ve annelik rolünde başarılı olan kadınların davranışlarını araştırdığı kopyalama aşaması (replication), (b) gelecekteki çocuğuyla birlikte anne figürü olarak kendini hayal edip karşılaşacağı olumlu ya da olumsuz durumları düşündüğü araştırma aşaması ve (c) kadının anne olarak kendi tutum ve davranışlarını onun için ideal olan bir annenin tutum ve davranışlarına göre karşılaştırıp analiz ettiği farklılaşma aşamasıdır. Rubin'in (1984) bahsetmiş olduğu bu aşamaların Bandura'nın (1977) özyeterlilik gelişimine paralel olduğu görülmektedir.

Genel olarak, ana babaların, ana babalık görevlerini etkin bir şekilde yerine getirme yeteneklerini değerlendirmeleri hem tutarlı ana babalık uygulamaları hem de çocukların gelişimi için önemli sonuçlara sahiptir. Bandura'nın modeline göre, ana babalık özyeterlilik duygusu yüksek olan ana babaların, çocuklarının davranışları ve gelişmelerini olumlu yönde etkilemek için gerekli beceri ve niteliklere sahip olduklarına inanılmaktadır. Düşük düzeyde ana babalık özyeterliliğine sahip olan ana babaların, çocuk yetiştirme konusunda daha fazla stres yaşama olasılıkları söz konusudur ve bu durum da onların anksiyete ve depresif belirtiler yaşama olasılıklarını yükseltmektedir. Dolayısıyla ana baba-çocuk ilişkileri de bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir.

Ana babalık Özyeterliliğinin Kaynakları

Bandura (1977) genel özyeterliliğin dört ana kaynaktan beslendiğini belirtmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi genel özyeterlilik kaynakları; 1) önceki deneyimler 2) model alma 3) sözel ikna ve 4) fizyolojik ve psikolojik durumlardır. Bu kaynakların ana babalık özyeterliliğinin gelişimine de katkı sağladığı araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır

(Cutrona ve Troutman, 1986; De Montigny ve Lacharite, 2005; Pennell, Whittingham, Boyd, Sanders ve Colditz, 2012). Bu kaynakların her biri etkinlik beklentilerinin gelişmesine katkıda bulunmakta ve ana babalık davranışlarını yordamaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: Ana babalık öz yeterlik modeli (Pennel vd., 2012)

Şekil 5'te de görüldüğü gibi, ana babalık özyeterliliğini etkileyen dört etmen bulunmaktadır. Bu etmenlerin varlığı ya da yokluğu ana babalık özyeterliliğinin düzeyini etkilemektedir. Ana babalık özyeterliliği de ana babalık davranışlarını etkilemektedir.

Sosyal Öğrenme Kuramı'nın kurucusu olan Bandura'nın özyeterlilik kavramının bir boyutu da ana babalık özyeterliliğidir. Ana babalık özyeterliliği, ana babaların ana babalık rolünde kendilerini yeterli görüp görmemeleri anlamına gelmektedir. Ana babaların kendilerini yeterli görüp görmemelerinde deneyimleri, model aldığı kişiler, etrafındakilerin vermiş olduğu mesajlar ve kendi psikolojik durumları etkili olmaktadır. Bu başlık altında, ana babalık davranışlarını etkilediği düşünülen ana babalık özyeterliliğine ilişkin kuramsal açıklamalara ve ilgili araştırma bulgularına yer verilmiştir. Ana babalık davranışını yordadığı düşünülen diğer bir değişken olan ana babalık stresi ile ilgili olarak alanyazında yer alan görüşlere ise aşağıda yer verilmiştir.

Ana Babalık Stresi

Stres, kişinin iyi oluşuna zarar veren ya da iyi oluşunu tehdit eden durumları aşamaması, iyi oluşunun tehlikeye düşmesi olarak değerlendirilmektedir (Folkman ve Lazarus, 1984). Bu tanıma dayalı olarak bir birey sadece büyük yaşam olaylarından değil, aynı zamanda günlük yaşamındaki rollerden dolayı da stres yaşayabilir. Stres, zarar verici ve kontrol edilemez olarak görülmektedir. Bu nedenle, rollerini yerine getiren insanlarda, örneğin ana babalarda, ana baba olmalarından dolayı görülmektedir (Harrison ve Sofronoff, 2002). Ana babalık ile ilgili alanyazında, ana baba olma ve bu role uyum

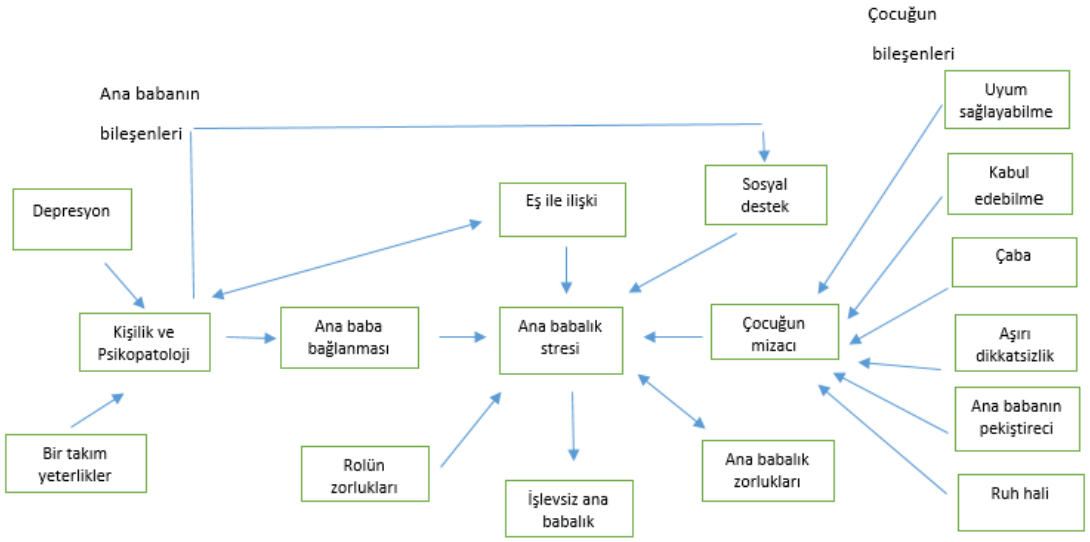
sağlama sürecinde yaşanan zorluklara ana babalık stresi adı verilmektedir (Cmic ve Low, 2002). Ana babalık stresi, ana babalık rol beklentilerinden kaynaklanan ve ana babalık davranışını etkileyen bir stres türüdür (Abidin, 1992; Cmic ve Greenberg, 1990; Deater-Deckard ve Scarr, 1996; Webster-Stratton, 1990).

Ana babalık stresi, ana baba olarak çocuklarının ve çevrenin onlardan beklediği taleplerden kaynaklanan zorluklar olarak tanımlanmıştır (Abidin, 1995; Ostberg ve Hagekull, 2000). Deater-Deckard'a (1996) göre, ana babalık stresi, kaynaklar (ekonomik kaynaklar; sosyal destek; eş desteği) ana babalık taleplerini karşılayamadığında ortaya çıkmaktadır. Ana babalar genellikle eşlerinden, aile üyelerinden ve arkadaşlarından daha az destek aldıklarında (Belsky, 1984; Bonds ve Gondoli, 2002; Chan, 1994), kendilerini yetersiz ana babalar olarak algıladıklarında (Mash ve Johnston, 1990) ya da yeterli düzeyde ekonomik kaynaklara sahip olmadıklarında (Deater-Deakard, 1996; Mills ve Rubin, 1990) daha stresli hissederler. Ana babalar, çocuklarının beslenme, konfor ve dikkat gibi taleplerini karşılamak istediklerinde kendilerini stresli hissetmektedirler (Abidin, 1995; Deater-Deckard, 1998). Genel olarak, normal ana babalık sorumlulukları, özellikle okulöncesi dönemde çocukları olanlar için daha yüksek düzeylerde stres yaşamalarına yol açmaktadır (Koeske ve Koeske, 1990; Kuczynski ve Kochanska, 1990).

Ana babalık stresini ilk ortaya atan araştırmacılardan olan Abidin'e (1992) göre ana babalık stresi, ana babalık talepleri ile ana babaların bu talepleri yönetmek için algıladıkları kaynakların kullanılabilirliği arasındaki tutarsızlıktır. Başka bir deyişle, yaşanan ana babalık stresinin düzeyi, bir ana babanın mevcut bağlamda ana baba olarak rolünü değerlendirmesinin bir sonucudur. Ana babalık stresi, ana babalık rolündeki stresin hem ana baba hem de çocuk üzerinde etkileri olduğundan önemli bir yapıdır (Abidin 1992; Deater-Deckard ve Scarr, 1996; Goldstein, 1995; Morgan, Robinson ve Aldridge, 2002). Yüksek düzeyde ana babalık stresi, ana babaların olumsuz ana babalık uygulamalarıyla yakından ilişkilidir (Abidin, 1992; Ang, 2008). Buna karşılık, düşük düzeyde ana babalık stresi ise ana babaların yüksek düzeyde duygusal sıcaklık gibi pozitif ana babalık uygulamalarıyla ilişkilidir (Bonds, Gondoli, Sturge Apple ve Salem, 2002). Daha yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşayan ana babaların çocuklarının, yüksek düzeyde problem davranış gösterme eğiliminde oldukları görülmüştür (Barry, Dunlap, Cotten, Lochman ve Wells, 2005).

Abidin'in Ana Babalık Stres Modeli

Abidin ve Burke (1976), Ana Babalık Stresi Endeksi'nin (PSI) geliştirilmesine de yardımcı olan ana babalık stresi ile ana babalık davranışları arasındaki ilişkiye yönelik bir model (Şekil 6) geliştirmişlerdir (Akt. Dong, 2010).

Şekil 6: Ana babalık davranışı ve çocuk sonuçları üzerine kuramlaştırılmış etki yolu modeli

Kaynak: Abidin (1976; Akt: Dong, 2010).

Şekil 6'da görüldüğü gibi çocuğa ve ana babaya ait özellikler olmak üzere iki ayrı kutupta ana babalık stresini etkileyen faktörlere yer verilmiştir. Modele göre, ana babalık stresi de uygun olmayan ana babalığa neden olmaktadır. Bu modelde, ana babalık stresine ve daha sonra olumsuz ana babalığa katkıda bulunan faktörler belirtilmiştir. Özellikle, model çok bileşenli ana babalık stres faktörlerini vurgulamaktadır. Örneğin stres, ana babanın depresyonu, özyeterliliği, rol kısıtlamaları, eş ile ilişkisi, sosyal desteği, sağlığı ve ana baba bağlılığı gibi ana babaların özelliklerinden kaynaklanabilir. Stres ayrıca, çocukların mizaç ve psikolojik özelliklerinden de kaynaklanabilir. Son olarak, stres, ana babaların iş kaybı veya yakın akrabalarının ölümü gibi yaşam stresi alanından da gelebilir (Abidin, 1976).

Richard Abidin'in 1970'lerde önerdiği stres modeline göre, yüksek düzeyde ana babalık stresi, çocuğun zor bir mizaca sahip olması ve ana baba-çocuk etkileşimlerinin işlevsizliği olumsuz ana babalık davranışlarına neden olmaktadır. Abidin (1992) ayrıca ana babalık stresi arttıkça olumlu ana babalık davranışlarının bozulduğunu ileri sürmüştür. Abidin'in daha sonraki araştırmaları (1982, 1986, 1992), ana babalık stresi ve

ana babalık davranışları arasındaki ilişkinin doğrusal değil, daha karmaşık olduğu sonucuna varmasına neden olmuştur. Abidin (1986), belirli ana babalık ve çocuk özelliklerinin ana babalık stresinin artmasına neden olduğunu öne sürmüştür. Bu özellikler, ana babaların kişilik özellikleri, sağlık durumları, evlilik ilişkilerinin niteliği ve sosyal destek gibi faktörlerdir. Bunlara ek olarak, ana babalık özellikleri içerisinde yetkinlik, çocuğa olan bağlılık ve ana babalık rolüyle ilgili rol kısıtlamaları ve çocuğun mizaç özellikleri de yer almaktadır (Abidin, 1992).

Ana Baba-Çocuk İlişki (P-C-R) Kuramı

Abidin'in ana babalık stres modelinde, ana babalık stresinin ana baba-çocuk özelliklerinden ve doğrudan ana babalarla ilişkili durumsal değişkenlerden etkilendiği öne sürülmüştür. Deater Deckard (2004) Abidin'in modelini Ana Baba-Çocuk İlişki kuramı olarak adlandırmıştır. Ana Baba-Çocuk İlişki kuramı ana babalık stresini; yaşanan büyük stres, yaşam olayları, patolojik deneyimleri ve çocuk güçlükleri ile ilgili sorunlar bağlamında kavramsallaştırmıştır. Sonuç olarak, Ana Baba-Çocuk İlişki kuramı büyük ölçüde ana babalar ve psikopatolojik sorunları olan çocuklar ile test edilmiştir (Deater-Deckard, 2004).

Deater-Deckard, Ana Baba-Çocuk İlişki kuramı ile, ana babalık stresini etkileyen üç alan olduğunu belirtmektedir. Bunlar; ana baba, çocuk ve ana baba-çocuk ilişki alanlarıdır (Deater-Deckard, 2004). Ana babalık alanı, ana babaların özellikleri (yaş, cinsiyet, kişilik, algılar gibi), psikopatolojileri (depresyon, kaygı gibi) ve ilişkileri (medeni durumları gibi) gibi durumlardır (Abidin, 1990, 1995; Deater-Deckard, 2004). Çocuk alanı, çocukların özellikleri (cinsiyet, yaş, mizaç gibi), gelişimsel özellikleri (otizm spektrum bozukluğu gibi), davranışsal sorunları (saldırganlık gibi davranış sorunları) ve duygusal sorunları (anksiyete, depresyon) gibi durumlardır (Abidin, 1990; Deater-Deckard, 2004). Ana baba-çocuk ilişkisi alanı ise düşmanlık, çatışma ve ilişkinin beklentileri karşılayıp karşılamadığı gibi olumlu ya da olumsuz ana baba çocuk ilişkilerini ifade etmektedir (Deater-Deckard, 2004).

Ana Baba-Çocuk İlişki kuramı ana baba, çocuk ve ana baba-çocuk ilişki alanlarının birbirini etkilediğini ve ana baba ile çocuk arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Örneğin, ana babaların ruh sağlığı bozukluğu (depresyon gibi) olumsuz ana babalığa neden olmaktadır. Ayrıca, ruh sağlığı bozuklukları ana babaların ana babalık stresini ortaya çıkarabilmektedir. Aynı zamanda, çocukların davranışsal ve

duygusal sorunları ana babaların ana babalık stresini ve ana babalık depresyonunu artırabilmektedir. Son olarak, ana baba-çocuk ilişkisi içinde, olumsuz ana baba ve çocuk etkileşimleri, gerginlik yaratabilir ve bu da ana babalık stresini ve depresyonunu daha da artırabilir (Deater-Deckard, 2004).

Stres modelleri, ana babaların çocukların günlük ihtiyaçlarını kendi kişisel zamanlarından ve ihtiyaçlarından fedakarlık yaparak karşıladıklarını göstermektedir. Çocukların günlük yaşamlarıyla ilgili bazı gereksinimleri anne babaların desteği ve yardımıyla yerine getirilmektedir. Örneğin, ana babaların çocuklarının günlük programlarını yönetme, çocukların etkinliklerine katılma, çocukların işlerini yürütme ve çocuklarının fiziksel, duygusal ve zihinsel gereksinimlerini karşılama gibi eylemler bu tür günlük davranışlardandır. Genel olarak, bu davranışlar ana babalarda önemli düzeyde stres üretmemektedir. Bununla birlikte, alanyazındaki stresle ilgili modellere göre, günlük zorlukların miktarı arttıkça, ana babanın iyi oluşu da olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu da ana babanın kendisini stresli olarak değerlendirmesine neden olmaktadır (Crnic ve Acevedo, 1995).

Günlük sorunlar sadece ana babaların ana babalıklarını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda aile düzeyinde çatışmayı da etkileyebilir. Belsky, Cmic ve Gable (1995) ana babaların çocuklarına bakmak için nasıl birlikte çalıştıklarını ve günlük zorlukların bu süreci nasıl etkileyebileceğini içeren bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, ailelerin doğal ev halleri gözlemlenmiştir. Anne, baba ve 15 aylık oğulları arasındaki etkileşimler incelenmiştir. Araştırma sırasında eşlerin birbirlerine olan destekleri, ana babaların hedefleri ve zayıflıkları kaydedilmiştir. Sonuçlar, eşlerin demografik ve kişilik özellikleri, ilişki stilleri ve ana babalığına yönelik tutumlarındaki farklılığın eşlerin birbirlerine daha az destek olmalarına neden olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ana babalık stresi günlük sorunların sıklığı ve yoğunluğu ile ölçülmüştür. Ana babalar yüksek düzeyde strese sahip olduklarında, eşler arasındaki bu farklılıkların stres üzerindeki etkisi daha da büyümüştür.

Ana babalık Stresi ve Ana babalık

Ana babalıktan kaynaklanan stres, yaşamın diğer alanlarından kaynaklanan stresten farklı olsa da stres bölümlere ayrılmamaktadır. Bu nedenle, yaşamın bir alanından gelen stres diğer alanlara sızma eğilimindedir. Stres ve performans arasındaki pozitif ilişkiyi inceleyen geçmişteki araştırmalar, stresin belli bir eşiği olduğunu

kanıtlamışlardır. Bu, her bir birey için belirli bir stres seviyesinin daha iyi performans ve daha iyi sonuçlarla ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Stres düzeyi bireyin eşik değerini aştığında, performans olumsuz etkilenecektir. Bu çerçeveye göre, stres-performans ilişkileri, yaşanan stres aralığına bağlı olarak pozitif, negatif veya nötr olabilmektedir (LePine, LePine ve Jackson, 2004). Ebeveyn-çocuk ilişkilerine ilişkin olarak Adams (2006), ana babalarla bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada, ana babaların ana babalık stres düzeylerindeki artış ile birlikte olumsuz ana babalık davranışları sergiledikleri gözlenmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar ana babalık stresi ve evlilik uyuşmazlığı (Benzies, Harrison ve Magill-Evans, 2004; Deater-Deckard ve Scarr, 1996; Hiester ve Sapp, 1991) ve işsizlik stresi (Buehler ve O'Brien, 2011; Cinamon, Weisel ve Tzuk, 2007) arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Ana babalık stresi ve ana babalık davranışları ile ilgili alanyazında yapılan çalışmaların sayısı sınırlı olmasına rağmen, mevcut araştırmalar ana babalık stresinin etkisiz ve işlevsiz ana babalık davranışlarıyla ilişkili olduğu önerisini desteklemektedir. Örneğin, küçük çocuğu olan 85 anne ile yapılan bir çalışmada, ana babalık stresi ile olumsuz ana babalık davranışları arasında ilişki bulunmuştur (Rodgers, 1998). Putnick ve diğerlerinin (2008) yapmış oldukları araştırmaya ise 10 yaşında çocukları olan 120 anne ve baba katılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; yüksek düzeyde ana babalık stresi, yüksek düzeyde çocuklara yönelik psikolojik kontrol ve çocuklarını benimseyememe ile ilişkilidir. Barry, Dunlap, Lochman ve Wells (2009) ise 9-15 yaşlarında çocukları olan 215 anne ile araştırma yapmışlardır. Annelerin yaşamış oldukları yüksek düzeyde ana babalık stresinin yüksek düzeyde tutarsız disiplin ve düşük düzeyde katılım ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Araştırmalara göre, ana babalık stresinin anneler ve bebekleri arasındaki etkileşimin kalitesini etkilediğini gösteren kanıtlar mevcuttur. Özellikle, stresli anneler bebekleri hakkında daha az olumlu duygular hissetmekte ve bebeklerinin göstermiş olduğu sinyalleri daha az algılamakta ve onlara daha az doğru tepki vermektedirler (Adams, 2006; Cmic, Greenberg, Ragozin, Robinson ve Basham, 1983; Middlebrook ve Forehand, 1985). Ayrıca, ana babalık stresi araştırmaları, ana babaların çocuklarına olan davranışlarını ve ana baba-çocuk ilişkisinin kalitesinin ana babalık stres puanlarıyla negatif yönde ilişkili olduğunu kanıtlamıştır (Cmic ve Low, 2002; Deater-Deckard, Smith, Ivy ve Petril, 2005). Okulöncesi dönemde çocuğu olup yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşayan ana babaların çocuklarında problemli davranışı kendilerine (içe) ve diğer insanlara (dışa) yönlendirmenin arttığı bulunmuştur (Anthony vd., 2005;

Eisenberg vd., 1999; Moss vd., 1998). Boylamsal bir araştırmada, ana babalık stresi standart değerlendirmelerle ölçülmüştür. Bu araştırmada çocuğun dil gelişimindeki değişkenliğin ana babalık stresi tarafından açıklandığına yönelik kanıtlar elde edilmiştir (Magill-Evans ve Harrison, 2001; Molfese vd., 2010).

Ana babalık stresini anne ve babaların birbirlerinden farklı düzeyde yaşayıp yaşamadıkları da merak konusu olmuştur. Bu bağlamda, Wanamaker ve Glenwick (1998) tarafından yapılan çalışmada anneler ve babalar arasında algılanan ana babalık stres düzeylerinde önemli farklılıklar olmadığı bulunmuştur. Başka bir araştırmada ise annelerin ve babaların ana babalık stresini farklı şekilde yaşadıkları, annelerin daha yüksek düzeyde stres hissettikleri bulunmuştur (Esdaille ve Greenwood, 2003; Oelofsen ve Richardson, 2006).

Sonuç olarak, ana babalık stresi, çocuk, ana baba özellikleri ve çevre olmak üzere birçok faktörden kaynaklanabilir. Ana babalık stresinin; ana babaların kişiliği, çocuğun mizacı, ana babaların çocuklarının davranışlarını algılama biçimleri ve ana babaların ana babalık rolünde kendilerini ne kadar yetkin algıladığı ile ilişkili olduğu kanıtlanmıştır (Bolger ve Schilling, 1991; Bolten, Fink ve Stadler, 2012; Bomstein, Hahn ve Haynes, 2011; Gelfand, Teti ve Fox, 1992, Magill- Evans ve Harrison, 2001; Ostberg ve Hagekull, 2000; Prinzie, Stams, Dekovic, Reijintjes ve Belsky, 2009). Ayrıca, araştırmalar yaşanan önemli olayların ana babalık stresi ve ana babalık davranışları arasında bir bağlantı olduğunu göstermiştir. Webster-Stratton (1990), yaşamındaki önemli olaylarından dolayı yüksek düzeyde stres bildiren annelerin, düşük düzeyde stres bildiren annelere kıyasla çocuklarına olan davranışlarının daha kontrol edici, kötü söz içeren ve cezalandırıcı olduğunu bulmuştur. German (2013), ana babalık stresi ve ana baba-çocuk etkileşimleri arasında güçlü ilişkiler bulmuştur. Özellikle, çocuğun mizaç özelliklerinden dolayı yaşanan ana babalık stresinin ana baba-bebek etkileşimleri sırasında ana babaların daha az duyarlı davranışlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür (German, 2013). Genel olarak, ana babalık stresi ve ana babalık davranışlarının kesitsel (Barry vd., 2009; Putnick vd., 2008) ve boylamsal (Rousseau vd., 2013) olarak yapılan araştırmalarda birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Genel anlamda yaşanan stresin, ana babalık alanı açısından hissedilmesi ana babalık stresi olarak adlandırılmaktadır. Genel stres gibi ana babalık stresinin aşırı düzeyde hissedilmesi ana babaların davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ana babalık stresine yönelik kuramsal bilgi ve geliştirilen modeller bu kısımda sunulmuştur. Ayrıca ana babalık stresi ile ilgili yapılan ampirik çalışmalarla kuramsal bilgiler

desteklenmiştir. Aşağıda, ana babalık davranışları ile ilişkili olduğu düşünülen evlilik doyumu hakkında bilgi verilmiştir.

Evlilik Doyumu

Evlilik doyumu kavramı uzun yıllar çok farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bu kavramın net bir biçimde tanımlanması ile evlilik çalışmaları alanındaki birçok araştırmanın sayısı da artmıştır (Fincham ve Bradbury, 1987; Glenn, 1990; White, 1991). Fincham ve Bradbury'a (1987) göre alanyazında evlilik doyumunun yerine kullanılan çok fazla terim bulunmaktadır. Birbiriyle örtüşen terimlerin kullanımından dolayı alanyazında yapılan çalışma sonuçları farklılık gösterebilmektedir. Evlilik doyumu ile eş anlamlı olarak kullanılan terimler evlilik kalitesi, evlilik başarısı, uyum, mutluluk, fikir birliği ve arkadaşlıktır (Fincham ve Bradbury, 1987). White (1991) evlilik doyumunun ayrı bir kavram olduğunu, doğru bir şekilde tanımlamanın ve kullanmanın zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

Gelles'e (1995) göre evlilik doyumu, bireyin ihtiyaç, beklenti ve arzularının evlilikte ne derece tatmin edildiğidir. Araştırmacılar genellikle evlilik doyumunun öznel bir durum olduğu konusunda hemfikirdir, bu da sadece her bir eşin deneyimine atıfta bulunulduğu anlamına gelmektedir (White, 1994). Huston ve Robins (1982) ise evlilik doyumunu, tekrarlanan kişilerarası ilişkiler örüntüleri gibi ilişkinin bir özelliği değil, öznel bir durum (nispeten istikrarlı bir özellik veya tutum) olarak tanımlamışlardır. Bu ayrım önemli bir kavramsal değişimi temsil etmektedir. Böylelikle, evlilik doyumunun tanımı ve kavramsallaştırılması 1980'lerde değişmiştir (Gelles, 1995).

Gelles (1995), evlilik doyumunu, bireyin evliliğinin doğasından genel olarak memnuniyet duymasına yönelik öznel değerlendirmesi olup evlilik kalitesinin bir bileşeni olarak tanımlamaktadır. Gelles genellikle birbirinin yerine kullanılan ancak bu kullanımın yanlış olduğu üç terimden bahsetmiştir. Bunlar; evlilik mutluluğu, evlilik uyumu ve evlilik doyumudur. Bu üç kavram birlikte, evlilik kalitesine katkı sağlamaktadır. Ancak, bu üç yapının her biri birbirinden farklıdır. Evlilik mutluluğu, bireyin evliliği hakkında hissettiği kişisel mutluluk düzeyi olarak tanımlanır; oldukça zor bir kavramdır. Evlilik uyumu, çiftlerin evliliklerine uyum süreçlerinde ilişkilerine yönelik değerlendirmeleridir. Evlilik uyumu, bireyin eşiyle ilişkisini nasıl gördüğü de dahil olmak üzere, evlilik duygusuna dokunan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Evlilik doyumu ise bireyin evliliğinin genel doğası hakkındaki öznel değerlendirmesini ifade eder; bireyin ihtiyaç,

beklenti ve arzularının evlilik içinde karşılanma derecesidir (Gelles, 1995). Evlilik doyumu ile en yakından ilişkili kavram, bir bireyin evliliği hakkında hissettiği kişisel mutluluk düzeyini tanımlayan evlilik mutluluğudur. Hem mutluluk hem de doyum, bireysel olarak eşler tarafından deneyimlenen gizli yapılardır (Gelles, 1995; Mackey ve O'Brien, 1995; Spanier, 1989).

L'Abate ve Bagarozzi (1993) bir eş, eşinin tüm ihtiyaçlarını, arzularını, beklentilerini herhangi bir talebi olmadan karşılayabildiğinde eşinin evlilik doyumunu yüksek düzeyde algılayacağını; şayet yukarıdaki alanlardan herhangi birinde eşini tatmin edemediğinde eşinin evlilik doyumunu düşük düzeyde algılayacağını belirtmişlerdir. Surra, Arizzi ve Asmussen (1988) evlilik doyumunu etkileyen iki etmen tanımlamışlardır. Bunlar; (1) evliliğin çiftler tarafından dönüşümlü olarak değerlendirilmesi, (2) çiftlerin birbirlerine davranışsal olarak bağlı olması ve kendilerini açıkça ifade edebilmesidir. Başka bir deyişle, çiftler birbirleriyle ilgili duygularında tutarlı olduklarında, kendilerini açtıklarında ve karşılıklı bağ kurduklarında daha fazla evlilik doyumu yaşadıkları söylenebilir.

Her iki eşin de ihtiyaçlarının karşılandığı, karşılıklı samimi, sağlıklı ilişkinin olduğu ve her bir eşin iyi oluşunun gözetildiği evlilikler daha sağlıklı ve uzun ömürlü olmaktadır (Epstein ve Baucom, 2002; Murray, 2000). Braiker ve Kelley (1979) evlilikleri; bireylerin tamamen savunmasız kaldıkları bir ortam olarak görmektedirler. Çünkü eşler umutlarını, isteklerini, hedeflerini kendi rızalarıyla eşlerinin iyi niyetine bağlamaktadır. Bu nedenle evilik doyumu yüksek olan eşler, evliliklerinde yaşamış oldukları kırılganlıklarda kendilerini güvensiz hissetmemektedirler (Holmes ve Rempel, 1989).

Litzinger ve Coop-Gordon (2005) hem evlilik ilişkisinin ne olduğunu anlama, hem de evlilik doyumu ile ilgili ana bileşenlerin açıklığa kavuşturulmasının önemini belirtmişlerdir. Evliliklerinden doyum sağlayan çiftlerin eşlerinin gerçek benliklerini bilip bunu kabul ettiklerine inanan kişiler oldukları görülmüştür (Epstein ve Baucom, 2002). Evlilik doyumuna neyin katkıda bulunduğu sorusunu cevaplamayı hedefleyen araştırmaların çoğu, etkili iletişimi merkezi bir bileşen olarak tanımlamıştır (Carrere ve Gottman, 1999; Christensen ve Shenk, 1991; Rogge ve Bradbury, 1999). İletişim bir çiftin doyumu için son derece önemli olsa da, diğer araştırmalar cinsel ilişkiden duyulan doyumun da mutlu bir evlilik yaratmada ve sürdürmede hayati bir rol oynadığını öne sürmüştür (Apt, Hulbert, Pierce ve White, 1996; Christopher ve Sprecher, 2000; Young, Luquis ve Young, 1998).

Özet olarak, evlilik doyumu, bir evliliğin refahı ve uzun ömürlülüğünün anahtar bileşenidir. Kadın ve erkekler için asgari düzeyde doyumu etkileyen etmenler vardır. Yakın ilişki ihtiyaçlarının karşılandığını, anlaşıldığını ve eşleri tarafından kabul edildiğini düşünen evli çiftler evliliklerinden daha fazla doyum sağlamaktadırlar. Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için her bir eşin farklı yöntemleri olabileceği gibi, farklı zamanlarda farklı evlilik doyum düzeylerinin yaşanması da mümkündür.

Evlilik Doyumu Çalışmalarının Tarihçesi

Evlilik doyumunun bilimsel çalışması Hamilton (1929) ve Terman, Buttenweiser, Ferguson ve Johnson (1938) gibi araştırmacıların evlilik uyumu ve evlilik doyumu kavramlarını ileri sürmeleriyle başlamıştır (Gelles, 1995). Yaklaşık 30 yıl boyunca araştırmacılar evlilik, evlilik doyumu ve evlilik istikrarı üzerine çalışmalar yapmışlardır (Gottman, 1994; Mackey ve O'Brien, 1995). Evlilik doyumu üzerine yapılan ampirik çalışmalar araştırmacıların bu kavramı tarihsel olarak gözden geçirmesine ve mevcut araştırmalara ışık tutmalarına olanak sağlamaktadır.

Evlilik doyumu ile ilgili 1960'larda ve 1970'lerde daha çok aile yaşam döngüsüne odaklanılmıştır. En tutarlı bulgu, zaman içinde evlilik doyumunun eğrisel bir gelişim gösterdiği yönünde olmuştur (Collins ve Coltrane, 1991; Glenn, 1990; Rollins ve Cannon, 1974). Daha öz bir ifade ile elde edilen bulgulardan yaşam evresi ile evlilik doyumu arasında eğrisel bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eşlerin evlilik doyumu, evliliklerin başlarında ve ana babalığa hazırlık evrelerinde daha yüksekken, ana babalık (çocuk yetiştirme) evrelerinde daha düşük olduğu gözlenmiştir (Glenn, 1990; Johnson, Amaloza ve Booth, 1992). Bu eğrisel modeli desteklemek için, çocuksuz ve çocuklu evlilikler karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre, çocuksuz evliliklerde evlilik doyumunun, çocuklu evliliklerdeki evlilik doyumundan daha yüksek olduğu görülmüştür (Glenn, 1990). Daha sonra yapılan bazı çalışmalar evlilik doyumu eğrisel modelini desteklemeye devam ederken; diğer çalışmalar eğrisel modelin geçerli olmadığını bildirmiştir (Gelles, 1995; Vaillant ve Vaillant, 1993). Bu nedenle, eğrisel modele yönelik görüşler tartışmalıdır (Glenn, 1990; Johnson, Amaloza ve Booth, 1992). "Düşünce Uyum Okulu" ise 1980'lerin başında baskındı (Spanier ve Lewis, 1980). Evlilik uyumu ilişkinin hem süreci hem de ölçüsü olarak kabul edildi (Gelles, 1995). Bu görüşe göre, dışarıdan gelen bir değerlendiricinin bir kişinin evlilik doyumunu değerlendirmesi mümkün olmuştur. Ancak 1986'da, sadece katılımcıların doyum düzeylerini

değerlendirebildiklerini ileri süren "Bireysel Duygular Düşünce Okulu"na kayma olmuştur. Bu düşüncede bireyin kendi evliliği hakkındaki sübjektif ayrımı, bir yabancı tarafından toplanabilecek evlilik doyumuna yönelik nesnel ölçülerden farklı olduğu görüşü hakimdir. Evlilik doyumuna yönelik düşüncelerdeki değişikliklerle araştırmacılar; bu ayrımı yapamayan, evlilik doyumunu çok boyutlu ölçümlerle belirleyen çalışmalara itiraz etmeye başlamışlardır (Glenn, 1990).

Alanyazını tarayan Glenn (1990), 1980'lerde evlilik araştırmalarında kurama çok az veya hiç vurgu yapılmadığını kaydetmiştir. Glenn (1980), niceliksel evlilik doyumu araştırmacıları tarafından yapılan araştırmalarda nitelliksel olarak eksiklikler görüldüğünü ifade ederek bu eksikliğe vurgu yapmıştır. Metodolojide veya kuramların uygulanmasında on yıllık büyük atılımlar olmamasına rağmen, metodolojik ilerlemelerin teorik ilerlemelerden daha büyük olduğu sonucuna varılmıştır (Glenn, 1990). 1990'larda, teorinin rolüne olan ilgi bir kez daha artmaktadır. 1990'dan beri yayınlanan çalışmalar, evlilik çalışmalarına, genellikle çeşitli modellerden teorik fikirleri birleştiren bir dizi farklı teorik çerçeve ve kavramlar uygulamıştır (Craddock, 1991; Fenell, 1993; Guelzow, Bird ve Koball, 1991; Orbuch ve Custer, 1995). Bu tarihsel arka plan, evlilik doyumu üzerine mevcut araştırmaların durumunu değerlendirmek için yararlı bir temel sağlamaktadır.

Evlilik Doyumu ile Ana Babalık Davranışları

Evlilik doyumunun ana babaların ana babalık davranışlarını etkilediği Belksy ve Abidin'in modelinde görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde bu iki değişkenin birlikte ele alındığı sınırlı sayıda ampirik çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan araştırmalar hakkında bilgilere aşağıda değinilmiştir.

Goldberg ve Easterbrooks (1984) yapmış oldukları çalışmada 20 aylık bebekleri olan anne ve babalarla çalışmıştır. Bu çalışmada ana babalık davranışlarında evlilik doyumunun dolaylı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. McHale (1995) yapmış olduğu araştırmada, küçük çocuğu olan anne ve babalarla çalışmıştır. Annelerin evlilik doyumu ile annelerin çocuklarına yönelik tutarsız davranışları arasında negatif; sıcak davranışları arasında pozitif yönde ilişki belirlenmiştir. Babalar için de durum annelerinki gibi olsa da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Anneler evliliklerinden ne kadar memnun kalırlarsa, ana babalık davranışlarında gösterdikleri sıcaklık ve yatırımın da o kadar arttığı sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde McConnell ve Kerig (2002), annelerin

evlilik uyumu ile ana babalık davranışlarını incelemişlerdir. Annelerin evliliklerine ilişkin olumlu düşüncelerinin çocuklarına yönelik davranışlarını olumlu yönde etkilediği; olumsuz düşüncelerinin çocuklarına yönelik davranışları olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Margolin, Gordis ve John (2001) ana babaların evlilik ilişkilerinin ana babalık davranışlarını nasıl etkilediğine yönelik bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaya göre anne babalar arasındaki yüksek düzeydeki ilişki kalitesi, ana babalık davranışlarında ortak hareket etmeyi sağlamaktadır. Evlilikleri kaliteli olan ana babalar özellikle çocuğa sınır koyma, disiplin etme konularında ortak kararlar alabilmektedirler.

Lindahl, Clements ve Markman (1997) ise ana babalarla yaklaşık 5 yıl süren boylamsal bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya 25 çift katılmıştır. Bu çalışmada ana babaların evlilik doyumunun doğrudan ana babalık davranışını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmacılar, evlilik doyumu ile ana babalık davranışlarını inceleyen ampirik araştırmaların azlığına dikkat çekerek daha çok çalışmanın yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Belsky, Youngblade, Rovine ve Volling (1991) yapmış oldukları çalışmada, 100 anne babayı çocuklarının doğumundan üç yaşına kadar incelemişlerdir. Bu çalışmada babaların evliliklerinden hoşnutsuz olduğunda bu durumu çocuklarına olumsuz ana babalık davranışı olarak yansıttığı görülmüştür. Anneler ise evliliklerindeki hoşnutsuzluğa rağmen bu durumu tolere edip çocuklarına olumsuz davranmamaktadırlar.

Ana babalık davranışları ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerden biri de evlilik doyumudur. Evlilik doyumu alanyazında evlilik kalitesi, evlilik uyumu, arkadaşlık gibi birçok kavramla birlikte kullanılmıştır. Burada evlilik doyumunun ne anlama geldiği, alanyazında tarihsel olarak nasıl gelişim gösterdiği ve evlilik doyumu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Evlilik doyumu gibi ana babalık davranışları ile ilişkili bir başka kavram olan ana babaların kişilik özellikleri ile ilgili kuramsal bilgiye aşağıda yer verilmektedir.

Kişilik

Kişiliğin Tanımlanması

Kişilik sözcük anlamı olarak, Latince “persona” teriminden türetilmiştir. Eski Roma tiyatrosunda oyuncuların kullandığı çeşitli maskelere; maskeleri kullanan gerçek kişileri gizlediği için, kişilik adı verilmiştir (Feist ve Feist, 2002). Günümüzde ise kişilik

sözcüğü genellikle kişinin duygu, düşünce ve davranış kalıplarının tamamına verilen isimdir (Kassin, 2003). Hogan, Hogan ve Roberts (1996) kişiliği insanların davranışlarını açıklayan "faktörler" olarak tanımlamışlardır. Bu tanıma dayanarak, kişiliğin; davranışları ve duyguları anlamak, tahmin etmek ve tanımlamak için anahtar unsurlardan biri olarak psikolojide önemli bir rol oynadığı belirtilebilir. Costa ve McCrae (2009) ise kişiliği, her bir bireyin kalıcı ve tutarlı düşünce duygu ve eylem kalıplarını sergileme eğilimleri olarak tanımlamaktadırlar. Kişilik düşünme, duygu ve davranış biçimlerindeki bireysel farklılıkları ifade etmektedir. Araştırmacıların bir kısmı; kişiliğin genetik olduğuna ve bireyin nörolojisinden veya fizyolojisinden etkilendiğine ilişkin sonuçlar olduğunu ifade ederken (Costa ve McCrae, 1992; Eysenck, 1970; McCrae ve John, 1992); bir kısım araştırmacılar ise, kişilik özelliklerinin basitçe davranışı tarif ettiğine inanmaktadır (Johnson, 2019).

Hollander ve Willis (1967) kişilik yapısının (a) çekirdekten, (b) tipik tepkilerden ve (c) rol ile ilgili davranışlardan oluştuğunu ifade etmişlerdir. Kişilik çekirdeği, kim olduğumuzun bir yansıması olarak tanımlanmaktadır. Kişilik çekirdeği en az değişme olasılığı olan katı bir alandır. Dış dünyadan algılananlar, benlik algıları, temel tutumlar, değerler, çıkarımlar, güdüler ve benlik kavramı kişilik çekirdeğini oluşturmaktadır. Bir kişinin tipik tepkilerini; öngörülebilir davranışları ve çevresine tepki verme biçimleri oluşturmaktadır. Rol ile ilgili davranışlar; bireylerin içinde bulunduğu sosyal rollerinden kaynaklanan tipik davranışlarıdır. Bu davranışlar, içinde bulunulan ortamın değişmesi ve bundan kişinin etkilenmesi ile değişkenlik göstermektedir.

Alanyazında, kişiliği anlamaya ve tanımlamaya çalışan oldukça fazla kuram vardır. Bunlar arasında kişilik gelişimi (bağlanma kuramı), davranış kuramları (klasik ve edimsel koşullanma), öğrenme kuramları (sosyal bilişsel kuram, beklenti kuramı), ihtiyaç kuramları (Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi) ve kişilik temelli kuramlar yer almaktadır (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Feist ve Feist, 2002; Maslow, 1943). Tüm bu kuramlar araştırmacılara farkındalık sağlayıp insanı anlamaya katkı sağlamıştır.

Kişilik kuramcıları, özellik kuramları aracılığıyla insan davranışlarını tanımlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Bu kuramlar, araştırmacılara insan eylemlerini hem betimlemelerine hem de açıklamalarına yardımcı olan bilgiler sağlamıştır. Özellik kuramları, bireyleri belirli kategorilerde daha iyi tanımlamak ve sınıflandırmak için kullanılabilecek kişiliğin açık bir tanımını sağlamaktadır (Feist ve Feist, 2002).

Özellik kuramları, insan davranışlarının evrensel özellikler taşıdığını varsaymaktadır. Araştırmacılar, bu özellikleri anlayarak ve tanımlayarak, insan davranışlarını kavramaya ve tahmin etmeye yardımcı olabileceklerine inanmaktadırlar. Özellikler, kaynak özellikleri ve yüzey özellikleri olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Kaynak özellikleri, bir bireyin davranışlarının nedeni olarak açıklanmaktadır. Bir bireye, karşısındaki kişi hakkında dışa dönük veya içe dönük özellik taşıdığına yönelik bilgiler sunmaktadır. Yüzey özellikleri görünür özelliklerdir, duruma göre değişen bilgiler vermektedir. Ancak bir kişinin kim olduğunu tanımlamada yeterli değildirler (Feist ve Feist, 2002).

Özellik kuramları ile ilgili çalışmalar yapan Allport ve arkadaşları 1930'lardan başlayarak kişiliği tanımlamak için İngilizce sözlüklerden 17.953 kelimeyi tanımlamışlar ve bilimsel bir sözlük metodolojisi kullanmışlardır (Allport ve Odbert, 1936). Allport ve Odbert'ın (1936), "insanların kişilik özelliklerini en iyi tanımlayabilecek benzer kelimelerin bir araya getirildiği birçok sözcük vardır. Ancak, bunların tek bir sözcük ile ifadesi mümkündür" sözü ile sözlük 4.504 kelimeye indirilmiştir (Capreara ve Cervone, 2000). Cattell (1947), yüksek korelasyonlu kelimeleri bir arada gruplandırmak için faktör analizi kullanmış ve bu sözlük metodolojisinin 4.504 kelimelik sıfat listesini kişiliği tanımlayan 35 kaynak özelliğine kadar çözümleyebilmiştir. Daha sonra, Cattell, bu kaynak özelliklerini insan kişiliğini kısa ve öz bir biçimde tanımlayan 16 kişilik faktörüne indirgemiştir (Piedmont, 1998). Cattell 1949'da, kişiliği ölçmenin bir yolu olarak On Altı Kişilik Faktörü Ölçeği'ni geliştirmiştir (Feist ve Feist, 2002).

Eysenck (1976), kişiliği anlamak için özellik kuramı yaklaşımını kullanan araştırmacılardandır. Eysenck (1976), Cattell'in (1949) tümevarım yaklaşımından farklı olarak tümdengelim yöntemini kullanarak kişiliği keşfetmeye çalışmıştır. Bunu yaparken Eysenck, Cattell'in yaptığı gibi sözlük terimleriyle başlamak yerine, kişisel özellikleri tanımlamak için doktorlar ve psikologlar tarafından kullanılan tıbbi terimlerden yararlanmıştır (Smillie, Pickering ve Jackson, 2006). Eysenck, kişilik özelliklerinin biyolojik bir sisteme ve genetik temele sahip olduğunu belirtmiştir (Eysenck 1970). Eysenk'in yaklaşımındaki ve faktörleri oluşturma biçimindeki farklılıkları, farklı özelliklerin tanımlanmasına neden olmuştur. Onun kuramına göre kişilik üç boyutta gelişmektedir. Bunlar: (a) dışadönüklük-içe dönüklük (b) nevrotiklik-duygusal kararlılık ve (c) psikotik-süperegodur (Eysenck ve Eysenck, 1963). Ona göre bu üç kişilik özellikleri, tüm insanların davranışlarını olmasa da birçok kişiyi tanımlamaktadır (Feist ve Feist, 2002).

Özellik kuramının günümüzde en sık kullanılan modeli beş faktörlü kişilik modelidir (Costa ve McCrae, 1992; McCrae ve John, 1992). Beş faktörlü kişilik modeli (BFM) kişiliğin beş temel özelliğine dikkat çekmektedir. Bunlar (1) Deneyimlere açıklık (algılayıcı, yaratıcı ve estetiği takdir etme eğilimi), (2) Sorumluluk (dürüst, öz disiplin ve başarıya yönelik), (3) Dışadönüklük (sosyal, iddialı, enerjik olma, heyecan arama ve olumlu etki deneyimleme eğilimi), (4) Yumuşak başlılık (nazik, işbirlikçi, özgecil, güvenilir ve cömert olma eğilimi), (5) Nevrotizm (duygusal olarak dengesiz, endişeli ve savunmasız olma eğilimi)dir. Allport ve Eysenck'in çalışmalarına benzer şekilde, beş faktör sınıflamaları da kişiliğin temel yapı taşlarını temsil etmektedir. Böylelikle, kişiliğin daha spesifik alt özelliklerinin ifadesi sağlanmaktadır (Costa ve McCrae, 2009).

Beş Faktör Kişilik Modeli

Büyük beş olarak adlandırılan Beş Faktörlü Model (BFM), alanyazında kişiliği tanımlamak için kullanılan önde gelen bir modeldir (Johnson, 2000; Judge, Higgins, Thoresen ve Barrick, 1999; Judge ve Illes, 2002; Smith ve Canger, 2004). Bu model, kişiliği insanların davranışlarına göre sınıflandırarak beş alandan birine yerleştirmektedir (Denissen ve Penke, 2008). Bu faktörler, Allport, Cattell ve Eysenck'in daha önceki araştırmalarından oluşturulup, bir dizi araştırmacı tarafından büyük beşle birleştirilerek genişletilmiştir.

Beş faktör kişilik modeli; uzun yıllar kişiliği tanımlamak için çalışmış olan Allport, Cattell ve Eysenck gibi birçok araştırmacının kullandığı sınıflandırmaların ürünüdür (Feist ve Feist, 2002). Allport ve Odbert (1936), İngilizcede kişilik özelliklerini tanımlayan bir dizi sözcüğü tanımlayarak kişilik ile ilgili ilk araştırmaları yapmışlardır. Daha sonra Cattell (1946), faktör analizi ve ilgili istatistiksel yöntemler kullanarak on altı kişilik özelliğinin insan kişiliğindeki farklılıkları açıklamak için ana boyutları temsil ettiğini belirtmiştir (Liebert ve Spiegler, 1994). Fiske (1949) ise on altı faktörün değil beş kişilik faktörünün kişilik özelliğini tanımlamıştır. Tupes ve Christal (1961), faktör analizi sürecini kullanarak, kişilik ölçümünün temeli olan beş faktör kişilik kuramı üzerine çalışmalara devam etmiştir. Cattell'in on altı kişilik faktörünü kullanan Goldberg, bu kişilik faktörlerini beş ana özellikten oluşan daha da öz bir modele uygulamıştır. Bu beş özellik, Eysenck'in üç ana faktörünün yanına dışadönüklük ve nevrotizm faktörlerinin eklenmesi ile oluşmuştur (Capreara ve Cervone, 2000). Goldberg (1990) tarafından yapılan çalışmada, faktör analizi yapılırken Allport ve Odbert tarafından tanımlanan daha

geniş sözcük listesinin de bu beş faktöre uygun olduğu görülmüştür. Bu beş özellik, bireylerin tutarlı kişilik özelliklerini belirlemek ve anlamak için kullanılabilecek öz bir sınıflandırmayı temsil etmektedir. Beş faktör kişilik modeli, psikoloji alanında geniş çapta yankı uyandırmıştır. Birçok çalışma, beş faktörün çocuklar, üniversite öğrencileri, yetişkinler, yaşlılar ve farklı dilleri konuşan kişiler dahil olmak üzere çeşitli gruplarda oldukça tutarlı sonuçlar verdiğini doğrulamıştır (Aluja, Garcia, Rossier ve Garcia, 2005; Costa ve McCrae, 2004; McCrae vd., 2000). Kişilik araştırmacıları, kişilik özelliklerinin bir bireyin davranışını açıklayabildiğini savunmaktadır. Bu araştırmalar, kişiliğin 50'den fazla kültürde benzer şekilde yapılandığını, kalıtsal olduğunu, durağanlığa sahip olduğunu ve ana babaların çocuk yetiştirme biçimleriyle güçlü bir şekilde ilişkili olmadığını kanıtlamıştır (Costa ve McCrae, 2009; McCrae vd., 2000).

Beş Faktör Kişilik Modeli, beş geniş kişilik boyutuna dayanan hiyerarşik bir modeldir. Beş Faktör Kişilik Modeli, bireylerin eğilimlerini ve davranışlarını şekillendiren ve etkileyen beş geniş faktörü içermektedir. Beş faktörün adlandırılması şöyledir: (a) Nevrotiklik, (b) Dışadönüklük, (c) Deneyime Açıklık, (d) Yumuşak başlılık ve (e) Sorumluluk (McCrae ve Costa, 1987; Piedmont, 1998). Araştırmacılar bu faktörlerin kesin tanımları konusunda aynı fikirde değilken, bu özellikleri oluşturan ana yapılar üzerinde oldukça fazla fikir birliği vardır (Nelson, 2011). Beş Faktör Kişilik Modeli'nin boyutları ayrıntılı bir biçimde aşağıdaki gibi ele alınmaktadır.

Sorumluluk

Sorumluluk, bir kişinin ne kadar disiplinli, saygılı, çalışkan, organize olabilme ve iyi planlama becerisine sahip olduğunu ifade etmektedir. Barrick ve Mount (1993) bu faktörü özdenetim, planlama, organize edebilme ve uygulayabilme için aktif bir süreç olarak görmektedir. Bu boyut, bir kişinin değerleri ve davranışları üzerinde büyük etkiye sahiptir. Sorumluluk sahibi insanlar görevlerini yerine getirmeye ve görevlerini mükemmel bir şekilde yapabilmeye çabalarlar. Bu kişiler düzenli, odaklı, kararlı, güçlü, iradeli ve güvenilirdirler. Sorumluluk sahibi kişilerin olumsuz özellikleri ise, aşırı derecede titiz, insanları zorlayacak derecede düzgün veya işkolik davranışlardır. Sorumluluk faktörünün zıddı olan sorumsuz bireyler, daha esnek ve kendiliğindendir. Beş faktör kişilik modeli temel alınarak geliştirilmiş bir aracın sorumluluk boyutundan düşük puan alanlar ahlaki ilkelere sahip olup ahlaki kuralları uygulamakta daha esnektirler.

Sorumluluk boyutundan çok düşük puan alanlar ise güvenilmez, dağınık ve kolayca dikkati dağılan kişilerdir (Rothman ve Coetzer, 2003).

Nevrotizm

Nevrotizm özelliği taşıyan kişilerin duygusal olarak istikrar göstermedikleri ifade edilebilir. Nevrotik kişiler kaygı ve sinirlilik ile betimlenmektedirler. Aynı zamanda bu kişiler; anksiyete, endişe, öfke, depresyon ve suçluluk gibi yüksek düzeyde olumsuz duygulara sahiptirler. Beş faktör kişilik modeli temel alınarak geliştirilmiş bir aracın nevrotizm boyutundan yüksek puan alan kişilerin, sinirli bir özelliğe sahip olma, kaygıyı daha az kontrol edebilme ve stresle başa çıkamama eğiliminde oldukları belirtilebilir. Nevrotik kişiler genellikle depresyon ve şok gibi durumlardan kolayca kurtulamamaktadırlar. Bu kişiler, her zaman strese, gerginliğe ve depresyona maruz kalmaktadırlar. Nevrotizm boyutundan düşük puan alan kişilerin duygusal olarak durağan oldukları görülmektedir. Bu insanlar, genellikle sakin ve rahat, kaygılarını kontrol altında tutabilen, gergin olmaya eğilimli olmayan ve stresli durumlarla kolayca başa çıkabilen kişilerdir (Attia, 2013).

Dışadönüklük

Dışadönüklük, sosyal kişilik özelliği ile paralellik göstermektedir. Dışadönük bireyler sosyal etkinliklere katılmayı seven ve birçok arkadaşı olan kişilerdir. Bu kişiler, konuşma ve duygularını ifade etme konusunda yetenekli olup, insanlarla kolayca iletişim kurabilmektedirler. Öte yandan, içe dönük bireyler genellikle tek başına zaman geçirmeyi tercih etmektedirler. Bu kişiler kapalı ve diğer insanlarla kolayca birliktelik sağlayamayan kişilerdir. Genellikle, etkinliklere katılmaktan hoşlanmazlar ve bir etkinliğe katıldıkları zaman da köşede kalmaktadırlar. Dışadönüklük, olumlu duygular ve kendini ifade ile ilişkili olup iş ve özel yaşam üzerinde olumlu etkilere sahip olabilir. Birçok araştırmacı, dışadönüklüğün, satış personeli ve yöneticilik gibi sosyal etkileşim içeren mesleklerde başarılı olmak için güçlü bir yordayıcı olduğunu belirtmektedir (Barrick ve Mount, 1991; Bing ve Lounsbury, 2000; Lowery ve Krilowicz, 1994).

Deneyime Açıklık

Deneyime açıklık özelliği bireylerin yeni deneyimlere ve fikirlere ne kadar açık olduğunu göstermektedir. Deneyimlere açık olan bir kişi her zaman yeni deneyimler kazanmaya ve yeni fikirler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kişiler yeni bilgi ve beceriler kazanmak için akıl, hayal gücü, merak ve ilgilerini kullanma eğilimindedirler. Beş faktör kişilik modeli temel alınarak geliştirilmiş bir aracın deneyime açıklık boyutundan yüksek puan alan bireylerin duyarlı, meraklı, yaratıcı ve yeni beceriler öğrenmeye hazır kişiler olması beklenmektedir. Bu kişilerin yaşamlarının, düşük puan alanlardan deneyimsel olarak daha zengin olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, deneyime açıklık açısından düşük puan alan insanlar davranışlarda kapalı ve tedbirli olma eğiliminde olup, yeniyi değil aşina olduklarını tercih etme eğilimindedirler (Vinchur, Schippmann, Switzer ve Roth, 1998).

Yumuşak Başlılık

Yumuşak başlılık özelliği gösteren bir kimsenin diğer insanlarla hemfikir olma ya da onlara uyum sağlama eğilimindedirler. Yumuşak başlı insanlar; kibar, güvenilir, işbirlikçi, sıcak, başkalarına yardım etme, onları desteklemeye hazır kişilerdir. Dik başlı bir insan ise soğuk, hoş olmayan şeyler yapan, işbirliği yapmayan ve çoğunlukla da saldırgan davranan kişilerdir. Bu kişiler, başka düşünceleri ve diğer insanları önemsemeden yüksek mevkilere çıkma eğilimindedirler (Attia, 2013).

Bu beş büyük boyut, geniş kişilik alanlarını temsil etmektedir. Araştırmalar, kişiliğin her bir boyutunda toplanan bu özellik gruplarının, birçok insanda olma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Ancak her bir faktöre atfedilen özellikler birarada olmak zorunda değildir. Örneğin, dışadönük insanlar sosyal ve konuşkandır, bu iki özelliğin her zaman birlikte meydana gelmesine gerek yoktur. Kişilik karmaşık ve çeşitlidir. Her birey bu beş boyutun özelliklerini çeşitli durumlarda göstermektedir.

Kişilik ve Ana Babalık

Psikanalitik kuramcılar, kişilik ve ana babalık davranışları arasındaki ilişkiyi tartışan ilk araştırmacılardır. Psikanalitik kuramcıların bu iki yapı arasındaki ilişkiyi ampirik çalışmalarla açıklayan araştırmaları mevcut değildir. Ancak, bu kuramcılar, ana babanın kişilik özelliklerinin ana babalık davranışlarının kritik belirleyicileri olduğunu

öne sürmüşlerdir. Anna Freud (1970), çocuklarını reddeden annelerin, kendi iç nevrotik çatışmalarına göre hareket ettiklerini iddia etmiştir. Benzer şekilde, Spitz (1970) annenin kişiliğinin ana baba-çocuk ilişkisinde adeta bir ajan görevi gördüğünü belirtmiştir. Winnicott (1975) bir annenin kişiliğinin, o annenin ikili ilişkilerinin bir şekillendiricisi olduğunu vurgulamıştır. Tüm bu kuramcılar, geniş hipotezler oluşturmuş ve daha sonraki ampirik çalışmalar için zemin hazırlamışlardır.

Nevrotizm kişilik özelliği, ana babalık davranışları ile ilgili alanyazında en fazla dikkat çeken özelliktir (Smith vd., 2007). Yüksek düzey nevrotizm özelliği gösteren bir bireyin, olumsuz duygu durumları artmakta ve günlük stresleri şiddetlenmektedir. Bu da ana babaların duyarsız ve yetersiz davranmalarına neden olmaktadır (Belsky, 1984). Clark, Kochanska ve Ready (2000) yapmış oldukları araştırmada 13-15 aylık çocuklara sahip annelerle çalışmışlardır. Bu çalışmada yüksek düzey nevrotizm özelliğine sahip annelerin, çocuklarına daha az sevgi gösterdikleri ve daha az duyarlı davrandıkları görülmüştür. Başka bir çalışmada ise çocuklarının doğumundan bir hafta sonra yüksek düzey nevrotik özellikler göstermeye başlayan annelerin, bebeklerine daha az gülümseyip onlara daha az temas ettikleri belirlenmiştir (McCrae ve Costa, 1984). Smith'in (2010) araştırmasında ise nevrotizm özelliği yüksek olan annelerin çocuklarını daha az desteklediklerı ve çocuklarını daha az kontrol ettikleri ifade edilmiştir.

Dışadönüklük kişilik özelliği ile ana babalık davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Birçok çalışmada dışadönüklük özelliği ile olumlu ana babalık davranışları arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Belsky ve Barends, 2002). Örneğin, Mangelsdorf, Gunnar, Kestenbaum, Lang ve Andreas, (1990) ve Kendler, Sham ve MacLean (1997) dışadönük annelerin çocuklarına sıcak, sevgi dolu davrandıklarını tespit etmişlerdir. Kochanska, Clark ve Goldman (1997) ve Clark, Kochanska ve Ready (2000) ise dışadönüklük özelliği ile otoriter ana babalık arasında negatif yönde ilişki bulmuştur. Smith ve diğerlerinin (2007) yapmış oldukları çalışmada 24 aylık bebekleri olan annelerle çalışılmıştır. Bu çalışmada dışadönük annelerin çocuklarına sıcak davrandıkları, onlarla etkileşime daha açık oldukları ve onları kolayca affettikleri görülmüştür.

Deneyime açık kişiler, esnek, özgün, açık fikirli, entelektüel çıkarımlar yapan, hayal gücü geniş ve yeni deneyimlerden zevk alan kişilerdir (McCrae ve Costa, 1999). Prinzie, Prinzie, Dekovic, Reijnjtes, Stams ve Belsky (2009) deneyime açık ana babaların, çocuklarına karşı müdahaleci olmayan, onlara duyarlı ve sıcak davranan kişiler olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kişiler çocuklarının özerkliğini ana babalık otoritesine

bir hakaret değil, olumlu bir davranış olarak görmektedirler. Metsapelto ve Pulkkinen (2003) ise düşük düzeyde deneyime açık olan ana babaların çocuklarını kısıtlayan kişiler olduklarını vurgulamışlardır. Ayrıca, yüksek düzey deneyime açık ana babaların ana babalık davranışlarından aşırı korumacılık davranışını kullanma eğiliminin düşük olduğu ifade edilmiştir (Spinath ve O'Connor, 2003).

Beş faktör kişilik özelliklerinden diğeri de sorumluluktur. Clark, Kochanska ve Ready (2000) yapmış oldukları çalışmada 15 aylık çocukları olan annelerle çalışmışlardır. Sorumluluk özelliği yüksek olan annelerin çocuklarına daha duyarlı davrandıkları, çocuklarına destek oldukları ve onlara otorite göstermedikleri belirlenmiştir. Tüm kişilik özeliklerinin ana babalık üzerinde etkisinin incelendiği başka bir çalışmada, duyarlı ana babalık davranışı ile dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özelliklerinin pozitif; nevrotizm kişilik özelliğinin negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Belsky ve Barends, 2002). Belsky, Cmic ve Woodworth, (1995) yapmış oldukları çalışmada ise beş faktör kişilik özelliklerinden sadece dışadönüklük, nevrotizm ve yumuşak başlılığın gözlenebilen ana babalık davranışlarıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Bireylerin yapmış olduğu her türlü davranış, düşünmüş olduğu her şey ve hissetikleri bir başkasından farklıdır. Bu farklılığın sebebi kişilik özellikleridir. Kişilik özellikleri çok uzun zamandır araştırmacıların dikkatini çeken konulardandır. Bu nedenle kişilik özellikleri ile ilgili oldukça fazla kuram bulunmaktadır. Bu çalışmada, en çok kullanılan ve temel alınan Beş Faktör Kişilik Modeli'nden bahsedilmiştir. Bundan sonraki kısımda ise ana babalık davranışları ile ilişkili olduğu düşünülen çocukların mizaç özellikleri hakkında kuramsal bilgiler sunulmuştur.

Mizaç

Mizaç, bireylerin yaşamış oldukları duyguların doğasını ifade etmektedir. Bunun içerisinde herhangi bir uyarılmaya karşı verilen tepki, uyarılmaya verilen yanıtlama hızı ve her defasında aynı tepkiyi verme gibi sıklıkla görülen ruh hali ya da duygusal dalgalanma durumu yer almaktadır. İfade edilen bu özellikler aslında mizacın "makyajı" olarak nitelendirilebilir ve büyük ölçüde kalıtsaldır (Allport, 1937). İngiliz psikolog Eysenck (1970) mizacı kişiliğin bir parçası olarak tanımlamıştır. Eysenck'e (1970) göre, kişilik, bir kişinin karakterine, mizacına, zekasına ve fiziğine göre, çevreye uyumunu belirleyen istikrarlı ve kalıcı bir yapıdır. Mizaç ise duyguların davranışsal bir ifadesi

olarak tanımlanabilir. Bu davranışsal ifade çoğunlukla aynı durumlara aynı davranışı yansıtma biçiminde görülmektedir (Eysenck, 1976).

Alanyazın incelendiğinde, mizaç konusundaki çalışmalar Thomas ve Chess'in (1977) New York Boylamsal Çalışmalar Enstitüsünde yapmış oldukları araştırmalara dayanmaktadır. Thomas ve Chess'e (1977) göre, mizaç, bireylerin davranış biçimleri ele alınarak en iyi şekilde açıklanabilmektedir. Mizaç, bireyin bir ortamdaki davranışlarının nedenini açıklayan, yetenekten ve motivasyondan farklılaşan bir yapıdır. Çeşitli davranış biçimleri bir araya gelerek bir bireyin mizaç özelliklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle mizaç özellikleri terimiyle kavramsallaştırılmıştır (Thomas ve Chess, 1977).

Alanyazında mizaç ile ilgili birçok kuramsal bakış açısı olmasına rağmen, araştırmacılar (Buss ve Plomin, 1984; Thomas ve Chess, 1977; Rothbart ve Derryberry, 1981) aşağıdaki mizaç tanımında fikir birliğine varmışlardır. Mizaç, bireyin uyaranlara, insanlara ve olaylara yönelik belirli ve öngörülebilir şekilde hareket etme ya da tepki verme eğilimidir (Teglasi, 1998). Mizaç özelliklerinin biyolojik olarak geliştiğine, yaşamın erken dönemlerinde belirgin hale geldiğine ve çeşitli durumlarda, zaman içinde göreceli olarak durağan olduğuna inanılmaktadır (Bates, 1989; Buss ve Plomin, 1984; McDevit ve Carey, 1978; Goldsmith vd., 1987; Kohnstamm, 1986; Rothbart, 1988; Thomas ve Chess, 1977).

Mizaç; duyuşsal, motor, dikkat ve öz düzenleme gibi becerilerde bireylerin birbirinden farklı davranmasına yol açmaktadır (Rothbart ve Bates. 1998). Dikkat becerisi, bireylerin duyuşsal uyaranları ve motor becerileri algılayabilmesi anlamına gelmektedir. Öz düzenleme ise bireyin dikkatli kontrol ve engelleyici mekanizmalar gibi dikkat ve tepkilerini uygun bir biçimde uyarlayabilmesidir. Bu nedenle davranışsal tepkiler, dikkat ve algı gibi özellikler, bunları yorumlayıp tepki verme bakımından kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Mizaç özellikleri, davranışlar arasındaki tutarlılığı ve kararlılığı göstermektedir (Rothbart ve Derryberry, 1981; Rothbart ve Bates, 1998). Alanyazında mizacın doğası ve yapısı ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bazı mizaç araştırmacıları, mizacın süreklilik içinde bir dizi boyut olarak kavramsallaştırılabileceğini iddia ederken, diğerleri mizacın niteliksel olarak farklı bir tür küme içinde kavramsallaştırılabileceğine inanmaktadır. Bu nedenle, bazı araştırmacılar, çocukların davranış tarzındaki niceliksel farklılıklara göre sınıflanabileceğine inanırken (Eysenck, 1970), bazıları ise çocukların davranış tarzındaki niteliksel farklılıklara dayanarak sınıflandırılabileceğine inanmaktadır (Rothbart ve Bates, 1998). Ancak, tüm çocuklar için bu sınıflamalar herzaman geçerli olmamaktadır (Henderson ve Fox, 1998).

Mizacın Gelişimi

Mizacın önemli özelliklerinden birisi de gelişimsel olmasıdır. Düzenleyici sistemler geliştikçe, çocukların olumlu ya da olumsuz duyguları deneyimleme ve ifade etmedeki tepkileri daha kontrollü hale gelmektedir (Rothbart ve Bates, 1998). Çocuklar doğumdan itibaren, uyum, öfke kontrolü, çekingenlik, tepkisellik gibi alanlarda bireysel farklılıklar görülebilir. Bebeklerin dışadönüklük ya da yükselme/kabarma (surgency) mizaç özellikleri, gülümsemeye başlama ve nesnelere yaklaşma eğilimleri olarak görünebilir. Bebeklerin yaklaşık altı aylıkken nesneleri kavrama ya da nesnelere erişimlerindeki gecikme, o bebeklerin yedinci yaşlarında dışadönük olup olmadıklarını yordamaktadır (Rothbart, Derryberry ve Hershey, 2000).

Bebekler ilk altı aydan sonra korku hissettiklerinde, korkuyu engellemeye yönelik kullandıkları yaklaşımlar sonucunda, mizaçta önemli gelişimsel değişimler ortaya çıkmaktadır. Daha önce yeni nesnelere hızla ve gelişigüzel yaklaşan bazı bebekler, bu korku duygusuyla yeni uyaranlara karşı tepkilerini yavaşlatabilir veya engelleyebilirler (Rothbart, 1988). Davranışsal olarak engellemenin başlaması, bebeklerin artık sadece çevrelerindeki olaylara pasif kalmayıp aynı zamanda engelleme ve gecikme yoluyla kendi davranışlarını kontrol etmeye başlayabildiklerini göstermektedir. Bu durum korku engellemesi kavramı ile isimlendirilmektedir. Bebeklikte korkunun oluşması sonrasında; suçluluk, vicdan (Kochanska, 1997) ve empatinin (Eisenberg, 2000; Rothbart vd., 1994) gelişmesi ile sosyalleşmenin adımları atılmaktadır.

Bebeklik döneminde korku engellemesinin gelişiminin ardından, tepkinin düzenlenmesini sağlayan ikinci bir kontrol sistemi gelişmeye başlamaktadır. İstekli kontrol adı verilen bu sisteminin temelinde dikkat yatmaktadır. Her bebek başlangıçta çevreye yönelmekte, ancak bu yönelişlerinin başlama zamanı bebekten bebeğe farklılık göstermektedir (Ruff ve Rothbart, 1996). Bebeklerde dikkat ağının gelişimiyle, bebekler dikkat dağılması yaşadıklarında dikkatlerini hedefe yöneltebilme ve planlama yapabilmeye başlamaktadırlar (Posner ve Raichle, 1994). Böylece yönetici dikkat sistemi, duyguların ve davranışların kontrol edilmesi ve düzenlenmesi işlevini yürütmektedir (Posner ve Rothbart, 2000; Posner ve Raichle, 1994).

İstekli kontrol, bireyin duygusal tepkilerini düzenlemek, dikkatini toparlamak ve yapmaya eğilimli olduğu davranışları engellemek gibi çeşitli görevleri içermektedir (Posner ve Rothbart, 2000). Bu gelişen kapasitenin sosyalleşme üzerinde birçok etkisi görülmektedir. İstekli kontrol, ödüllendirici bir kaynaktan yanlış olana karşı çıkma veya

karşı koyma yeteneği ile ilgilidir (Mischel, 1983). Tepkileri kontrol etme kapasitesi, kişinin öfkeyi ve davranışsal karşılığı olan saldırganlığı kontrol etmesine de izin vermektedir (Kochanska, Murray ve Harlan, 2000). Çocuklar bunu yaparken, dikkatini olumsuz veya ödüllendirici ipuçlarından uzaklaştırıp daha yapıcı davranış noktalarına kaydırmaktadırlar. Örneğin, istekli kontrol düzeyi yüksek olan çocukların, öfke ile başa çıkmak için açıkça saldırganlık yerine düşmanca olmayan sözlü yöntemler kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Eisenberg, Fabes, Nyman, Bemzweig ve Pinulas, 1994). Yaşları iki ila altı arasında değişen çocuklarla yapılan çalışmalarda istekli kontrolün yüksek olmasının; ahlaki ilkeleri içselleştirmesi (Kochanska, Murray ve Harlan, 2000; Kochanska, Murray ve Coy, 1997), empati kurması, suçluluk ve utanç hissetmesi (Eisenberg, Fabes, Nyman, Bemzweig ve Pinulas, 1994) ile ilgili olduğu saptanmıştır.

İstekli kontrol özelliğinin her bir çocukta farklılık göstermesi, çocukluk boyunca devam eden bir özelliktir. Okulöncesi dönem çocuklarının bir şeyleri hemen kabul etmeme, birşeylerden hemen hoşnut olmama, dikkati odaklama gibi yetenekleri istekli kontrolün davranışa dönüşmüş şeklidir. Ergenlikte yaşanan olumsuz davranışlar üzerinde istekli kontrolün azaltıcı etkisi olduğu gözlenmiştir (Shoda, Mischel ve Peake, 1990). İstekli kontrol bireylerin özdenetim mekanizmalarının kazanımı, sosyal-duygusal ve kişilik özelliklerinin gelişimi için psikopatolojide önemli bir rol oynamaktadır (Eisenberg, Fabes, Guthrie ve Reiser, 2002; Posner ve Rothbart, 2000).

Çocuklukta Mizaç Yapısı

Mizaç, bebeklik ve çocukluk döneminde geliştikçe, yapısı da değişmektedir. Çocukluktaki mizaç çalışmalarına göre, çocukların mizaçları üç geniş faktörde toplanabilmektedir (Rothbart, Ahadi, Hershey ve Fisher, 2001; Goldsmith, Buss ve Lemery, 1997; Kochanska, DeVet, Goldman, Murray ve Putnam, 1994). Bu faktörlerden ilki yükselme ya da dışadönüklük olarak tanımlanabilir. Dışadönüklük, aktivite düzeyi, dürtüsellik için pozitif yüklemeleri içerirken, yüksek yoğunluklu zevk ve utangaçlık ile negatif yüklemleri içermektedir (Evans ve Rothbart, 2007; Rothbart, 2011). Yükselme/kabarma'nın dışadönüklük kişilik faktörü ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Rothbart, 2011). Yükselme/kabarma özelliğine sahip çocukların özellikle yeni nesnelere, hediyelere ve ödüllere karşı aşırı heyecan duydukları ve akranlarla sosyal etkileşimlerinde

daha yüksek aktivite düzeylerini tercih ettikleri görülmüştür (Rothbart, 2011; Szewczyk-Sokolowski, Bost ve Wainwright, 2005).

İkinci faktör olumsuz duygulanımdır. Olumsuz duygulanım faktörü korku, öfke/hayal kırıklığı, rahatsızlık, üzüntü ve hırçınlık gibi duyguları içermektedir. İkinci boyut olan olumsuz duygulanım, deneyimlere dayanmakta ve bu deneyimlemelerde olumsuz duygular ağır basmaktadır (Mervielde ve De Pauw, 2012; Putnam ve Rothbart, 2006; Rothbart, 2011). Korku ve öfke, çocuk gelişiminde olumsuz duygulanımın en çok araştırılan boyutlarıdır (Gartstein ve Rothbart, 2003; Rothbart, 1998; Rorthbart, Ahadi ve Evans 2000). Olumsuz duygulanım; öfke, hayal kırıklığı ve rahatsızlık gibi olumsuz duygulardan oluşmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, olumsuz duygulanım düzeyi yüksek olan çocuklarda gelecekte antisosyal davranış ve çevresel uyaranlara aşırı tepki gibi problem davranışların ortaya çıktığı görülmektedir (Boyce ve Ellis, 2005; Lengua ve Long, 2002; Rothbart, 2011). Örneğin, 8-12 yaşlarındaki çocuklarla ebeveynlerinin boşanmalarına verdikleri tepkiyi araştıran bir çalışma yapılmıştır. Yüksek düzeyde olumsuz duygulanıma sahip çocukların, daha düşük olumsuz duygulanıma sahip olan çocuklara göre daha olumsuz ve stresli oldukları görülmüştür (Lengua ve Long, 2002). Araştırmacılar, olumsuz duygulanım düzeyi yüksek çocukların ebeveynlerinin boşanması durumunda daha yüksek stres yaşadıkları sonucuna varmıştır (Lengua ve Long, 2002; Lengua, Sandler, West, Wolchik ve Curran, 1999). Bu durum muhtemelen stresli olaylarla ilgili deneyimlerinin bir göstergesidir.

Üçüncü faktör ise istekli kontroldür. İstekli kontrol dikkatle odaklanma, engelleme denetimi, algısal duyarlılık ve düşük yoğunluklu zevk ile pozitif yüklemeleri içermektedir. İstekli kontrol, bir tür düzenleyicidir. İstekli kontrol, uygun olmayan bir cevabın engellenmesindeki isteklilik ve uygun bir cevabın verilmesi anlamına gelmektedir (Rothbart, 2011). Genel olarak, istekli kontrol özelliği, okulöncesi yıllarda olumlu akran ve öğretmen ilişkilerini yordamaktadır. Yüksek düzeyde istekli kontrole sahip çocukların toplum yanlısı olma olasılıkları ve sosyal yeterlilikleri yüksektir. Bu çocukların problem davranış gösterme eğilimleri oldukça düşüktür (Eisenberg Fabes, Guthrie ve Reiser 2000; Garstein ve Fagot, 2003; Garstein, Putnam ve Rothbart, 2012; Rothbart ve Bates, 1998).

Yükselme/kabarma ve olumsuz duygulanım, bir uyarana verilen tepkinin özelliklerini içerirken; istekli kontrol ise mizacın düzenleyici bileşenidir (Mervielde ve De Pauw, 2012; Putnam ve Rothbart, 2006; Rothbart, Ahadi, Hershey ve Fisher 2001; Rothbart ve Derryberry, 1981). Mary Rothbart ve arkadaşlarına göre mizaç aşağıdaki on

beş boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutların toplamı yukarıda sözü edilen üç mizaç özelliklerini meydana getirmektedir (Rothbart, 2001).

Etkinlik seviyesi: Çocuğun gün içerisinde gerçekleştirmiş olduğu hareketi ve faaliyet düzeyini ifade etmektedir (Rothbart, 2001). Çocuğun gün içerisinde aktif olduğu zamanların aktif olmadığı zamanlara oranını da göstermektedir (Yoleri ve Küçükyeşil, 2014).

Öfke/Hayal kırıklığı: Çocuğun devam eden etkinliğinin kesilmesi veya ulaşmak istediği hedefin engellemesi sonucu hissettiği duygudur (Rothbart, 2001).

Yaklaşım: Çocuğun, zevkli faaliyetler için duyduğu heyecan ve olumlu beklentiyi ifade etmektedir. (Rothbart, 2001). Çocuk için zevk içeren her türlü beklenti sonucunda oluşan heyecan ya da sabırsızlanma durumu yaklaşım boyutu olarak açıklanmaktadır. Bir çocuğun hediye paketini açarken duyduğu heyecan bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Dikkatli Odaklanma: Çocuğun, bir işi yaparken dikkatini verebilmesi, yoğunlaşabilmesi ya da işi yerine getirebilmesidir (Rothbart, 2001). Dikkatli odaklama, odağı bir uyarıcıdan diğerine kaydırma yeteneğidir (Putnam, Gartstein ve Rothbart, 2006).

Rahatsızlık: Işık, hareket, ses ve dokunun şiddeti nedeniyle çocukta meydana gelen olumsuz etkidir (Rothbart, 2001). Uyaran sonucunda çocuğun vücudunda oluşan acı, ağrı, sıkıntı gibi rahatsızlıkları hissedebilmesidir. Bir çocuğun ıslandığında rahatsızlık hissetmesi bu faktöre verilecek bir örnektir.

Yatıştırılabilirlik: Çocuğun, en yüksek düzeyde sıkıntı veya heyecandan kurtulabilme hızıdır (Rothbart, 2001). Çocuğun yaşamış olduğu olumsuz duygudan sıyrılabilme, kendini sakinleştirebilmesidir. Ruhsal durumunu değiştirebilmek olarak da tanımlanabilir. Bir çocuğun morali bozukken en sevdiği çizgi film hakkında konuşarak kendini neşelendirebilmesi bu faktöre verilecek bir örnektir.

Korku: Beklenen ağrı ya da sıkıntı ve/veya potansiyel olarak tehdit edici durumlar ile ilgili rahatsızlık, endişe ya da gerginlik olmak üzere olumsuz etkinin çocukta oluşturduğu duygudur (Rothbart, 2001).

Yüksek Yoğunluklu Zevk: Şiddetli uyaran karşısında çocuğun almış olduğu zevk düzeyidir (Rothbart, 2001). Çocuğun maceralı, adrenalin düzeyi yüksek etkinliklerden zevk almasıdır.

Dürtüsellik: Çocuğun bir tepkiyi başlatma hızıdır (Rothbart, 2001). Dürtüsellik, davranışları engelleme kabiliyetinin eksikliğidir ve bir yanıtın başlamasının hızı olarak tanımlanmaktadır (Rothbart, Ahadi, Hershey ve Fisher, 2001).

Engelleyici Kontrol: Yeni ya da belirsiz bir durum karşısında çocuğa verilen talimatlara göre çocuğun bu durumu planlama kapasitesidir (Rothbart, 2001). Engelleyici kontrol düzeyi, yüksek olan çocukların "sıcak/soğuk", "ben kimim" gibi oyunlarda başarılı oldukları gözlenmiştir.

Düşük Yoğunluklu Zevk: Düşük düzeyde bir uyaranın çocukta oluşturduğu zevk düzeyidir (Rothbart, 2001). Örneğin, düşük yoğunluklu zevk düzeyi yüksek olan çocukların resimli kitaplara bakmaktan aşırı keyif aldıkları gözlenmektedir.

Algısal Duyarlılık: Bir çocuğun, dış ortamdan gelen hafif, düşük yoğunluklu uyaranları tespit edebilmesidir (Rothbart, 2001).

Üzüntü: Acı, hayal kırıklığı ve nesne kaybına maruz kalma sonucunda çocuğun yaşamış olduğu olumsuz ruh halidir (Rothbart, 2001).

Utangaçlık: Yenilik veya belirsizlik içeren durumlarda hissedilen duygudur (Rothbart, 2001).

Gülümseme ve Kahkaha: Olumlu bir durum ve uyaran karşısında çocuğun vermiş olduğu tepkidir (Rothbart, 2001).

Mizaç ve Ana Babalık

Ana babalık davranışlarının çocukların mizacından etkilendiği çeşitli araştırmalarda ifade edilmektedir (Crockenberg, 1986; Sanson ve Rothbart, 1995). Okulöncesi dönemdeki çocuğunun mizacını zor olarak algılayan annelerin daha az olumlu ve şefkatli (Pettit ve Bates, 1989), daha olumsuz ve kabul edilemez (Webster-Stratton ve Eyberg, 1982), daha sinirli ve endişeli (Stevenson-Hinde ve Simpson, 1982), daha az yardımcı (Dunn ve Kendrick, 1980), daha az destekleyici/duyarlı ve daha cezalandırıcı (Eisenberg ve Fabes, 1994; Houldin, Fullard ve Heverly, 1989) davrandıkları saptanıştır. Zor mizaçları olan çocukların, kolay mizaçları olan çocuklara göre duygusal olarak ihmal edilme veya reddedilmelerinin daha olası olduğu belirlenmiştir (Harrington, Black, Starr ve Dubowitz, 1998).

Zor mizaca sahip okulöncesi dönem çocukların ana babalarının daha stresli oldukları bulunmuştur (Hagekull ve Bohlin, 1986; Lee ve Bates, 1985; Stevenson-Hinde ve Simpson, 1982; Thomas ve Chess, 1977; Webster-Stratton ve Eyberg, 1982). Bu stres, ana babaların çocuklarına olumsuz ana babalık göstermelerine ve çocuklarda problem davranışa neden olmaktadır. Allen ve Prior (1995) yedi yaşındaki çocukların mizaç özellikleri ile ana babalarının onlara davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ana

babaların zor mizaçlı çocuklara kıyasla kolay mizaca sahip çocuklara daha empatik ve sevgi dolu olduklarını gözlemlemişlerdir. Daha kolay mizaca sahip çocuklar annelerinin söylemlerini kabul ederken; zor çocuklar anneleriyle tartışmaktadırlar (Allen ve Prior, 1995). Zor mizaca sahip okul öncesi dönem çocukların, anneleri tarafından kabul edilmedikleri ve bu çocukların psikolojik kontrole maruz kaldıkları belirlenmiştir. Anne ve çocuk arasındaki bu olumsuz etkileşimin zamanla daha da arttığı tespit edilmiştir (McGuire ve Dunn, 1994).

Stevenson-Hinde ve Simpson'ın (1982) yapmış oldukları araştırmaya 42-50 aylık bebekler ve ana babaları katılmıştır. Zor mizaca sahip olan çocukların ana babaları ile bu çocuklar arasında olumsuz etkileşim olduğu gözlenmiştir. Ana babaların olumsuz ana babalık davranışları zamanla artarak ihmal ve istismara neden olabildiği saptanmıştır (Wolfe, 1987).

Mizaç, doğuştan getirilen ve çevre ile şekillenen bir davranış özelliğidir. Bu bölümde mizacın ne anlama geldiğinden ve mizaç ile ilgili çeşitli kuramlardan bahsedilmiştir. Alanyazın incelendiğinde mizaç kuramlarının en eskisinin Thomas ve Chess'in kuramı olduğu görülmektedir. Bu araştırmada ise daha güncel ve araştırmaları devam eden Mary Rothbart'ın kuramı ele alınmıştır. Daha sonra mizaç özellikleri ile ana babalık davranışları arasındaki ilişkileri belirleyen araştırmalar sunulmuştur. Araştırmalarda, zor mizaca sahip çocukları olan ana babaların genellikle olumsuz ana babalık; kolay mizaca sahip çocukları olan ana babaların olumlu ana babalık davranışlarını kullandıkları vurgulanmıştır.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ana babaların evlilik doyumu, kişilik özellikleri, çocuğun mizacı, ana babalık stresi, ana babalık özyeterliliği ve ana babalık davranışları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak o yönde bazı ipuçları vererek bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Turgut ve Baykul, 2015).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada dört farklı çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu grupların üçü, Ana Babalık Davranışları Ölçeği ve Çocuklarda Mizaç Ölçeği'ni geliştirmek için yapılan açımlayıcı faktör analizi ile doğrulayıcı faktör analizlerinde kullanılmıştır. Dördüncü grup ile bu araştırma için önerilen yapısal model test edilmiştir.

Çalışma Grubu 1: Ana Babalık Davranışları Ölçeği'ni geliştirme aşamasında açımlayıcı faktör analizi için ulaşılan gruptur. AFA için çalışma grubu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin çeşitli ilçelerinde yer alan MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıflarında çocuğu olan 426 ana babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ana babaların yaşları 24-52 arasındadır. Bu gruptaki kadınların sayısı 232, erkeklerin sayısı 193'dir ve bir kişi cinsiyetini belirtmemiştir.

Çalışma Grubu 2: Çocuklarda Mizaç Ölçeği'ni geliştirme aşamasında açımlayıcı faktör analizi için ulaşılan gruptur. AFA için çalışma grubu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin çeşitli ilçelerinde yer alan MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıflarında

çocuğu olan 433 ana babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ana babaların yaşları 22-60 arasındadır. Bu gruptaki kadınların sayısı 267, erkeklerin sayısı 166'dır.

Çalışma Grubu 3: Ana Babalık Davranışları Ölçeği ve Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin geliştirme aşamasında yapılan doğrulayıcı faktör analizi için ulaşılan gruptur. DFA için çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim Ankara ilinin çeşitli ilçelerinde yer alan MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıflarında çocuğu olan 471 ana babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ana babaların yaşları 22-60 arasındadır. Bu gruptaki kadınların sayısı 294, erkeklerin sayısı 177'dir.

Çalışma Grubu 4: Araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin çeşitli ilçelerinde yer alan MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıflarında çocuğu olan 448 ana babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ana babaların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, iş, çocuklarının yaşları, çocuklarının cinsiyetleri gibi demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler		Frekans	Yüzde	Toplam
Cinsiyet	Kadın	279	62.3	448
	Erkek	169	37.7	%100
Eğitim Durumu	İlkokul	11	2.5	447
	Ortaokul	22	4.9	%99.8
	Lise	85	19	
	Üniversite	259	57.9	
	Lisansüstü	70	15.6	
Yaş	23-29	65	14.5	448
	30-39	320	71.4	%100
	40-50	63	14.1	
Çalışma Durumu	Çalışan	333	74.3	443
	Çalışmayan	110	24.6	%98.9
Çocuğun Yaşı	3	101	22.5	448
	4	117	26.1	%100
	5	146	32.6	
	6	84	18.8	
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	216	48.2	448
	Erkek	232	51.8	%100

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya 279'u (%62.3) kadın, 169'u (%37.7) erkek olmak üzere toplam 448 ana baba katılmıştır. Yaşları 23-50 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması $\bar{X}$= 32.00 (Ss=4.67)'dir. Katılımcıların 11'i (%2.5) ilkokul, 22'si ortaokul (%4.9), 85'i lise (%19), 259'u üniversite (%57.9) ve 70'i lisansüstü eğitim (%15.6) mezunudur. Ana babaların meslekleri çok çeşitli olup çalışan ve çalışmayan olmak üzere gruplanmıştır. Çalışanların sayısı 333 kişi olup, tüm katılımcıların %74.3'ünü; çalışmayanlar ise 110 kişi olup çalışma grubunun %24.6'sını oluşturmaktadır. Mesleklerde en çok kişinin olduğu kategori 120 (%26.7) kişi ile öğretmenler, ikinci en çok kişinin olduğu kategori ise 27 (%5.6) kişi ile memurlardan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ana babaların tamamının üç yaşında olan çocuklarının sayısı 101 (%22.5), dört yaşında olan çocuklarının sayısı 117 (%26.1), beş yaşında olan çocuklarının sayısı 146 (%32.6) ve altı yaşında olan çocukların sayısı 84 (%18.8)'tür. Katılımcıların tamamının kız çocuklarının sayısının 216 (%48.2), erkek çocuklarının sayısının 232 (%51.8) olduğu saptanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek, çocuklarının yaşı ve cinsiyeti gibi demografik bilgiler yer almaktadır.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği

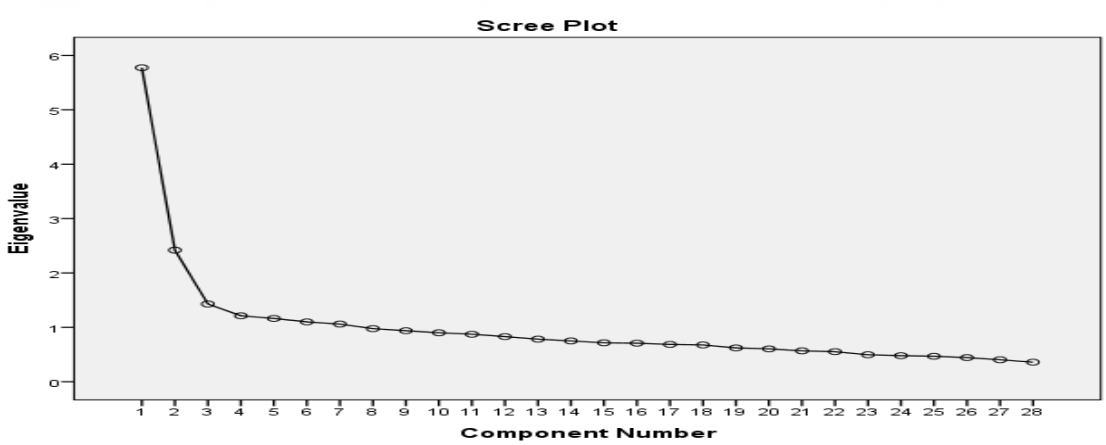
Bu çalışmada okulöncesi dönemde çocukları olan ana babaların, ana babalık davranışlarını değerlendirebilmek amacıyla bir ölçme aracı geliştirilmiştir (Ek 1). Bu çerçevede, yurt içi ve yurt dışı alanyazın taranmış, Türk kültürüne uygun olduğu düşünülen, ana babalığın olumlu ve olumsuz yönlerini içeren maddeler yazılmaya karar verilmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı okulöncesi dönem çocuğu olan ailelerle görüşmüş, onları gözlemlemiştir. Ayrıca, ana babalık davranışlarına yönelik geliştirilen ve uyarlanan çeşitli ölçme araçlarından faydalanılmıştır. Son olarak, olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ile ilgili kuramsal bilgiler göz önünde tutularak 41 maddelik havuz oluşturulmuştur. Maddelerin uygunluğu, ana babalık davranışları üzerine çalışan biri Okulöncesi Eğitimi, biri Eğitim Psikolojisi, diğer ikisi de Rehberlik ve Psikolojik

Danışmanlık alanlarında en az doktora derecesi almış toplam dört alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının geribildirimlerine göre maddeler yeniden düzenlenmiş ve toplam 40 maddelik ilk form elde edilmiştir. Daha sonra ölçme aracının ölçme ve değerlendirme açısından uygunluğu için alan uzmanından görüş alınmıştır. Ölçme ve Değerlendirme alanında doktora eğitimini tamamlamış uzmanın görüşleri doğrultusunda 1= Hiçbir zaman'dan 5= Her zaman şeklinde puanlanan beşli Likert tipinde bir ölçme aracı oluşturulmuştur. Son şekli verilen Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin yapısını ortaya koymak amacıyla öncelikle Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin yapısını ortaya koymak amacıyla 3-6 yaş çocuğu olan 430 kişiye ulaşılmıştır. Analiz öncesi, örneklem büyüklüğü, uç değer, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık ve ardışıklık gibi varsayımlar incelenmiştir. Eksik veriler için yaklaşık değer atama yöntemlerinden olan seriler ortalaması ile değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra uç değer analizi için ham puanlar Z puanına dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e (2014) göre Z puanı ± 3.29 dışında kalan 4 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Geriye kalan 426 kişi ile Mahalanobis uzaklık değeri ile değişkenler arasında olağanüstü kombinasyon olup olmadığı kontrol edilmiş, sorun olmadığı tespit edilmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı için histogram grafiği ve betimsel istatistik değerlerine bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ± 1 aralığında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Daha sonra çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmesi için varyans artış faktörleri (VIF), durum indeksi (CI) ve tolerans değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, VIF değerlerinin 1.001- 1.23, CI değerlerinin 1.00 ile 25.45 arasında ve tolerans değerlerinin 0.81-0.99 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin belirlenen kriterlerde yer aldığı saptanmıştır. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, ardışık bağlılığı test etmek için Durbin Watson değerinin (1.990), 2'ye yakın olduğu, ardışık bağımlılığın olmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2009). Sonuç olarak varsayımlar karşılandıktan sonra veri seti 426 kişi ile Açımlayıcı Faktör Analizine (AFA) hazır hale getirilmiştir.

Katılımcıların yaşları 24-52 arasında olup, ana babaların 232'si kadın, 193'ü erkektir. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin faktör desenini ortaya koymak amacıyla dik döndürme yöntemlerinden varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Yapılan analiz sonucunda analize temel olarak alınan 40 madde için öz değeri 1'in üzerinde olan 7 bileşen olduğu görülmüştür. Her bir faktörün toplam varyansa yaptığı katkı önemlidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Güçlü, 2014). Bu nedenle ikici faktörden sonra diğer faktörlerin toplam varyansa etkisinin giderek azaldığı ve çok az bir etkisi olduğu görülmüştür. Daha sonra yamaç birikinti grafiği (Şekil 7) incelenmiş ve iki bileşene uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu durum iki faktörün analiz öncesi belirlenen kuramsal yapı ile de uyumlu olduğunu göstermektedir.

Şekil 7. Ana Babalık Davranışları Ölçeğine İlişkin Yamaç Birikinti Grafiği

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin faktör desenini ortaya koymak için yapılan açımlayıcı faktör analizinde faktör yük değerleri için kabul düzeyi 0.40 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2014). İki faktör için maddeler, binişiklik ve faktör yük değerlerinin kabul düzeyini karşılayıp karşılamaması açısından değerlendirildiğinde, bazı maddelerin binişik ya da faktör yük değerlerinin düşük olduğu görülmüştür. Sözü edilen maddelerin (2, 9, 11, 20, 21, 23, 29, 30, 31, 37, 38, 40) analiz dışında bırakılması sonucunda elde edilen faktör deseni ve maddelerin faktör yük değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Toplam 12 maddenin analiz dışı bırakılmasıyla birlikte ölçek 28 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşan bir yapı sergilemiştir. Faktörlerin toplam varyansa yaptığı katkılar birinci faktör için %26.24, ikinci faktör için %8.41 olarak bulunmuştur. Tüm faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkının ise %34.65 olduğu görülmüştür.

Faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkının yeterli düzeyde olduğu belirtilebilir (Scherer, Wiebe, Luther ve Adams, 1988).

Tablo 2

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	**Olumlu Ana Babalık**	**Olumsuz Ana Babalık**
Çocuğuma gününün nasıl geçtiğini, neler yaptığını sorarım.	0.726	-0.048
Çocuğumun bir sorunu olduğunu düşündüğümde onunla ilgilenirim (konuşmaya çalışmak, sarılmak gibi)	0.694	-0.158
Çocuğuma olan sevgimi ifade ederim (söylerim, sarılırım, öperim gibi).	0.668	-0.184
Çocuğum kendisine ya da başkasına zarar verebilecek bir şey yaptığında bunun neden yanlış olduğunu onunla konuşurum.	0.641	-0.150
Çocuğumun bir sorunu olduğunda birlikte çözüm yolları buluruz.	0.632	-0.174
Çocuğumla arkadaşları hakkında sohbet ederiz.	0.610	-0.027
Çocuğum bir şeyi yaparken çaba gösterdiğinde bu çabasını överim.	0.593	-0.039
Çocuğumun yapamadığı bir görev/etkinliği ona sırasıyla ve basitçe anlatırım/gösteririm.	0.578	-0.174
Çocuğumla birlikte şarkı söyler, dans eder veya eğlenceli etkinlikler yaparız.	0.572	-0.174
Çocuğum ağladığında onu sakinleştirmeye çalışırım (kucağıma alma, öpme, sarılma gibi).	0.572	-0.097
Çocuğum benimle konuşmak istediğinde onu dinlemek için zaman ayırırım.	0.536	-0.259
Çocuğuma küçük görevler veririm (elbiselerini katlamak, oyuncaklarını toplamak gibi).	0.534	-0.132
Çocuğumun beslenmesine dikkat ederim (sebze, meyve, et, süt ürünlerinden dengeli bir beslenme düzeniyle).	0.498	-0.050
Çocuğumun oyunlarına katılır, onun istediği şekilde oynarım.	0.492	-0.239
Çocuğumu ilk defa yapacağı bir etkinlik için cesaretlendiririm	0.465	-0.309
Ailece yapılacak etkinliklere hep birlikte karar veririz (ana baba ve çocuklar).	0.400	-0.319
Çocuğumun benimle ilgili olumsuz duygu ve düşüncelerini ifade etmesini anlayışla karşılarım.	0.400	-0.078
Başkalarıyla birlikteyken çocuğumun davranışlarından utandığımda ona kızarım (ona bağırmak, çimdik atmak gibi).	-0.138	0.636

(Devam ediyor)

Tablo 2 (Devam)

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	**Olumlu Ana Babalık**	**Olumsuz Ana Babalık**
Çocuğum istemediğim bir şey yaptığında salak, aptal, geri zekalı gibi sözler söylerim.	-0.250	0.597
Çocuğum istemediğim bir şey yaptığında canını yakarım (ona çimdik atmak, vurmak gibi).	-0.203	0.592
Çocuğumu akranlarıyla kıyaslarım (kardeşi, kuzeni, arkadaşları gibi).	-0.123	0.592
Çocuğumun davranışlarını başkaları ne der? diye düşünerek engellerim.	-0.170	0.562
Çocuğum istemediğim şeyleri yapmasın diye "senin annen/baban olmam" derim	-0.157	0.543
Çocuğum istemediğim bir şey yapınca ona küserim (onunla konuşmam, ona bakmam gibi).	0.026	0.527
Çocuğumla ilgili şikâyet duyduğumda (komşudan, akrabadan ya da okuldan…) onu cezalandırırım.	-0.124	0.505
Çocuğum düştüğü zaman ona kızarım.	-0.311	0.502
Çocuğum istediğim bir şeyi yapsın diye onu korkuturum (arkandan ağlar, iğneci geliyor, annen/baban olmam gibi).	0.013	0.497
Çocuğuma, onun için yaptığım fedakarlıkları hatırlatırım.	-0.086	0.452

Yapılan analiz sonucunda, olumlu ana babalık davranışları alt faktörünün yük değerleri 0.72 ile 0.40; olumsuz ana babalık davranışları alt faktörün yük değerleri 0.63 ile 0.45 arasında değişmektedir. Ölçekte ters puanlanan maddeler bulunmamakta ve ölçekten iki ayrı faktöre ait iki farklı puan elde edilmektedir. Ölçeğin olumlu ana babalık alt boyutundaki puanların yükselmesi, ana babanın çocuğuna olan davranışlarının uygun olduğunu; olumsuz ana babalık alt boyutundaki puanların yükselmesinin ise ana babanın çocuğuna olan davranışlarının uygun olmadığını göstermektedir.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

AFA sonrası ortaya çıkan yapı doğrultusunda ölçek düzenlenmiş ve yapının doğrulanma çalışması için 480 kişiye ulaşılmıştır. Analiz öncesi, örneklem büyüklüğü, uç değer, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık ve ardışıklık gibi varsayımlar

incelenmiştir. Eksik veriler için yaklaşık değer atama yöntemlerinden olan seriler ortalaması ile değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra uç değer analizi için ham puanlar Z puanına dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e (2014) göre Z puanı ±3.29 dışında kalan 9 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Geriye kalan 471 kişi ile Mahalanobis uzaklık değeri ile değişkenler arasında olağanüstü kombinasyon olup olmadığı kontrol edilmiş, sorun olmadığı tespit edilmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı için histogram grafiği ve betimsel istatistik değerlerine bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ±1 aralığında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre değişkenlerin normal dağım gösterdiği görülmüştür. Daha sonra çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmesi için VIF, CI ve tolerans değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, VIF değerlerinin 1.00-1.16 arasında değiştiği, CI değerlerinin 1.00 ile 15.19 arasında ve tolerans değerlerinin 0.86-0.99 arasında olduğu görülmüştür. Bu değerlerin belirlenen kriterlerde yer aldığı görülmüştür. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, ardışık bağlılığı test etmek için Durbin Watson değerinin (2,106), 2'ye yakın olduğu, ardışık bağımlılığın olmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2009). Sonuç olarak varsayımlar karşılandıktan sonra veri seti 471 kişi Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) hazır hale getirilmiştir.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin DFA sonucu elde edilen yol şeması, iki boyutlu model için gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama oranlarının manidarlık düzeyleri ve maddeler için hata varyansları diyagramı Şekil 8, Ek 2 ve Ek 3'te görülmektedir. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin DFA sonucu elde edilen sonuçlarından t değerlerinin anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Buna göre 0.01 anlamlılık düzeyine göre gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama durumlarına ilişkin t değerleri manidardır ($p<.01$). DFA sonucuna göre Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin t değerleri Ek 2'de görülebilir. Göstergelerin hata varyanslarına ilişkin elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin her bir gözlenen değişkenin kendi gizil değişkeninin ne kadar iyi bir temsilcisi olduğu Ana Babalık Davranışları Ölçeği maddelerinin hata varyansları diyagramında (Ek 3) görülmektedir. Diyagrama göre maddelerin hata varyanslarının yüksek olmadığı söylenebilir. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonucu ulaşılan genel uyum indeksleri sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Uyum değerlerinin kabulü için bazı kesme noktaları söz konusudur. Örneğin χ^2 /sd ≤3 ise mükemmel uyum (Kline, 2010), RMSEA≤; 0.06 iyi uyum (Thompson, 2004), CFI ≥0.90 iyi uyum (Tabachnick ve Fidell, 2014), IFI≥0.90 yeterli uyum (Byrne,

2010), NNFI≥0.90 iyi uyum (Tabachnick ve Fidell, 2014), ve SRMR≤ 0.08 iyi uyumu (Byrne, 2010) göstermektedir.

Tablo 3

Ana Babalık Davranışları Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

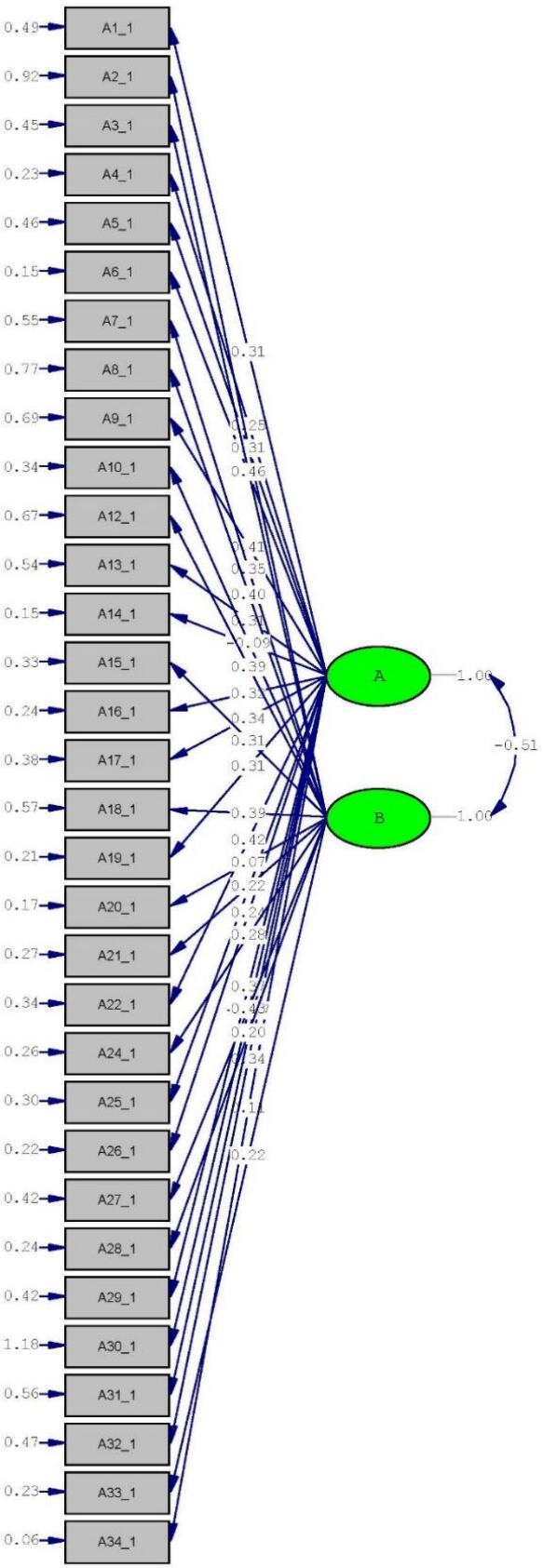
Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
802.86	349	2.3	0.05	0.05	0.90	0.88	0.93	0.89	0.92

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin DFA sonuçlarına göre beklenen kovaryans matrisi ile gözlenen kovaryans matrisleri arasındaki fark (χ^2=802.86) .01 anlamlılık düzeyine göre manidardır (p< .01). Bu nedenle, yapının değerlendirilmesi için diğer uyum indeksleri göz önünde bulundurulmuş ve Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin iyi/mükemmel uyum gösteren bir yapıda olduğu görülmüştür.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Sonuçları

Ölçeğin belirlenen 28 maddelik yapısına ilişkin iç tutarlılığı, AFA sonunda, Cronbach Alpha katsayıları hesaplanarak belirlenmiştir. Bu katsayılar olumlu ana babalık davranışı alt boyutu için α= 0.83, olumsuz ana babalık davranışı alt boyutu için α= 0.74 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliği için, 15 gün arayla 30 anne babadan ölçümler alınmıştır. Test-tekrar test güvenirlik puanları olumlu ana babalık davranışı için 0.74; olumsuz ana babalık davranışı için 0.70 olarak bulunmuştur. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarının test-tekrar test sonuçlarında orta düzeyde kararlılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kapçı ve Erdinç (2009) tarafından uyarlanan Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği ile Ana Babalık Davranışları Ölçeği arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre olumlu ana babalık davranışı ile yetkin ana babalık 0.60 (p<.01), otoriter ana babalık -0.27 (p<.01) ve izin verici ana babalık -0.18 (p<.01) düzeyinde ilişki göstermektedir. Ayrıca, olumsuz ana babalık davranışı ile yetkin ana babalık -0.16 (p<.01), otoriter ana babalık 0.45 (p<.01) ve izin verici ana babalık 0.38 (p<01) düzeyinde ilişkilidir.

Şekil 8. Ana Babalık Davranışları Ölçeğine İlişkin Yol Şeması

Bu çalışmada sözü edilen modelin test edilmesi sırasında Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayısı ve DFA değerleri incelenmiştir. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin olumlu ana babalık ve olumsuz ana babalık davranışları alt boyutları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla 0.87 ve 0.77 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmasına ilişkin yapılan DFA uyum değerleri ise Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Model Testi için Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
907.70	349	2.60	0.05	0.05	0.90	0.88	0.94	0.91	0.94

Evlilik Yaşamı Ölçeği

Eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla Tezer (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek (Ek 4) 10 maddeden oluşan 5' li Likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 50'dir. Düşük puan bireylerin evlilik doyumu düzeylerinin düşük olduğunu, yüksek puan ise evlilik doyumu düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayısı 0.85 olarak saptanmıştır. İç tutarlılık katsayısı ise, ilk uygulamada 0.91, ikinci uygulama grubunda ise 0.89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışması için Sosyal Beğenilirlik ve Gerginlik Ölçekleri kullanılmış, bu ölçeklerin birbirinden ayrıcı özelliği olduğu görülmüştür.

Bu çalışma için Evlilik Yaşamı Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayısı 0.92 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmasına ilişkin uyum değerleri ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Evlilik Yaşamı Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
195.29	35	5.57	0.08	0.04	0.92	0.87	0.97	0.97	0.97

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

Beş faktör kişilik modeli temel alınarak geliştirilen ölçme aracı bireylerin kişilik özelliklerini yansıtmaktadır (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009). Ölçme aracı (Ek 5) uygulayıcının 30 sıfat çiftinden kendine uygun olanı işaretlemesine dayanmaktadır. Beş alt boyuttan oluşan ölçeğin iç tutarlılık ve test tekrar test değerleri şöyledir; Duygusal Dengesizlik 0.73- 0.85, Dışadönüklük 0.89- 0.85, Deneyime Açıklık 0.80-0.68, Yumuşak Başlılık 0.87-0.86, Sorumluluk 0.88- 0.71. Ölçme aracının yapı geçerliğini belirleme çalışması kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda beş faktörün ölçeğin tamamına ait varyansın %52.63'ünü açıkladığı görülmüştür. Uyum geçerliğini sınamak için Sosyotropi Ölçeği, Çatışmalara Tepki Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği, Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmış, ölçeklerle orta düzeyde ve anlamlı bir yapı ortaya koyduğu görülmüştür.

Bu çalışma için Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği'nin alt boyularının iç tutarlılık katsayıları Duygusal Dengesizlik için 0.71, Dışadönüklük için 0.87, Deneyime Açıklık için 0.77, Yumuşak Başlılık için 0.81, ve Sorumluluk için 0.79 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik çalışmasına ilişkin uyum değerleri ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
2715.29	730	3.71	0.08	0.08	0.80	0.89	0.92	0.90	0.92

Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği

Johnston ve Mash (1989) tarafından geliştirilen ölçme aracı (Ek 6) Çokamay Yılmaz (2018) tarafından uyarlanmıştır. Toplam 16 maddeden oluşan ölçekte iki alt boyut bulunmaktadır. Ana babaların ana babalıklarına ilişkin özyeterliliğini "etkililik" ve rollerinden aldığı memnuniyeti "doyum" adı verilen alt boyutlardan elde edilen puanlar belirlemektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha ile değerlendirilen iç tutarlılık güvenirlik katsayıları doyum alt ölçeği için α= 0.79, etkililik alt ölçeği için α= 0.75, toplam puan için α= 0.72 olarak bulunmuştur. Çokamay Yılmaz tarafından yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir olduğu sonucuna

ulaşılmıştır (χ^2/sd= 3.19, 328.06/103=2.19, RMSEA=0.08, CFI=0.90, GFI=0.90, NNFI=0.89).

Bu çalışma için Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği'nin alt boyularının iç tutarlılık katsayıları Doyum için 0.77 ve Etkililik için 0.65 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik çalışmasına ilişkin uyum değerleri ise Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Ana Babalık Yetkinlik Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
366.57	103	3.55	0.07	0.06	0.90	0.87	0.92	0.89	0.90

Ana Babalık Stres Aracı

Ölçme aracı, normal gelişim gösteren çocuğa sahip ana babaların ana babalık stresini değerlendirmektedir (Ek 7). Çokamay Yılmaz (2018) tarafından geliştirilen ölçme aracı toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracının yetersizlik, zorluk, hayal kırıklığı ve uyuşmazlık olmak üzere dört alt boyutu vardır. Ölçeğin toplam ve yetersizlik, zorluk, hayal kırıklığı, uyuşmazlık olmak üzere alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları sırasıyla 0.85, 0.79, 0.77, 0.76 ve 0.67'dir. Ölçeğin geliştirilme çalışmasında doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (χ^2 /sd= 1.61, RMSEA=0.06, CFI=0.94, GFI=0.86, NNFI=0.93).

Bu çalışma için Ana Babalık Stres Aracı'nın alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları Yetersizlik için 0.75, Zorluk için 0.83, Hayal Kırıklığı için 0.66 ve Uyuşmazlık için 0.60 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik çalışmasına ilişkin uyum değerleri ise Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Ana Babalık Stres Aracının Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
587.91	183	3.21	0.06	0.06	0.90	0.87	0.94	0.92	0.94

Çocuklarda Mizaç Ölçeği

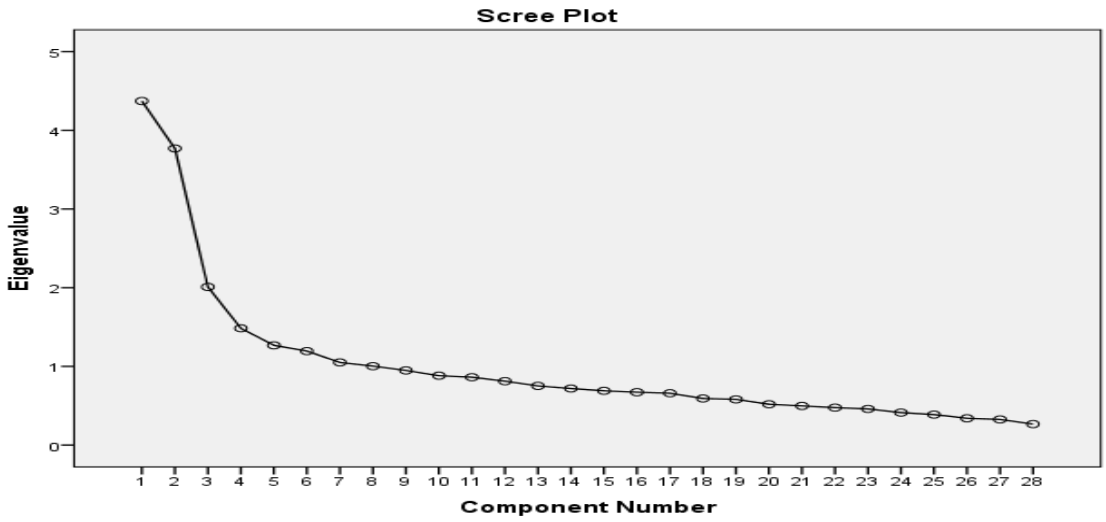
Bu çalışmada okulöncesi dönemde çocukları olan ana babaların, çocuklarına yönelik algılamış oldukları mizaç özelliklerini değerlendirebilmek amacıyla bir ölçme aracı geliştirilmiştir (Ek 8). Yurt içi ve yurt dışı alanyazın taranmış, Türk kültürüne daha uygun olduğu düşünülen, mizacın tepkisellik, çekingenlik ve olumluluk özelliklerini içeren maddeler yazılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırmacı okulöncesi dönem çocuğu olan ailelerle görüşmüş, onları gözlemlemiştir. Ayrıca, çocukların mizaç özelliklerini belirlemeye yönelik geliştirilen ve uyarlanan çeşitli ölçme araçlarından faydalanılmıştır. Son olarak, mizacın tepkisellik, çekingenlik ve olumluluk özellikleri ile ilgili kuramsal bilgiler göz önünde tutularak 68 maddelik havuz oluşturulmuştur. Maddelerin uygunluğu, ana babalık davranışları üzerine çalışan biri Okulöncesi Eğitimi, biri Eğitim Psikolojisi, diğeri de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanlarında en az doktora derecesi almış toplam üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının geribildirimlerine göre maddeler yeniden düzenlenmiş ve toplam 62 maddelik ilk form elde edilmiştir. Daha sonra ölçme aracının ölçme ve değerlendime açısından uygunluğu için alan uzmanından görüş alınmıştır. Ölçme ve Değerlendirme alanında doktora eğitimini tamamlamış uzmanın görüşleri doğrultusunda 1= Hiçbir zaman'dan 5= Her zaman şeklinde puanlanan beşli Likert tipinde bir ölçme aracı oluşturulmuştur. Son şekli verilen Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin yapısını ortaya koymak için öncelikle Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır.

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin yapısını ortaya koymak için 3-6 yaş çocuğu olan gönüllü 440 kişiye ulaşılmıştır. Verilerin analizinden önce örneklem büyüklüğü, uç değer, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık ve ardışıklık gibi varsayımlar incelenmiştir. Eksik veriler için yaklaşık değer atama yöntemlerinden olan seriler ortalaması ile değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra, uç değer analizi için ham puanlar Z puanına dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e (2014) göre Z puanı $\pm$3.29 dışında kalan 7 kişi veri setinden çıkarılmıştır. 433 kişi ile Mahalanobis uzaklık değeri ile değişkenler arasında olağanüstü kombinasyon olup olmadığı kontrol edilmiş, sorun olmadığı tespit edilmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı için histogram grafiği ve betimsel

istatistik değerlerine bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ±1 aralığında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre değişkenlerin normal dağım gösterdiği görülmüştür. Daha sonra çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmesi için VIF (2.142-1.069), CI (22.69) ve tolerans değerleri (0.46-0.93) incelenmiştir. Bu değerlerin belirlenen kriterlerde yer aldığı görülmüştür. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, ardışık bağlılığı test etmek için Durbin Watson değerinin (1.989), 2'ye yakın olduğu, ardışık bağımlılığın olmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2009). Sonuç olarak varsayımlar karşılandıktan sonra veri seti 433 kişi ile Açımlayıcı Faktör Analizine (AFA) hazır hale getirilmiştir.

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin faktör desenini ortaya koymak amacıyla dik döndürme yöntemlerinden varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Yapılan analiz sonucunda analize temel olarak alınan 62 madde için öz değeri 1'in üzerinde olan 15 bileşen olduğu görülmüştür. Her bir faktörün toplam varyansa yaptığı katkı önemlidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Güçlü, 2014). Üçüncü faktörden sonra diğer faktörlerin toplam varyansa etkisinin giderek azaldığı ve çok az bir etkisi olduğu görülmüştür. Daha sonra yamaç birikinti grafiği (Şekil 9) incelenmiş ve üç bileşene uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu durum üç faktörün analiz öncesi belirlenen kuramsal yapı ile de uyumlu olduğunu göstermektedir.

Şekil 9. Çocuklarda Mizaç Ölçeğine İlişkin Yamaç Birikinti Grafiği

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin faktör desenini ortaya koymak için yapılan açımlayıcı faktör analizinde faktör yük değerleri için kabul düzeyi 0.40 olarak

değerlendirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2014). Üç faktör için maddeler, binişiklik ve faktör yük değerlerinin kabul düzeyini karşılayıp karşılamaması açısından değerlendirildiğinde, bazı maddelerin binişik ya da faktör yük değerlerinin düşük olduğu görülmüştür. Sözü edilen maddelerin (1, 2, 3, 6, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 47, 50, 53, 54, 57, 58, 62) analiz dışında bırakılması sonucunda elde edilen faktör deseni ve maddelerin faktör yük değerleri Tablo 9'da verilmiştir. Toplam 37 maddenin analiz dışı bırakılmasıyla birlikte ölçek, 25 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşan bir yapı sergilemiştir. Faktörlerin toplam varyansa yaptığı katkılar birinci faktör için %17,02 ikinci faktör için %14,41 ve üçüncü faktör için %7,57 olarak bulunmuştur. Tüm faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkının ise %39,00 olduğu görülmüştür. Faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir (Scherer, Wiebe, Luther ve Adams, 1988).

Tablo 9

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	**Tepkisellik**	**Olumluluk**	**Çekingenlik**
Parkta/oyun alanında oynarken eve gitme vaktinin geldiği söylendiğinde aşırı tepki gösterir.	0.795	0.051	0.018
Oyun vaktinin bittiği söylendiğinde abartılı tepki gösterir.	0.767	0.032	0.078
İstediği yapılmadığında öfkesi uzun sürer.	0.723	-0.006	0.214
Uyku vakti geldiği söylendiğinde abartılı tepki gösterir.	0.706	-0.011	0.034
Verilen bir söz tutulmadığında öfkelenir/sinirlenir.	0.578	0.028	-0.027
Dışarı çıkma planı iptal olunca sinirlenir/öfkelenir.	0.573	0.050	-0.032
İstediği bir oyuncağı gördüğü zaman, o an elde etmek ister.	0.568	0.095	-0.004
Bir işi tamamlayamayınca üzüntüden ağlar.	0.513	0.051	0.109
Birileri konuşurken sözünü keserek konuşur.	0.428	-0.008	-0.042
Oynarken komik durumlarda katıla katıla güler.	0.108	0.669	-0.177
Şakalara, komik durumlara katıla katıla güler.	0.106	0.646	-0.135
Komik şeyler izlerken katıla katıla güler.	0.136	0.617	-0.186
Sevdiği kişilerle görüşeceği zaman heyecandan içi kıpır kıpır olur, yerinde duramaz.	0.000	0.617	-0.029

(Devam ediyor)

Tablo 9 (Devam)

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	**Tepkisellik**	**Olumluluk**	**Çekingenlik**
Kaybolan oyuncağını bulunca sevinçten havalara uçar.	0.125	0.582	0.070
Sevdiği kişileri gördüğünde gülümser.	-0.068	0.578	-0.030
Tanıdığı bildiği kişilerden sevgi gördüğünde güler.	-0.033	0.575	-0.047
Çok sevdiği yiyecekleri yiyeceğini duyunca heyecandan içi kıpır kıpır olur, yerinde duramaz.	0.071	0.541	-0.082
Aile üyelerinin dış görünümündeki en ufak değişimi fark eder (saç kestirme gibi).	-0.034	0.460	-0.004
Hafif ve ritmik hareketle sırtına ya da karnına yapılan masajlardan hoşlanır.	-0.004	0.455	0.047
Çocuğum, bir yere gideceği zaman heyecandan içi kıpır kıpır olur, yerinde duramaz (misafirlik, park gibi).	0.143	0.447	0-.029
Kendisine yeni alınan kıyafeti fark eder.	-0.082	0.410	-0.015
Çocuğum, tanımadığı insanlarla iletişim kurmakta zorlanır.	0.035	-0.011	0.795
(T)Tanımadığı/alışık olmadığı ortamlarda isteklerini rahatça dile getirir.	-0.056	-0.143	0.768
Arkadaşları davet etmediği sürece oyuna dahil olamaz.	0.086	-0.068	0.665
Oyun içerisinde isteklerini belirtmekten sakınır.	0.116	-0.089	0.598

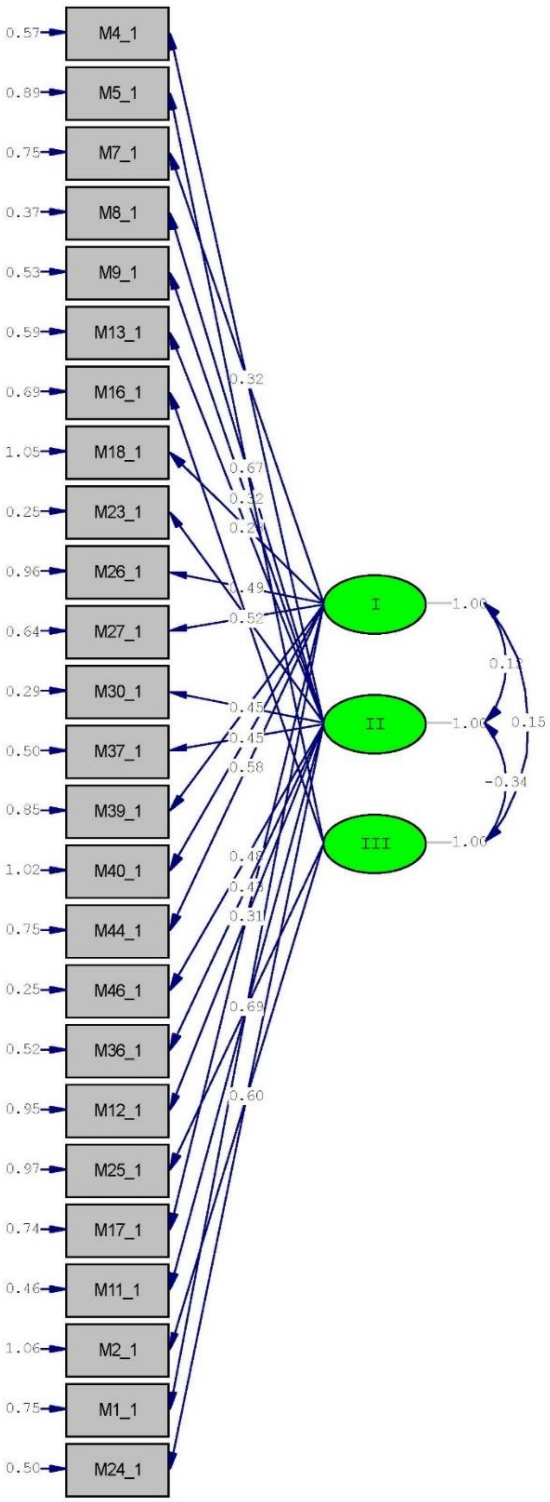
Yapılan analiz sonucunda, Tepkisellik alt boyutundaki yük değerleri 0.80 ile 0.42; Olumluluk alt boyutundaki yük değerleri 0.67 ile 0.41; Çekingenlik alt boyutundaki yük değerleri ise 0.80 ile 0.59 arasında değişmektedir. Ölçekte bir tane ters puanlanan madde bulunmakta ve ölçekten üç ayrı faktöre ait üç farklı puan elde edilmektedir. Ölçeğin Tepkisellik alt boyutundaki puanların yüksek olması, çocuğun dürtüsel; Olumluluk alt boyutundaki puanların yüksek olması, çocuğun olumlu duygulanım ve Çekingenlik alt boyutundaki puanlarının yüksek olması, çocuğun çekingen özellik taşıdığını göstermektedir.

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Faktör Yapısı: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

AFA sonrası ortaya çıkan yapı doğrultusunda ölçek düzenlenmiş ve yapının doğrulanma çalışması için 480 kişiye ulaşılmıştır. Analiz öncesi, örneklem büyüklüğü, uç değer, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık ve ardışıklık gibi varsayımlar incelenmiştir. Eksik veriler için yaklaşık değer atama yöntemlerinden olan seriler ortalaması ile değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra uç değer analizi için ham puanlar Z puanına dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e (2014) göre Z puanı ± 3.29 dışında kalan 9 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Geriye kalan 471 kişi ile Mahalanobis uzaklık değeri ile değişkenler arasında olağanüstü kombinasyon olup olmadığı kontrol edilmiş, sorun olmadığı tespit edilmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı için histogram grafiği ve betimsel istatistik değerlerine bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ± 1 aralığında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre değişkenlerin normal dağım gösterdiği görülmüştür. Daha sonra çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmesi için VIF, CI ve tolerans değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, VIF değerlerinin 1.00-1.16 arasında değiştiği, CI değerlerinin 1.00 ile 15.19 arasında ve tolerans değerlerinin 0.86-0.99 arasında olduğu görülmüştür. Bu değerlerin belirlenen kriterlerde yer aldığı görülmüştür. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, ardışık bağlılığı test etmek için Durbin Watson değerinin (2,106), 2'ye yakın olduğu, ardışık bağımlılığın olmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2009). Sonuç olarak varsayımlar karşılandıktan sonra veri seti 471 kişi Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) hazır hale getirilmiştir.

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin DFA sonucu elde edilen yol şeması, üç boyutlu model için gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama oranlarının manidarlık düzeyleri ve maddeler için hata varyansları diyagramı Şekil 10, Ek 9 ve Ek 10'da görülmektedir. Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin DFA sonucu elde edilen sonuçlarından t değerlerinin anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Buna göre 0.01 anlamlılık düzeyine göre gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama durumlarına ilişkin t değerleri manidardır ($p<.01$). DFA sonucuna göre Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin t değerleri Ek 9'da görülebilir. Göstergelerin hata varyanslarına ilişkin elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin her bir gözlenen değişkenin kendi gizil değişkeninin ne kadar iyi bir temsilcisi

olduğu Çocuklarda Mizaç Ölçeği maddelerinin hata varyansları diyagramında görülmektedir. (Ek 10)

Şekil 10. Çocuklarda Mizaç Ölçeğine İlişkin Yol Şeması

Diyagrama göre maddelerin hata varyanslarının yüksek olmadığı söylenebilir. Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonucu ulaşılan genel uyum indeks sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
717.76	272	2.6	0.05	0.06	0.90	0.88	0.91	0.88	0.90

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin DFA sonuçlarına göre beklenen kovaryans matrisi ile gözlenen kovaryans matrisleri arasındaki fark (χ^2 = 717.76) 0.01 anlamlılık düzeyine göre manidardır ($p<0.01$). Bu nedenle, yapının değerlendirilmesi için diğer uyum indeksleri göz önünde bulundurulmuş ve Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin iyi/mükemmel uyum gösteren bir yapıda olduğu görülmüştür.

Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Sonuçları

Ölçeğin belirlenen 25 maddelik yapısına ilişkin iç tutarlılığı, AFA sonunda yapılan Cronbach Alpha katsayıları ile hesaplanmıştır. Bu katsayılar, Tepkisellik alt boyutu için α= 0.81, Olumluluk alt boyutu için α= 0.79 ve Çekingenlik alt boyutu için α= 0.70 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik puanlarının hesaplanması için 15 gün arayla 30 anne babadan veri elde edilmiştir. Test-tekrar test güvenirlik puanları Tepkisellik için 0.81, Olumluluk için 0.84 ve Çekingenlik için 0.72 olarak bulunmuştur. Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin alt boyutlarının test tekrar test sonuçlarında yüksek ve orta düzeyde kararlılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gözübüyük (2015) tarafından uyarlanan Çocuklar için Öz Kontrol Değerlendirme Ölçeği ile Çocuklarda Mizaç Ölçeği arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar şöyledir; Tepkisellik alt boyutu ile öz kontrol arasında 0.40 ($p<.01$); Olumluluk alt boyutu ile öz kontrol arasında -0.10 ($p<.05$) düzeyinde ilişkilidir. Çekingenlik alt boyutu ile öz kontrol arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Bu çalışmada sözü edilen modelin test edilmesi sırasında bu ölçeğin iç tutarlılıkları ve DFA değerleri incelenmiştir. Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları Tepkisellik için 0.80, Olumluluk için 0.81 ve

Çekingenlik için 0.71 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik çalışmasına ilişkin uyum değerleri ise Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Model için Çocuklarda Mizaç Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Ki Kare	**sd**	**Ki Kare/sd**	**RMSEA**	**SRMR**	**GFI**	**AGFI**	**CFI**	**NFI**	**NNFI**
729.99	227	3.21	0.06	0.06	0.90	0.88	0.90	0.88	0.90

Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli olan verilerin elde edilmesi aşamasında, öncelikli olarak kullanılması planlanan ölçme araçlarını Türk kültürüne uyarlayan ve geliştiren araştırmacılarla elektronik posta yoluyla iletişime geçilmiştir. Ölçeklerin kullanılması için izin istenmiş ve ölçeklerin genel özellikleri, psikometrik özellikleri ve puanlanması ile ilgili bilgiler bu kişilerden sağlanmıştır. Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni (Ek 11) ve MEB Onayı (Ek 12) alınarak ölçekler gönüllü ana babalara uygulanmıştır. Gönüllü ana babalara ulaşabilmek için öncelikle araştırmacı tarafından belirlenen okulların idarecileriyle görüşülmüştür. Daha sonra, araştırmanın yapılmasını uygun gören idarecilerin okullarındaki öğretmenlerle görüşülmüştür. Öğretmenler, velilere telefonla ulaşarak araştırma ve ölçme araçları hakkında bilgi vermiş, öğrenciler de velilere ölçme araçlarını ulaştırmıştır. Okulöncesi dönem çocukları tarafından zarf içerisinde ana babalarına ulaştırılan ölçme araçları, ana babalar tarafından doldurularak yine aynı çocuklar vasıtasıyla öğretmenlerine teslim edilmiştir. Araştırmacı tarafından öğretmenlerden teslim alınan zarf içerisindeki ölçme araçlarından doğru ve eksiksiz kodlananlar değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Analizi

Analiz sürecinde önce verilerin analize hazırlanması sağlanmıştır. Öncelikle varsayımların karşılanıp karşılanmadığı test edilmiştir. Sonrasında, ana babalık davranışının yaşa, cinsiyete ve çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi ile incelenmiştir. Ana babalık davranışlarının diğer değişkenlerle ilişkisi Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon

Katsayısı ile incelenmiştir. Ölçme araçlarının ölçme modelleri doğrulandıktan sonra incelenecek hipotetik modelin de ölçme modeli Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmiştir. En son aşamada önerilen hipotetik model yapısal eşitlik modellemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmada SPSS 20, LISREL 8.7 ve AMOS 23 istatistik paket programları kullanılmıştır.

Verilerin Analize Hazırlanması

Araştırma verilerini analiz etmeden önce bir takım varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir. Bu varsayımlar, örneklem büyüklüğü, uç değer, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık ve ardışıklıktır. Eksik veriler için yaklaşık değer atama yöntemlerinden olan seriler ortalaması ile değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra uç değer analizi için ham puanlar Z puanına dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e (2014) göre Z puanı ± 3.29 dışında kalan 5 kişi veri setinden çıkarılmıştır. 448 kişi ile Mahalanobis uzaklık değeri ile değişkenler arasında olağanüstü kombinasyon olup olmadığı kontrol edilmiş, sorun olmadığı tespit edilmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı için histogram grafiği ve betimsel istatistik değerlerine bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ± 1 aralığında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre değişkenlerin normal dağım gösterdiği saptanmıştır. Daha sonra çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmesi için VIF, CI ve tolerans değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, VIF değerlerinin 1.00, CI değerlerinin 1.00 ile 25.45 arasında ve tolerans değerlerinin 1.00 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin belirlenen kriterlerde yer aldığı görülmüştür. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, ardışık bağlılığı test etmek için Durbin Watson değerinin (2,009), 2'ye yakın olduğu, ardışık bağımlılığın olmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2009). Sonuç olarak varsayımlar karşılandıktan sonra veri setindeki 448 kişi ile analizler gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, veri toplama araçlarından elde edilen puanlar ile ilgili betimsel istatistiklere ve verilerin analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Bütün bulgular çizelgelerle sunulmuş ve çizelgelere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlarla İlgili Betimsel İstatistikler

Katılımcıların Ana Babalık Davranışları Ölçeği, Evlilik Yaşamı Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği, Ana Babalık Stres Aracı ve Çocuklarda Mizaç Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler		n	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	$\bar{X}$	Medyan	Mod	Ss	ÇK	BK
Evlilik Doyumu		448	10.00	50.00	37.30	39.00	40.00	8.79	-.73	.27
Kişilik	NV	448	9.00	45.00	24.65	24.00	25.00	6.9	.35	-.06
	DD	448	20.00	63.00	47.33	48.00	51.00	9.12	-.37	-.34
	DA	448	18.00	56.00	42.41	43.00	40.00	7.3	-.47	-.03
	YB	448	24.00	63.00	51.15	52.00	53.00	7.79	-.80	.72
	SR	448	18.00	49.00	39.45	41.00	41.00	6.10	-.77	.54
Mizaç	TP	448	9.00	43.00	26.78	27.00	27.00	6.10	.08	-.02
	OL	448	31.00	60.00	52.15	53.00	55.00	5.6	-.89	.95
	ÇK	448	4.00	20.00	9.58	9.00	10.00	3.15	.33	-.21

(Devam ediyor)

Tablo 12 (Devam)

Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler		n	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	$\bar{X}$	Medyan	Mod	Ss	ÇK	BK
ABS	YT	448	.00	13.00	3.85	4.00	2.00	2.78	.63	-.04
	ZK	448	.00	24.00	8.23	8.00	6.00	5.04	-.20	.36
	HK	448	.00	13.00	3.70	3.00	.00	2.92	.26	.77
	US	448	.00	13.00	3.18	3.00	3.00	2.08	.17	.40
AÖY	DM	448	17.00	54.00	36.90	37.00	36.00	7.10	-.30	-.23
	EK	448	19.00	42.00	33.18	33.00	33.00	3.84	.05	-.27
AB	OA	448	44.00	85.00	76.32	78.00	83.00	6.89	.11	.23
	OZA	448	11.00	35.00	17.13	16.00	15.00	4.66	.11	.23

NV=Nevrotizm, DD=Dışa Dönüklük, DA=Deneyime Açıklık, YB= Yumuşak Başlılık, SR=Sorumluluk, TP= Tepkisellik, OL=Olumluluk, , ÇK= Çekingenlik, ABS= Ana babalık stresi, YT=Yetersizlik, ZK= Zorluk, , HK= Hayal kırıklığı, US= Uyuşmazlık, AÖY=Ana babalık özyeterliği, DM= Doyum, EK=Etkinlik, AB= Ana babalık davranışları, OA= Olumlu ana babalık, OZA=Olumsuz ana babalık

Tablo 12'de görüldüğü gibi, katılımcıların Evlilik Yaşamı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}$= 37.30'dur. Bu ölçekten alınan en düşük puan 10.00 iken en yüksek puan 50.00'dir. Standart sapma değeri ise 8.79'dur.

Ana babaların yanıtlamış olduğu Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi'nin her bir alt boyutundandan kaç puan aldıkları tek tek incelenmiştir. Nevrotizm için puanların ortalaması 24.65, en düşük puan 9.00, en yüksek puan 45.00 ve standart sapma değeri 6.9, dışadönüklük için puanların ortalaması 47.33 en düşük puan 20.00, en yüksek puan 63.00 ve standart sapma değeri 9.12, deneyime açıklık için puanların ortalaması 42.41 en düşük puan 18.00, en yüksek puan 56.00 ve standart sapma değeri 7.3, yumuşak başlılık için puanların ortalaması 51.15 en düşük puan 24.00, en yüksek puan 63.00 ve standart sapma değeri 7.79 ve sorumluluk için puanların ortalaması 39.45 en düşük puan 18.00, en yüksek puan 49.00 ve standart sapma değeri 6.10 olarak bulunmuştur.

Katılımcıların çocuklarına yönelik algılamış oldukları mizaç özellikleri Çocuklarda Mizaç Ölçeği ile incelenmiştir. Bu ölçeğin alt boyutlarına ilişkin değerler şöyledir: Tepkisellik için puanların ortalaması 26.78 en düşük puan 9.00, en yüksek puan

43.00 ve standart sapma değeri 6.10; Olumluluk için puanların ortalaması 52.15 en düşük puan 31.00, en yüksek puan 60.00 ve standart sapma değeri 5.6 ve Çekingenlik için puanların ortalaması 9.58 en düşük puan 4.00, en yüksek puan 20.00 ve standart sapma değeri 3.15'tir.

Ana babaların yanıtlamış olduğu Ana Babalık Stres Aracı'nın alt boyutları tek tek incelendiğinde; yetersizlik için puanların ortalaması 3.85 en düşük puan .00, en yüksek puan 13.00 ve standart sapma değeri 2.78, zorluk için puanların ortalaması 8.23 en düşük puan .00, en yüksek puan 24.00 ve standart sapma değeri 5.04, hayal kırıklığı için puanların ortalaması 3.70 en düşük puan .00, en yüksek puan 13.00 ve standart sapma değeri 2.92 ve uyuşmazlık için puanların ortalaması 3.18 en düşük puan .00, en yüksek puan 13.00 ve standart sapma değeri 2.08'dir.

Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği'nin alt boyutları tek tek incelendiğinde ise; doyum için puanların ortalaması 36.90 en düşük puan 17.00, en yüksek puan 54.00 ve standart sapma değeri 7.10 ve etkinlik için puanların ortalaması 33.18 en düşük puan 19.00, en yüksek puan 42.00 ve standart sapma değeri 3.84'tür.

Son olarak ana babaların yanıtlamış olduğu Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nin alt boyutları tek tek incelendiğinde; olumlu ana babalık için puanların ortalaması 76.32 en düşük puan 44.00, en yüksek puan 85.00 ve standart sapma değeri 6.89 ve olumsuz ana babalık davranışı için puanların ortalaması 17.13 en düşük puan 11.00, en yüksek puan 35.00 ve standart sapma değeri 4.66 olduğu tespit edilmiştir.

Olumlu ve Olumsuz Ana Babalık Davranışları Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyete, Yaşa ve Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Bulguları

Araştırmaya katılan bireylerin olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları alt ölçek puanlarının cinsiyete, yaşa ve çalışma durumu değişkenleri açısından karşılaştırıldığında, anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) yapılmıştır. MANOVA sonuçları Tablo 13; olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları alt ölçek puanlarının cinsiyet, yaş ve çalışma durumlarına göre ortalama, standart sapma ve ANOVA sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 13

Demografik Değişkenlere İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişken	Etki	Değer	F	Denence Sd	Hata Sd	P
Cinsiyet	Wilk's Lambda	.960	9.20	2.00	445.00	.000
Yaş	Wilk's Lambda	.987	1.49	4.00	888.00	.202
Çalışma	Wilk's Lambda	.982	3.97	2.00	440.00	.020

Tablo 13'e göre, olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, kadın ve erkek olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, Wilks Lambda (λ)= 0.960, $F(2, 445)=9.20$, $p<.05$. Bu bulgu olumlu ve olumsuz ana babalık puanlarından oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların cinsiyete bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, Wilks Lambda (λ)= 0.987, $F(4, 888)=1.49$, $p>.05$.

Ana babaların ana babalık davranışları çalışıp çalışmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, Wilks Lambda (λ)= 0.982, $F(2, 440)=3.97$, $p<.05$. Bu bulgu olumlu ve olumsuz ana babalık puanlarından oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların ana babaların çalışma durumlarına bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Tablo 14

Demografik Değişkenlerin ANOVA Sonuçları

Değişkenler		N	$\bar{X}$	Ss	Sd	F	p
Olumlu	Kadın	279	76.89	6.33	1-446	17.03	.000
Ana Baba	Erkek	169	73.23	8.85			
Olumsuz	Kadın	279	17.04	4.63	1-446	0.78	.376
Ana Baba	Erkek	169	17.58	4.83			
Olumlu	23-29	65	77.35	6.02	2-445	0.87	.419
Ana Baba	30-39	320	76.19	7.07			
	40-50	63	75.95	6.79			
Olumsuz	23-29	65	16.66	4.72	2-445	2.22	.109
Ana Baba	30-39	320	17.00	4.62			
	40-50	63	18.23	4.73			
Olumlu	Çalışıyor	333	76.59	6.82	1-441	2.38	.123
Ana Baba	Çalışmıyor	110	75.41	7.13			
Olumsuz	Çalışıyor	333	16.80	4.53	1-441	7.79	.005
Ana Baba	Çalışmıyor	110	18.22	4.93			

Tablo 14'e göre, kadın katılımcıların olumlu ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 76.89, standart sapma değeri 6.33; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 17.04, standart sapma değeri ise 4.63'tür. Erkek katılımcıların olumlu ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 73.23, standart sapma değeri 8.85; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 17.58, standart sapma değeri ise 4.83'tür. Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre olumlu ana babalık davranışları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterirken, $F(1, 446)=17.03$, $p<.01$, olumsuz ana babalık davranışları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark göstermemektedir $F(1, 446)=0.78$, $p>.05$. Kadınların olumlu ana babalık davranışlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yaşları 23-29 arasındaki katılımcıların olumlu ana baba davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 77.35, standart sapma değeri 6.02; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 16.66, standart sapma değeri ise 4.72'dir. Yaşları 30-39 arasındaki katılımcıların olumlu ana babalık davranışı alt

ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 76.19, standart sapma değeri 7.07; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 17.00, standart sapma değeri ise 4.62'dir. Yaşları 40-50 arasındaki katılımcıların olumlu ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 75.95, standart sapma değeri 6.79; olumsuz ana baba davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 18.23, standart sapma değeri ise 4.73'tür. Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre olumlu ana babalık davranışları ve olumsuz ana babalık davranışları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir, $F(2, 445)=0.87$, $p>.05$ ve $F(2, 445)=2.22$, $p>.05$.

Çalışan ana babaların olumlu ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 76.59, standart sapma değeri 6.82; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 16.80, standart sapma değeri ise 4.53'tür. Çalışmayan ana babaların olumlu ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 75.41, standart sapma değeri 7.13; olumsuz ana babalık davranışı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 18.22, standart sapma değeri ise 4.93'tür. Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre olumlu ana babalık davranışları çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermezken, $F(1, 441)=2.38$, $p>.05$, olumsuz ana babalık davranışları çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir $F(1, 441)=7.79$, $p<.05$. Çalışmayan ana babaların olumsuz ana babalık davranışlarının çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Test Edilecek Modelde Yer Alan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Bu çalışma kapsamında test edilecek modelde yer alan değişkenlerin birbirleriyle ilişkileri incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15

Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.OAB	1	-.468**	.164**	-.411**	.413**	-.101*	.473**	-.198**	-.151**	.248**	.336**	.233**	.257**
2.OZAB		1	-.158**	.455**	-.369**	.274**	-.143**	.129**	.211**	-.144**	-.264**	-.182**	-.198**
3.EvDoy			1	-.368**	367**	-.265**	.108*	-.142	-.244**	.167**	.117*	.123**	.127**
4.Stres				1	-.656**	.361**	-.224**	.185**	.321**	-.240**	-.253**	-.279**	-.282**
5.Özye					1	-.329**	.254**	-.262**	-.342**	.297**	.254**	.231**	.313**
6.Tep						1	.013	.148**	.218**	-.114**	-.102*	-.156**	-.120*
7.Olum							1	-.259**	-.103*	.226**	.265**	.197**	.201**
8.Çekin								1	.135**	-.255**	-.219**	-.092	-.153**
9.Nevro									1	-.160**	-.205**	-.336**	-.141**
10.DıDö										1	.684**	.363**	.560**
11.DeAç											1	.447**	.526**
12.YuBa												1	.505**
13.Sor													1

**p<.01 ve *p<.05

OAB= Olumlu Ana Babalık, OZAB =Olumsuz Ana Babalık, EvDoy=Evlilik Doyumu, Özye= Ana babalık özyeterliği, Tep=Tepkisellik, Olum= Olumluluk, Çekin=Çekingenlik, DışDö= Dışa Dönüklük, DeAç.= Deneyime Açıklık, YuBa= Yumuşak Başlılık, Nevro=Nevrotizm, Sor=Sorumluluk.

Tablo 15'te de görüldüğü gibi bu araştırma için önerilen hipotetik modelde ele alınan bütün değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Buna göre olumlu ana babalık ile evlilik doyumu (r=.16, p<.01), ana babalık stresi (r=-.41, p<.01), ana babalık özyeterliliği (r=.41, p<.01), mizaç türlerinden olan olumluluk (r=.47, p<.01), tepkisellik (r=-.10, p<.05) ve çekingenlik (r=-.19, p<.01) ve kişilik türlerinden olan nevrotizim (r=-.15, p<.01), dışa dönüklük (r=.24, p<.01), deneyime açıklık (r=.33, p<.01), yumuşak başlılık (r=.23, p<.01) ve sorumluluk (r=.25, p<.01) arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Benzer şekilde araştırmanın diğer bir bağımlı değişkeni olan olumsuz ana babalık ile evlilik doyumu (r=-.16, p<.01), ana babalık stresi (r=45, p<.01), ana babalık özyeterliliği (r=-.36, p<.01), mizaç türlerinden olan olumluluk (r=-.14, p<.01), tepkisellik (r=.27, p<.01) ve çekingenlik (r=.12, p<.01) ve kişilik türlerinden olan nevrotizim (r=.21, p<.01), dışa dönüklük (r=-.14, p<.01), deneyime açıklık (r=-.26, p<.01), yumuşak başlılık (r=-.18, p<.01) ve sorumluluk (r=-.19, p<.01) arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Değişkenler arasındaki ilişkiden elde edilen bu sonuçlar hipotetik modelin doğrulanmasında önemli bir duruma işaret etmektedir.

Ölçme Modeli Testine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada yapısal model testinden önce kullanılan ölçme araçlarının model testine uygunluğunun incelenmesi amacıyla ölçme modeli test edilmiştir. Ana Babalık Davranışları Ölçeği'nden olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları olmak üzere iki farklı ölçüm alınmaktadır. Bu nedenle modelde yordanan değişkenlerin iki tane olduğu düşünülerek iki farklı model oluşturulmuştur. Ölçme modeline ilişkin yapı Ek 13 ve Ek 14'te gösterilmiştir. Sonrasında kuramsal tartışmalardan yola çıkılarak kurulan hipotetik modeller test edilmiştir. Son olarak da gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak manidarlığı değerlendirilmiştir.

Olumsuz ana babalık davranışlarının yer aldığı ölçme modeline ilişkin uyum değerleri Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16

Olumsuz Ana Babalığın Olduğu Ölçme Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	2.22
RMSEA	0.057
SRMR	0.063
CFI	0.93
NNFI	0.93
IFI	0.93
RFI	0.90

Tablo 16'da görüldüğü gibi ölçme modelinde uyum değerleri; χ^2/sd= 2.22, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.057, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri 0.93, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.93, göreli uyum indeksi (RFI) 0.90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.93, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.063 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçme modelinin yapısal modeli test etmek için yeterli ve iyi uyum değerleri verdiği görülmektedir.

Bir ölçme modelinin farklı gruplarda aynı yapıya sahip olması, ölçülecek olan modelin her seferinde aynı özellikleri ölçebilmesi anlamına gelmektedir. Bu duruma ölçme değişmezliği adı verilmektedir (Mark ve Wan, 2005). Bu araştırmada test edilecek modellerin cinsiyet bağlamında değişmez olup olmadığını belirlemek için cinsiyet değişmezliğine bakılmıştır. Yapılan analiz sonunda olumsuz ana babalığın yer aldığı bu ölçme modelinin cinsiyete göre değişmediği görülmüştür [ΔX^2 = 2358.01 df= 479, p>.001; ΔRMSEA= 0.066, ΔCFI=0.01].

Olumlu ana babalık davranışlarının yer aldığı ölçme modeline ilişkin uyum değerleri Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

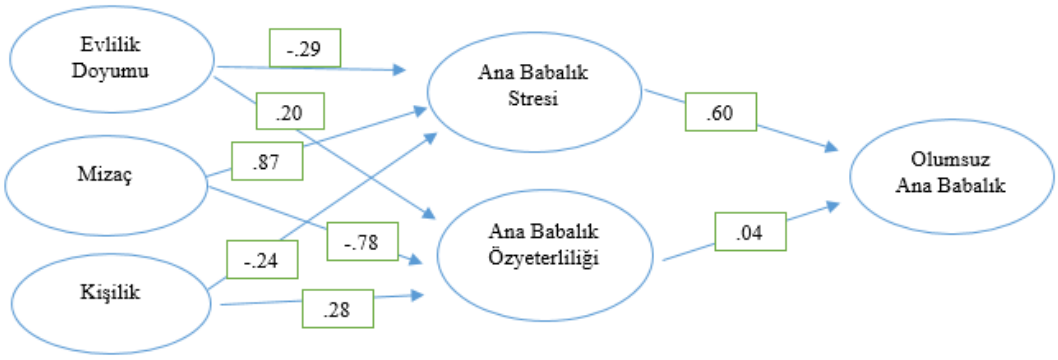
Olumlu Ana Babalığın Olduğu Ölçme Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	2.23
RMSEA	0.055
SRMR	0.064
CFI	0.94
NNFI	0.93
IFI	0.94
RFI	0.90

Tablo 17'de görüldüğü gibi ölçme modelinde uyum değerleri; χ^2/sd= 2.23, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.055, karşılaştırmalı uyum indeksi(CFI) değeri 0.94, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.94, göreli uyum indeksi (RFI) 0.90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.93, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.064 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçme modelinin yapısal modeli test etmek için yeterli ve iyi uyum değerleri verdiği görülmektedir.

Bu ölçme modelin cinsiyet bağlamında değişmez olup olmadığını belirlemek için cinsiyet değişmezliğine bakılmıştır. Yapılan analiz sonunda olumlu ana babalığın yer aldığı bu ölçme modelinin cinsiyete göre değişmediği görülmüştür [ΔX^2 = 2447.50 df= 512, p>.001; ΔRMSEA= 0.044, ΔCFI=0.01].

Test edilen ölçme modellerinin kabul edilebilir düzeyde uyum değerleri verdiği görülmüştür. Bu bağlamda hipotetik modele ilişkin yapısal eşitlik modellemeleri sonucu Ek 15 verilmiştir. Aşağıda Şekil 11'de olumsuz ana babalık davranışına yönelik modelin temsili sunulmuştur.

Şekil 11. Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

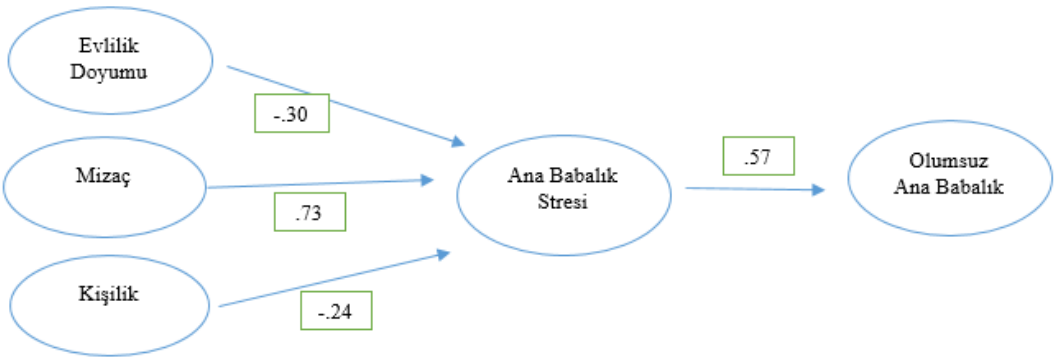
Tablo 18

Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Yapısal Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	2.30
RMSEA	0.054
SRMR	0.074
CFI	0.89
NNFI	0.89
IFI	0.89
RFI	0.89

Şekil 11'de yer alan modelde değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu modelde model uyum değerleri kabul edilebilir düzeyde olsa da ana babalık özyeterliliğinden olumsuz ana babalık davranışına giden yolun standardize edilmiş ilişki katsayılarının anlamlı olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgu, Tablo 5'te yer alan korelasyon sonuçları ve önerilen hipotetik modele yönelik kuramsal bilgiler dikkate alındığında, olumsuz ana babalık davranışlarını açıklayan ana babalık özyeterliliği 1'e sabitlenerek yapısal model yeniden test edilmiştir. Bu durum bağımlı değişkenle açıklanan varyans miktarında istatistiksel olarak anlamlı bir azalmaya sebep olmuştur (ΔR^2=0.013). Açıklanan varyanstaki düşüşün baskılayıcı değişkenden

kaynaklandığı düşünülmüştür. Nitekim, Maassen ve Bakker'e (2001) göre, baskılayıcı değişken diğer değişkenlerin β değerlerinde yanlı olarak artışa sebep olmaktadır. Burada da örneğin ana babalık özyeterliliğin ilk modeldeki β değeri 0.252 iken son modeldeki değeri 0.246 olarak hesaplanmıştır. Baskılayıcı değişkenin yanlı etkisinden dolayı ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerinin olumsuz ana babalığı ayrı ayrı yordadıkları iki farklı model testi gerçekleştirilmiştir. Hipotetik modele ilişkin yapısal eşitlik modellemeleri sonucu Ek 16 ve Ek 17 verilmiştir. Aşağıda Şekil 12'de önerilen modellerin ilki sunulmuştur.

Şekil 12. Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

Tablo 19

Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	2.34
RMSEA	0.055
SRMR	0.054
CFI	0.90
NNFI	0.90
IFI	0.90
RFI	0.90

Tablo 19'da görüldüğü gibi modelin uyum değerleri; χ^2 /sd 2.34, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.055, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri 0.90, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.90, göreli uyum indeksi (RFI) 0.90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.90, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.054 olarak bulunmuştur. Bu modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu değerlere ilişkin sonuçlar Tablo 20'de verilmiştir.

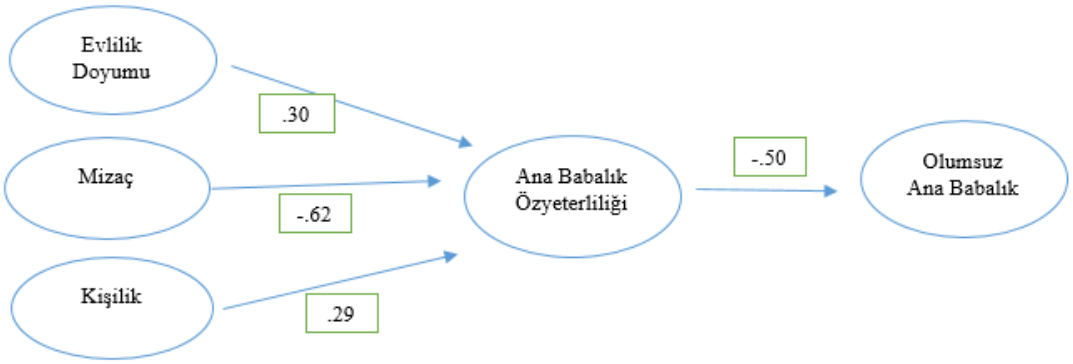
Tablo 20

Olumsuz Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Stresi Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri

Yapısal İlişkiler			Standartlaştırılmış yük. (β)	t Değerleri
Evlilik Doyumu	⟹	Ana Baba Stres	-0.30	-4.83
Mizaç	⟹	Ana Baba Stres	0.72	2.89
Kişilik	⟹	Ana Baba Stres	-0.24	-4.03
Ana Baba Stres	⟹	Olumsuz Ana Babalık	0.56	5.94
Evlilik Doyumu	⟹	Olumsuz Ana Babalık	0.11	1.23
Mizaç	⟹	Olumsuz Ana Babalık	0.14	0.64
Kişilik	⟹	Olumsuz Ana Babalık	-0.11	-1.54

Ana babalık stres modeline göre ana babaların evlilik doyum düzeylerinin ana babalık stres düzeylerinin (β= -.30, t = -4.83, *p<.01),* çocuklarının mizaç özelliklerinin ana babalık stres düzeylerini (β= .72, t =2.89, *p<.01*), ana babaların kişilik özelliklerinin ana babalık stres düzeylerini (β=-.24, t = -4.038, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadıkları; ana babalık stresinin de olumsuz ana babalık davranışını (β= .56, t = 5.94, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir.

Olumsuz ana babalık davranışını açıklayan ikinci modelde ana babalık özyeterliliği tek başına aracı değişken olarak ele alınmıştır. Bu modele ilişkin yapısal eşitlik modeli Ek 17'te verilmiştir. Aşağıda Şekil 13'te önerilen model sunulmuştur.

Şekil 13. Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

Tablo 21

Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Ana Babalık Özyeterlik Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	2.11
RMSEA	0.050
SRMR	0.051
CFI	0.90
NNFI	0.91
IFI	0.92
RFI	0.90

Tablo 21'de görüldüğü gibi modelin uyum değerleri; χ^2 /sd 2.11, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.050, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri 0.90, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.92, göreli uyum indeksi (RFI) .90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.91, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.051 olarak bulunmuştur. Bu modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu değerlere ilişkin sonuçlar Tablo 22'de verilmiştir.

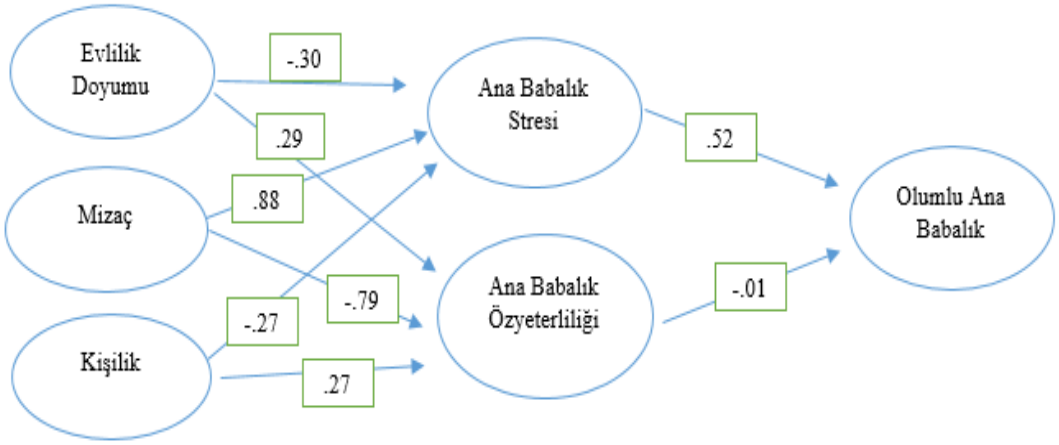
Tablo 22

Olumsuz Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri

Yapısal İlişkiler		Standartlaştırılmış yük. (β)	t Değerleri
Evlilik Doyumu	→ Ana Baba ÖzYet.	0.30	5.31
Mizaç	→ Ana Baba ÖzYet.	-0.62	-3.64
Kişilik	→ Ana Baba ÖzYet.	0.29	5.04
Ana Baba ÖzYet.	→ Olumsuz Ana Babalık	-0.50	-6.48
Evlilik Doyumu	→ Olumsuz Ana Babalık	0.03	0.42
Mizaç	→ Olumsuz Ana Babalık	0.23	1.23
Kişilik	→ Olumsuz Ana Babalık	-0.12	-1.71

Ana babalık özyeterlilik modeline göre ana babaların evlilik doyum düzeylerinin ana babalık özyeterlilik düzeylerini (β= .30, t = 5.31, *p<.01),* çocuklarının mizaç özelliklerinin ana babalık özyeterlilik düzeylerini (β= -.62, t =-3.64, *p<.01*), ana babaların kişilik özelliklerinin ana babalık özyeterlilik düzeylerini (β= .29, t = 5.04, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadıkları; ana babalık özyeterliliğinin olumsuz ana babalık davranışını (β= -.50, t = -6.48, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir.

Buraya kadar olan kısımda olumsuz ana babalığın yordanan değişken olduğu model test edilmiştir. Aşağıda ise olumlu ana babalık davranışına yönelik hipotetik modelin yapısal eşitlik modellemesi sonucu Ek 18'da yer almaktadır. Şekil 14'te ise olumlu ana babalık davranışına yönelik modelin temsili sunulmuştur.

Şekil 14. Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

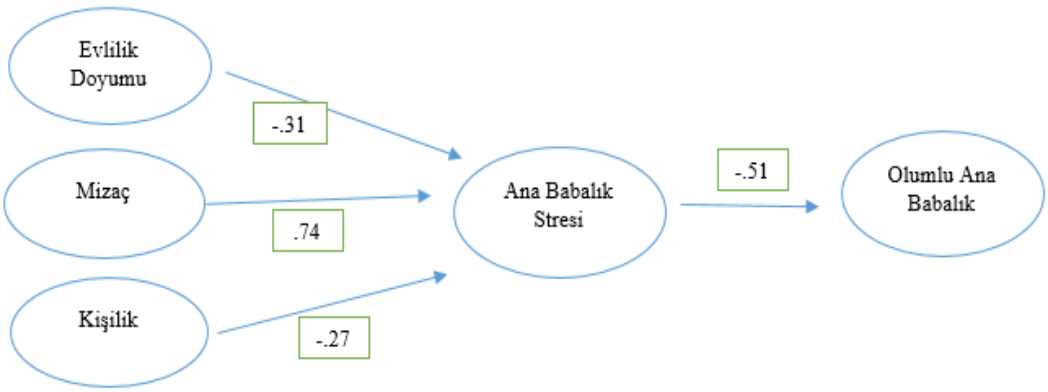
Tablo 23

Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Modele İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2 /Sd	3.11
RMSEA	0.058
SRMR	0.059
CFI	0.90
NNFI	0.90
IFI	0.90
RFI	0.89

Şekil 14'te yer alan modelde değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu modelde model uyum değerleri kabul edilebilir düzeyde olsa da ana babalık özyeterliliğinden olumlu ana babalık davranışına giden yolun standardize edilmiş ilişki katsayılarının anlamlı olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgu, tablo 5'te yer alan korelasyon sonuçları ve önerilen modele yönelik kuramsal bilgi dikkate alındığında, olumlu ana babalık davranışlarını açıklayan ana babalık özyeterliliği 1'e sabitlenerek model test edilmiştir. Bu durum bağımlı değişkenle açıklanan varyans miktarında istatistiksel olarak anlamlı bir azalmaya sebep olmuştur (ΔR^2=0.011). Açıklanan

varyanstaki düşüşün baskılayıcı değişkenden kaynaklandığı düşünülmüştür. Ayrıca, Maassen ve Bakker'e (2001) göre, baskılayıcı değişken diğer değişkenlerin β değerlerinde yanlı olarak artışa sebep olmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak değişkenlerin β değerleri incelenmiştir. Örneğin ana babalık özyeterliliğinin ilk modeldeki β değeri 0.455 iken son modeldeki değeri 0.375 olarak hesaplanmıştır. Baskılayıcı değişkenin yanlı etkisinden dolayı ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerinin olumlu ana babalığı ayrı ayrı yordadıkları iki farklı model testi gerçekleştirilmiştir. Önerilen modele yönelik kuramsal bilgi dikkate alındığında, olumlu ana babalık davranışlarını açıklayan ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stres değişkenlerinin olumlu ana babalığı ayrı ayrı yordama düzeylerini değerlendirmek amacıyla iki ayrı model testi gerçekleştirilmiştir. Hipotetik modele ilişkin yapısal eşitlik modellemeleri sonucu Ek 19 ve Ek 20'de verilmiştir. Aşağıda Şekil 15'te önerilen modellerin ilki sunulmuştur.

Şekil 15. Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

Tablo 24

Ana Babalık Stresinin Aracı ve Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2/Sd	2.64
RMSEA	0.060
SRMR	0.059
CFI	0.90
NNFI	0.90
IFI	0.91
RFI	0.90

Tablo 24'te görüldüğü gibi modelin uyum değerleri; χ^2 /sd 2.64, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.060, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri 0.90, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.91, göreli uyum indeksi (RFI) 0.90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.90, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.059 olarak bulunmuştur. Bu modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu değerlere ilişkin sonuçlar Tablo 25'te verilmiştir.

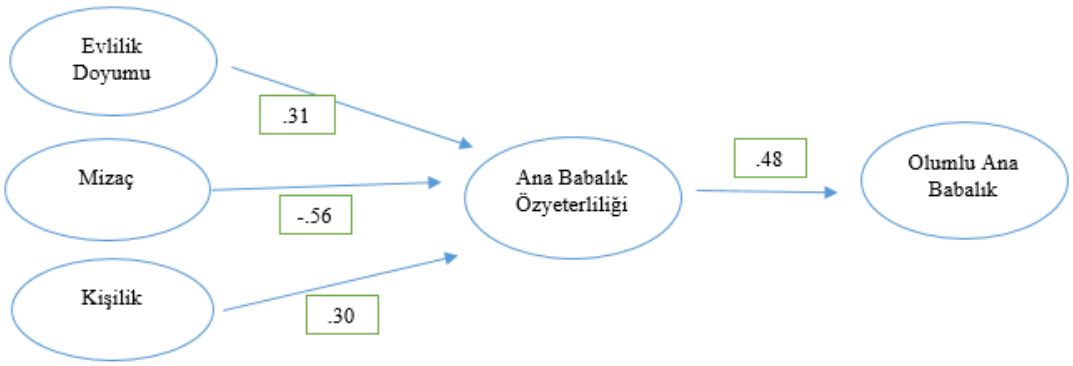
Tablo 25

Olumlu Ana Babalık Davranışının Yordanan Olduğu Ana Babalık Stres Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri

Yapısal İlişkiler			Standartlaştırılmış yük. (β)	t Değerleri
Evlilik Doyumu	⟹	Ana Baba Stres	-0.31	-5.74
Mizaç	⟹	Ana Baba Stres	0.74	3.31
Kişilik	⟹	Ana Baba Stres	-0.27	-4.72
Ana Baba Stres	⟹	Olumlu Ana Babalık	-0.51	-7.24
Evlilik Doyumu	⟹	Olumlu Ana Babalık	-0.06	-1.88
Mizaç	⟹	Olumlu Ana Babalık	-0.44	-4.57
Kişilik	⟹	Olumlu Ana Babalık	0.15	2.72

Ana babalık stres modeline göre ana babaların evlilik doyum düzeylerinin ana babalık stres düzeylerini (β= -.31, t = -5.74, *p<.01),* çocuklarının mizaç özelliklerinin ana babalık stres düzeylerini (β= .74, t =3.31, p<.01), ana babaların kişilik özelliklerinin ana babalık stres düzeylerini (β=-.27, t = -4.72, p<.01) anlamlı şekilde yordadıkları; ana babalık stresinin de olumlu ana babalık davranışını (β= -.51, t = -7.24, p<.01) anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir.

Olumlu ana babalık davranışını açıklayan ikinci modelde ana babalık özyeterliliği tek başına aracı değişken olarak ele alınmıştır. Bu modele ilişkin yapısal eşitlik modeli Ek 20'de verilmiştir. Aşağıda Şekil 16'da önerilen model sunulmuştur.

Şekil 16. Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı ve Olumsuz Ana Babalık Davranışının Yordanan Değişken Olduğu Yapısal Eşitlik Modelinin Temsili

Tablo 26

Olumlu Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Uyum Değerleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2/Sd	2.27
RMSEA	0.053
SRMR	0.055
CFI	0.90
NNFI	0.91
IFI	0.91
RFI	0.90

Tablo 26'da görüldüğü gibi modelin uyum değerleri; χ^2 /sd 2.27, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri 0.053, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri 0.90, artan uyum indeksi (IFI) değeri 0.91, göreli uyum indeksi (RFI) 0.90, normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI) 0.91, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise 0.055 olarak bulunmuştur. Bu modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak yorumlanmıştır. Bu değerlere ilişkin sonuçlar Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27

Olumlu Ana Babalığın Yordanan Olduğu Ana Babalık Özyeterlilik Modeline İlişkin Standardize Değerler ve t Değerleri

Yapısal İlişkiler			Standartlaştırılmış yük. (β)	t Değerleri
Evlilik Doyumu	→	Ana Baba ÖzYet.	0.31	5.53
Mizaç	→	Ana Baba ÖzYet.	-0.56	-3.90
Kişilik	→	Ana Baba ÖzYet.	0.30	5.21
Ana Baba ÖzYet.	→	Olumlu Ana Babalık	0.48	6.67
Evlilik Doyumu	→	Olumlu Ana Babalık	-0.02	-0.30
Mizaç	→	Olumlu Ana Babalık	-0.47	-4.59
Kişilik	→	Olumlu Ana Babalık	0.16	2.86

Ana babalık özyeterlilik modeline göre ana babaların evlilik doyum düzeyleri ana babalık özyeterlilik düzeylerinin (β= .31, t = 5.53, *p<.01),* çocuklarının mizaç özelliklerinin ana babalık özyeterlilik düzeylerini (β= -.56, t =-3.90, *p<.01*), ana babaların kişilik özelliklerinin ana babalık özyeterlilik düzeylerini (β= .30, t = 5.21, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadıkları; ana babalık özyeterliliğinin olumlu ana babalık davranışını (β= .48, t = -6.67, *p<.01*) anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir.

Yorumlar

Ana Babalık Davranışlarının Ana Babaların Cinsiyeti, Ana Babaların Yaşı ve Ana Babaların Çalışma Durumuna Göre MANOVA Sonuçlarının Yorumlanması

Bu çalışmada demografik değişkenlerden olan cinsiyet, yaş ve çalışma durumunun ana babalık davranışları ile ilişkisine yönelik bulgulara yukarıda yer verilmiştir. Burada, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Yorumlama sırasıyla cinsiyet, yaş ve çalışma durumu olarak yapılmıştır.

Araştırmada ana babalık davranışının cinsiyete göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılaşmanın hangi ana babalık davranışında görüldüğü incelendiğinde, farklılığın olumlu ana babalık davranışı üzerinde olduğu gözlenmiştir. Kadınların olumlu ana babalık davranışı puanlarının, erkeklerin olumlu ana babalık davranışı puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Daha öz bir ifade ile, olumlu ana babalık davranışı cinsiyete göre değişmektedir. Cinsiyetin ana babalık davranışı üzerindeki etkisini inceleyen yurtiçi ve yurtdışı araştırmalara bakıldığında, ana babalık davranışının cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Bazı sonuçlar, bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Örneğin; Russel, Aloa, Feder, Glover, Miller ve Palmer'in (1998) okulöncesi dönemde çocuğu olan 305 ana baba ile yapmış oldukları çalışmada, annelerin babalardan daha çok yetkin, daha az otoriter ve daha çok izin verici davrandıkları tespit edilmiştir. Benzer biçimde, Berndt, Cheung, Lau, Hau ve Lew (1993) ise çalışmalarında annelerin babalardan daha olumlu ana babalık davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmalara karşın, Dursun'un (2010) çalışmasında; babaların annelere göre daha çok koruyucu, disiplinli ve demokratik olduğu sonucu elde edilmiştir. Aktürk (2015) ise yapmış olduğu çalışmada, annelerin babalara göre daha çok izin verici ve daha az demokratik olduğunu tespit etmiştir. Ana babalık davranışlarının cinsiyete göre farlılık gösterip göstermediği ile ilgili araştırma sonuçlarının tutarlı olmadığı söylenebilir. Sonuçların çalışma gruplarına ya da araştırma yöntemlerine göre farklılık gösterdiği gözlenmektedir.

Bu araştırma kapsamında yapılan çalışmada demografik değişkenlerden olan cinsiyetin olumlu ana babalık davranışlarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu farklılaşmada, bireylerin davranışlarını etkileyen çevre ve biyolojik yapıların etkili olduğu düşünülmektedir (Levin, 2004). Dünya genelinde, kadınlara şefkatli, sabırlı, sevecen ve duygusal olmaları atfedilirken; erkeklere sert davranma, otoriter olma, atılgan

davranışlar atfedilmektedir (Allik ve Realo, 2004). Cinsiyet rolleri adı verilen bu kalıp davranışlar, bireyleri farkında olarak ya da olmayarak etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Toplum tarafından kadınlardan beklenilen bu sıcak, samimi ve yakın davranışların, bir annenin çocuğuna olan davranışını etkileyeceği düşünülmektedir. Sıcak, samimi ve duyarlı davranışları içselleştiren bir annenin otoriter ve sert davranışları içselleştiren bir babadan daha olumlu ana babalık davranışı sergileyeceği söylenebilir.

Bireylerin davranışlarını etkileyen bir diğer özellik de biyojik etmendir. Kadınların biyolojik yapıları gereği döllenme onların vücudunda meydana gelir (Cüceloğlu, 1999). Döllenen yumurtanın büyüme ve gelişmesi, gebelik annenin bedeninde olmaktadır. Bir bebek büyüyüp doğuma hazır olana kadar geçen yaklaşık 40 haftalık süreç anne karnındadır (Gander ve Gardiner, 1998). Doğumu bebek başlatır, anne ise bedenindeki kasılmalarla ona eşlik edip o bebeğin doğumuna yardımcı olmaktadır. Doğumdan sonra dünyaya yabancı olan bir bebeğin en aşina olduğu kişi annesidir. Benzer biçimde, anne de o bebeği en çok bilen; döllenmeden itibaren bebekle bağı olan kişidir. Anne ile bebek arasındaki bu bağın doğumla birlikte bitmediği; bir bebeğin beslenme, bakım, sevgi gibi ihtiyaçlarını en çok anneden talep ettiği gözlenmiştir. Annenin ise bebeğin sinyallerini en doğru biçimde okuyan kişi olduğu söylenebilir (Canpolat, 2017). Biyolojik olarak çocuğuyla ilişkisi herkesten önce başlayan anneler, kimilerine göre annelik içgüdülerinden (Rosenau, 2004), kimilerine göre biyolojik özelliklerinden (Beauvoir, 1970) dolayı, çocuklarına babalarından daha duyarlı, sevgi dolu ve sıcak davranabilmektedir.

Araştırmada ana babalık davranışlarının yaşa göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Yaşın ana babalık davranışları üzerindeki etkisini inceleyen yurt içi ve yurt dışı araştırmalara bakıldığında sonuçların farklılık gösterdiği görülmüştür. Örneğin; Secco, Ateah, Woodgate ve Moffatt'ın (2002) çalışmasında, yaşları küçük olan annelerin yaşları büyük olan annelere göre daha az duyarlı ve hassas oldukları gözlenmiştir. Benzer biçimde McAnarney ve diğerleri (1986) de annelerin yaşları arttıkça çocuklarına daha çok temas ettiklerini, hassasiyet gösterdiklerini ve işbirlikçi davranış sergilediklerini belirtmişlerdir. Bunlardan farklı olarak, Dursun (2010) çalışmasında genç annelerin çocuklara karşı daha koruyucu oldukları ve sıkı disiplin uyguladıkları sonucuna ulaşırken; Aktürk (2015), 25-35 yaşlarındaki anne babaların çocuklarına aşırı koruyucu davrandıkları sonucuna ulaşmıştır. Yıldızbaş (2019) ise yaşa göre ana babalık davranışlarının değişmediğini belirtmiştir.

Bu çalışmada ana babalık davranışlarının yaşa göre değişmemesinin nedenlerinden birisinin, ulaşılan örneklem grubunun özellikleri olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın örneklem grubunun çok büyük bir kısmını lisans ve lisansüstü eğitim almış kişiler oluşturmaktadır. Eğitim, bireylerin davranışlarını olumlu ve istendik yönde değiştirmektedir (Varış, 1989). Eğitim düzeyi yüksek bireylerin daha çok okuyan, araştıran ve gözlem yapan kişiler olması beklenmektedir. Okuyan, araştıran, doğru bilgiye ulaşmaya çalışan kişiler, olumlu davranışlarını sürdürme eğiliminde olacaklardır. Bu çalışmada örneklem grubunun eğitim düzeyinin yüksek olduğu dikkate alındığında, bunun ana babalık davranışlarının yaşa göre farklılık göstermemesinin bir nedeni olabileceği söylenebilir.

Ana babalık davranışlarının yaşa göre değişmemesinin bir diğer nedeni teknoloji olabilir. Hızla gelişen ve değişen teknolojinin insan yaşamını etkilediği bilinmektedir (Nar, 2015). Bireyler üzerinde etkili olan teknolojik gelişmeler, ana babalık davranışlarını da etkilemektedir. Günümüzde ana babalık ile ilgili araştırmaların artması, bu alanda çalışan uzmanların yetişmesi, kitapların yaygınlaşması ve bu konuda verilen eğitimlerin yaygınlaşması söz konusudur. Bu konularda üretilen bilimsel bilginin yaygınlaşmasında da teknolojik gelişmelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bundan dolayı, yaşları ne olursa olsun ana babaların benzer içeriklere günümüzde teknolojik araçlar yoluyla kolayca ulaşabildikleri ve bunun da onların ana babalık davranışlarında benzer eğilimlere yol açtığı belirtilebilir.

Ana babalık davranışlarının demografik değişkenlerden sonuncusu olan çalışıp çalışmama durumuna göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılaşmanın hangi ana babalık davranışında görüldüğü incelendiğinde, farklılığın olumsuz ana babalık davranışları üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmayan anne babaların olumsuz ana babalık davranışlarının, çalışan anne babaların olumsuz ana babalık davranışlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışıp çalışmama durumunun ana babalık davranışları üzerindeki etkisini inceleyen yurt içi ve yurt dışı araştırmalarda, sonuçların farklılık gösterdiği görülmüştür. Dursun (2010) çalışmayan anne babaların, çalışan anne babalara göre daha çok koruyucu ve disiplinli olduğunu belirtmiştir. Bowly (1982) ile Owen ve Cox (1988) ise yapmış oldukları çalışmalarda çalışan annelerin daha çok olumsuz ana babalık davranışları sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Baydar, Greek ve Gritz'e (1999) göre çalışan anne babalar çocuklarından uzun süre ayrı kalmaktadır. Ancak, bu anne babalar çocuklarıyla kaliteli ve etkin zaman geçirmektedir. Çünkü bu kişiler çalışarak ev ortamından uzaklaşmakta, çocuğuna bakım

noktasında daha etkin destek alabilmektedir. Çalışmayan anne babalar ise uzun süre çocuklarıyla birlikte olduğu için büyük ölçüde stres yaşadıkları gözlemlenmiştir (Owen ve Cox, 1988). Bu araştırmada, çalışmayan ana babaların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Ev hanımları, günün büyük bir çoğunluğunu evde kalıp ev işlerini yaparak geçirmektedir. Ayrıca, çalışmayan annelerin günlük ev rutinlerinin dışında çocuklarıyla ilgilendikleri bilinmektedir. Sürekli bu döngünün içerisinde yer alan ev hanımlarının zihinsel, fiziksel ve duygusal olarak zorlandığı belirtilebilir. Nitekim, Türkiye'de ruh sağlığına yönelik en fazla tanı almış grup ev hanımlarıdır (TÜİK, 2019). Yüksek düzeyde stres ve anksiyete yaşayan annelerin, çocuklarına olan davranışlarının da olumsuz olacağı düşünülmektedir.

Sağlıklı ana baba çocuk ilişkinin temelinde, aile üyelerinin birbiriyle uzun saatler birlikte olmasından çok, birlikte geçirdikleri zamanın etkili kullanımı yatmaktadır (Baydar, Akçinar ve İmer, 2017). Bu, bir anne ya da babanın çocuğuyla oyun oynaması, kitap okuması, dans etmesi olabilir. Çocuğu ile etkili zaman geçiren ana babaların çocuklarıyla olan ilişkisinin daha sağlıklı olduğu, güvenli bağlandıkları doğrulanmıştır (Han, Waldfogel, Brooks-Gunn, 2001). Ayrıca, çalışma durumu ana babaların bilişsel becerilerini de olumlu yönde etkilemektedir (Cooksey, Menaghan ve Jekielek, 1997). Çalışma ortamında daha çok uyarıcıya maruz kalan ana babaların yenilikleri gözlemleme, seçenekler üretme gibi birçok alanda olumlu yönde gelişimi gerçekleşecektir. Bu gelişim ana babaların çocuklarına olan davranışını da olumlu yönde etkileceği düşünülmektedir.

Ana Babaların Evlilik Doyumu, Ana Babanın Kişiliği, Çocuğun Mizacı İle Ana Babalık Davranışı Arasındaki İlişkide Ana Babalık Stresi ve Ana Babalık Özyeterliliğinin Rolünün Test Edildiği Modellere İlişkin Sonuçların Yorumlanması

Bu çalışmada, evlilik doyumu, mizaç ve kişilik özellikleri değişkenleri ile ana babalık değişkenleri arasındaki ilişkide ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerinin rolünün incelendiği dört ayrı model test edilmiştir. Tartışma ve yorumlarda olası tekrarlardan kaçınmak için öncelikle, evlilik doyumu, mizaç ve kişilik özelliklerinin ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğini yordama düzeylerine ilişkin bulgular yorumlanmış, ardından ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerinin olumlu ve olumsuz ana babalığı yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, evlilik doyumu ana babalık stresini negatif yönde yordamaktadır. Bir başka deyişle, ana babaların evliliklerinden aldıkları doyum arttıkça yaşadıkları ana babalık stresi düzeyi de azalmaktadır. İlgili alanyazında bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Ponnet ve diğerleri (2013) yapmış oldukları çalışmada aktör-partner yöntemini kullanarak anne ve babanın evlilik doyumu ile ana babalık stresleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmaya göre anne ve babanın evlilik doyumları ana babalık stres düzeylerini negatif yönde yordamaktadır. Lin ve diğerlerinin (2017) çalışmasında ise anne babaların ana babalık davranışları ile evlilik doyumları arasındaki ilişkide ana babalık stresinin aracı rolü olduğu belirlenmiştir.

Evlilik doyumu kadın ya da erkeğin evlilik kurumu içerisinde beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanma derecesini ifade etmektedir (Gelles, 1995). Evlilik doyumuna en büyük katkı, çiftlerin birbiriyle olan açık ve sağlıklı iletişimidir (Carrere ve Gottman, 1999). Bu bilgilerden yola çıkarak, evlilik doyumu yüksek düzeyde olan ana babaların, eşlerine ihtiyaçlarını dile getiren, eşleri tarafından da bu ihtiyaçları karşılanan kişiler oldukları söylenebilir. Bu evliliklerde karşılıklı paylaşım, saygı ve desteğin olduğu ifade edilebilir. Evlilik doyumu yüksek olan anne babaların, ana babalık rollerinde zorlanıp stres yaşadıklarında, eşlerinden destek görerek bunu düşük düzeyde hissettikleri düşünülmektedir. Çünkü stresle başetmede en geçerli yöntemlerden birisi sosyal destektir (Lazarus, 2006).

Bir evlilikte, beklenti ve ihtiyaçlar kişiden kişiye değişebileceği gibi zaman zaman da farklılaşabilir (Sanders ve Wolley, 2005). Ayrıca, çiftler ana baba olduktan sonra eşlerinden beklentilerinin değişmesi de söz konusudur. Örneğin, bebeğine tuvalet eğitimi vermek isteyen bir annenin eşinden en büyük beklentisi kendine ve çocuğuna yönelik anlayış ve sabır iken; başka bir annenin beklentisi ise eşinin kirlenen yerleri temizlemesini beklemesi olabilir. Evlilik doyumu düşük düzeyde olan anne babalar eşlerinden gelen bu talepleri farketmeyebilir ya da bunları yapmaya istekli olmayabilir. Bu da, içinde bulunduğu rolün beklentilerini karşılamakta zorlanan anne baba için yoğun strese neden olabilir. Diğer bir deyişle, evlilik doyumu düşük düzeyde olan anne babaların, yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşamaları sonucu ortaya çıkabilir.

Aile sistemi kuramları, bir ailenin nasıl oluştuğunu ve aile üyelerinin birbiriyle olan etkileşiminin nasıl olduğunu belirlemeye çalışmaktadır (Nazlı, 2011). Bu kurama göre aile, kendini oluşturan alt sistemler ve kendisinin oluşturduğu üst sistemlerin etkileşimi ile şekillenir. Alt sistemler; eş, anne, baba, çocuk yani bireydir. Üst sistemler ise; geniş aile, topluluk, devlettir. Alt sistemler arasında yaşanan problem, doyumsuzluk

ya da hoşnutsuzluk önce alt sistemi etkilemektedir (Fennel ve Weinhold, 1989). Birey bu olumsuzluğu gideremediğinde yaşadığı huzursuzluk, zamanla üst sistemlere doğru ilerleyecektir. Aile sistemlerine göre, eşlerin evliliklerinde mutsuz olması, bir müddet sonra bireyi yani anne ve babayı etkileyecektir. Sistemin merkezindeki anne babanın evliliğinde yaşadığı mutsuzluk, tatminsizlik, ana babalık rolüne de sıçrayacak, bu da onun ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşamasına neden olacağı düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguya göre, çocuklara ilişkin ana babalar tarafından algılanan mizaç özellikleri, ana babalık stresini yordamaktadır. Buna göre, çocuklardaki tepkisellik ve çekingenlik özelliği ana babalık stresi ile pozitif yönde; olumluluk özelliği ise ana babalık stresi ile negatif yönde ilişkilidir. Diğer bir deyişle, çocukların tepkisellik ve çekingelik özellikleri arttıkça ana babaların stres düzeyleri artmakta; çocukların olumluluk özellikleri arttıkça ana babaların stres düzeyleri azalmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların bu araştırmanın bulgularını desteklediği görülmektedir. Ana babalık stresi ile çocuğun mizacı arasındaki ilişki McBride, Schoppe ve Rane (2002) tarafından ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuca göre, ana babalarda en çok strese neden olan değişken, çocuklarının mizaç özellikleridir. Mizaç özelliklerinden ise zor mizaca sahip çocukların olduğu saptanmıştır. Tepkisellik özelliği gösteren çocuklar ani ve hızlı davranışlarda bulunma eğilimindedir. Örneğin, bu çocukları istedikleri şeyi elde edemeyince çabucak hırçınlaşıp saldırgan davranışlar sergileyebilirler (Rothbart, 2001). Tepkisel özelliğe sahip çocukları olan ana babaların, çocuklarının bu davranışlarından dolayı, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşadıkları düşünülmektedir. Diğer taraftan, tepkisellik azaldıkça çocukların daha uyumlu ve uysal davranmalarının, ana babalık görevlerinden dolayı zorlanan ana babaların yükünü hafifleteceği, bu nedenle ana babaların stresi düşük düzeyde yaşayacakları düşünülmektedir.

Çekingenlik özelliğine sahip çocuklar, duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmekten sakınan, sıklıkla korku ve kaygı yaşayan kişilerdir (Rothbart, 2001). Çekingenlik, zor mizaç özelliklerindendir. Yapılan araştırmalarda zor mizaca sahip çocukları olan ana babaların yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşadıkları vurgulanmıştır (Hagekull ve Bohlin, 1986; Lee ve Bates, 1985; Stevenson-Hinde ve Simpson, 1982). Çekingenlik özelliği gösteren çocuklar, yeni girdikleri bir ortamda anne/babasından ayrılamamakta, isteklerini rahatça dile getirememektedirler. Anne babaların çocuklarının

bu rahatsız ve kendilerine bağımlı tavırlarından dolayı, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşadıkları düşünülmektedir.

Olumluluk mizaç özelliğine sahip çocuklar ise duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmektedir. Olumluluk özelliğine sahip çocuklar, karşılaştıkları sorunları uygun yollarla çözüme ulaştırabilen, kendini ifade edebilen kişilerdir (Rothbart, 2001). Bu özellikleri taşıyan çocukların ana babalarını zorlamadıkları, bu nedenle ana babalarının ana babalık stresini daha az hissetmesine yardımcı oldukları düşünülmektedir. Çünkü ana babalık stresi her ana babanın, ana babalık görevlerine yönelik yaşamış oldukları baskıdır. Bu baskıya çocuğuna yönelik kaygılar eklenmeyecek olması ana babalık stresini azaltacaktır. Ayrıca, bu çocukların anne babalarını daha az zorladıkları, kolay mizaca sahip oldukları belirtilmiştir (Harrington, Black, Starr ve Dubowitz, 1998). Kolay mizaca sahip çocukları olan ana babaların, düşük düzeyde ana babalık stresi yaşadığı ifade edilmektedir (Lee ve Bates, 1985).

Elde edilen bulgulara göre, ana babaların kişilik özellikleri ana babalık stresini yordamaktadır. Buna göre, sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışa dönüklük kişilik özellikleri ile ana babalık stresi arasında negatif yönde; duygusal dengesizlik kişilik özelliği ile ana babalık stresi arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, ana babaların sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışa dönüklük kişilik özellikleri arttıkça ana babalık stresleri azalmakta; duygusal dengesizlik kişilik özellikleri arttıkça ana babalık stresleri artmaktadır. Alanyazın incelendiğinde, yapılan çalışmaların bu araştırmanın bulgularını desteklediği görülmektedir (Molfese vd., 2010). Örneğin, Vermaes, Janssens, Mullaart, Vinck ve Gerris (2008) yapmış oldukları araştırmada ana babaların sahip olduğu dışadönüklük, yumuşak başlılık ve deneyime açıklık kişilik özellikleri ile yaşamış oldukları ana babalık stresleri arasında negatif yönde ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Kişilik yapısı itibariyle kimi kişiler strese daha yatkın olabildiği gibi kimileri ise stresi kolaylıkla tolere edebilir ya da stresi çok daha yoğun yaşayabilirler (Zubin ve Spring, 1977). Beş faktör kişilik özellikleri açısından ele alındığında, duygusal dengesizlik kişilik özelliğine sahip kişilerin ana babalık stresini yaşamaya daha yatkın oldukları söylenebilir. Bu özelliğe sahip bireylerin çoğunlukla olumsuz duygular yaşadıkları ve bunları kontrol etmekte zorlandıkları bilinmektedir. Çok sık sinirlenen, kaygılanan bireylerin stres düzeyleri yüksektir (Folkman ve Lazarus, 1984). Genel anlamda stresli bireylerin ana babalık gibi özel bir alanda da stres yaşayacağı

düşünülmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde duygusal dengesizlik kişilik özelliğine sahip bireylerin ana babalık stresleri yüksek düzeyde olacaktır.

Sorumluluk kişilik özelliğine sahip bireyler, üstlendiği her görevi titizlikle yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Bu özelliğe sahip kişiler, ulaşmak istedikleri bir hedefi yerine getirme eğilimindedirler (Rothman ve Coetzer, 2003). Sorumluluk sahibi bireyler için ana babalık rolüne ilişkin görevler, ulaşılması gereken hedefler olabilir. Bu kişilerin hedeflerine ulaşmak için kendilerini engelleyecek stresleri daha az yaşadıkları düşünülmektedir. Yaşadıkları stres onlar için güdülenme oluşturuyor olabilir. Ayrıca, sorumluluk sahibi bireylerin, sorumluluklarını yerine getirebilmek için, içinde bulundukları zorlukları daha kolay atlatma eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Bu sebeplerden dolayı, sorumluluk kişilik özelliğine sahip bireylerin, ana babalık stres düzeylerinin düşük düzeyde olması olasıdır.

Dışadönük bireyler ise konuşmaktan zevk alan, sosyal ortamlara giren, çok sayıda arkadaşı olan kişilerdir (Bing ve Lounsbury, 2000). Dışadönüklük kişilik özelliğine sahip bireylerin ana babalık rollerinde zorlanınca, yakın çevreleri ile konuşma, kendini rahatlatacak etkinlere katılma gibi davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir. Bu davranışlar stresle etkili bir biçimde başetme yollarındandır (Atkinson vd., 1996). Stresle etkili bir biçimde baş eden kişilerin ana babalık stresini düşük düzeyde yaşayacakları düşünülmektedir. Diğer taraftan, dışadönüklük özelliği azaldıkça çekingen, ciddi ve diğer bireylere yönelik soğuk davranışlar artmaktadır (McCrae vd., 2000). Çoğunlukla tek başına olmayı, başkalarıyla paylaşım yapmaktan uzak durmayı tercih edenler, yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşayacaklardır. Çünkü bu kişiler stresle başetmede etkin olmayan yöntemleri kullanma eğiliminde olacaktır (Folkman ve Lazarus, 1984).

Yumuşak başlı bireyler, uyum sağlama eğiliminde olan, işbirliğine yatkın ve başkalarından yardım almaktan çekinmeyen kişilerdir (Attia, 2013). Yumuşak başlı bireylerin, ana babalık rollerine ilişkin yaşayacağı zorluklar karşısında pes etmeyecekleri, duruma uyum sağlama ya da yardım arama gibi çabalara girecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle, yumuşak başlı kişilik özelliğine sahip bireylerin, ana babalık stresini düşük düzeyde yaşadıkları düşünülmektedir. Yumuşak başlı kişilik özelliğinin diğer ucunda düşmanca, kuşkulu kişilik özellikleri yer almaktadır (Aluja, Garcia, Rossier ve Garcia, 2005). Bu kişiler kendi bildiği dışındaki düşünceleri kabul etmeyen, uyumsuz, işbirliğinden uzak, kavgacı özellikler taşımaktadır (Capreara ve Cervone, 2000). Zorlandıkları durumlardan kurtulmaya yönelik alternatif çözümlerden yoksun bu kişilerin

strese yatkınlığından dolayı, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayacakları düşünülmektedir.

Son olarak, deneyime açık bireyler ise yeni beceriler denemeyi seven, meraklı ve yeni fikirlere açık kişilerdir (Vinchur, Schippmann, Switzer ve Roth, 1998). Deneyime açık kişiler için ana babalık rolleri gereği yapılması gereken görevler, uyum sağlanacak deneyimler olabilir. Bu kişiler için yeni ve farklı deneyimler zorluktan çok heyecan vericidir. Bu nedenle yüksek düzeyde deneyime açık kişilik özelliği gösteren ana babaların düşük düzeyde ana babalık stresi yaşadıkları düşünülmektedir. Deneyimlere kapalı bireyler ise yeni ve farklı olan hiçbir şeyi denemek istemezler, alışılmışın dışına çıkamazlar (Nelson, 2011). Folkman ve Lazarus'a (1984) göre, stresle etkili bir biçimde başedebilmek için bireylerin, sorunu farketmesi, çözüme yönelik alternatifler üretmesi, alternatiflerden en uygununu seçip denemesi gerekmektedir. Bu nedenle, deneyime kapalı özellik gösteren bireylerin ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayacağı düşünülmektedir.

Buraya kadar evlilik doyumu, mizaç özellikleri ve kişilik özelliklerinin ana babalık stresini yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Aşağıda ise evlilik doyumu, mizaç özellikleri ve kişilik özelliklerinin ana babalık özyeterliliğini yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, evlilik doyumu ana babalık özyeterliliğini pozitif yönde yordamaktadır. Başka bir deyişle, bireylerin evliliklerinden aldıkları doyum arttıkça ana babalığa ilişkin özyeterlilik düzeyleri de artmaktadır. İlgili alanyazında bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Kwan, Kwok ve Ling (2015) yaşları iki ile altı arasında değişen çocukların anne ve babalarıyla çalışmıştır. Bu çalışmaya göre, ana babaların evliliklerinden aldıkları doyum arttıkça ana babalık özyeterlilik inançları da artmaktadır. Ana babalık özyeterliliği, bir anne babanın, ana babalık rolünde kendini başarılı ya da başarısız hissetmesidir (Goodnow, 1988). Evlilik doyumu, her iki eşin ihtiyaçlarının karşılandığı, her bir eşin diğerinin iyi oluşunu gözettiği ve karşılıklı içten, samimi bir iletişimin olduğu evliliklerdir (Epstein ve Baucom, 2002). Anne ve babanın uyumu, birbirleriyle tutarlı davranışları ana babalık rollerinde de görülecektir. Örneğin, bir anne çocuğunun tabletle çok fazla oynamasına sınır koyabilir. Bu sınır baba tarafından desteklendiğinde annenin ana babalık rolündeki başarı duygusunun pekişeceği söylenebilir. Bu da annenin yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliği hissetmesini sağlayacaktır.

Ana babalık özyeterlilik kaynakları düşünüldüğünde, sözel ikna ve önceki deneyimlerin, evlilik doyumu ile yakından ilgili olduğu söylenebilir (Pennell, Whittingham, Boyd, Sanders ve Colditz, 2012). Evlilik doyumu yüksek olan eşler birbirlerini olumlu ve olumsuz yönleriyle eleştirmeye açık kişilerdir (De Montigny ve Lacharite, 2005). Eşlerden biri, diğerini ana babalık rollerinde ne kadar başarılı olduğu hakkında telkinlerde bulunarak onun özyeterliliğini arttırabilir. Benzer biçimde ana babaların evliliklerindeki başarı ve mutluluk, onların ana babalık rollerine ilişkin başarılarına yardımcı olabilir. Bunların hepsi, evlilik doyumu yüksek düzeyde olan ana babaların, yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğini hissetmelerini sağlamaktadır.b

Aile sistemleri kuramına göre, her ailenin yerine getirmesi gereken bir takım görevleri vardır. Bunlardan biri, ailenin duygusal atmosferi yönetebilmesidir (Sabatelli ve Bartle, 1995; Akt. Nazlı, 2011). Bu görev, aile üyelerinin birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarını karşılama, birbirlerine iş ve görevlerde destek olma gibi durumları içermektedir. Bu görev, aile üyelerinin ruh sağlığını arttımayı sağlamaktadır. Genel olarak, işbirliği anlamına gelen bu görevle alt sistemlerin özyeterlilik gibi duyguları pekişmektedir. Bu bağlamda, anne ile babanın yüksek düzeydeki evlilik doyumları, onların ana babalık rolüne ilişkin başarılarını ve özyeterliliklerini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre, çocuklara ilişkin ana babalar tarafından algılanan mizaç özellikleri ana babalık özyeterliliğini yordamaktadır. Ana babalık özyeterliliği, çekingenlik ve tepkisellik mizaç özellikleri ile negatif; olumluluk mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişki göstermiştir. Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların bu araştırmanın bulgularını desteklediği görülmüştür. Verhage, Oosterman ve Schuengel (2013), yapmış oldukları araştırmada zor mizaca sahip çocukların ana babalarının, ana babalık özyeterlilik inançlarının düşük düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir. Ana babalık özyeterliliği, ana babaların çocuklarıyla etkileşiminin bir ürünüdür. Ana baba çocuğuna yeterli bakımı ve özeni gösterdiğine inanıyorsa ana babalık özyeterliliği yükselecek, eğer çocuğuyla ilişkisinin kaliteli olmadığına inanıyorsa özyeterlilik düzeyi düşecektir. Bu bağlamda ana baba-çocuk ilişkisini zorlaştıran ya da kolaylaştıran önemli etmenlerden biri çocukların mizacı olacaktır (Belsky, 1984). Tepkisellik ve çekingenlik gibi zor bir mizaca sahip çocukla ana babalık rutinlerini gerçekleştirmek, olumluluk gibi kolay bir mizaca sahip olan çocukla bu rutinleri gerçekleştirmek kadar kolay olmayacaktır.

Tepkisellik özelliği yüksek düzeyde olan çocuklar; tepkilerini kontrol etmekte zorlanmakta, hızlıca akıllarına ilk geleni yapabilmektedirler (Rothbart, 2001). Bu

özellikleri gösteren çocuklar öfke ile başa çıkmak için saldırgan davranışlar sergileme eğilimindedirler (Eisenberg, Fabes, Nyman, Bemzweig ve Pinulas, 1994). Tepkisel özelliğe sahip çocukların ana babalarının, çocuklarının bu davranışlarından dolayı, ana babalık rollerine ilişkin inançlarının zayıflayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, Türk toplumunda bir çocuğun davranışlarının kaynağının ana babaları olduğuna inanılmaktadır (Baydar, Akçinar ve İmer, 2017). Ana babalar, sıklıkla hırçın ve saldırgan davranışlar sergileyen çocuklarının davranışlarının kendi ana babalıklarından kaynakladığını düşünebilirler. Bu da ana babalıkta kendilerini başarısız olarak algılamalarına neden olabilir.

Çekingenlik özelliği gösteren çocuklar, isteklerini rahatça dile getiremeyen, duygularını saklayan kişilerdir (Rothbart, 2001). Çekingen davranışlar Türkiye gibi toplulukçu ülkelerde istenen bir özellik iken; bilim ve teknolojinin gelişimi ve bireyselleşmenin etkisi ile mevcut durumda istenmeyen özellik haline gelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2017). Çünkü, bireyselleşmenin temelinde bireylerin duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmek yer almaktadır. Çekingen bireyler için ise bu durum geçerli değildir, onlar kendilerini ifade etmekten sakınan kişilerdir. Toplumun değişen bakış açısının ana babalık rolleri üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, yüksek düzeyde çekingenlik özelliği gösteren çocukları olan ana babalar, düşük düzeyde ana babalık özyeterliliği hissediyor olabilirler.

Olumluluk mizaç özelliği kolay mizaç özelliklerindedir. Alanyazına göre, kolay mizaca sahip çocukların ana babaları yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğine sahiptir (Harrington, Black, Starr ve Dubowitz, 1998). Olumluluk, bir çocuğun enerjik hissetmesi, mutlu olması, bu hislerini rahatlıkla dışa vurabilmesidir (Rothbart, 2001). Olumluluk özelliğine sahip çocuklar, neşe dolu ve sevecendir. Ana babaların, çocuklarının bu davranışlarından dolayı ana babalık rollerine ilişkin ihtiyaç ve görevlerinde kendilerini başarılı olarak görecekleri düşünülmektedir. Kendini başarılı gören anne babanın, ana babalık özyeterliliğinin yüksek düzeyde olacağı ifade edilebilir.

Araştırma sonuçlarına göre, ana babaların kişilik özellikleri ana babalık özyeterliliğini yordamaktadır. Kişilik özellikleri ile ana babalık özyeterliliği arasındaki ilişkiler incelendiğinde; duygusal dengesizlik özelliğinin ana babalık özyeterliliği ile negatif yönde; sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışa dönüklük özelliklerinin ise ana babalık özyeterliliği ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. İlgili alanyazında bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Klassen ve Tze (2014), daha önce ana babalık özyeterliliği ve ana babaların kişilik özellikleri

arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaları biraraya getirerek meta analiz gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmaya göre, ana babalık özyeterliliği ile duygusal dengesizlik kişilik özelliğinin negatif; sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışa dönüklük özelliklerinin ise pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Doğuştan getirilen bir takım özelliklerin çevre tarafından şekillendirilmesi sonucu kişilik yapısı oluşmaktadır (Costa ve McCrae, 2009). Bireylerin davranışları onlarda baskın olan kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Bu özellikler bireyin kendine olan güveni, yetkinliği gibi inançlarının da yordayıcısıdır (Teti ve Gelfand, 1991). Sorumluluk kişilik özelliğine sahip bir birey, planlı ve disiplinlidir. Ayrıca, bu bireyler üstlendikleri görevleri en iyi şekilde yerine getirebilecek kişilerdir. Özetle, bu bireylerin özyeterlilikleri yüksektir. Genel özyeterlilik düzeyi yüksek olan kişilerin ana babalık alanında da özyeterliliklerinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Beş faktör kişilik modelinin ikinci boyutunu dışadönüklük oluşturmaktadır. Bu boyutun bir ucunda dışadönükler, diğer ucunda ise içedönükler yer almaktadır. Dışadönük bireyler, konuşmayı seven, kendilerini rahatça ifade edebilen kişilerdir (Lowery ve Krilowicz, 1994). İçedönükler ise dışadönük özelliklerin tam tersini göstermektedir. Bu kişiler asosyal, çekingen ve yavaş hareket eden kişilerdir (Attia, 2013). Kişilik özelliklerine ilişkin bu tanımlardan yola çıkarak dışadönük bireyler; çevresine kendini ifade edebilen, kendini tanıyan, yeterliliklerini ve eksikliklerini bilen kişiler olarak tanımlanabilir. Bu özelliklere sahip bireylerin özyeterlilik düzeylerinin yüksek olacağı düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, dışadönük bireylerin doğrudan özyeterlilik düzeyleri; dolaylı olarak da ana babalık özyeterlilik düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu düşünülmektedir.

Kişilik modelinin üçüncü boyutu ise yumuşak başlılıktır. Yumuşak başlı bireylerin insanları kırmayan, nazik, işbirlikçi bir yapıları vardır (Attia, 2013). Bu bireyler, insanlara yardım etmeyi seven, şefkatli ve güvenilir kişilerdir. Yumuşak başlı bireyler, kendilerinden farklı kişilik özelliklere sahip bireylerle anlaşabilen kişilerdir. Yumuşak başlı bireylerin bu özellikleri, kendilerini çok iyi tanıdıklarının göstergesi olabilir. Bu kişilerin kendini iyi tanıyor olmalarının, özyeterliliklerini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Genel özyeterliliği yüksek düzeyde olan yumuşak başlı kişilik özelliğine sahip ana babalar, ana babalık rollerinde de başarı ve başarısızlıklarının farkında olan kişilerdir. Dolayısıyla, yüksek düzeyde yumuşak başlı kişilik özelliği gösteren bireylerin yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğine sahip oldukları belirtilebilir.

Kişilik modelindeki dördüncü boyut ise deneyime açıklıktır. Deneyime açık kişilik özelliğine sahip bireyler, çok yönlü düşünebilen, geniş hayal gücüne sahip, merak duygusu gelişmiş kişilerdir. Bu kişiler, yenilikleri kabul edip bunlara kolayca uyum sağlamaktadırlar (Vinchur, Schippmann, Switzer ve Roth, 1998). Deneyime açık kişilik özelliği gösteren kişilerin ana babalık rollerinde yaşayacakları zorluklarda farklı alternatifleri değerlendirebilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca, bu bireyler ana babalıkla ilgili yeni bilgi, davranış gibi yenilikleri deneme eğiliminde olacaklardır. Bu da onlara uygun olan ve olmayan davranışları ayırtedebilme olanağı sağlayacaktır. Böylelikle, ana babaların ana babalık rollerine ilişkin inançlarının güçleneceği söylenebilir. Bu sebepten dolayı deneyime açık bireylerin ana babalık özyeterliliklerinin yüksek düzeyde olduğu belirtilebilir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Beş Faktör Kişilik Modeline ait bu dört kişilik özelliklerine sahip bireylerin ana babalık özyeterlilik düzeyleri yüksek bireyler olduğu söylenebilir. Çünkü bu kişilik özelliklerine sahip bireyler esnektir, kendi potansiyellerinin farkında, gelişime ve değişime açıktır. Esnek kişilerin çocuklarına yönelik davranışlarının da çocuklarını geliştirici, destekleyici olacağı düşünülmektedir. Beşinci kişilik özelliği ise duygusal dengesizliktir. Bu bireyler, genelde olumsuz duyguları yoğun bir biçimde hissettikleri için yaptığı ya da yapacağı her şeye karşı korku, kaygı ve güvensizlik yaşamaktadırlar (Attia, 2013). Bu özelliğe sahip kişilerin, kendi potansiyellerinin farkında olmayan, yapabileceklerini yapmaktan kendilerini alıkoyan bireyler oldukları düşünülmektedir. duygusal dengesizlik özelliği gösteren bireylerin, katı düşünce yapısına sahip oldukları belirtilebilir (McCrea vd., 2000). Bu sebepten dolayı, duygusal dengesizlik boyutu ağır basan bireylerin, ana babalık özyeterliliğinin düşük düzeyde olması beklenmektedir.

Buraya kadar evlilik doyumu, çocukların mizaç özellikleri ve ana babaların kişilik özelliklerinin ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği değişkenlerini yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Aşağıda ise ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarını yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ana babalık stresi olumsuz ana babalık davranışlarını pozitif yönde yordarken, olumlu ana babalık davranışlarını negatif yönde yordamaktadır. Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların bu araştırmanın bulgularını desteklediği görülmektedir. Ritchie ve Holden'ın (1998) ana babalık stresi ve ana babalık davranışlarını karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmalarında, 3-7 yaş

çocuğa sahip, düşük gelirli, 58 anne ile çalışmışlardır. Araştırmada çeşitli aşamalarda ölçümler alınmakta ve katılımcılara görsel simülasyonlar izletilmektedir. Elde edilen sonuçlar, annelerin yaşamış oldukları ana babalık stresinin çocuklarına yönelik olumsuz davranışlara neden olduğunu göstermektedir. Huth-Bocks ve Hughes (2008) ise annelerle çalışarak çocukların problem davranışlarını araştırmışlardır. Yapmış oldukları analizlerden elde edilen bulgular; çocukların problem davranışlarının ve duygusal zorlanmalarının en büyük nedeninin olumsuz ana babalık davranışları olduğu görülmüştür.

Ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayan ana babaların olumsuz ana babalık davranışlarını kullanma eğiliminde oldukları bilinmektedir (Ang, 2008). Olumsuz ana babalık davranışlarına en büyük neden olarak da ana babaların yaşamış oldukları ana babalık stresi gösterilebilir. Stres bireyi engelleyen, zorlayan onu çıkmaza sokan olumsuz histir (Lazarus, 1993). Ana babalık stresi de ana babalık rolleri gereği, ana babaların çocuklarına yönelik yaşamış oldukları zorlanmaları içermektedir (Cmic ve Low, 2002). Stres yaşayan kişi, öncelikle o gerginlik hissinden kurtulup rahatlamaya çalışacaktır. Bu nedenle, o kişinin davranışları, düşünceleri kısacası hedefi içinde bulunduğu kötü histen kurtulmak olacaktır. Birey, stresten kurtulmaya çalışırken çeşitli baş etme yolları deneyecektir (Folkman ve Lazarus, 1984). Bu süreçte stresli kişinin davranışları, duyguları olumsuzlaşacaktır. Bunun da onun ana babalık davranışlarına yansıyacağı düşünülmektedir.

Putnick ve diğerleri (2008), ana babalık stresi yüksek olan bireylerin ana babalık davranışlarından olumsuz olanı yapma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Diğer bir deyişle, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayan ana babalar düşük düzeyde olumlu ana babalık davranışı sergilemektedir. Olumlu ana babalık davranışları sevgi, şefkat, yakınlık ve duyarlık gibi çocuğun özel ve biricik olduğu hissettiren davranışlardır. Bireyler kendilerini sevecekler, şefkat duyacaklar, böylece başkalarını da sevebileceklerdir (Neff, Kirkpatrick ve Rude, 2007). Bu açıdan bakıldığında yüksek düzeyde stres yaşayan bireylerin kendilerine yönelik olumsuz algıları olduğu bilinmektedir (Beck ve Beck, 2011). Kendini sevemeyen birinin başkasına sevgi, şefkat göstermesi de zor olacaktır. Bu sebeplerden dolayı, yüksek düzeyde ana babalık stresi yaşayan ana babaların yüksek düzeyde olumsuz ana babalık; düşük düzeyde olumlu ana babalık davranışları sergiledikleri düşünülmektedir.

Ailenin neslin devamı, çocuğun yetişmesi, diplini, aile üyelerinin bakımı, sevgi gibi bazı fonksiyonları vardır (Kut, 1994). Aile üyeleri, bu fonksiyonları davranış yoluyla

yerine getirmektedir. Herbir davranış, bireye ait olup onun yaşantıları, duygu ve düşüncelerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayan bireylerin olumsuz duygular içinde olduğu ve daha çok olumsuz davranışlar sergilediği söylenebilir. Çünkü bu bireylerin öncelikli davranışı kendilerini engelleyen olumsuz duygulardan kurtulmaktır (Folkman ve Lazarus, 1984). Bu nedenle davranışları doğru, olumlu olandan çok olumsuzdur. Bu bağlamda, ana babalık stresini yüksek düzeyde yaşayan anne babalar, aile fonksiyonlarını yerine getirmekte zorlanabileceği düşünülmektedir (Kut, 1994). Bu nedenle, bu bireylerin çocuklarına olumsuz davranma eğiliminde olacağı belirtilebilir.

Elde edilen bulgulara göre, ana babalık özyeterliliği, olumlu ana babalık davranışlarını pozitif yönde yordarken, olumsuz ana babalık davranışlarını negatif yönde yordamaktadır. Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların bu araştırmanın bulguları ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Rominov, Giallo ve Whelan'ın (2016) babalarla yapmış oldukları bir çalışmada, çocuklarının doğumundan sekiz yaşa kadar babaların ana babalık özyeterliliği değerlendirilmiştir. Ana babalık özyeterliliklerine inancı yüksek yüksek düzeyde olan babaların ana babalık davranışlarının olumlu; düşük düzeyde olanların ise ana babalık davranışlarının olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer biçimde Coleman ve Karraker (2000) yapmış oldukları çalışmada, ana babaların ana babalık özyeterlilik inançları ile ana babalık davranışları arasında ilişki bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Ana babalık özyeterliliği, ana babaların ana babalık faaliyetlerini yapabilme ve yapamama durumlarına yönelik inançlarını içermektedir. Özyeterlilik inancının ana babalık alanına özelleştirilmiş boyutu olan ana babalık özyeterliliği genel özyeterlilik gibi düşünülebilir (Pennell vd., 2012). Birey "ben bu işi yapabileceğime inanıyorum" diyerek, o işi yapabiliyorsa bunu ana babalık alanında da görmek mümkündür (Coleman ve Karraker, 2000). Bu inanç ana babayı doğru şeyler yapabileceğine yönelik cesaretlendirecektir. Ana babalar, başarılı olduklarını gördükçe çocuklarına olan olumlu davranışları artacaktır. Ayrıca, özyeterliliği yüksek olan kişiler, kendilerinin farkında olan, farkındalığı yüksek olan bireylerdir. Farkındalığı yüksek bireyler çevrelerini, davranışlarını analiz edebilir, doğruyu yanlıştan ayırabilirler. Kısacası bu kişiler neyin iyi neyin kötü olduğunun farkındadırlar. Bu özelliklere sahip kişiler, çocuklarına yönelik olumsuz davranışların zararını bilecekler, böylece olumlu ana babalık davranışları sergileme eğiliminde olacaklardır.

Ana babalık özyeterliliğinin kaynakları düşünüldüğünde, önceki deneyimler ve model alma olumlu ana babalık davranışları üzerinde en etkili kaynaklardandır. Ana babalar çocuklarıyla olan etkileşimlerinde başarılı olduklarını hissettiklerinde, bu deneyimleri onları cesaretlendirip ana babalık özyeterliliğini arttıracaktır. Ayrıca, ana babalıkta başarılı gördükleri kişileri model alan ana babalar, "ben de yapabilirim" diyerek cesaretleneceklerdir. Bunlar, ana babanın ana babalık özyeterlilik düzeyini yükseltecektir. Ana babalık özyterliliği yüksek olan ana babalar, çocuklarına yönelik davranışlarının sorumluluğunu alabilen, onlara yaptıklarının yeterli olduğunu düşünüp güç ve kontrol ihtiyacı duymayan kişilerdir (Miller, Gordon, Daniele ve Diller, 1992). Güçten, kontrolden uzak ana babalık davranışları olumlu ana babalık davranışlarıdır. Bu noktada, yüksek düzeyde ana babalık özyeterliliğinin olumlu ana babalık davranışlarını yordadığını belirtmek mümkündür.

Aile sistemi dikkate alındığında, merkezde birey yer almakta ve merkezden sistemi oluşturan diğer üyelere doğru döngüsel bir ilişki bulunmaktadır. Merkezde yer alan bireyin yaşamış olduğu olumlu ya da olumsuz davranış, duygu, düşünce bu kişinin diğer üyelere yönelik davranışını etkilemektedir (Fennel ve Weinhold, 1989). Bu bağlamda, ana babaların yaşamış olduğu ana babalık rollerine yönelik yüksek düzeyde özyeterlilik inancı, o bireyin çocuklarına yönelik olumlu davranış sergilemesine neden olduğu söylenebilir.

Buraya kadar bu araştırmadan elde edilen bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresi değişkenlerinin modelde birlikte yer aldığı analizlerde baskılayıcı etki ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, Şekil 11'de ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresinin birlikte aracı olduğu modelde, olumsuz ana babalığı ana babalık özyeterliliğinin yordamadığı, ancak ana babalık stresi modelden çıkarıldığında (Şekil 13) ise yordadığı görülmüştür. Benzer şekilde, Şekil 14'te ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresinin birlikte aracı olduğu modelde, olumlu ana babalık davranışlarını ana babalık özyeterliliğinin yordamadığı ancak ana babalık stresi modelden çıkarıldığında (Şekil 16) ise yordadığı görülmüştür. İlk defa Horst (1941) tarafından tanımlanan baskılayıcı değişken (suppresor variables); bağımlı değişkenle ilişkili iken bir model içerisinde ilişki göstermeyip açıklanan varyansa katkı sağlamakta ya da bağımlı değişkenle olanın tersi yönünde ilişki göstermektedir. Baskılayıcı değişkenle ilgili Horst'un klasik örneği 2. Dünya Savaşı sırasında pilotları seçerken dikkat edilen kriterle ilgilidir. Pilotların uçuş sırasında uçağın dengesini kaybettiğinde bu durumu nasıl çözeceği değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede hem

teknik beceriler hem de yön bulma becerisiyle ilişkisiz olan sözel becerilerin de değerlendirildiğini belirtmiştir. Burada her bir beceri aynı anda değerlendirildiğinde sözel becerinin uçağın dengesini sağlayabilme değişkenine negatif yönde bir katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Massen ve Bakker, 2001). Bu örnekte de olduğu gibi, Horst (1941) baskılayıcı değişkenin, bir değişkenin kriterle tamamen ilişkisiz hale gelebileceği ve diğer yordayıcılarla ilişkili olmasından dolayı yordananı geliştirebileceğini vurgulamıştır. Baskılayıcı değişken modelden çıkarıldığında, yordayıcıların ölçütle alakasız varyansları da ortadan kalkacaktır (Tzelgov ve Henik, 1991).

Olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının yordanan, ana babalık stres ve özyeterlilik değişkenlerinin birlikte aracı değişken olduğu hipotetik modelde ana babalık özyeterliğinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Alanyazında ana babalık özyeterliliği ve ana babalık davranışları arasındaki ilişkiyi vurgulayan kuramsal bilgiler ve bu çalışmada yapılan korelasyon analizi sonuçları dikkate alınarak aracı değişkenlerle ayrı ayrı modeller oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle, ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliğinin tek başına aracı değişken oldukları dört model test edilmiştir. Bu şekilde kurulan modellerin doğrulandığı görülmüştür. Bu durumda ana babalık stresinin ana babalık özyeterliliğini baskıladığını söylemek mümkündür.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılabilecek genel sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlara dayalı olarak önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

Bu araştırmada, kapsamlı bir alanyazın taramasına dayalı olarak önerilen bir modelin Türkiye'de okulöncesi dönem çocukları olan ana babalar üzerinde test edilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede katılımcıların çocuklarına yönelik mizaç özellikleri, kendi kişilik özellikleri ve evlilik doyum düzeylerinin ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği aracılığıyla ana babalık davranışlarını yordayıp yordamadığı yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde Çocuklarda Mizaç Ölçeği ve Ana Babalık Davranışları Ölçeği geliştirilmiş ve alanyazın taramasına dayalı olarak önerilen hipotetik model test edilmiştir. Yapılan bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırma için kullanılan tüm ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapısal eşitlik modellemesi analizine uygundur.
- Olumlu ana babalık davranışı cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma kadınların daha çok olumlu ana babalık davranışları göstermesi olarak yansımaktadır.
- Olumsuz ana babalık davranışları ana babanın çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma çalışmayan ana babaların daha çok olumsuz ana babalık davranışları göstermesi olarak yansımaktadır.
- Yaşa göre ana babalık davranışı farklılaşmamaktadır.
- Olumlu ana babalık davranışları ile evlilik doyumu, ana babalık özyeterliliği, kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk, mizaç özelliklerinden ise olumluluk pozitif yönde ilişki göstermektedir. Olumlu ana babalık davranışları ile ana babalık stresi ve kişilik

özelliklerinden duygusal dengesizlik ve mizaç türlerinden tepkisellik ve çekingenlik negatif yönde ilişki göstermektedir.

- Olumsuz ana babalık davranışı ise evlilik doyumu, ana babalık özyeterliliği, kişilik türlerinden dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk, mizaç türlerinden ise olumluluk ile negatif yönde ilişki göstermektedir. Olumsuz ana babalık davranışları ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik ve mizaç türlerinden tepkisellik ve çekingenlik pozitif yönde ilişki göstermektedir.
- Araştırmada önerilen model test edildiğinde uyum değerleri iyi uyum göstermesine rağmen ana babalık özyeterliliğinin modelde çalışmadığı görülmüştür. Yapılan korelasyon analizi sonuçları ve kuramsal bilgiler dikkate alınarak ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresinin tek tek aracı değişken olduğu yeni bir model önerilip test edilmiştir.
- Olumsuz ana babalık davranışının yordanan değişken, ana babalık stresinin aracı olduğu modelde; ana babalık stresi ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri negatif, ana babalık stresi ile mizaç özellikleri pozitif ilişki göstermiştir. Ana babalık stresi de olumsuz ana babalık ile pozitif ilişki göstermiştir. Olumsuz ana babalık davranışının yordanan değişken, ana babalık özyeterliliğinin aracı olduğu modelde; ana babalık özyeterliliği ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri pozitif, ana babalık özyeterliliği ile mizaç özellikleri negatif ilişki göstermiştir. Ana babalık özyeterliliği de olumsuz ana babalık ile negatif ilişki göstermiştir.
- Olumlu ana babalık davranışının yordanan değişken, ana babalık stresinin aracı olduğu modelde; ana babalık stresi ile evlilik doyumu ve kişilik özellikleri negatif, ana babalık stresi ile mizaç özellikleri pozitif ilişki göstermiştir. Ana babalık stresi de olumsuz ana babalık ile negatif ilişki göstermiştir. Olumlu ana babalık davranışının yordanan değişken, ana babalık özyeterliliğinin aracı olduğu modelde; ana babalık özyeterliği ile evlilik doyumu ve kişilik pozitif, ana babalık özyeterliliği ile mizaç özellikleri negatif ilişki göstermiştir. Ana babalık özyeterliliği de olumlu ana babalık ile pozitif ilişki göstermiştir.

Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak çeşitli önerilere yer verilmiştir. Öneriler benzer değişkenlerle benzer konularda araştırma yapacaklara ve bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda alan uygulayıcılara yönelik olarak iki başlık altında toplanmıştır. Benzer konularda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için şu önerilerde bulunulabilir:

- Alanyazına dayalı olarak önerilen modelin test edildiği bu araştırmanın hedef kitlesini okulöncesi dönem çocukları olan ana babalar oluşturmaktadır. Benzer modelin ilkokul, ortaokul, lise gibi farklı dönemde çocukları olan ana babalarda da test edilmesi, ana babalık davranışlarının değişim ve gelişimini izleme olanağı sağlayacaktır. Ayrıca, özel gereksinimli çocuğa sahip olan ana babaların davranışlarının belirleyicilerinin saptanmasına yönelik çalışmalar da planlanabilir.
- Bu araştırmada aracı değişkenler olarak ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği alınmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde, ana babaların algılamış oldukları sosyal destek gibi farklı yapıların da ana babalık davranışlarını etkilediği görülmektedir. Yapılacak yeni araştırmalarda ana babalık davranışlarında, ana babaların olumsuz davranışlarından koruyucu etkisi olduğu belirtilen algılanan sosyal desteğin etkisi incelenebilir.
- Araştırmada ana babalık özyeterliliği ve ana babalık stresi birlikte ele alındığında modelde baskılayıcı değişken etkisi ortaya çıkmıştır. Yapılacak yeni çalışmalarda bu değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisi ele alınabilir.
- Araştırmada temel yordayıcı değişkenler olarak evlilik doyumu, kişilik ve mizaç özelliklerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda, yeni araştırmalarda ana babaların bilişsel özellikleri, psikolojik sağlığı, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimi gibi değişkenlerden yararlanılabilir ve bunların ana babalık davranışı üzerindeki rolü incelenebilir.
- Araştırmada önerilen ve test edilen modele ilişkin boylamsal bir araştırma tasarlanabilir. Böylelikle modelin zamanla değişimi izlenebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak alan uygulayıcılarına şu önerilerde bulunulabilir:

- Uygulayıcılar çeşitli seminerlerde, ana baba eğitiminde ana babalık davranışlarını etkileyen temel bazı ögelerin olduğunu vurgulayabilir. Bu temel ögeler, ana babanın kişilik ve çocuğun mizaç özellikleridir. Bu etmenlerin olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarına etkisi hakkında çeşitli seminerler, eğitimler düzenlenebilir.
- Ana babalık stresi ve ana babalık özyeterliliği aracı değişkenler olarak ana babaların olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarına çocuktan ve ana babadan kaynaklanan temel ögelerle bağlantıyı sağlamaktadır. Bu nedenle ana babalar, ana babaların stres düzeylerini azaltma, özyeterlilik düzeylerini arttırmaya yönelik yapılacak psiko-eğitim çalışmaları ve aile eğitimleri ile güçlendirilebilir.
- Ana babalık davranışı ile ilgili alanyazında risk faktörleri ve koruyucu faktörler önemli yer tutmaktadır. Ancak ana babaların kişisel özelliklerinin aracı mekanizmalar aracılığıyla ana babalık davranışlarını etkileyebileceği anlaşılmıştır. Bu nedenle olumsuz ana babalık davranışlarına müdahalelerde ana babaların, kişisel özelliklerinden, bilişsel özelliklerinden yararlanmanın olumlu ana babalık davranışlarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
- Ana babaların birbirleriyle olan ilişkisinin, çocuklarıyla olan ilişkilerini etkilediği görülmektedir. Bu nedenle, hem ana babaların olumlu ana babalık davranışlarını geliştirmek, hem de bireysel olarak mutluluklarını arttırmak için evlilik ilişkilerine yönelik uygulamaların yapılması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology, 21*, 407-412.doi: 10.1207/s15374424jccp2104_12

Abidin, R. R. (1995). *The Parenting stress index, professional manual* (3rd ed.). Lutz, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Adams, K. L. (2006). *Parental stress, parenting behavior and observed parent-infant interaction* (Unpublised doctoral dissertation). Pace University, New York, United States.

Ainsworth, M. D., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist, 46*, 333-341. doi: 10.1037/0003-066X.46.4.333

Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Oxford, England: Lawrence Erlbaum

Akın Sarı, B., İşeri, E., Yalçın, Ö., Akın Aslan, A. ve Şener, Ş. (2012). Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe Güvenilirlik Çalışması ve Geçerliliğine İlişkin Ön Çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 15*(3). Erişim adresi http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=7d1cb28b-5c49-4593-a7f4-b2a256dc99a1%40pdc-v-sessmgr04

Aktürk, F. M. (2015). *Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden (5 Yaş Grubu) Ebeveynlerin Ana-Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Albright, M. B., & Tamis-LeMonda, C. S. (2002). Maternal depressive symptoms in relation to dimensions of parenting in low-ıncome mothers. *Applied Developmental Science, 6*(1), 24-34. doi: 10.1207/S1532480XADS0601_03

Allen, K., & Prior, M. (1995). Assessment of the validity of easy and difficult temperament through observed mother-child behaviours. *International Journal of Behavioral Development*, 18(41), 609-630. doi: 10.1177/016502549501800403

Allik, J., & Realo, A. (2004). Individualism-collectivism and social capital. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35, 29-49. doi: 10.1177/0022022103260381

Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological monographs*, *47*(1), i-171. Doi: 10.1037/h0093360

Allport, G.W. (1937). *Personality: Psychological interpretation.* New York: Holt.

Almeida, D. M., Wethington, E. & Chandler, A. L. (1999). Daily transmission of tensions between marital dyads and parent-child dyads. *Journal of Marriage and the Family, 61,* 49-61. doi: 10.2307/353882

Aluja, A., Garcia, O., Rossier, J. & Garcia, L.F. (2005). Comparison of the NEO-FFI, the NEO-FFI-R and and alternative short version of the NEO-PI-R (NEO-60) in Swiss and Spanish samples. *Personality and Individual Differences, 38,* 591 - 604. doi: 10.1016/j.paid.2004.05.014

American Psychological Association. (2010, August 10). *Parenting.* Retrieved from http://apa.org/topics/parenting/index.aspx

American School Counselor Association (2008). The Professional School Counselor and Peer Helping. (Adopted, 1978; Revised 1984, revised 1993, 1999, 2002, 2008). www.schoolcounselor.org

Ang, R. P. (2008). Dysfunctional parenting behaviors and parenting stress among mothers of aggressive boys. *Child & Family Behavior Therapy*, *30*(4), 319-336. doi: 10.1080/07317100802483181

Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development, 14,* 133-154. doi:10.1002/icd.385

Apt, C., Hulbert, D. F., Pierce, A. P., & White, L. C. (1996). Relationship satisfaction, sexual characteristics, and the psychological well-being of women. *The Journal of Human Sexuality, 5,* 195-210. Retrieved from http://eds.b.ebscohost.com/abstract host%26scope%3dsite%26authtype%3dcrawler%26jrnl%3d11884517%26AN%3d25151079

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. and Nolen-Hoeksema, S. (1996). *Stress, health, and coping: Hilgard's introduction to psychology* (12th edition). United States of America: Harcourt Brace and Company.

Attia, N. (2013). *Big Five personality factors and individual performance* (Unpublised master's thesis). Université du Québec à Chicoutimi, Canada.

Atzaba-Poria, N., Deater-Deckard, K., & Bell, M. A. (2014). It takes more than one for parenting: How do maternal temperament and child's problem behaviors relate to maternal parenting behavior? *Personality and Individual Differences, 69,* 81-86. doi:10.1016/j.paid.2014.05.002

Ayoub, C., Vallotton, C. D., & Mastergeorge, A. M. (2011). Developmental pathways to integrated social skills: The roles of parenting and early intervention. *Child Development*, *82*(2), 583–600. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01549.x

Bacanlı, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş Faktör Kişilik Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), 2. 261-279, Erişim adresi https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256271

Bandura, A. (1971). Vicarious and self-reinforcement processes. In R. Glaser (Ed.), *The nature of reinforcement* (pp. 228-278). New York: Academic Press.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*(2), 191-215. doi: 10.1037/0033295X.84.2.191

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanisms in human agency. *American Psychologist, 37*, 122-147. Retrieved from https://psycnet.apa.org/home

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social-cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist,* 28 (2), 117–148. doi: 10.1207/s15326985ep2802_3

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In. A. Bandura (Ed.), *Selfefficacy in changing societies* (pp. 1-45). New York, NY: Cambridge University Press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.

Barling, J., MacEwen, K. E., & Nolte, M. L. (1993). Homemaker role experiences affect toddler behaviors via maternal well-being and parenting behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology, 21*(2), 213-229. doi:10.1007/BF00911317

Barrick, M.R. & Mount, M.K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology, 44*, 1-26. doi: 10.1111/j.1744-6570.1991.tb00688.x

Barrick, M.R. & Mount, M.K. (1993). Autonomy as a moderator of the relationship between the Big Five personality dimensions and job performance. *Journal of Applied Psychology, 78*, 111-118. doi: 10.1037/0021-9010.78.1.111

Barry, T. D., Dunlap, S. T., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2009). Inconsistent discipline as a mediator between maternal distress and aggression in boys. *Child & Family Behavior Therapy, 31*(1), 1-19. doi:10.1080/07317100802701186

Barry, T.D., Dunlap, S.T., Cotton, S.J., Lochman, J.E., & Wells, K.C. (2005). The influence of maternal stress and distress on disruptive behavior problems in children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 44*, 265-273. doi: 10.1097/00004583-200503000-00011

Bates J. E., & Bayles, K. (1988). The role of attachment in the development of behavior problems. In J. Belsky & T. Nezworski (Eds.), *Clinical implications of attachment* (pp. 253–299). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Bates, J. E. (1989). Concepts and measure of temperament. In G. A. Kohnstamm, J. E. Bates, &M. K. Rothbart (Eds.), *Temperament in childhood* (pp. 3–16). Chichester, England: Wiley.

Baumrind, D. (2003). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development, 108,* 61-69. doi: **10.1002/cd.128**

Baydar, N., Akçinar, B. ve İmer, N. (2017). Çevre, Sosyoekonomik Bağlam Ve Ana Babalık. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Editörler) *Ana babalık: Kuram ve Araştırma*. (81-127). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları

Baydar, N., Greek, A., & Gritz, R. M. (1999). Young mothers' time spent at work and time spent caring for children. *Journal of Family and Economic Issues*, *20*(1), 61-84. doi: 10.1023/A:1022167930544

Bayraktar F.(2007). Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn/ Akran İlişkilerinin Önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166. Erişim adresi http://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_30266/cogepderg-14-157.pdf

Baytemir, K. (2016). Ergenlikte Ebeveyn ve Akrana Bağlanma İle Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Kişilerarası Yeterliğin Aracılığı. *Eğitim ve Bilim*, *41*(186), 69-91. doi: 10.15390/EB.2016.6185

Beauchaine, T. P., Strassberg, Z., Kees, M. R., & Drabick, D. A. G. (2002). Cognitive response repertoires to child non-compliance by mothers of aggressive boys. *Journal of Abnormal Child Psychology, 30,* 89–101. doi:10.1023/A:1014287217012

Beaudoin, G., Hébert, M., & Bernier, A. (2013). Contribution of attachment security to the prediction of internalizing and externalizing behavior problems in preschoolers victims of sexual abuse. *European Review of Applied Psychology / Revue Européenne de Psychologie Appliquée, 63*(3), 147-157. doi:10.1016/j.erap.2012.12.001

Beauvoir, S. (1970). *Kadının Genç Kızlık Çağı* (Çev. O. Asena), Payel Yayınevi: İstanbul.

Beck, J. S., & Beck, A. T. (2011). *Cognitive behavior therapy*. New York: Basics and beyond. Guilford Publication.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*, 83-96. doi: 10.1037/0033-2909.114.3.413

Belsky, J. & Barends, N. (2002). *Personality and parenting handbook of parenting: Vol. 3. Being and becoming a parent*. Mahwah, NJ US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Belsky, J., & Jaffee, S. (2006). Developmental psychopathology. In A.S. Masten & J. D. Coatsworth (Eds.), *Risk, disorder, and adaptation. 2nd. Cicchetti* (38-85). New York: John Wiley and Sons.

Belsky, J., Cmic, K., & Gable, S. (1995). Determinants of co-parenting: Spousal differences and daily hassles. *Child Development*, 66, 629-642. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00894.x

Belsky, J., Cmic, K., & Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal o f Personality*, 65(4), 905-929. doi: 10.1111/j.1467-6494.1995.tb00320.x

Belsky, J., Hertzog, C., & Rovine, M. (1986). Causal analyses of multiple determinants of parenting: Empirical and methodological advances. In M. E. Lamb, A. L. Brown, & B. Rogoff (Eds.), *Advances in developmental psychology* (pp. 153-202). New York: Pergamon.

Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M., & Volling, B. (1991). Patterns of marital change and parent-child interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 487-498. doi: 10.2307/352914

Benzies, K. M., Harrison, M. J., & Magill-Evans, J. (2004). Parenting stress, marital quality, and child behavior problems at age 7 years. *Public Health Nursing*, *21*(2), 111-121. doi: 10.1111/j.0737-1209.2004.021204.x

Berk, L. E. (2005). *Infants and children* (5th ed.). Boston: Pearson Education, Inc.

Berndt, T. J., Cheung, P. C., Lau, S., Hau, K. T., & Lew, W. J. (1993). Perceptions of parenting in mainland China, Taiwan, and Hong Kong: Sex differences and societal differences. *Developmental Psychology*, *29*(1), 156-164. doi: 10.1037/0012-1649.29.1.156

Bing, M.N. & Lounsbury, J.W. (2000). Openness and Job Performance in U.S.-Based Japanese Manufacturing Companies. *Journal of Business and Psychology*, *14*, 515-522. doi: 10.1023/A:1022940519157

Biringen, Z. (2009). *The universal language of love: Assessing relationships through the science of emotional availability (EA).* Fort Collins, CO: EA Press.

Biringen, Z., & Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother–child interactions: A reconceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, *61*, 258–271. doi:10.1037/h0079238

Bogenschneider, K., Small, S. A. & Tsay, J. C. (1997). Child, parent, and contextual influences on perceived parenting competence among parents of adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, *59*(2), 345-362. doi: 10.2307/353475

Bohlin, G., & Hagekull, B. (1987). "Good mothering": Maternal attitudes and mother infant interaction. *Infant Mental Health Journal, 8,* 352-363. doi: 10.1002/1097 0355(198724)8:4<352::AID-IMHJ2280080404>3.0.CO;2-R

Bolger, N. & Schilling, E. A. (1991). Personality and the problems of everyday life: The role of neuroticism in exposure and reactivity to daily stressors. *Journal of Personality, 59,* 355-386. doi: 10.1111/j.1467-6494.1991.tb00253.x

Bolten, M. I., Fink, N. S., & Stadler, C. (2012). Maternal self-efficacy reduces the impact of prenatal stress on infant's crying behavior. *The Journal of Pediatrics, 161*, 104-109. doi: 10.1016/j.jpeds.2011.12.044

Bomstein, M. H., Hahn, C. S., & Haynes, O. M. (2011). Maternal personality, parenting cognitions, and parenting practices. *Developmental Psychology, 47*, 658-675. doi: 10.1037/a0023181

Bonds, D., & Gondoli, D. M. (2002). Parenting stress as a mediator of relation between parenting support and optimal parenting. *Parenting Science and Practice*, *2*, 409-435. doi: 10.1207/S15327922PAR0204_04

Bonds, D., Gondoli, D., Sturge-Apple, M., & Salem, L. (2002). Parenting Stress as the Mediator of the Relationship between Parental Support and Optimal Parenting. *Parenting: Science and Practice*, *2*(4), 409-435. doi: 10.1207/S15327922PAR0204_04

Bondy, E. M. & Mash, E. J. (1999). Parenting efficacy, perceived control over caregiving failure. And mothers' reactions to preschool children's misbehavior. *Child Study Journal, 29*, 157-173. REtrieved from https://eric.ed.gov/?id=EJ605418

Bornstein, M. H., & Tamis-LeMonda, C. S. (1989). Maternal responsiveness and cognitive development in children. *New Directions for Child Development, 43*, 49-61. doi: 10.1002/cd.23219894306

Bornstein, M. H., Hendricks, C., Haynes, O. M. & Painter, K. M. (2007). Maternal sensitivity and child responsiveness: Associations with social context, maternal characteristics, and child characteristics in a multivariate analysis. *Infancy, 12*, 189–223. doi: 10.1111/j.1532-7078.2007.tb00240.x

Bornstein, M. H., Tamis-LeMonda, C. S., Hahn, C. S., & Haynes, O. M. (2008). Maternal responsiveness to young children at three ages: longitudinal analysis of a multidimensional, modular, and specific parenting construct. *Developmental psychology*, *44*(3), 867-874. Retrieved from https://psycnet.apa.org/buy/2008-05171-019

Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, *52*(4), 664-678. doi: **10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x**

Boyce, W.T., & Ellis, B.J. (2005). Biological sensitivity to context: I. An evolutionary developmental theory of the origins and functions of stress reactivity. *Development & Psychopathology*, *17*, 271–301. doi: 10.10170S0954579405050145

Braiker, H. B., & Kelley, H. H. (1979). Conflict in the development of close relationships. In R.L. Burgess and H.H. Kelley (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (pp. 135-168). New York: Academic Press.

Brenner, V., & Fox, R. A. (1998). Parental discipline and behavior problems in young children. *The Journal of Genetic Psychology, 159*(2), 251-256. doi: 10.1080/00221329809596149

Brenner, V., & Fox, R. A. (1999). An empirically derived classification of parenting practices. *Journal of Genetic Psychology, 160*(3), 343-356. doi: 10.1080/00221329909595404

Bryan, A. E. & Dix, T. (2009). Mothers' emotions and behavioral support during interactions with toddlers: The role of child temperament. *Social Development, 18*(3), 647-670. doi: 10.1111/j.1467-9507.2008.00502.x

Buehler, C. & O'Brien, M. (2011). Mothers' part-time employment: associations with mother and family well-being. *Journal of Family Psychology, 25, 895-906. doi:* 10.1037/a0025993

Burchinal, M., Roberts, J. E., Zeisel, S. A., Hennon, E. A., & Hooper, S. (2006). Social risk and protective child, parenting, and child care factors in early elementary school years. *Parenting: Science and Practice*, *6*(1), 79–113. doi:10.1207/s15327922par0601_4

Buss, A.H., & Plomin, R. (1984). *Temperament: Early developing personality traits*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi ve El Kitabı.* (16. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Bynum, M. S., & Brody, G. H. (2005). Coping behaviors, parenting, and perceptions of children's internalizing and externalizing problems in rural African American mothers. *Family Relation, 54*(1), 58-71. doi:10.1111/j.0197-6664.2005.00006.x

Byrne, B.M. (2010). *Structural equation modeling with amos: basic concepts, applications, and programming* (2nd edition). New York: Taylor & Francis Group, LLC.

Calkins, S. D., Hungerford, A. & Dedmon, S. E. (2004). Mothers' interactions with temperamentally frustrated infants. *Infant Mental Health Journal, 25*(3), 219-239.doi: 10.1002/imhj.20002

Campbell, S. B., Shaw, D. S., & Gilliom, M. (2000). Early aggressive and inattentive behavior problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. *Development and Psychopathology, 12*(3), 467-488. Retrieved from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/50663559/Early_externalizing_behavior_proble

Campos, J. J., Kermoian, R., & Zumbahlen, M. R. (1992). Socioemotional transformations in the family system following infant crawling onset. *New Directions for Child and Adolescent Development, 1992*(55), 25-40. Retivered from https://psycnet.apa.org/record/1992-97569-002

Canpolat, Y. C. (2017). Doğum Öncesi Gelişim ve Doğum. Ö. Ş. Aynal (Editör), *Çocuk Gelişimi-1* (ss.13-30). Ankara: Eğiten Kitap.

Capreara, G. V., & Cervone, D. (2000). *Personality: Determinants, dynamics and potentials*. Cambridge, UK: University Press.

Carrere, S., & Gottman, J. M. (1999). Predicting divorce among newlyweds from the first three minutes of a marital conflict discussion. *Family Process, 38*(3), 293-301. doi: 10.1111/j.1545-5300.1999.00293.x

Caspi, A. & Shiner, R. L. (2008). Temperament and personality. *Rutter's Child and Adolescent Psychiatry, 5*, 182-199. doi: 10.1002/9781444300895

Caspi, A., Roberts, B. W. & Shiner, R. L. (2005). Personality development: Stability and change. *Annual Review. Psychology, 56,* 453-484. doi: 10.1146/annurev.psych.55.090902.141913

Cattell, R. B. (1947). Confirmation and clarification of primary personality factors. *Psychometrica, 12*, 197-220. Retrieved from https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Confirmation+and+clarification+of+primary+personality+factors.+&btnG=

Cattell, R. B. (1949). R and other coefficients of pattern similary. *Psychometrika*, 14, 279-298. Retrieved from https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/BF02289193.pdf

Chan, Y. C. (1994). Parenting stress and social support of mothers who physically abuse their children in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, *18,* 261-269. doi: 10.1016/0145-2134(94)90110-4

Chou, C. C., Ditchman, N., Pruett, S. R., Chan, F., & Hunter, C. (2009). Application of self efficacy related theories in psychosocial interventions. In F. Chan, E. Da Silva Cardoso & J. A. Chronister (Eds.), *Understanding psychosocial adjustment to chronic illness and disability: A handbook for evidence-based practitioners in rehabilitation.* (pp. 243-276). New York, NY US: Springer Publishing Co.

Christensen, A., & Shenk, J. L. (1991). Communication, conflict and psychological distance in nondistresses, clinic, and divorcing couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*, 458-463. doi: 10.1037/0022-006X.59.3.458

Christopher, F. S., & Sprecher, S. (2000). Sexuality in marriage, dating, and other relationships. *Journal of Marriage and the Family, 62,* 999-1017. doi: 10.1111/j.1741-3737.2000.00999.x

Cinamon, R.G., Weisel, A., & Tzuk, K. (2007). Work-family conflict within the family: Crossover effects, perceived parent-child interaction quality, parental selfefficacy, and life role attributions. *Journal of Career Development, 34*, 79-100. doi: 10.1177/0894845307304066

Clark, L. A., Kochanska, G., & Ready, R. (2000). Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 79(2),* 274-285. doi: 10.1037/0022-3514.79.2.274

Clerkin, S. M.,Halperin, J. M., Marks, D. J. & Policaro, K. L. (2007). Psychometric properties of the alabama parenting questionnaire–preschool revision. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36, 19-28. doi:10.1080/15374410709336565

Cmic K. A., Low C. (2002). Everyday stresses and parenting. In M. Bomstein (Eds.), *Handbook o f Parenting Volume 5: Practical Issues in Parenting (2nd ed.)* (pp. 243-267). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc

Cmic, K. A., & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development, 61,* 1628-1637. doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02889.x

Cmic, K. A., Greenberg, M. T., Ragozin, A. S., Robinson, N. M., & Basham, R. B. (1983). The effects of stress and social support on mothers of premature and full-term infants. *Child Development, 45,* 209-217. doi: 10.2307/1129878

Cmic, K., & Acevedo, M. (1995). Everyday stresses and parenting. In M. H. Bomstein (Ed.), *Handbook of parenting: Applied and practical parenting* (pp. 277-297). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of Child Psychology* (pp. 779–862). New York: Wiley.

Cooksey, E. C., Menaghan, E. G., & Jekielek, S. M. (1997). Life-course effects of work and family circumstances on children. *Social Forces*, *76*(2), 637-665. doi: 10.1093/sf/76.2.637

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review, 18,* 47-85. doi: 10.1006/drev.1997.0448

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies, 49*(1), 13-24. doi: 10.1111/j.1741- 3729.2000.00013.x

Coleman, P.K., & Karraker, K.H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review, 18,* 47-85. doi: 10.1006/drev.1997.0448

Coll, C., Vohr, B. R., Hoffman, J., & Oh, W. (1986). Maternal and environmental factors affecting developmental outcome of infants of adolescent mothers. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 7,* 230-236. doi: 10.1097/00004703 198608000-00003

Collins, R., & Coltrane, S. (1991). *Sociology of marriage and the family: Gender, love and property.* Chicago: Nelson-Hall.

Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M. & Bornstein, M. H. (2000). Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist*, *55*(2), 218-232. doi: 10.1037//0003-066X.55.2.218

Compton, K., Snyder, J., Schrepferman, L., Bank, L., & Shortt, J. W. (2003). The contribution of parents and siblings to antisocial and depressive behavior in adolescents: A double jeopardy coercion model. *Development and Psychopathology*, *15*(01), 163-182. doi: 10.1017.S0954579403000099

Connell, C. M., & Prinz, R. J. (2002). The impact of childcare and parent–child interactions on school readiness and social skills development for low-ıncome african american children. *Journal of School Psychology*, *40*(2), 177. doi: 10.1016/S0022-4405(02)00090-0

Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and individual differences*, *46*(2), 241-246. doi: 10.1016/j.paid.2008.10.011

Costa, P.T. & McCrae, R. R. (2009). The five-factor model and the NEO inventories. In J.N. Butcher (Ed.), *Oxford handbook of personality assessment.* New York, NY: Oxford

Costa, P.T. & McCrae, R.R. (2004). A Contemplated Revision of the NEO Five-Fac tor Inventory. *Personality and Individual Differences, 36,* 587-596. doi: 10.1016/S0191-8869(03)00118-1

Courneya, K. S., Friedenreich, C. M., Quinney, H. A., Fields, A. L., Jones, L. W., & Fairey, A. S. (2003). Predictors of adherence and contamination ın a randomized trial of exercise ın colorectal cancer survivors. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 13, 857-866. doi:* 10.1002/pon.802

Cox, M. J. & Owen, M. T. (1993, March). Marital conflict and conflict negotiation: Effects on infant-mother and infant-father relationships. In *M. Cox ve J. Brooks Gunn (Chairs), Conflict in families: Causes and consequences. Symposium conducted at the meeting of the Society for Research in Child Development, New Orleans, LA.*

Cox, M. J. & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, *48*(1), 243-267. doi: 10.1146/annurev.psych.48.1.243

Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Practical issues in parenting* (p. 243–267). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Crockenberg, S. B. (1986). Are temperamental differences in babies associated with predictable differences in child giving? In J. V. Lemer & R. M. Lemer (Eds.), *Temperament and social interaction during infancy and childhood* (pp. 53-73). San Francisco: Jossey-Bass.

Crossover effects, perceived parent-child interaction quality, parental self-efficacy, and life role attributions. *Journal of Career Development, 34*(1), 79-100. doi: 10.1177/0894845307304066

Cui, M. & Conger, R. D. (2008). Parenting behavior as mediator and moderator of the association between martial problems and adolescent maladjustment. *Journal of Research on Adolescence, 18*(2), 261-284. doi: 10.1111/j.1532 7795.2008.00560.

Cutrona, C. E., & Troutman, B. R. (1986). Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: A mediational model of postpartum depression. *Child Development, 57*, 1507-1518. doi: 10.2307/1130428

Çokamay Yılmaz, G. (2018). *7-11 Yaş Aile Eğitim Programının Etkisinin Ana babalar ve Çocuklar Üzerinde Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları.* Ankara: Pegem Akademi.

Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dallaire, D. H., Pineda, A. Q., Cole, D. A., Ciesla, J. A., Jacquez, F., LaGrange, B., & Bruce, A. E. (2006). Relation of positive and negative parenting to children's depressive symptoms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *35*(2), 313-322. doi: 10.1207/s15374424jccp3502_15

Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*, 487–496. doi:10.1037/0033-2909.113.3.487

de Montigny, F., & Lacharite, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing, 49*(4), 387-396. doi: 10.1111/j.1365 2648.2004.03302.x

De Wolff, M., & van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A metaanalysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, *68*(4), 571-591. doi: 10.1111/j.1467-8624.1997.tb04218.x

Deater-Deckard, K. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, *10*, 45-59. doi: 10.1037/0893-3200.10.1.45

Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypothesesand new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *5*(3), 314-332. doi: 10.1111/j.1468-2850.1998.tb00152.x

Deater-Deckard, K. (2004). *Parenting stress*. New Haven and London: Yale University Press.

Deater-Deckard, K., & Dodge, K. A. (1997). Externalizing behavior problems and discipline revisited: Nonlinear effects and variations by culture, context, and gender. *Psychological Inquiry, 8*, 161–175. doi:10.1207/s15327965pli0803_1

Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal o f Family Psychology, 16,* 45-59. doi: 10.1037/0893-3200.10.1.45

Deater-Deckard, K., Smith, J., Ivy, L., & Petril, S. A. (2005). Differential perceptions of and feelings about sibling children: Implications for research on parenting stress. *Infant and Child Development, 14,* 211-225. doi: 10.1002/icd.389

Denham, S. A., & Moser, M. H. (1994). Mothers' attachment to infants: Relations with infant temperament, stress, and responsive maternal behavior. *Early Child Development and Care, 98*(1), 1-6. doi: 10.1080/0300443940980101

Denissen, J. J. A., & Penke, L. (2008). Motivational individual reaction norms underlying the Five-Factor model of personality: First steps towards a theorybased conceptual framework. *Journal of Research in Personality, 42,* 1285-1302. doi: 10.1016/j.jrp.2008.04.002

Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 115-144, Erişim adresi https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869291.pdf

Deutsch, F. M., Ruble, D. N., Fleming, A., Brooks-Gunn, J., & Stangor, C. (1988). Informationseeking and maternal self-definition during the transition to motherhood. *Journal of Personality and Social Psychology, 55,* 420-431. doi: 10.1037/0022-3514.55.3.420

Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development, 65*, 649–665. doi:10.2307/1131407

Dong, Y. (2010). *Parenting practices mediate parenting stress and child inhibited, shy behavior* (Unpublished doctoral dissertation). The College of Human Resources and Education, West Virginia University, United States.

Dunn, J. F., Plomin, R. & Daniels, D. (1986). Consistency and change in mothers' behavior toward young siblings. *Child Development,* 348-356. doi: 10.2307/1130590

Dunn, J., & Kendrick, C. (1980). Studying temperament and parent-child interaction: Comparison of interview and direct observation. *Developmental Medicine and Child Neurology,* 22, 484-496. doi: 10.1111/j.1469-8749.1980.tb04353.x

Dursun, A. (2010). *Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Earhart, J., & Zamora, I. (2015). Achievement together: The development of an intervention using relationship-based strategies to promote positive learning habits. *Infants & Young Children, 28*(1), 32-45. doi:10.1097/IYC.0000000000000023

Easterbrook, M. A. & Emde, R. N. (1988). Marital and parent-child relationships: The role of affect in the family system. In R. Hinde ve J. Stevenson-Hinde (Eds.), *Relationships within families* (83-103). New York: Oxford University Press

Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly,* 40(1). 138-156. Retreived from https://www.jstor.org/stable/23087912?seq=1#metadata_info_tab_contents

Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology,* 51,665-697. doi: 10.1146/annurev.psych.51.1.665

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., & Reiser, M. (2000). Dispositional emotionality and regulation: their role in predicting quality of social functioning. *Journal of Personality & Social Psychology, 78*(1), 136-157. doi:10.1037//0022-3514.78.1.136.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development, 70,* 513-534. doi: 10.1111/1467-8624.00037

Eisenberg, N., Fabes, R. A.. Nyman. M., Bemzweig, J.. & Pinulas, A. (1994). The relations o f emotionality and regulation to children's anger-related reactions. *Child Development, 65,* 109-128. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00738.x

Eisenberg, N., Gutherie, I. K., Fabes, R. A., Sheppard, S., Losoya, S., Murphy, B. C., Jones, S., Poulin, R., & Reiser, M. (2000). Prediction of elementary school children's externalizing problem behaviors from attentional and behavioral regulation and negative emotionality. *Child Development, 71(5),* 1367-1382. doi: 10.1111/1467-8624.00233

Elster, A. B., McAnarney, E. R., & Lamb, M. E. (1983). Parental behavior of adolescent mothers. *Pediatrics, 71*(4), 494. Retrieved from https://pediatrics.aappublications.org/content/71/4/494

Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother-child relationship. In R.A. Hinde & J. Stevenson-hinde (eds.), *Relationships within families: Mutual influences* (pp. 105-118). New York, NY: Guilford Press

Epstein N., Baucom D.B., (2002) *Enhanced cognitive behavioral therapy for couples: A contextual approach.* Washington, DC: American Psychological Association.

Erel, O., & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *118*(1), 108. doi: 10.1037/0033-2909.118.1.108

Esdaile, S. A., & Greenwood, K. M. (2003). A comparison of mothers' and fathers' experience of parenting stress and attributions for parent–child interaction outcomes. *Occupational Therapy International*, *10*(2), 115-126. doi: 10.1002/oti.180

Estes, A., Munson, J., Dawson, G., Koehler, E., Zhou, X. H. & Abbott, R. (2009). Parenting stress and psychological functioning among mothers of preschool children with autism and developmental delay. *Autism*, *13*(4), 375-387. doi: 10.1177/1362361309105658

Estrada, P., Arsenio, W. F., Hess, R. D., & Holloway, S. D. (1987). Affective quality of the mother-child relationship: Longitudinal consequences for children's school relevant cognitive functioning. *Developmental Psychology*, *23*(2), 210-215. doi: 10.1037/0012-1649.23.2.210.

Evans, D.E., & Rothbart, M.K. (2007). Development of a model for adult temperament. *Journal of Research in Personality*, *41*, 868-888. doi: 10.1016/j.jrp.2006.11.002

Evenson, R. J., & Simon, R. W. (2005). Clarifying the relationship between parenthood and depression. *Journal of Health and Social Behavior*, *46*, 341-358. doi: 10.1177/002214650504600403

Eysenck, H. J. (1976). *The measurement of personality*. Baltimore, MD: University Park Press.

Eysenck, H. J. & Eysenck, S.B.J. (1963). *Manual for the eysenck personality ınventory*. San Diego, CA: Educational and Industrial Testing Service.

Eysenck, H. J. (1970) . *The structure of human personality*. . *(*3rd Ed.) London: Methuen & Co. Ltd.

Feist, J., & Feist, G. J. (2002). *Theories of personality* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.

Fenell, D. L. (1993). Characteristics of long-term first marriages. *Journal of Mental Health Counseling*, 15, 446-460. Retrieved from https://psycnet.apa.org/record/1994-09260-001

Fennell, D., & Weinhold, B. (1989). *Counselling families.* Colorado: Love Pub. Com

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1987). The assessment of marital quality: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family*. 49. 797-809. doi: 10.2307/351973

Fiske, D.W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality rating from different sources. *Journal of Abnormal Social Psychology*, *44*, 329-344. doi: 10.1037/h0057198

Folkman, S. & Lazarus, R. S. (1984). *Stress, appraisal and coping.* (6th ed). New York: Springer

Fox, R. A. (1992). Development of an instrument to measure the behaviors and expectations of parents of young children. *Journal of Pediatric Psychology, 17*(2), 231-239. doi: 10.1093/jpepsy/17.2.231

Freud, A. (1970). The concept of the rejecting mother. In E. J. Anthony and T. Benedek (Eds.), *Parenthood: Its psychology and psychopathology* (pp. 376-386). Boston: Little, Brown.

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, H.N. Çelen ve B. Onur Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.

Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Journal of Infant Behavior and Development, 26*, 64–86. doi: 10.1016/S0163-6383(02)00169-8

Gartstein, M. A., Putnam, S. P., & Rothbart, M. K. (2012). Etiology of preschool behavior problems: Contributions of temperament attributes in early childhood. *Infant Mental Health Journal, 33*(12), 197-211. doi: 10.1002/imhj.21312

Gartstein, M.A., & Fagot, B.I. (2003). Parental depression, parenting and family adjustment, and child effortful control: Explaining externalizing behaviors for preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology. 24,143*–177. doi: 10.1016/S0193-3973(03)00043-1

Gelfand, D. M., Teti, D. M., & Fox, C. R. (1992). Sources of parenting stress for depressed and nondepressed mothers of infants. *Journal of Clinical Child Psychology, 21*, 262-272. doi: 10.1207/s15374424jccp2103_8

Gelfand, D., Teti, D., & Radin, C. (1992). Sources of parenting stress for depressed and nondepressed mothers of infants. *Journal of Clinical Child Psychology*, *21*, 262-273. doi: 10.1207/s15374424jccp2103_8

Gelles, R. (1995). *Contemporary families: A sociological view.* Thousand Oaks: Sage.

Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980's: A critical review. *Journal of Marriage and the Family.* 52. 818-831. doi: 10.2307/353304

Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The big-five structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 1216-1229. doi: 10.1037/0022-3514.59.6.1216

Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological assessment*, *4*(1), 26.

Goldberg, W. A., & Easterbrooks, M. (1984). Role of marital quality in toddler development. *Developmental Psychology*, *20*(3), 504-514. doi: 10.1037/0012-1649.20.3.504

Goldman, J., Salus, M. K., Wolcott, D., & Kennedy, K. Y. (2003). A coordinated response to child abuse and neglect: The foundation for practice. Retrieved September from http://childwelfare.gov/pubs/usermanuals/ foundation/foundatione.cfm

Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., & McCall, R. B. (1987). Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Child Development, 58,* 505-523. doi: 10.2307/1130527

Goldsmith. H. H., Buss, K. A., & Lemery. K. S. (1997). Toddler and childhood temperament: Expanded content, stronger genetic evidence, new evidence for the importance of environment. *Developmental Psychology, 33,* 891-905. doi: 10.1037/0012-1649.33.6.891

Goldstein, D. S. (1995). Stress as a scientific idea: A homeostatic theory of stress and distress. *Homeostasis in Health and Disease*, *34*(4), 177-215. Retreived from https://scholar.google.com/scholar?q=Goldstein,+D.+S.+(1995).+Stress+as+a+scientific+idea:+a+homeostatic+theory+of+stress+and+distress.+Homeostasis+in+Health+and+Disease,+34(4),+177-215.&hl=tr&as_sdt=0,5

Goodnow, J. J. (1988). Parents ideas, actions, and feelings: Models and methods from developmental and social psychology. *Child Development, 59,* 286-320. doi: 10.2307/1130312

Gottfried, A. E., Gottfried, A. W. & Bathurst, K. (1988). Maternal employment, family environment, and children's development. In (Eds.), *Maternal employment and children's development*. Springer, Boston, MA.

Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce?: The relationship between marital processes and marital outcomes.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Gözübüyük, N. (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Davranış Sorunlarının Anne Baba Tutumu ve Öz-Kontrol İle İlişkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.

Grusec, J. E., Hastings, P. D., & Mammone, N. (1994). Parenting cognitions and relationship schemas. In J. Smetana (Ed.) , *New directions in child development. beliefs about parenting: Origins and developmental implications* (pp. 5– 19). San Francisco: Jossey- Bass.

Guelzow, M. G., Bird, G. W., & Koball, E. H. (1991). An exploratory path analysis of the stress process for dual-career men and women. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 151-164. doi: 10.2307/353140

Guner, B. M. (2008). *Maternal adolescent parenting behavior and child aggressive and inattentiveaggressive and inattentive behavior: Findings from the early head start research and evaluation project* (Unpublished doctoral dissertation). University of Maryland, College Park, United States.

Gupta, V. B. (2007). Comparison of parenting stress in different developmental disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, *19*(4), 417-425. doi: 10.1007/s10882-007-9060-x

Gutman, L. M., Brown, J., & Akerman, R. (2009). *Nurturing parenting capability: The early years*., Londoln: Institute of Education.

Güre, A. (2017). Evlilik İlişkisi ve Anababalık . M. Sayıl ve B. Selçuk (Editörler), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (ss. 365-401). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Güroğlu, İ. (2010). *Can the Support Networks Help Mothers with High Levels of Depressive Symptoms?* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Koç Üniversitesi, İstanbul.

Hagekull, B., Bohlin, G., & Lindhagen, K. (1984). Validity of parental reports. *Infant Behavior and Development,* 7, 77-92. doi: 10.1016/S0163-6383(84)80024-7

Haktanır, G., Baran, G. ve Alisinanoğlu, F. (1998). Çalışan annelerin çocuk yetiştirme tutumları. *Eğitim ve Bilim, 22,* 27-31, Erişim adresi http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5202

Hamilton, G. (1929) *A research in marriage*. New York: Boni.

Han, W. J., Waldfogel, J., & Brooks-Gunn, J. (2001). The effects of early maternal employment on later cognitive and behavioral outcomes. *Journal of Marriage and Family, 63*(2), 336-354.doi: **10.1111/j.1741-3737.2001.00336.x**

Harrington, D., Black, M. H., Starr, R. D., Jr., & Dubowitz, H. (1998). Child neglect: Relation to child temperament and family context. *American Journal of Orthopsychiatry,* 68(1). 108-116. doi: 10.1037/h0080275

Harrison, C, & Sofronoff, K. (2002). ADHD and parental psychological distress: Role of demographics, child behavioral characteristics, and parental cognitions. *Journal of the American Academy o f Child & Adolescent Psychiatry, 41(6),* 703-711. doi: 10.1097/00004583-200206000-00010

Hart, C. H., DeWolf, M., Wozniak, P., & Burts, D. C. (1992). Maternal and paternal disciplinary styles: Relations with preschoolers' playground behavioral orientations and peer status. *Child Development, 63,* 879–892. doi:10.2307/1131240

Hastings, R. P. (2002). Parental stress and behaviour problems of children with developmental disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability,* 27(3), 149-160. doi: 10.1080/1366825021000008657

Hastings, R. P., & Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental selfefficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation, 107*(3), 222-232. doi: 10.1352/0895-8017(2002)107<0222:BPOCWA>2.0.CO;2

Hazzard, A., Christensen, A., & Margolin, G. (1983). Children's perceptions of parental behaviors. *Journal of Abnormal Psychology, 11*(1), 49-59. Retrieved from https://link.springer.com/article/10.1007/BF00912177

Henderson, H. A., & Fox, N. A. (1998). Inhibited and uninhibited children: Challenges in school settings. *School Psychology Review*, 27, 492- 505. doi: 10.1080/02796015.1998.12085933

Hess, C., Teti, D., & Hussey-Gardner, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development. *Applied Developmental Psychology, 25,* 423-437. doi: 10.1016/j.appdev.2004.06.002

Heyman, R. E., Sayers, S. L. & Bellack, A. S. (1994). Global marital satisfaction versus marital adjustment: An empirical comparison of three measures. *Journal of Family Psychology, 8*(4), 432. doi: 10.1037/0893-3200.8.4.432

Hiester, M., & Sapp, J. (1991, April). The Relationship between maternal life stress and social support and quality of mother-ınfant attachment. Retrieved from https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED338380.pdf

Hogan, R., Hogan, J., & Roberts, B. W. (2001). Personality measurement and employment decisions: Questions and answers. *American Psychologist, 51, 469-477.* Retrieved from https://psycnet.apa.org/buy/1996-04443-002

Hoghughi, M. (2004). An introduction. In M. Hoghughi and N. Long (Ed.), *Handbook of parenting: Theory and research for practice* (pp.1-18). London; Thousand Oaks, Calif.: SAGE.

Hoghughi, M., & Speight, A. N. P. (1998). Good enough parenting for all children: A strategy for a healthier society. *Archives of Disease in Childhood, 78*, 293-300. doi: 10.1136/adc.78.4.293

Hollander, E. P., & Willis, R. H. (1967). Some current issues in the psychology of conformity and nonconformity. *Psychological Bulletin*, 68(1), 62-76. doi: 10.1037/h0024731

Holmes, J. G., & Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. In C. Hendrick (Ed.), *Review of personality and social psychology: Close relationships* (pp. 187-219). Newbury Park, CA: Sage

Horst, P. (1941). The role of the predictor variables which are independent of the criterion. *Social Science Research Council, 48,* 431-436. Retrieved from https://www.google.com/search?q=The+role+of+the+predictor+variables+which+are+independent+of+the+criterion.&oq=The+role+of+the+predictor+variables+which+are+independent+of+the%09criterion.&aqs=chrome..69i57.928j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Houldin, A., Fullard, W., & Heverly, M. A. (1989). Toddler temperament and quality o f the child-rearing environment. *Pediatric Nursing*, 15(5), 491-496. Retreived from https://europepmc.org/article/med/2685734

Huang, K., Caughy, M., Genevro, J., & Miller, I. (2005). Maternal knowledge of child development and quality of parenting among white, african-american and hispanic mothers. *Applied Developmental Psychology, 26,* 149-170. doi: 10.1016/j.appdev.2004.12.001

Huston, T. L., & Robins, E. (1982). Conceptual and methodological issues in studying close relationships. *Journal of Marriage and the Family*. 44. 901-925. doi: 10.2307/351454

Huth-Bocks, A. C. & Hughes, H. M. (2008). Parenting stress, parenting behavior, and children's adjustment in families experiencing intimate partner violence. *Journal of Family Violence, 23*, 243-251. doi: 10.1007/s10896-007-9148-1

Iwaniec, D. (Ed.) (2006). *The emotionally abused and neglected child: Identification, assessment and intervention* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Ltd.

Jabbar, B. M. (2014). *Parenting self-efficacy and role participation among parents with spinal cord injury* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Wisconsin Madison, United States.

John, O. P. (1990). *The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires*. Pervin LA editor. Handbook of Pers: Theory and Res. New York: Guilford Press s. 66-100.

Johnson, C. E. (2019). *Personality and exercise: The five factor model of personality and crossfit* (Unpublished doctoral dissertation). Western Illinois University, United States.

Johnson, J. A. (2000). Predicting observers' ratings of the big five from the CPI, HPI and NEO-PI-R: a comparative validity study. *European Journal of Personality, 14,* 1-19. doi: 10.1002/(SICI)1099-0984(200001/02)14:1<1::AID-PER349>3.0.CO;2-E

Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology, 18*(2), 167-175. doi: 10.1207/s15374424jccp1802_8

Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review, 25*(3), 341-363. doi: 10.1016/j.cpr.2004.12.004

Joussemet, M., Vitaro, F., Barker, E. D., Côté, S., Nagin, D. S., Zoccolillo, M., & Tremblay, R. E. (2008). Controlling parenting and physical aggression during elementary school. *Child Development, 79*(2), 411-425. doi: 10.1111/j.1467 8624.2007.01133.x

Judge, T. A., & Illes, R. (2002). Relationship of personality to performance motivation: a meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology, 87,* 797-807. doi: 10.1037/0021-9010.87.4.797

Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J., & Barrick, M. R. (1999). The big five personality traits, general mental ability, and career success across the life span. *Personal Psychology, 52,* 621-652. doi: 10.1111/j.1744-6570.1999.tb00174.x

Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayınevi.

Kanoy, K., Ulku-Steiner, B., Cox, M., & Burchinal, M. (2003). Marital relationship and individual psychological characteristics that predict physical punishment of children. *Journal of Family Psychology, 17,* 20–28. doi: 10.1037/0893-3200.17.1.20

Kapçı, E.G. ve Erdinç-Demirci S. (2009, Ekim). *Ana-Baba Tutum Ölçeğinin 3-13 Yaş Aralığında Çocuğu Bulunan Annelerde Değerlendirilmesi*. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İzmir.

Kaplan, B., ve Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi, 1*(1), 20-49. doi: 10.7816/nesne-01-01-02

Kassin, S. (2003). *Psychology*. Upper Saddle River, NJ; Prentice-Hall.

Katz, L. F. & Gottman, J. M. (1995). Vagal tone protects children from marital conflict. *Development and Psychopathology*, *7*(1), 83-92. doi: 10.1017/S0954579400006350

Kendler, K. S., Sham, P. C., & MacLean, C. J. (1997). The determinants of parenting: An epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological Medicine*, 27(3), 549-563. doi: 10.1017/S0033291797004704

Kersh, J., Hedvat, T. T., Hauser-cram, P., & Warfield, M. E. (2006). The contribution of marital quality to the well-being of parents of children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 50*, 883-893. doi: 10.1111/j.1365-2788.2006.00906.x

Klassen, R. M., & Tze, V. M. (2014). Teachers' self-efficacy, personality, and teaching effectiveness: A meta-analysis. *Educational Research Review*, *12*, 59-76. doi: 10.1016/j.edurev.2014.06.001

Kline, R.B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.

Kobayashi, J. E. (2017). *The longitudinal effects of parenting determinants on preschool-age parenting behaviors* (Unpublished doctoral dissertation). Michigan State University, United States.

Kochanska, G. (1997). Multiple pathways to conscience for children with different temperaments: From toddlerhood to age 5. *Developmental Psychology, 33*(2), 228-240. Retrieved from http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=df75552c-ba02-484c-9a3e-99fecb9d1e5d%40sessionmgr4007

Kochanska, G., Aksan, N. & Nichols, K. E. (2003). Maternal power assertion in discipline and moral discourse contexts: commonalities, differences, and implications for children's moral conduct and cognition. *Developmental Psychology*, *39*(6), 949.

Kochanska, G., Clark, A. L., & Goldman, M. S. (1997). Implications of mothers'personality for their parenting and their young children's developmental outcomes. *Journal of Personality, 65(2),* 387-420. doi: 10.1111/j.1467-6494.1997.tb00959.x

Kochanska, G., DeVet, K., Goldman. M., Murray, K., & Putnam. S. P. (1994). Maternal reports of conscience development and temperament in young children. *Child Development, 65,* 852-868. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00788.x

Kochanska, G., Murray, K., & Harlan, E. (2000). Effortful control in early childhood: Continuity and change, antecedents, and implications for social development. *Developmental Psychology,* 36(1), 220-232. doi: 10.1037/0012-1649.36.2.220

Kochanska, G., Murray, K.. & Coy, K. (1997). Inhibitory control as a contributor to conscience in childhood: From toddler to early school age. *Child Development, 68,* 263-277. doi: 10.2307/1131849

Koeske G., & Koeske, R. (1990). The buffering effect of social support on parental stress. *American Journal of Orthopsychiatry, 60,* 440–451. doi: 10.1037/h0079164

Kohnstamm, G. A. (1986). *Temperament discussed: Temperament and development in infancy and childhood.* Lisse: S wets & Zeitlinger.

Kopala-Sibley, D. C., Zuroff, D. C., & Koestner, R. (2012). The determinants of negative maternal parenting behaviors: maternal, child, and paternal characteristics and their interaction. *Early Child Development and Care*, *182*(6), 683-700. doi: 10.1080/03004430.2011.572165

Krishnakumar, A. & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, *49*(1), 25-44. doi: 10.1037/0012-1649.39.6.949

Kristal, J. (2005). *The temperament perspective: Working with children's behavioral styles.* Baltimore, MD: Brookes.

Krpan, K. M., Coombs, R., Zinga, D., Steiner, M., & Fleming, A. (2005). Experiential and hormonal correlates of maternal behavior in teen and adult mothers. *Hormones and Behavior, 47,* 112-122. doi: 10.1016/j.yhbeh.2004.08.006

Kuczynski, L., & Kochanska, G. (1990). Development of children's non-compliance strategies from toddlerhood to age 5. *Developmental Psychology*, *26*, 378–408.doi: 10.1037/0012-1649.26.3.398

Kurdek, L. A. (1999). The nature and predictors of the trajectory of change in marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental Psychology, 35,* 1283-1296. Retrieved from https://psycnet.apa.org/buy/1999-15302-011

Kut, S. (1994). Aile ve Devlet Politikaları, *Uluslarası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporları.* Ankara: Aile Danışmanlığı Kurumu.

Kwan, R. W., Kwok, S. Y., & Ling, C. C. (2015). The moderating roles of parenting self-efficacy and co-parenting alliance on marital satisfaction among Chinese fathers and mothers. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(12), 3506-3515. doi: 10.1007/s10826-015-0152-4

Kwok, S., & Wong, D. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child and Family Social Work, 5,* 57-65. doi: 10.1046/j.1365-2206.2000.00138.x

Kwon, J. Y. (2007). The relationship between parenting stress, parental intelligence, and child behavior problems in a study of Korean preschool mothers. *Early Child Development and Care*, *177*(5), 449-460. doi: 10.1080/03004430600852916

L'Abate, L., & Bagarozzi, D. A. (1993). *Sourcebook of marriage and family evaluation*. Brunner/Mazel.

Landry, S. H., Smith, K. E., & Swank, P. R. (2003). The importance of parenting during early childhood for school-age development. *Developmental neuropsychology*, *24*(2-3), 559-591. doi: 10.1080/87565641.2003.9651911

Landry, S. H., Smith, K. E., Swank, P. R., & Guttentag, C. (2008). A responsive parenting intervention: The optimal timing across early childhood for impacting maternal behaviors and child outcomes. *Developmental Psychology*, *44*, 1335- 1353. doi: 10.1037/a0013030.

Lazarus, R.S. (2006). *Stress and emotion: A new synthesis.* (2nd edition). New York: Springer Publishig.

Lazarus, R.S. (1993). From psychology stress to the emotions: A history of chaning outlooks. *Annual Review of Psychology, 44* (1), 1-21. doi: 10.1146/annurev.ps.44.020193.000245.

Lee, C. L., & Bates, J. E. (1985). Mother-child interaction at age two years and perceived difficult temperament. *Child Development,* 56, 1314-1325. doi: 10.2307/1130246

Lee, K. (2010). Do early academic achievement and behavior problems predict longterm effects among Head Start children? *Children & Youth Services Review*, *32*(12), 1690–1703. doi:10.1016/j.childyouth.2010.07.012

Leerkes, E. M., & Crockenberg, S. C. (2002). The development of maternal self-efficacy and its impact on maternal behavior. *Infancy*, *3*(2), 227-247. doi: 10.1207/S15327078IN0302_7

Lengua, L. J., & Long, A. C. (2002). The role of emotionality and self-regulation in the appraisal-coping process: Tests of direct and moderating effects. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *23*, 471-493. doi: 10.1016/S0193-3973(02)00129-6

Lengua, L.J., Sandler, I.N., West, S.G., Wolchik, S.A., & Curran, P.J. (1999). Emotionality and self-regulation, threat appraisal, and coping in children of divorce. *Development and Psychopathology*, *11*, 15–37. doi: 10.1017/S0954579499001935

LePine, J. A., LePine, M. A., & Jackson, C. C. (2004). Challenge and hindrance stress: Relationships with exhaustion, motivation to learn, and learning performance. *Journal of Applied Psychology*, *89*, 883-891. Retrieved from http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=696c388e-0d7f-4fbf-8191-fbcf5781ff00%40pdc-v-sessmgr04

Levendosky, A. A., Bogat, G. A., Huth-Bocks, A. C., Rosenblum, K., & von Eye, A. (2011). The effects of domestic violence on the stability of attachment from infancy to preschool. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*,*40*(3), 398-410. doi: 10.1080/15374416.2011.563460

Levendosky, A. A., Leahy, K. L., Bogat, G. A., Davidson, W. S., & von Eye, A. (2006). Domestic violence, maternal parenting, maternal mental health, and infant externalizing behavior. *Journal of Family Psychology*, *20*(4), 544. doi: 10.1037/0893-3200.20.4.544.

Levin, R. (2004). *Modern İnsanın Kökeni* (N. Özüaydın, Çev.). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları. (1993).

Liebert, R.M. & Spiegler, M.D. (1994). *Personality strategies and issues.* California: Brooks/Cole.

Lin, X., Zhang, Y., Chi, P., Ding, W., Heath, M. A., Fang, X., & Xu, S. (2017). The mutual effect of marital quality and parenting stress on child and parent depressive symptoms in families of children with oppositional defiant disorder. *Frontiers in Psychology*, *8*, 1-11. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01810

Lindahl, K. M., Clements, M., & Markman, H. (1997). Predicting marital and parent functioning in dyads and triads: A longitudinal investigation of marital processes. *Journal of Family Psychology, 11*, 139-151. doi: 10.1037/0893-3200.11.2.139

Litzinger, S., & Coop-Gordon, K. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *Journal of Sex and Marital Therapy*, *31*, 409-424. doi: 10.1080/00926230591006719

Lloyd, J. E. V., & Hertzman, C. (2009). From Kindergarten readiness to fourth-grade assessment: Longitudinal analysis with linked population data. *Social Science & Medicine*, *68*(1), 111–123. doi:10.1016/j.socscimed.2008.09.063

Lohaus, A., Keller, H., Ball, J., Voelker, S., & Elben, C. (2004). Maternal sensitivity in interactions with three-and 12-month-old infants: Stability, structural composition, and developmental consequences. *Infant and Child Development*, *13*(3), 235-252. doi: 10.1002/icd.351

Lounds, J. J., Borkowski, J. G., Whitman, T. L., Maxwell, S. E., & Weed, K. (2005). Adolescent parenting and attachment during infancy and early childhood. *Parenting: Science & Practice*, *5*(1), 91-118. doi: 10.1207/s15327922par0501_4

Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, *20*(5), 561-592. doi: 10.1016/S0272-7358(98)00100-7

Lovejoy, M. C., Weis, R., O'Hare, E., & Rubin, E. C. (1999). Development and initial validation of the Parent Behavior Inventory. *Psychological Assessment, 11*(4), 534 545. doi: 10.1037/1040-3590.11.4.534

Lowery, C.M. & Krilowicz, T.J. (1994). Relationship between nontask behaviours, rated performance and objective performance measures. *Psychological Reports*, *74*, 571-578. doi: 10.2466/pr0.1994.74.2.571

Luhmann, M., Hofmann, W., Eid, M., & Lucas, R. E. (2012). Subjective well-being and adaptation to life events: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 102*, 592-615. doi: 10.1037/a0025948

Maassen, G. H., & Bakker, A. B. (2001). Suppressor variables in path models: Definitions and interpretations. *Sociological Methods & Research*, *30*(2), 241-270.doi: 10.1177/0049124101030002004

Mackey, R. A., & O'Brien, B. A. (1995). *Lasting marriages: Men and women growing together*. Westport, CT: Praeger.

Magee, L. (2016). *Parenting under stress: Examining the protective role of parenting self-efficacy ın a high-risk environment* (Unpublished doctoral dissertation). University of Mississippi, United States.

Magill-Evans, J., & Harrison, M. J. (2001). Parent-child interactions, parenting stress, and developmental outcomes at 4 years. *Children's Health Care, 30,* 135-150. doi: 10.1207/S15326888CHC3002_4

Mangelsdorf, S., Gunnar, M., Kestenbaum, R., Lang, S., & Andreas, D. (1990). Infant proneness-to-distress temperament, maternal personality, and mother infantattachment: Associations and goodness of fit. *Child Development*, 6/(3), 820-831.doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02824.x

Mann, M. B., Pearl, P. T., & Behle, P. D. (2004). Effects of parent education on knowledge and attitudes. *Adolescence, 39*, 355-360. Retrieved from http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=f48335ab 794d-41bd-8ee0-9616078d17c7%40sdc-v-sessmgr01

Margolin, G., Gordis, E. B., & John, R. S. (2001). Coparenting: A link between marital conflict and parenting in two-parent families. *Journal of Family Psychology, 15,* 3 - 21. Retrieved from https://psycnet.apa.org/buy/2001-14760-001

Mark, B. A. & Wan, T.T.H. (2005). Testing measurement equivalence in a patient satisfaction instrument. Western Journal of Nursing Research, 27 (6), 772-787. doi: 10.1177/0193945905276336

Mash, E., & Johnston, C. (1990). Determinants of parenting stress: Illustrations from families of hyperactive children and families of physically abused children. *Journal of Clinical Child Psychology, 19,* 313–328. doi: 10.1207/s15374424jccp1904_3

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50,* 370-396. doi: 10.1037/11305-004

Matas, L., Arend, R. A., & Sroufe, L. A. (1978). Continuity of adaptation in the second year: The relationship between quality of attachment and later competence. *Child Development, 49*(3), 547-556. doi: 10.2307/1128221

McAnarney, E. R., Lawrence, R. A., Ricciuti, H. N., Polley, J., & Szilagyi, M. (1986). Interactions of adolescent mothers and their one-year-old children. *Pediatrics, 78,* 585-590. Retrieved from https://pediatrics.aappublications.org/content/78/4/585

McBride, B. A., Schoppe, S. J., & Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family, 64*(4), 998-1011. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00998.x.

McCarty, C. A., Zimmerman, F. J., Digiuseppe, D. L., & Christakis, D. A. (2005). Parental emotional support and subsequent internalizing and externalizing problems among children. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 26,* 267–275. doi:10.1097/00004703-200508000-00002

McConnell, M. C., & Kerig, P. K. (2002). Assessing coparenting in families of school-age children: Validation of the coparenting and family rating system. *Canadian Journal of Behavioural Science, 34, 44* - 58. doi: 10.1037/h0087154

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1984). *Emerging lives, enduring dispositions: Personality in adulthood.* Boston: Little, Brown.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1999). A five-factor theory of personality. In: L. A. Pervin and O. P. John (Eds.), *Handbook of personality psychology* (pp. 139-153). New York: Guilford.

McCrae, R. R., & Costa, P.T., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hrebickova, M., Avia, M.D., …Smith, P.F. (2000). Nature over nurture: Temperament, personality, and lifespan development. *Journal of Personality & Social Psychology, 78,* 173-186. doi: 10.1037/0022-3514.78.1.173

McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215. doi: 10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x

McCrae, R.R. & Costa, P.T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52,* 81-90. doi: 10.1037/0022-3514.52.1.81

McDevitt, S. C, & Carey, W. B. (1978). The measurement of temperament in 3-7 year old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 19(3),* 245-253. doi: 10.1111/j.1469-7610.1978.tb00467.x

McGuire, S., & Dunn, J. (1994). Nonshared environment in middle childhood. In J. C. DeFries, R. Plomin, & D. W. Walker (Eds.), Nature and nurture during middle childhood (pp. 201-213). Oxford: Blackwell.

McHale, J. P. (1997). Overt and covert parenting processes in the family. *Family Process, 36,* 183 - 201. doi: 10.1111/j.1545-5300.1997.00183.x

Meirsschaut, M., Roeyers, H., & Warreyn, P. (2010). Parenting in families with a child with autism spectrum disorder and a typically developing child: Mothers' experiences and cognitions. *Research in Autism Spectrum Disorders, 4*, 661-669. doi: 10.1016/j.rasd.2010.01.002

Mertler, C. A., & Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application And Interpretation*. (3th Edition). CA: Pyrczak Publishing.

Mervielde, I., & De Pauw, S. S. W. (2012). Models of child temperament. In Zentner, M. & Shiner, R. L. (Eds.), *Handbook of temperament* (pp. 21-40). New York: Guilford Press.

Metsapelto, R., & Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality, 17(1),* 59-78.doi: 10.1002/per.468

Middlebrook, J. L. & Forehand, R. (1985). Maternal perceptions of deviance in child behavior as a function of stress and clinic versus non-clinic status of the child: An analogue study. *Behavior Therapy, 16(5),* 494-502. doi: 10.1016/S0005-7894(85)80027-7

Middlemiss, W. (2003). Poverty, stress, and support: Patterns of parenting behaviour among lower income black and lower income white mothers. *Infant and Child Development, 12*, 293-300. doi: 10.1002/icd.307

Miller, A. C., Gordon, R. M., Daniele, R. J., & Diller, L. (1992). Stress, appraisal, and coping in mothers of disabled and nondisabled children. *Special Issue: Theory-Driven Research in Pediatric Psychology: Journal of Pediatric Psychology, 17,* 587-605. doi: 10.1093/jpepsy/17.5.587

Mills, R. S. L., & Rubin, K. H. (1990). Parental beliefs about problematic social behaviors in early childhood. *Child Development, 61,* 138-151. doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02767.x

Mischel. W. (1983). Delay o f gratification as process and as person variable in Development. In D. Magnusson & V. P. Allen (Eds.), *Human development: An interactional perspective* (pp. 149-165). New York: Academic Press.

Molfese, V. J., Rudasill, K. M., Beswick, J. L., Jacobi-Vessels, J. L., Ferguson, M. C., & White, J. M. (2010). Infant temperament, maternal personality, and parenting stress as contributors to infant developmental outcomes. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-),* 49-79. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/pdf/23098083.pdf

Molinuevo, B., Pardo, Y., & Torrubia, R. (2011). Psychometric analysis of the Catalan version of the alabama parenting questionnaire (APQ) in a community sample. *The Spanish Journal of Psychology*, 14, 944-955. doi:10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n2.40

Morgan, J., Robinson, D., & Aldridge, J. (2002). Research review: parenting stress and externalizing child behavior. *Child and Family Social Work,* 219-225. doi: 10.1046/j.1365-2206.2002.00242.x

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S., & Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family,64*(2), 461-471. doi: 10.1111/j.1741 3737.2002.00461.x

Moss, E., Rousseau, D., Parent, S., St-Laurent, D., & Saintonge, J. (1998). Correlates of attachment at school age: Maternal reported stress, mother-child interaction, and behavior problems. *Child Development, 69,* 1390-1405. doi: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06219.x

Munichin, S. (1974). *Families and family therapy*. Tavistock, London.

Murray, J. E. (2000). Marital protection and marital selection: Evidence from a historical prospective sample of American men. *Demography, 43,* 4-32. Retrieved from https://link.springer.com/article/10.1353/dem.2000.0010

Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi. *Journal of International Social Research, 8*(37), 941-954. Erişim adresi http://www.tojet.net/volumes/v2i2.pdf#page=79

Nazlı, S. (2016). *Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Neff, K. D., Kirkpatrick, K. L. ve Rude, S. S. (2007). Self-compassion and adaptive psychological functioning. *Journal of Research in Personality,* 41, 139-154. doi: 10.1016/j.jrp.2006.03.004

Nelson, K. W. (2011). *Motivation and personality: An examination of the big five personality trait factors and their relationship with sales performance in a non-cash incentive program* (Unpublised doctoral dissertatin). Capella University, United States.

Neppl, T. K., Conger, R. D., Scaramella, L. V., & Ontai, L. L. (2009). Intergenerational continuity in parenting behavior: Mediating pathways. *Developmental Psychology, 45*, 1241–1256. doi:10.1037/a0014850

O'Brien, K., & Mosco, J. (2012). Positive parent–child relationships. In *Positive Relationships* (pp. 91-107). Springer, Dordrecht.

O'Connor, T. G. (2002). Annotation: The 'effects' of parenting reconsidered: findings, challenges, and applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 43*(5), 555-572. doi: 10.1111/1469-7610.00046.

O'Connor, T.G., & Scott, S.B. (2007). *Parenting and child outcomes*. London: Joseph Rowtree Foundation.

Oelofsen, N., & Richardson, P. (2006). Sense of coherence and parenting stress in mothers and fathers of preschool children with developmental disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 31*(1), 1-12. doi: 10.1080/13668250500349367

Olson, S. L., Ceballo, R., & Park, C. (2002). Early problem behavior among children from low-income, mother-headed families: A multiple risk perspective. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 31*(4), 419. doi: 10.1207/S15374424JCCP3104_2

Orbuch, T. L. & Custer, L. (1995). The social context of married women's work and its impact on Black husbands and White husbands. *Journal of Marriage and the Family,* 57, 333-345. doi: 10.2307/353687

Ostberg, M., & Hagekull, B. (2000). A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology, 29,* 615-625. doi: 10.1207/S15374424JCCP2904_13

Owen, M. T., & Cox, M. J. (1988). Maternal employment and the transition to parenthood. In *Maternal employment and children's development* (pp. 85-119). Springer, Boston, MA.

Özgür, H. (2014). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Flört Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Özgüven, İ. E. (2007). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* 2. Basım. Ankara: PDREM yayınları.

Park, Y. H. (2012). *Parenting behaviors and cognitive development in early childhood* (Unpublished doctoral dissertation). The Florida State University, United States.

Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989). A development perspective on anti-social behavior. *American Psychologist, 44*(2), 329-335. doi: 10.1037/0003066X.44.2.329

Patterson, G. R., Reid, J. B., & Dishion, T. J. (1992). *Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia.

Pauli-Pott, U. & Beckmann, D. (2007). On the association of interparental conflict with developing behavioral inhibition and behavior problems in early childhood. *Journal of Family Psychology*, *21*(3), 529-532. doi: 10.1037/0893-3200.21.3.529

Pennell, C., Whittingham, K., Boyd, R., Sanders, M., & Colditz, P. (2012). Prematurity and parental self-efficacy: the Preterm Parenting & Self Efficacy Checklist. *Infant Behavior & Development, 35*(4), 678-688. doi: 10.1016/j.infbeh.2012.07.009

Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1989). Family interaction patterns and children's behavior problems from infancy to 4 years. *Developmental Psychology*, 25(3), 413-420. doi: 10.1037/0012-1649.25.3.413

Pettit, G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (1993). Family interaction patterns and children's conduct problems at home and school: A longitudinal perspective. *School Psychology Review, 22*, 403–420. doi: 10.1080/02796015.1993.12085663

Pettit, G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (1997). Supportive parenting, ecological context, and children's adjustment: A seven-year longitudinal study. *Child Development, 68*, 908–923. doi:10.2307/1132041

Piedmont, R. L. (1998). *The revised NEO personality inventory: Clinical and research applications.* New York: Plenum Press.

Plomin, R., DeFries, J. C. & Loehlin, J. C. (1977). Genotype-environment interaction and correlation in the analysis of human behavior. *Psychological Bulletin*, *84*(2), 309-322. doi: 10.1037/0033-2909.84.2.309

Pogarsky, G., Thornberry, T. P., & Lizotte, A. J. (2006). Developmental outcomes for children of young mothers. *Journal of Marriage and Family, 68*, 332-344. doi: 10.1111/j.1741-3737.2006.00256.x

Ponnet, K., Mortelmans, D., Wouters, E., Van Leeuwen, K., Bastaits, K., & Pasteels, I. (2013). Parenting stress and marital relationship as determinants of mothers' and fathers' parenting. *Personal Relationships*, *20*(2), 259-276. doi: 10.1111/j.1475-6811.2012.01404.x.

Posner, M. I.. & Raichle. M. E. (1994). *Images of mind.* New York: Scientific American History.

Posner. M. I.. & Rothbart. M. K. (2000). Developing mechanisms of self-regulation. *Development and Psychopathology, 12(*3), 427-441. doi:10.1017/S0954579400003096

Prinzie, P., Dekovic, M., Reijnjtes, A. H., Stams, G. J. J. M., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' big five personality factors and parenting: A metaanalytic review. *Journal of Personality and Social Psychology,* 97(2), 351-362. doi: 10.1037/a0015823

Prinzie, P., Stains, G. J., Dekovic, M , Reijintjes, A. H. A., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' big five personality factors and parenting: A metaanalytic review. *Journal of Personality and Social Psychology, 97,* 351-362. doi: 10.1037/a0015823

Putnam, S. P., & Rothbart, M. K. (2006). Development of short and very short forms of the Children's Behavior Questionnaire. *Journal of Personality Assessment, 87*(1), 103–113. doi:10.1207/s15327752jpa8701_09.

Putnam, S. P., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development, 29(3),* 386-401. doi: 10.1016/j.infbeh.2006.01.004

Putnick, D. L., Bomstein, M. H., Hendricks, C., Painter, K. M., Suwalsky, J. T. D., & Collins, W. A. (2008). Parenting stress, perceived parenting behaviors, and adolescent self-concept in European American families. *Journal o f Family Psychology, 22,* 752-762. doi: 10.1037/a0013177

Rah, Y., & Parke, R. D. (2008). Pathways between parent–child interactions and peer acceptance: The role of children's social information processing. *Social Development, 17*(2), 341-357. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00428.x

Raver, C. C. & Leadbeater, B. J. (1999). Mothering under pressure: Environmental, child, and dyadic correlates of maternal self-efficacy among low-income women. *Journal of Family Psychology, 13*(4), 523-534. doi: 10.1037/0893-3200.13.4.523

Regalado, M., Sareen, H., Inkelas, M., Wissow, L. S., & Halfon, N. (2004). Parents' discipline of young children: Results from the national survey of early childhood health. *Pediatrics, 113,* 1952-1958. Retrieved from https://pediatrics.aappublications.org/content/113/Supplement_5/1952.short

Reitman, D., Currier, R. O. & Stickle, T. R. (2002). A critical evaluation of the Parenting Stress Index-Short Form (PSI-SF) in a head start population. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*(3), 384-392. doi: 10.1207/S15374424JCCP3103_10

Ritchie, K. L., & Holden, G. W. (1998). Parenting stress in low income battered and community women: Effects on parenting behavior. *Early Education and Development, 9*(1), 97-112.doi: 10.1207/s15566935eed0901_5

Richter, J. A. (2008). *Financial distress and parenting behaviors of single mothers* (Unpublished doctoral dissertation). Northern Illinois University, Chicago, United States.

Robins, L. N., & Rutter, M. (Eds.). (1990). *Straight and devious pathways from childhood to adulthood*. CUP Archive.

Rodgers, A. Y. (1998). Multiple sources of stress and parenting behavior. *Children and Youth Services Review*, *20*, 525-546. doi:10.1016/S0190-7409(98)00022-X

Rogge, R. D., & Bradbury, T. N. (1999). Till violence do us part: The differing roles of communication and aggression in predicting adverse marital outcomes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 67*, 340-351. doi: 10.1037/0022-006X.67.3.340

Rolins, B. C., & Feldman, H. (1970). Marital satisfaction over the lifecycle. *Journal of Marriage and the Family*, *32*, 20-28. doi: 10.2307/349967

Rominov, H., Giallo, R., & Whelan, T. A. (2016). Fathers' postnatal distress, parenting self-efficacy, later parenting behavior, and children's emotional-behavioral functioning: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, *30*(8), 907-917. doi: 10.1037/fam0000216

Rothbart, M. K. & Posner, M. I. (2005). Genes and experience in the development of executive attention and effortful control. In L. A. Jensen & R. W. Larson (Eds.), *New horizons in developmental theory and research* (pp. 101-108). San Francisco: Jossey-Bass.

Rothbart, M. K. (1988). Temperament and the development of inhibited approach. *Child Development, 59*, 1241–1250. doi: 10.2307/1130487

Rothbart, M. K. (1998). Temperament and plasticity in childhood. In D. M. Hann, L. C. Huffman, I. Lederhendler, & D. Meinecke (Eds.), *Advancing research on developmental plasticity: Integrating the behavioral science and the neuroscience of mental health* (pp. 223-231). Washington, DC: U. S. Government Printing Office.

Rothbart, M. K. (2001). Temperament and human development. In N. Eisenberg, (Ed.), *the international encyclopedia of the social and behavioral sciences,* (pp. 15586-15591). New York: Elsevier.

Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development.* New York, NY: The Guilford Press.

Rothbart, M. K., Ahadi, S. A. & Hershey, K. L. (1994). Temperament and social behavior in childhood. *Merrill-Palmer Quarterly, 40*(1), 1394-1408. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/23087906?seq=1#metadata_info_tab_contents

Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 122–135.doi: 10.1037/0022-3514.78.1.122

Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at 3-7 years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72(5), 1394-1408. doi: 10.1111/1467-8624.00355

Rothbart, M. K., Derryberry, D., & Hershey, K. (2000). Stability of temperament in childhood: laboratory ınfant assessment to parent report at seven years. In V. J. Molfese & D. L. Molfese (Eds.), *Temperament and personality development across the life span,* (pp. 85- 119). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Rothbart, M. K., Rueda, M. R., & Posner, M. I. (2011). Developing mechanism of selfregulation in early life. *Emotion Review*, *3*(2), 207-213. doi: 10.1177/1754073910387943

Rothbart, M.K., & Derryberry, D. (1981). Development of individual differences in temperament. In M.E. Lamb & A.L. Brown (Eds.), *Advances in developmental psychology* (Vol. 1, pp. 37-86.) Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Rothbart. M. K. (1988). Temperament and the development of inhibited approach. *Child Development, 59,* 1241-1250. doi: 10.2307/1130487

Rothbart. M. K., & Bates, J. E. (1998). Temperament. In N. Eisenberg (Ed.). *Vol. 3: Social, emotional, and personality development* (5th ed.. Vol. 3, pp. 105-176). New York: J. Wiley.

Rothbart. M. K., Derryberry, D, & Posner, M. I. (1994). A psychobiological approach to the development o f temperament. In J. E. Bates & T. D. Wachs (Eds.), *Temperament: Individual differences at the interface of biology and behavior. APA science volumes,* (pp. 83-116). Washington. DC: American Psychological Association.

Rothmann, S. & Coetzer, E.P. (2003). The Big Five personality dimensions and job performance. *SA Journal of Industrial Psychology, 2003, 29 (1),* 68-74. Retreived from https://journals.co.za/content/psyc/29/1/EJC88938

Rosenau, P. M. (2004). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri –İçe Bakışlar, İçeri Dalışlar, İçe Saldırılar*- (Çev. T. Birkan), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara

Rousseau, S., Grietens, H., Vanderfaeillie, J., Hoppenbrouwers, K., Wiersema, J. R. & Van Leeuwen, K. (2013). Parenting stress and dimensions of parenting behavior: Crosssectional and longitudinal links with adolescents' somatization. *International Journal of Psychiatry in Medicine, 46,* 243-270. doi:10.2190/PM.46.3.b

Rubin, K. H., Bukowski, W., & Parker, J. G. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology* (pp. 619–700). New York: Wiley.

Rubin, R. (1984). *Maternal identity and the maternal experience.* New York, NY: Springer.

Ruff. H. A.. & Rothbart. M. K. (1996). *Attention in early development: Themes and variations.* New York: Oxford University Press.

Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H., & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample with preschool children. *Australian Journal of Psychology, 50*(2), 89-99. doi: **10.1080/00049539808257539**

Sanders, M. R. & Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self efficacy and parenting practices: implications for parent training. *Child: Care, Health and Development*, 31, 1, 65-73. doi: 10.1111/j.1365-2214.2005.00487.x

Sang, M. L., Daniels, M. H., & Kissinger, D. B. (2006). Parental influences on adolescent adjustment: Parenting styles versus parenting practices. *Family Journal, 14*(3), 253-259. doi: 10.1177/1066480706287654

Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. In M. H. Bomstein (Ed.), *Handbook of parenting: Applied and practical* parenting (pp.299-321). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Saunders, R., McFarland-Piazza, L., Jacobvitz, D., Hazen-Swann, N., & Burton, R. (2012). Maternal knowledge and behaviors regarding discipline: The effectiveness of a hands-on education program in positive guidance. *Journal of Child and Family Studies,* 22, 322-334. doi: 10.1007/s10826-012-9581-5

Scheel, M., & Rieckmann, T. (1998). An empirically derived description of self-efficacy and empowerment for parents of children identified as psychologically disordered. *American Journal of Family Therapy, 26,* 15-27. doi: 10.1080/01926189808251083

Scherer, R. F., Luther, D. C., Wiebe, F. A., & Adams, J. S. (1988). Dimensionality of coping: Factor stability using the ways of coping questionnaire. *Psychological Reports, 62*(3), 763-770. Retrieved from https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2466/pr0.1988.62.3.763

Secco, M. L., Ateah, C., Woodgate, R., & Moffatt, M. E. K. (2002). Perceived and performed infant care competence of younger and older adolescent mothers. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing, 25,* 97-112. doi: 10.1080/01460860290042521

Sheeber, L., Hops, H., & Davis, B. (2001). Family processes in adolescent depression. *Clinical Child and Family Psychology Review, 4*(1), 19-35. doi:10.1023/A:1009524626436

Shoda, Y.. Mischel, W., & Peake, P. K. (1990). Predicting adolescent cognitive and selfregulatory competencies from preschool delay o f gratification: Identifying diagnostic conditions. *Developmental Psychology, 26,* 978-986. Retrieved from https://psycnet.apa.org/buy/1991-06927-001

Shumow, L., & Lomax, R. (2002). Parental efficacy: Predictor of parenting behavior and adolescent outcomes. *Parenting: Science & Practice, 2,* 127-151. doi: 10.1207/S15327922PAR0202_03

Simons, R. L., Lorenz, F. O., Wu, C. & Conger, R. D. (1993). Social network and marital support as mediators and moderators of the impact of stress and depression parental behavior. *Developmental Psychology*, *29*(2), 368-381. doi: 10.1037/0012-1649.29.2.368

Skinner, E., Johnson, S., & Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and Practice, 5*(2), 175-235.doi: 10.1207/s15327922par0502_3

Smillie, L. D., Pickering, A. D., & Jackson, C. J. (2006). The new reinforcement sensitivity theory: Implications for personality measurement. *Personality and Social Psychology Review, 10,* 320-335. doi: 10.1207/s15327957pspr1004_3

Smith, C. L. (2010). Multiple determinants of parenting: Predicting individual differences in maternal parenting behaviors with toddlers. *Parenting: Science and Practice, 10(1),* 1-17. doi: 10.1080/15295190903014588

Smith, C. L., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B. M., Popp, T. K., & Maxon, E. (2007). Maternal personality: Longitudinal associations to parenting behaviors and maternal emotional expressions toward toddlers. *Parenting: Science and Practice,* 7(3), 305-329. doi: 10.1080/15295190701498710

Smith, M., & Canger, J. M. (2004). Effects of supervisor "big five" personality on subordinate attitudes. *Journal of Business & Psychology, 18,* 465-481. doi: 10.1023/B:JOBU.0000028447.00089.12

Soenens, B., Elliot, A. J., Goossens, L., Vansteenkiste, M., Luyten, P. & Duriez, B. (2005). The intergenerational transmission of perfectionism: Parents' psychological control as intervening variable. *Journal of Family Psychology, 19,* 358–366. doi: 10.1037/0893-3200.19.3.358

Sokolski, D. M. & Hendrick, S. S. (1999). Fostering marital satisfaction. *Family Therapy: The Journal of the California Graduate School of Family Psychology*, *26*(1), 21-36. Retrieved from http://eds.a.ebscohost.com/abstract

Sommer, K., Whitman, T. L., Borkowski, J. G., Schellenback, C., Maxwell, S. E., & Keogh, D. (1993). Cognitive readiness and adolescent parenting. *Developmental Psychology, 29*, 389-398. doi: 10.1037/0012-1649.29.2.389

Spanier, G. B. (1989). *Dyadic Adjustment Scale manual.* New York: Multi-Health Systems..

Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family,* 42, 825-840. doi: 10.2307/351827

Spinath, F. M., & O'Connor, T.G. (2003). A behavioral genetic study of the overlap between personality and parenting. *Journal of Personality,* 7/(5), 785-808. doi: 10.1111/1467-6494.7105004

Spitz, R. (1970). The effect of personality disturbance in the mother on the well-being of her infant. In E.J. Anthony and T. Benedek (Eds.), *Parenthood: Its psychology and psychopathology* (pp. 503-524). Boston: Little, Brown.

Stevenson-Hinde, J., & Simpson, A. E. (1982). Temperament and relationships. In R. Porter & G. M. Collins (Eds.), *Temperamental differences in infants and young children. CIBA Foundation symposium* 89 (pp. 51-65). London: Pitman.

Stewart-Brown, S. L., Fletcher, L., & Wadsworth, M. E. (2005). Parent–child relationships and health problems in adulthood in three UK national birth cohort studies. *The European Journal of Public Health*, *15*(6), 640-646. doi: 10.1093/eurpub/cki049

Stoiber, K. C., & Houghton, T. G. (1994). Adolescent mothers' cognitions and behaviors as at-risk indicators. *School Psychology Quarterly*, *9*, 295-316. doi: 10.1037/h0088289

Stormshak, E. A., Kaminski, R. A., & Goodman, M. R. (2002). Enhancing the parenting skills of head start families during the transition to kindergarten. *Prevention Science*, *3*(3), 223-234. doi: 10.1023/A:1019998601210.

Surra, C. A., Arizzi, P., & Asmussen, L. A. (1988). The association between reasons for commitment and the development and outcome of marital relationships. *Journal of Social and Personal Relationships.* 5. 47-63. doi: 10.1177/0265407588051003

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 42-59, Erişim adresi https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy1301996120100000m000131.pdf

Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K., & Wainwright, A. B. (2005). Attachment, temperament, and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, *14*, 379–397. doi: 10.1111/j.1467-9507.2005.00307.x

Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2014). *Using Multivariate Statistics*. (6. Baskı). US: Pearson.

Tamis-LeMonda, C. S., Bornstein, M. H., & Baumwell, L. (2001). Maternal responsiveness and children's achievement of language milestones. *Child Development*, *72*(3), 748-767. doi: 10.1111/1467-8624.00313

Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J., & Spellmann, M. (2002). Low-income adolescent mothers' knowledge about domains of child development. *Infant Mental Health Journal*, *23*, 88-103. doi: 10.1002/imhj.10006

Teglasi, H. (1998). Introduction to the mini-series: implications of temperament for the practice of school psychology. *School Psychology Review*, *27*(4), 475-478. doi: 10.1080/02796015.1998.12085931

Terman, L. M., Buttenweiser, P., Ferguson, L. W., Johnson, W. B., & Wilson. D. P. (1938). *Psychological factors in marital happiness.* New York: McGraw-Hill.

Terry, J. & Kottman, M. (1995). Working with families. *Guidance and Counseling ın The Elementary and Middle Schools*, 254-281. Retreived from https://scholar.google.com/scholar?q=Terry,+J.+%26+Kottman,+M.+(1995).+Working+with+families.+Guidance+and+Counseling+%C4%B1n+The+Elementary+and+Middle+Schools,+254-281.&hl=tr&as_sdt=0,5

Teti, D. M., & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development, 62,* 918– 929. doi: 10.2307/1131143

Teti, D. M., Nakagawa, M., Das, R., & Wirth, O. (1991). Security of attachment between preschoolers and their mothers: Relations among social interaction, parenting stress, and mothers' sorts of the attachment Q-set. *Developmental Psychology, 27,* 440-447. doi: 10.1037/0012-1649.27.3.440

Teti, D. M., O'Connell, M. A. & Reiner, C. D. (1996). Parenting sensitivity, parental depression and child health: The mediational role of parental self-efficacy. *Early Development and Parenting: An International Journal of Research and Practice*, *5*(4), 237-250. doi: 10.1002/(SICI)1099-0917(199612)5:4<237::AID-EDP136>3.0.CO;2-5

Tezer, E (1996). Evlilik İlişkisinden Sağlanan Doyum: Evlilik Yaşamı Ölçeği, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2 (7), 1-7, Erişim adresi https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/evlilik-yasami-olcegi-toad.pdf

Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel, Publishers.

Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications.* Washington, DC.

Torquati, J. C. (2002). Personal and social resources as predictors of parenting in homeless families. *Journal of Family Issues*, *23*(4), 463-485. doi: 10.1177/0192513X02023004001

Tran, T. V., & McInnis-Dittrich, K. (2001). Social support, stress, and psychological distress among single mothers. *Race, Gender, & Class, 7*(4), 121-138. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/41955730?seq=1#metadata_info_tab_contents

Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1961). *Recurrent personality factors based on trait ratings. Lackland air force base, texas: Personnel laboratory, aeronautical systems division,* ASD-TR-61-97, ASTIA Document No. AD-267 778. Manuscript received.

Turgut, F. M. Ve Baykul, Y. (2015). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Pegem yayınları Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Sağlık İstatistiği Yıllığı 2019.* Ankara: Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.

Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family, 65*, 574-583. doi: **10.1111/j.1741-3737.2003.00574.x**

Tzelgov, J., & Henik, A. (1991). Suppression situations in psychological research: Definitions, implications, and applications. *Psychological Bulletin*, *109*(3), 524 536. Retrieved from http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b25918af-ef57 45fe-97d3-e76d2c9ad748%40pdc-v-sessmgr03

Uno, D., Florsheim, P., & Uchino, B. N. (1998). Psychosocial mechanisms underlying quality of parenting among Mexican-American and white adolescent mothers. *Journal of Youth and Adolescence*, *27*(5), 585-605. Retivered from https://link.springer.com/article/10.1023/A:1022883023725

Üredi, I., ve Erden, M. (2009). Öz-Düzenleme Stratejileri ve Motivasyonel İnançlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Anne Baba Tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(4), 781-811, Erişim adresi https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26109/275081

Vaillant, C. O., & Vaillant, G. E. (1993). Is the u-shaped curve of marital satisfaction an illusion? A 40-year study. *Journal of Marriage and the Family*, 55. 230-239. doi: 10.2307/352971

Valiente, C., Eisenberg, N., Smith, C. L., Reiser, M., Fabes, R. A., Losoya, S., . . . Murphy, B. C. (2003). The relations of effortful control and reactive control to children's externalizing problems: A longitudinal assessment. *Journal of Personality, 71*(6), 1171-1196. doi: 10.1111/1467-6494.7106011

Valiente, C., Eisenberg, N., Smith, C. L., Reiser, M., Fabes, R. A., Losoya, S., Guthrie, I. K., & Murphy, B.C. (2003). The relations of effortful control and reactive control to children's externalizing problems: A longitudinal assessment. *Journal of Personality*, 71, 1179-1205. doi: 10.1111/1467-6494.7106011

Van der Werfhorst, H. (1986). Temperament and teacher-child interaction. In G.A. Kohnstamm (Ed), *Temperament discussed: Temperament and development in infancy and childhood* (pp. 141-147). University of Leiden, The Netherlands: Swets North America Inc.

Varış, F. (1989). Eğitimde Program Geliştirmeye Sistematik Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 7-12. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/auebfd/issue/48019/607444

Verhage, M. L., Oosterman, M., & Schuengel, C. (2013). Parenting self-efficacy predicts perceptions of infant negative temperament characteristics, not vice versa. *Journal of Family Psychology*, *27*(5), 844-849. doi: 10.1037/a0034263

Vermaes, I. P., Janssens, J. M. A. M., Mullaart, R. A., Vinck, A., & Gerris, J. R. M. (2008). Parents' personality and parenting stress in families of children with spina bifida. *Child: care, health and development*, *34*(5), 665-674. doi: 10.1111/j.1365-2214.2008.00868.x

Vinchur, A.J., Schippmann, J.S., Switzer, F.S. & Roth, P.L. (1998). A meta-analytic review of predictors of job performance for salespeople. *Journal of Applied Psychology, 83*, 586-597. doi: 10.1037/0021-9010.83.4.586

Waller, R., Gardner, F., Hyde, L. W., Shaw, D. S., Dishion, T. J., & Wilson, M. N. (2012). Do harsh and positive parenting predict parent reports of deceitful-callous behavior in early childhood?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *53*(9), 946-953. doi: 10.1111/j.1469-7610.2012.02550.x

Wanamaker, C., & Glenwick, D. (1998). Stress, Coping, and Perceptions of Child Behavior in Parents of Preschoolers With Cerebral Palsy. *Rehabilitation Psychology, 43*(4), 297-312. doi: 10.1037/0090-5550.43.4.297

Webster-Stratton, C. (1990). Stress: A potential disrupter of parent perceptions and family interactions. *Journal of Clinical Child Psychology, 19,* 302-312. doi: 10.1207/s15374424jccp1904_2

Webster-Stratton, C., & Eyberg, S. M. (1982). Child temperament: Relationship with child behavior problems and parent-child interactions. *Journal of Clinical Child Psychology*, 11(2), 123-129. doi: 10.1080/15374418209533075

Weiss, M. J. (2002). Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, andchildren with mental retardation. *Autism*, 6, 115–130. doi: 10.1177/1362361302006001009

Wells-Parker, E., Miller, D. I., & Topping, J. S. (1990). Development of control-of outcome scales and self-efficacy scales for women in four life roles. *Journal of Personality Assessment, 54*, 564–575. doi: 10.1080/00223891.1990.9674020

White, J. M. (1991). *Dynamics of family development: A theoretical perspective*. New York: Guilford.

White, L. (1994). Growing up with single parent and stepparents: Long-term effects on family solidarity. *Journal of Marriage and the Family*. 56. 935-948. doi: 10.2307/353604

Whiteside-Mansell, L., Bradley, R. H., Owen, M.T., Randolph, S. M., & Cauce, A. M. (2003). Parenting and children's behavior at 36 months: Equivalence between african american and european american mother-child dyads. *Parenting: Science and Practice, 3*(3), 197-234. doi: 10.1207/S15327922PAR0303_02

Whiteside-Mansell, L., Pope, S. K., & Bradley, R. H. (1996). Patterns of parenting behavior in young mothers. *Family Relations, 45*(3), 273-281. doi: 10.2307/585499

Winnicott, D. W. (1975). Reparation in respect of mother's organized defense against depression. *Through paediatrics to psycho-analysis.* New York: Basic.

Wolfe, D. A. (1987). *Child abuse: Implications for child development and psychopathology*. Newbury Park: Sage.

Yağmurlu, B. ve Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice, 19*(3), 275-296. doi: **10.1002/icd.646**

Yagmurlu, B., & Sanson, A. (2009). The role of child temperament, parenting and culture in the development of prosocial behaviors. *Australian Journal of Psychology, 61*, 77–88. doi: 10.1080/00049530802001338

Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. 25. Basım. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yılmazer, Y. (2007). *Anne-Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Yoleri, S. (2014). Yaş, Cinsiyet ve Mizaç Özelliklerinin Okul Öncesindeki Çocukların Okula Uyumları Üzerindeki Etkileri, *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), ss.54-66, Erişim adresi https://www.researchgate.net/profile/Sibel_Yoleri/publication/292146649_e-Uluslararasi_Egitim_Arastirmalari_Dergisi_The_Effects_of_Age_Gender_and_Temperament_Traits_on_School_Adjustment_for_Preschool_Children/links/56aa6d4608ae8f38656636bf.pdf

Young, D. M., Luquis, R., & Young, T. (1998). Correlates of sexual satisfaction in marriage. *The Journal of Human Sexuality, 7,* 115-127. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Raffy_Luquis/publication/281691542_Correlates_of_sexual_satisfaction_in_marriage/links/5693e45d08ae3ad8e33b3f5d/Correlates-of-sexual-satisfaction-in-marriage.pdf

Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., Cumberland, A. J., & Shepard, S. A. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development, 73*(3), 893. doi: 10.1111/1467-8624.00446

Zubin, J., & Spring, B. (1977). Vulnerability: A new view of schizophrenia. *Journal of Abnormal Psychology*, *86*(2), 103-126. doi: 10.1037/0021-843X.86.2.103

EKLER

Ek 1. Ana Babalık Davranışları Ölçeği

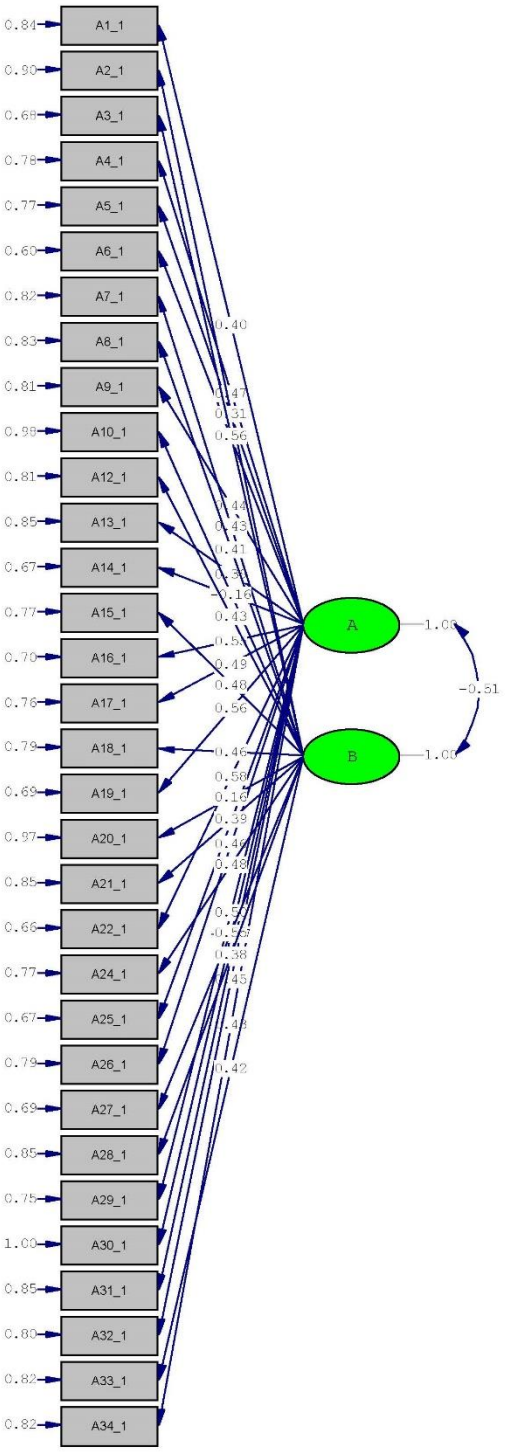
A.B.Ö.

Sevgili anne babalar,

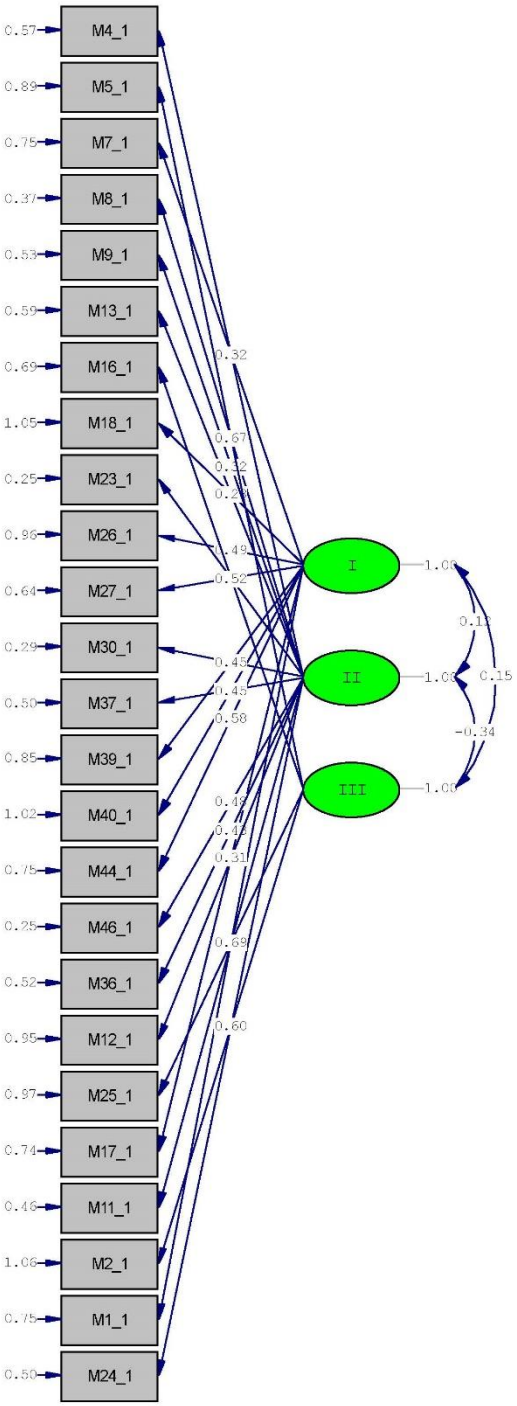
Aşağıdaki sorular çocuğunuza nasıl davrandığınızı tanımlamaya yöneliktir. Her bir soruyu okuyup, son altı ay içerisindeki çocuğunuza bu davranışları ne sıklıkla yaptığınızı ifade eden numarayı lütfen yuvarlak içine alınız.

		Hiçbir Zaman Nadiren		Ara Sıra	Sık Sık	Her Zaman
1.	Çocuğuma gününün nasıl geçtiğini, neler yaptığını sorarım.	1	2	3	4	5
2.	Başkalarıyla birlikteyken çocuğumun davranışlarından utandığımda ona kızarım (ona bağırmak, çimdik atmak gibi).	1	2	3	4	5
3.	Çocuğumu ilk defa yapacağı bir etkinlik için cesaretlendiririm	1	2	3	4	5
4.	Çocuğumla arkadaşları hakkında sohbet ederiz.	1	2	3	4	5
5.	Çocuğum ağladığında onu sakinleştirmeye çalışırım (kucağıma alma, öpme, sarılma gibi).	1	2	3	4	5

Ek 2. Ana Babalık Davranışları Ölçeğinin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenlere Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri

Ek 3. Ana Babalık Davranışları Ölçeği Maddelerinin Hata Varyansları Diyagramı

Ek 4 Evlilik Yaşamı Ölçeği

EYÖ

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin altında da "kesinlikle katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçenekleri yer almaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uyan seçeneği çarpı (X) koyarak işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.					
2. Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.					
3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.					
4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.					
5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.					

Ek 5 Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

SDKT

Açıklama: Aşağıda bireyleri tanımak için kullanılan sıfat çiftleri verilmektedir. Sizden istenen, her bir sıfat çiftini okuyarak size uygunluk derecesine karar vermenizdir. Her sıfat çifti için bir tek daireyi doldurunuz. Doğru cevap yoktur, size uygun cevap vardır. Bunu dikkate alarak cevaplamaya çalışınız. Cevaplarınızı aşağıdaki örneklere göre belirtiniz.

	Çok uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	Oldukça uygun	Çok uygun	
İçedönük	○	●	○	○	○	○	○	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	○	○	○	●	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	●	○	○	○	Dışadönük

Bu örneklerde,

1. Örnek kişi kendini oldukça içedönük olarak görmektedir,
2. Örnek ise kişi kendini çok dışadönük olarak görmektedir,
3. Örnek ise kişi bu boyutlarda kararsızdır veya her iki sıfatı da kendine uzak veya yakın görmektedir, anlamına gelmektedir.

		Çok uygun	*Oldukça uygun*	*Biraz uygun*	*Ne uygun, ne uygun değil*	*Biraz uygun*	*Oldukça uygun*	*Çok uygun*	
1	Sakin	○	○	○	○	○	○	○	Sinirli
2	Yalnızlığı tercih eden	○	○	○	○	○	○	○	Sosyal (topluluğu seven)
3	Sanata ilgisiz	○	○	○	○	○	○	○	Sanata ilgili
4	Kindar	○	○	○	○	○	○	○	Affedici
5	Düzensiz	○	○	○	○	○	○	○	Düzenli

Ek 6 Ana Babalık Yetkinlik Ölçeği

AYÖ

Aşağıda çeşitli ifadeler yer almaktadır. Lütfen her bir maddeye katılma ya da katılmama durumunuzu aşağıda ifade edildiği şekilde daire içine alarak cevap veriniz.

	Tamamen katılıyorum	**Katılıyoru**	**Biraz Katılıyorum**	**Pek ...**	**Katılmıyor**	**Kesinlikle katılmıyorum**
1. Davranışlarının çocuğu nasıl etkilediğini bildiğin sürece, bir çocuğun bakımıyla ilgili sorunları çözmenin kolay olduğu yönünde bir anlayış geliştirdim.	TK	KA	BK	PK	KM	KK
2. Anababa olmak değerli bir şey olsa bile, -çocuğumun bu yaşlarında- şu aralar kendimi boşu boşuna didinmiş gibi hissediyorum.	TK	KA	BK	PK	KM	KK
3. Sabah uyandığımda nasılsam, gece yatağa giderken de önemli bir şeyleri başaramamış gibi hissediyorum.	TK	KA	BK	PK	KM	KK
4. Neden böyle bilmiyorum ama kontrolün benim elimde olması gereken zamanlarda, esas kullanılan kişinin ben olduğumu hissediyorum.	TK	KA	BK	PK	KM	KK
5. Annem, iyi bir anne olma konusunda benden daha iyiydi.	TK	KA	BK	PK	KM	KK

Ek 7 Ana Babalık Stres Aracı

ASA

Sevgili anne ve babalar lütfen aşağıdaki maddeleri sizin durumunuzu yansıtma düzeyine göre cevaplayınız

	Hiç doğru değil	Genellikle doğru değil	Kısmen doğru	Genellikle Doğru	Tamamen doğru
1.Çocuğum üzgünken ona destek olabilirim	0	1	2	3	4
2. Çocuğumun yaşadığı sorunları çözmesine yardımcı olabilirim	0	1	2	3	4
3. Çocuğum benimle birlikteyken çok mutludur.	0	1	2	3	4
4. Canı yandığında çocuğuma sadece ben iyi gelirim.	0	1	2	3	4
5. Çocuğumla sohbet etmeye bayılırım.	0	1	2	3	4

Ek 8 Çocuklarda Mizaç Ölçeği

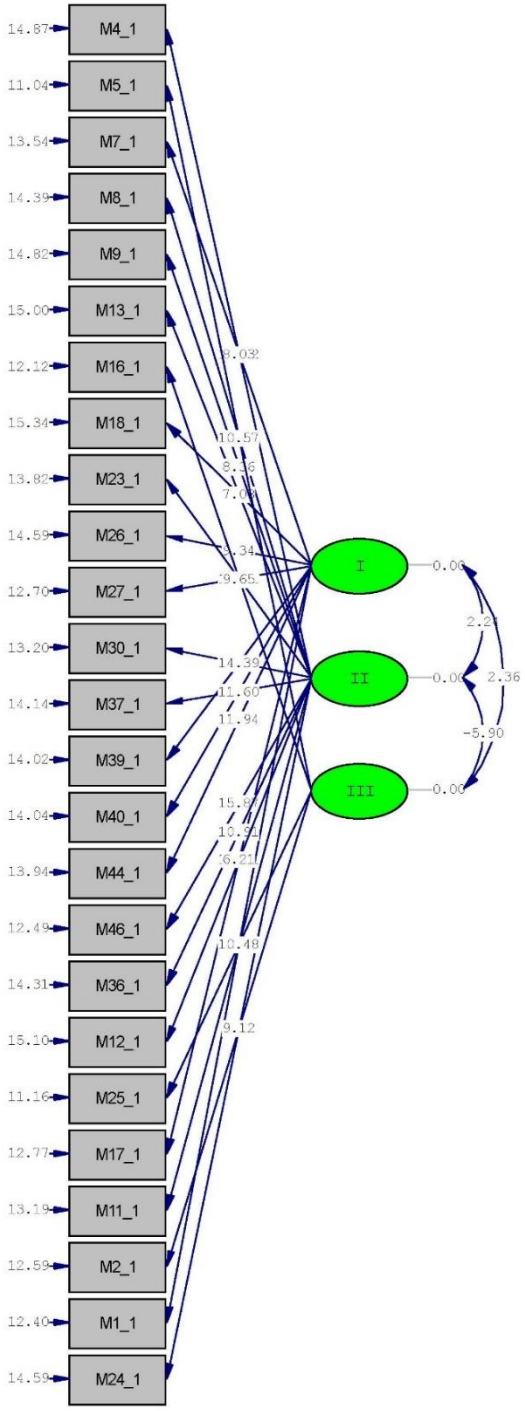
Ç.M.Ö.

Sevgili anne babalar,

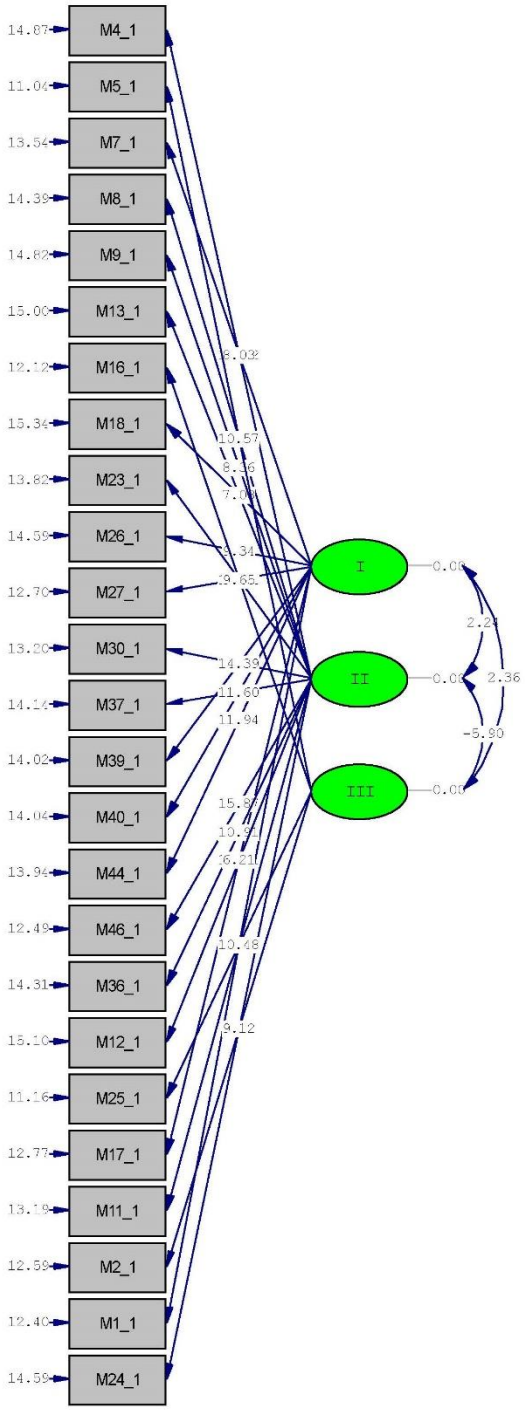
Aşağıdaki sorular çocuğunuzun çeşitli durumlardaki tepkilerini tanımlamaya yöneliktir. Her bir soruyu okuyup, son altı ay içerisindeki çocuğunuzun bu davranışları ne sıklıkla yaptığını ifade eden numarayı lütfen yuvarlak içine alınız.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Ara Sıra	Sık Sık	Her zaman
1.	Parkta/oyun alanında oynarken eve gitme vaktinin geldiği söylendiğinde aşırı tepki gösterir.	**1**	2	3	4	5
2.	Oynarken komik durumlarda katıla katıla güler.	1	2	3	4	5
3.	Çocuğum, tanımadığı insanlarla iletişim kurmakta zorlanır.	1	2	3	4	5
4.	Dışarı çıkma planı iptal olunca sinirlenir/öfkelenir.	1	2	3	4	5
5.	Sevdiği kişileri gördüğünde gülümser.	1	2	3	4	5

Ek 9 Çocuklarda Mizaç Ölçeğinin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenlere Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri

Ek 10 Çocuklarda Mizaç Ölçeği Maddelerinin Hata Varyansları Diyagramı

Ek 11. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **08/04/2019**

Toplantı Sayısı : **04**

Karar Sayısı : **109**

109- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Betül Gökçen Doğan Laçin**'in "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olanların Ana Babalık Davranışlarının Çocuk ve Ana Baba Özellikleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili 06/02/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Betül Gökçen Doğan Laçin**'in "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olanların Ana Babalık Davranışlarının Çocuk ve Ana Baba Özellikleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
08/04/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

Ek 12 Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.4960225 07.03.2019
Konu : Araştırma izni

ANKARA ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 21.02.2019 tarihli ve 634 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi Betül Gökçen DOĞAN LAÇİN' in **"Okul öncesi dönemde çocuğu olanların ana babalık davranışlarının çocuk ve ana baba özellikleri açısından incelenmesi"** konulu tezi kapsamında uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (9 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

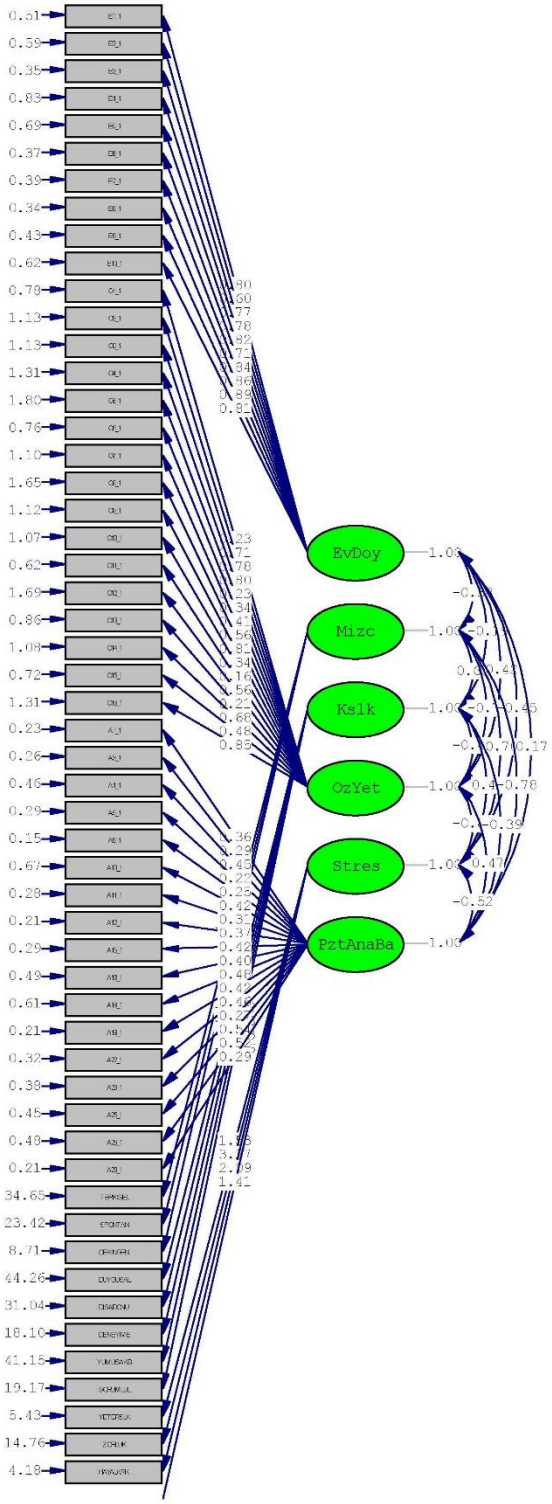
Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.
07/03/2019

Adres: Emniyet Mah. Alparslan Türkeş Cad. 4/A Yenimahalle
Bilgi için: Emine KONUK

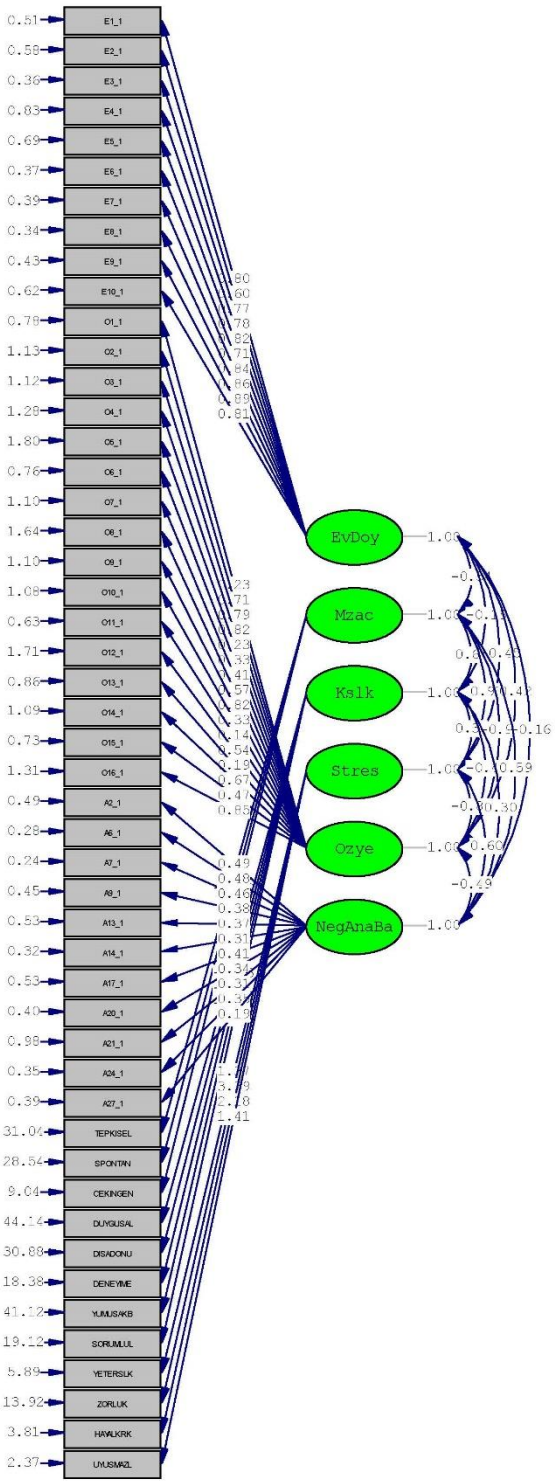
Elektronik Ağ: ankara.meb.gov.tr
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr
Tel: 0 (312) 212 36 00
Faks: 0 (___) ___

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden e6a9-1ed2-3288-839c-4b22 kodu ile teyit edilebilir.

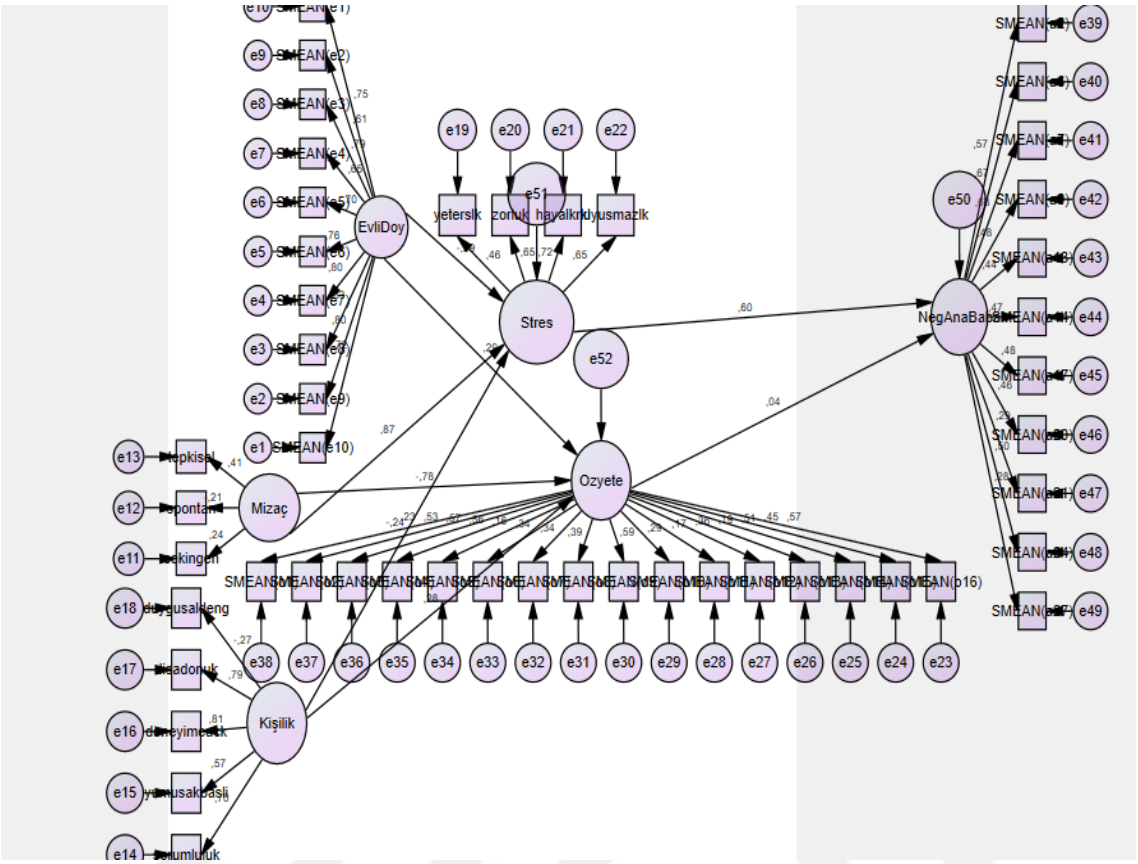
Ek 13. Hipotetik Model Testi

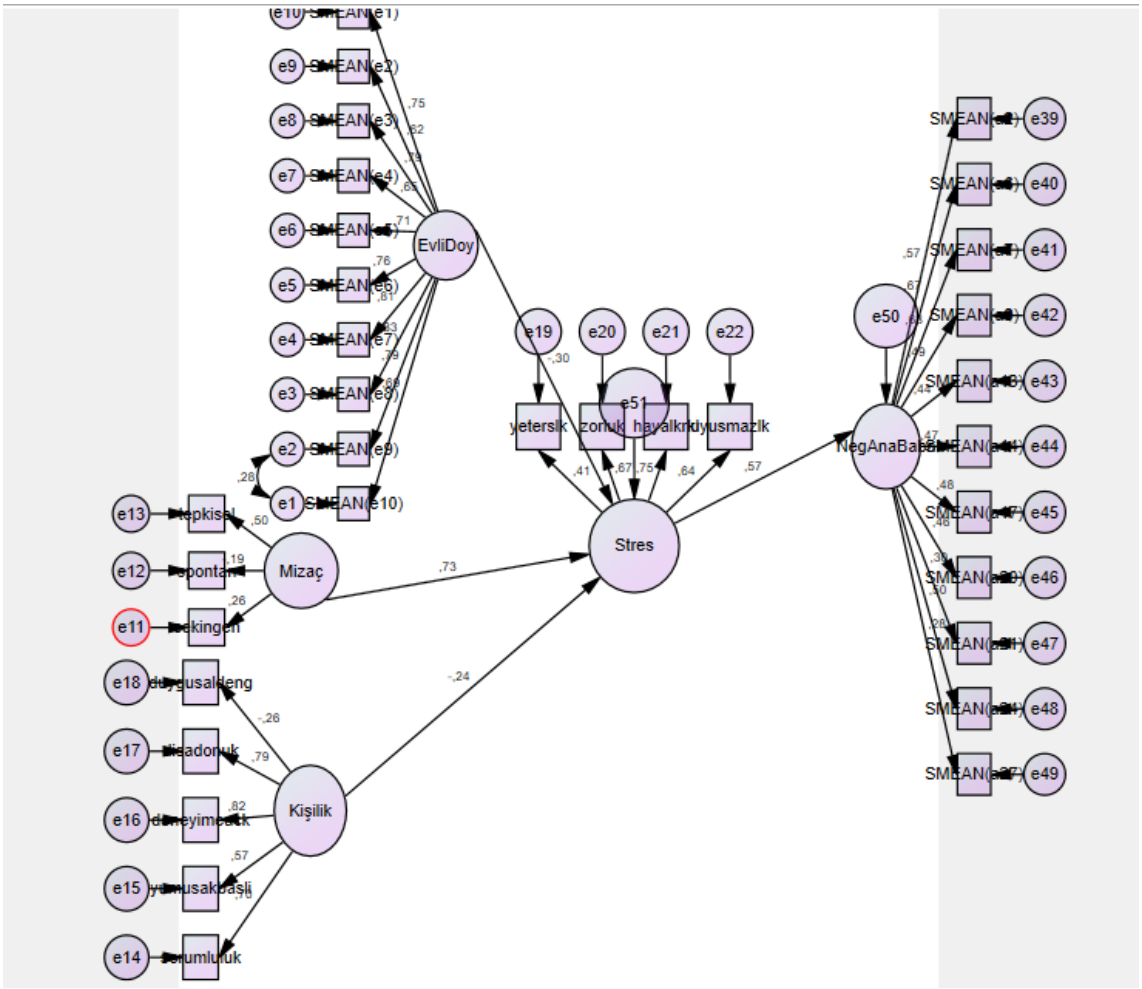
Ek 14 Hipotetik Model Testi

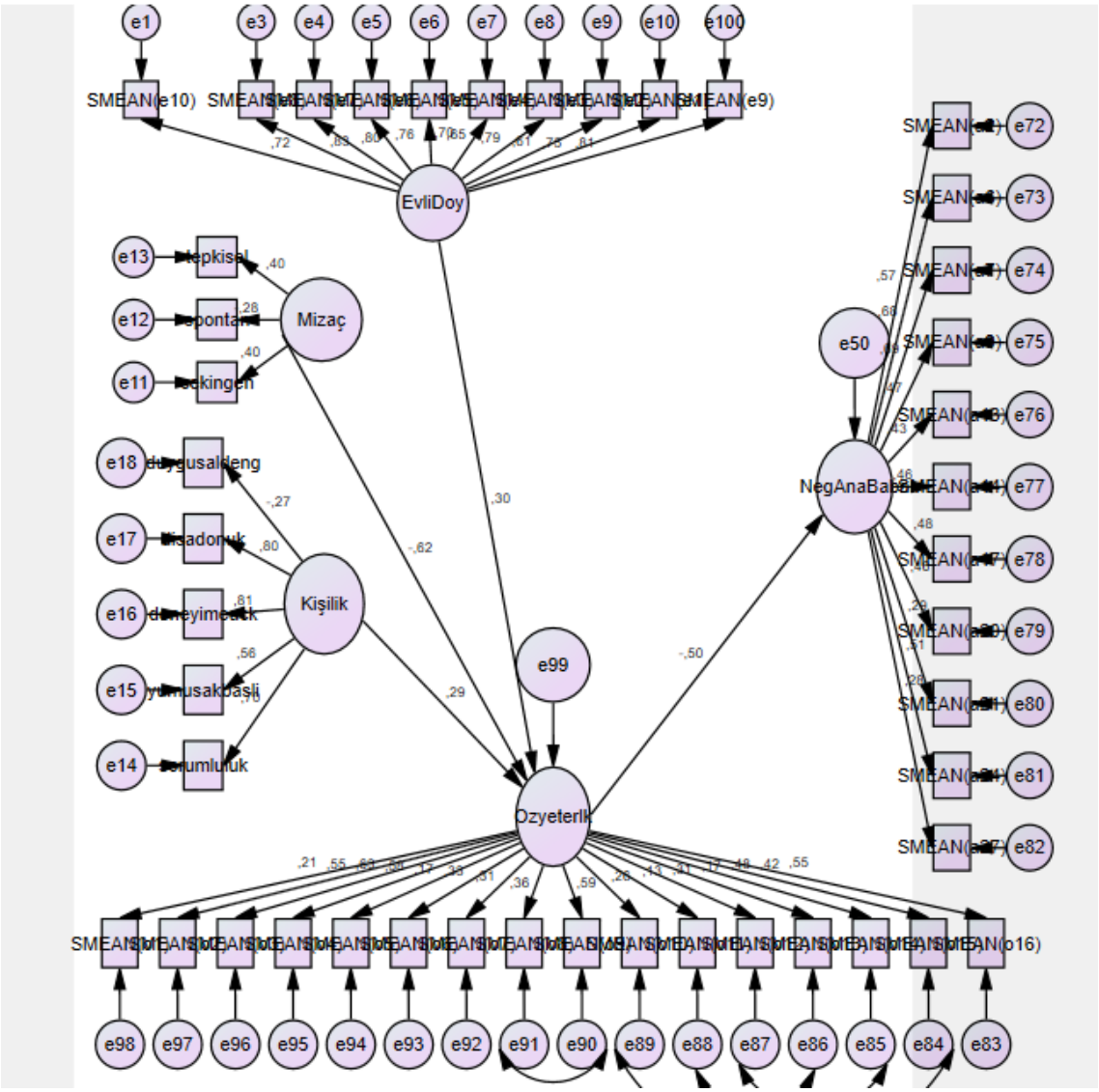
Ek 15 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Olduğu Model

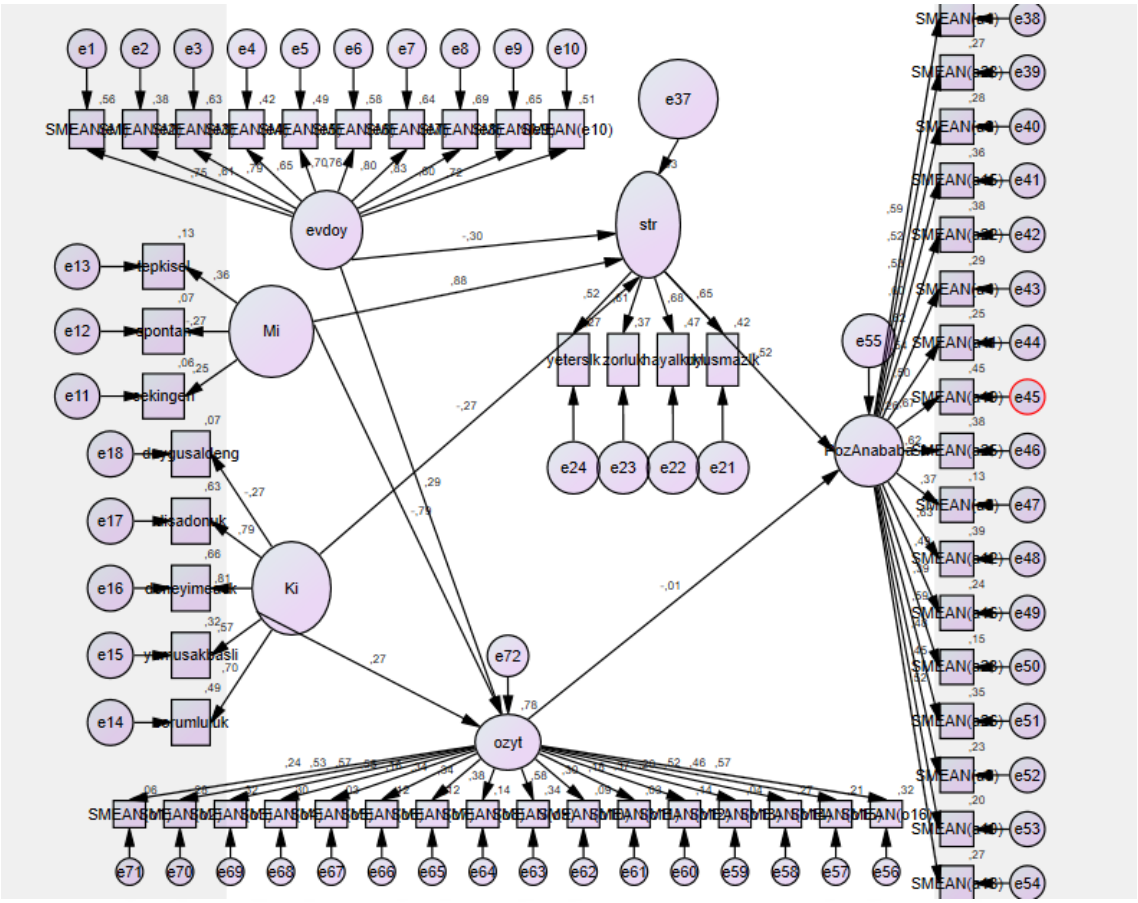
Ek 16 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Stresinin Aracı Olduğu Model

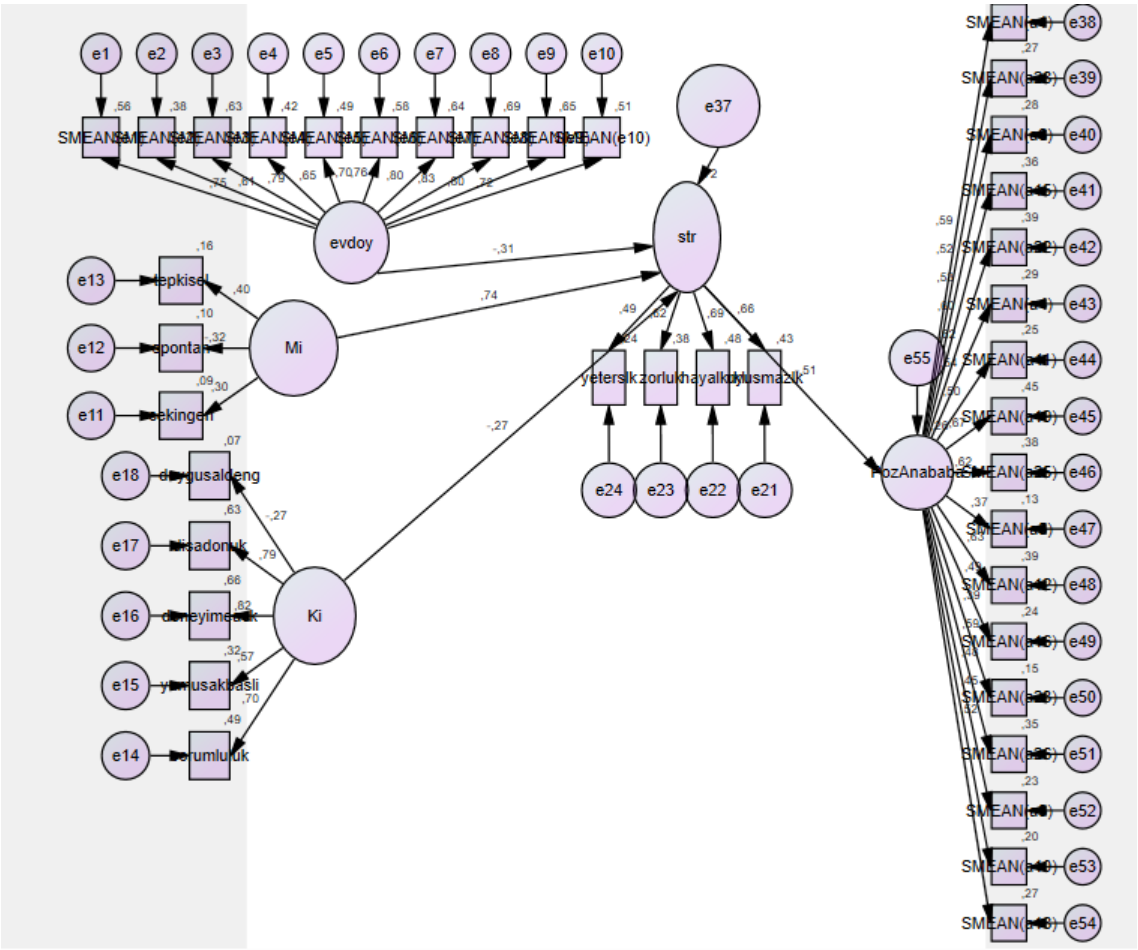
Ek 17 Olumsuz Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı Olduğu Model

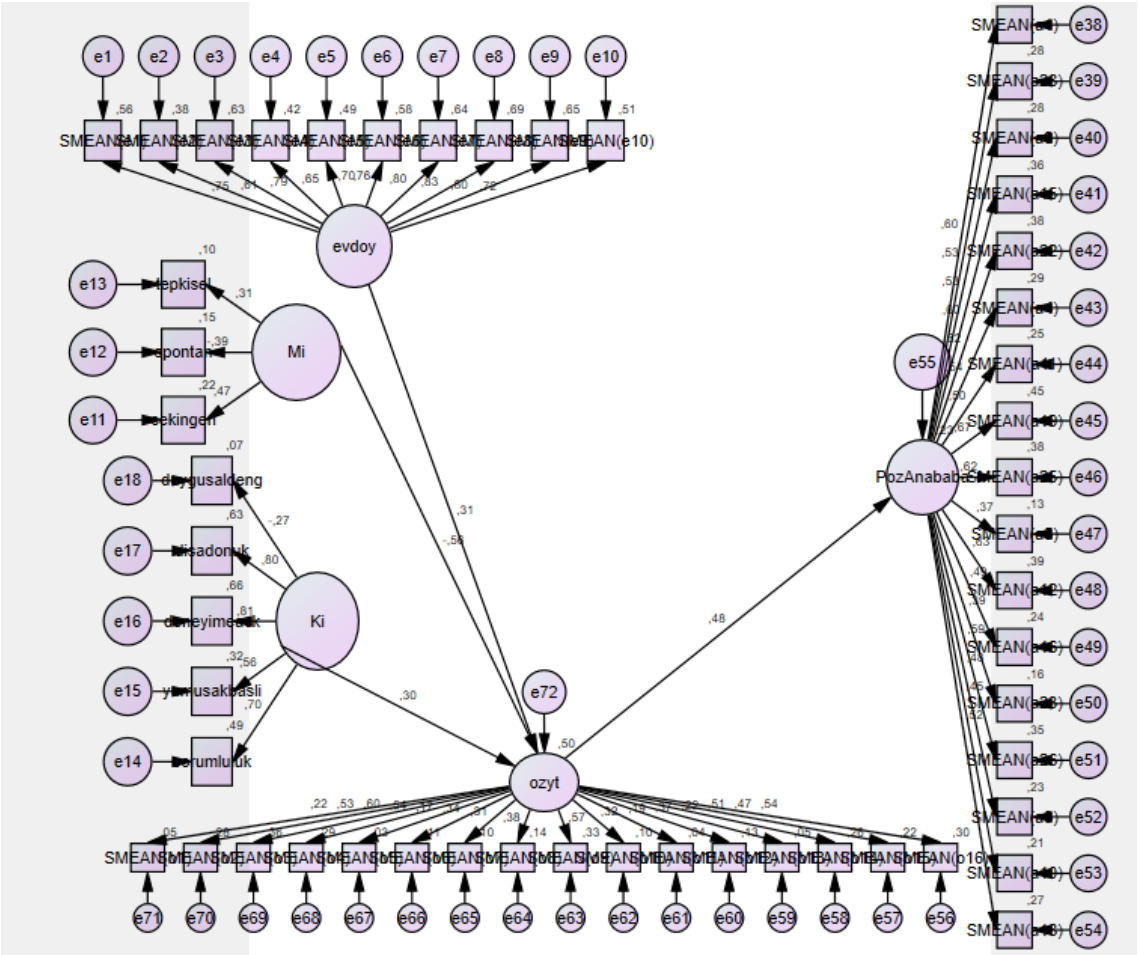
Ek 18 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Olduğu Model

Ek 19 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Stresinin Aracı Olduğu Model

Ek 20 Olumlu Ana Babalık Davranışlarının Yordanan Ana Babalık Özyeterliliğinin Aracı Olduğu Model

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Okulöncesi Dönemde Çocuğu Olanların Ana Babalık Davranışlarının Çocuk ve Ana Baba Özellikleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan Alıntılar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 01.01. 2021
Gönderim Numarası	: 1482345702
Sayfa Sayısı	: 125
Sözcük Sayısı	: 34116
Karakter Sayısı	: 239876
Benzerlik Oranı	: %8
Savunma Tarihi	: 07. 01. 2021

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Betül Gökçen Doğan Laçin

Tarih: 01.01.2021

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Betül Gökçen DOĞAN LAÇİN

E-Posta Adresi : betulgokcen.dogan@gmail.com

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Bozok Üniversitesi	2011-2013
Araştırma Görevlisi	Ankara Üniversitesi	2013-2021

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2007-2011
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2012-2015
Doktora	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2015-2021

Yayınlar:

Dogan, B. G.,Yalçın İ. (2019) Üniversite Ögrencilerinde Öz-yeterlilik ve Stresle Basa Çıkma Stratejilerinin Bilissel Esnekligi Yordama Düzeyleri. Hacettepe University Journal of Education, 1-14., Doi: 10.16986/HUJE.2018037424 (Yayın No: 4225621)

Dogan, B. G.,Demir, E. (2018). Üniversite Ögrencilerinin Tekrarlı Düsünce ve Mantık Dısı Düsünce Düzeylerinin Anksiyete Düzeylerini Yordama Gücü. Kastamonu Egitim Dergisi, 26(5), 1469-1478., Doi: 10.24106/kefdergi.2046 (Yayın No: 4559429)